

AGHEGY

SKANDINÁVIAI MAGYAR IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI
LAPFOLYAM

Szerkeszti:
Tar Károly

Munkatársak:
Békássy N. Albert, Kovács Ferenc (szerkesztőhelyettes),
Lőrinczi Borg Ágnes (szerkesztőségi titkár) **Maros Miklós,**
Molnár István, Sulyok Vince, Sente Imre.

25. szám (3175– 3402) ● 2008

Tartalom

Bevezetés az öndicséretbe

Irodalom

Sulyok Vince versei 3179

Kovács katáng Ferenc: Vakablak a fényre 3186

Tar Károly versei 3189

Csillag János két verse 3193

Észak hírnökei

Kalevala – Szenté Imre fordítása 3195

Lőrinci Borg Ágnes versei 3218

Anita Sjöblom versei 3221

Bernhard Nordh: A hódtavi újtelepesek (Nybyggarna vid Bäversjön)3226

Rügyek

Steiner János versei 3247

Varga Péter írása 3253

Páholy

A budapesti Katona József Színház oslói vendéjátéka 3257

Képfény

Ketil Bjørnstad: Liv Ullmann életvonalai 3263

Zene/szó

A 150 éve született Hubay Jenő emlékére 3273

Maros Miklós a Bartók Rádióban 3278

Klein Georg: Üstökös 3279

Képtár

Kiss László Pál festményei 3291

Pusztai Péter munkái 3297

Sütő Zsolt fotói 3307

Járkáló

Petter Bjerck-Amundsen: Søren Kierkegaard kezdőknek 3317

Könyvek

Bernhard Nordh: A hódtavi újtelepesek, Szűcs András: Hazugsággal és erőszakkal, Dragomán György: A fehér király, Jostein Gripsrud: *Média-kultúra, médiatársadalom* 3363

Bevezetés az öndicséretbe

Mottóként *Dsida Jenő: Vers egy ághoz* című,
mindenképpen reánk illő, szép szonettjét ajánlom

Tavasza borít virágba? Rág a fagy?
Fakóra perzsel július heve,
Vagy benned zsong az ősz gyümölcsleve?
Te élsz s az élő fának ága vagy.

Madár száll rád, - bármi neve
És földre hajló súlya bármi nagy, -
Meg nem zavar, nyugodtan várni hagy:
úgyis elröppen, tudod eleve.

Te légy derűs példám, ha vakmerő
Varjú telepszik rám és egyre fent ül,
Míg szörnyű súlya földre teperő:

Tudjam, hogy mégis elszáll s terhe mentül
Alább nyomott, annál több az erő,
Mellyel alázott ágam visszalendül.

Az idő végtelen, de időnk véges.

Folyóiratunk lapfolyam, tehát végtelen. De erőnk véges.

Panaszkodnunk nincs kinek, nincs miért, többek szerint, nincs is értelme. Éppen csak megállapíthatjuk, hogy nincs a világon még egy olyan irodalmi és művészeti folyóirat, amely szinte a semmiből él. Összeáll, mert Lundban és Oslóban is él egy-egy megszállott ember, aki összegyűjti a skandináviai magyar alkotók munkáit: olvassa, javítja, visszaküldi, megbeszéli a szerzőkkel az írásokat, vadássza és önvallo-másra készíti a képzőművészeket, fotózza és begyűjti a különféle munkákról készült felvételeket. A szerkesztő aztán igyekszik valamennyire témás összeállításokban az olvasók elé tárni a lapszámokat, miután Oslóban szorgos női szemek, szabadidejükben, fürkészik a sajtóhibákat.

Aztán ugyancsak önkéntesek elbabrálnak a lapszámokkal, hogy a Hungarian Human Rights Foundation (HHRF) Magyar Ember Jogi Alapítvány honlapján ingyenesen rendelkezésünkre álló helyére felkerüljenek. Amint összeáll öt lapszámunk, kezdődik az előfizetők pénzmagjainak, az Ághegy-Liget Baráti Társaság tagjai adományainak begyűjtése, hogy a zsebünkhöz képest mindig megalkuvóan, váltakozó példányszámban nyomtassuk, hozzávetőlegesen hétszáz oldalnyi kötetben, kézzelfoghatóvá tegyük a magyar és az egyetemes kultúra oltárára szánt hozzájárulásainkat, amelyek nélkül nincs és nem is lehet magyar élet itt északon, és megmaradásunkra hangoztatott fogadalmak sem lehetnek egyebek üres ígéretésnél.

Most ötödik kötetünk megjelentetésére annak tudatában teszünk újból erőfeszítéseket, hogy tudjuk: a haza éltető figyelme nélkül meg nem lehetünk. Közel évtizede, négy eddig megjelentetett kötetben, több mint háromezer oldalon bizonyítottuk életrealitásunkat. Európa északi részén élő magyarok önkéntes világítótornya vagyunk, s akár az otthoni alagsorban tengődőknek, „nincs miből kifizetnünk a villanyszámlánkat”. Az otthoni és Kárpát-medencei támogatott szerkesztésű folyóiratokkal versenyben, olykor észre vesznek a „futottak még” kategóriában. Többet érdemelnénk. Magyarságunkat szolgáljuk önzetlenül. Szegény anyaországunk szaván csüggünk továbbra is. És jók leszünk mindhalálig.

Tar Károly

Sulyok Vince**AZ ESTELEDŐ TENGER...**

Az esteledő tenger halványzöld vizeire
sötéten, már-már szinte feketén
telepszik rá a Baleári-szigetek
felől felénk terpeszkedő felhőzet
nehéz árnyéka s terül szinte sisteregve
a part előterében kavargó habokra,
mintha csak rejteni akarná és takarni
a Fehér Partok őrtornyai elől
az opálosan ködlő afrikai partok felől
hangtalanul sodródva érkező
diónyi kicsi, könnyű
sajkákat, csónakokat és alig-hajókat,
dugig telve szívszakasztó reménykedéssel –

miben is, Istenem?, abban talán,
hogy tárt karokkal, tárt ajtókkal,
ételekkel roskadásig telerakott
asztalokkal vagy legalább egy-egy pohárnyi
gyöngyöző tiszta vízzel várja-fogadja őket Európa,
bármelyik partszakaszra veti is ki őket
a vihart ígérő, zöld villámait
sorban ijesztően gyűjtogató éjszaka?

Nézem fentről a feltarajló tengert
Costa Blanca-i spanyol otthonom
szélvédett, langyos biztonságából,
én, aki pár évtizede még magam is
földönfutó voltam, éhes és hontalan,
elrongyolódott nevesincs „refugé”,
egy széttíport, sorsára hagyott ország

úgymond „politikai menekültjeként”,
új hazát, új életet, új jövőt,
megértést, segítséget várva és remélve
idegen emberek jóindulatától.

Akkori reményeim mind teljesültek.
Mára már egy lettem azok közül,
akik fentről, egy villaváros
magasra épült teraszáról nézhetem
tisztá ruhában, jóllakottan a
háborgó vizeken emberekkel szinte már a süllyedésig
teletömött, rozzant halászbárkáikon küszködő
s a kétségbeesésig kiéhezett
afrikaikat, akik fölött éles,
éhes, fémes csattogással ott köröznak máris
a parti őrség helikopterei.

EGYSZER ITT ÉLTEM ÉN IS

A legjobb az lenne talán
s talán a legkívánatosabb is:
feloldódni a tengervíz ölelésében,
beletűnni, örökre beleveszni
a kéken homályló ködökbe,
a vizek mögötti párákba,
igen: a tenger szépségesen üzenő
kék hullámaiba,
ebbe a nyugtató örök zúgásba;
a partszegély arany homokján
csak árva lábnyomom maradna egy időre,
míg az újrázva partra szaladó
habtarajok ki nem törölnék, ki nem mosnák

utolsó, visszahozhatatlan jeleiként annak,

hogy én is éltem, hogy itt éltem én is,
itt járkáltam arany sugárözönben,
itt ragyogtam ebben a parti tájban
s itt sajogtak szívemben bánatok
és furcsa, mert még ritkább, örömök –
itt éltem, innen
vesztem bele a morajló vizekbe,
a dörgő hullámzásba, idegen
partok alatt, ahol lábnyomnyi
jel se marad utánam a homokban.

FUTOTT VOLNA EL A HALÁL ELŐL

Apám kórtermi ágyszomszédai
mesélték: lázalmában, önkívületében
ágyából többször is kikelt
s indult volna kifelé a teremből,
s futott volna (magát alig vonszolva bár)
betegsége és lázai elől,
a halál elől, az elmúlás elől
az ajtón-ablakon túli boldog világba,
ki a tüdeje forróságát hűtő,
mellkasát átjáró öblös szelekbe;
szénaillattal hívta rétje vissza
s szántófeldje a rég megszűnt dülőkben,
ment volna hozzájuk, hogy meggyógyuljon
Anteusként érintve földjeit
s erőre kapni csordakút vizétől.
Futott volna gyilkos lázaitól,
a betegségekkel tele kórteremből
ki a széljárta, napsütött mezőkre,
ahol valaha boldog volt és erős volt,

s barnapiros arca maga a nyár volt,
jókedve aranylott mint nyári égbolt.

De ápolói visszafogták – a halálnak.

Hova futok majd én, mikor elérnek
engemet is a végső, a gyilkos lázak?
Se szántóm nincs, se rétem nincs, se szőlőm.
S talán hazám sincs, vagy ha van, alig van.
Idegen fenyesek, jégkék vizek
milyen vigaszt és milyen menedéket
nyújtanak majd, mikor hozzám lépve karon fog
fekete ruhás angyala a halálnak?

HOVA LETT?

hova lett sárga pongyolája
világolt tőle a szobája
s leginkább éppen akkor
mikor magáról azt is levetette

hova lett ugyan hova lett
melyik fiókba is tehette
s hova lettek maguk azok az évek is –
hova maga az élet

a sárga szín helyett már szinte csak
feketét látok
élek-e még élek-e még
a halál átok

csak pongyolája sárgasága
győzhetne ezen a halálón

de ugyan hova lett
való volt-e vagy csak álom

NEGYVEN ÉV UTÁN

Feleségemnek, Évának

Egymástól rettenetesen különböző
világból indultunk ki s hosszú
éveken át mentünk, bukdácsoltunk, sodródtunk,
ahogy az élet engedte, ahogy
a sors megszabta és lehetővé tette.
Sokáig nem tudhatta egyikünk se,
hogy a tekervényes és áttekinthetetlen
utakon-útvesztőkön valami előre
elrendelt Szándék irányít egymás felé
bennünket. S negyven hosszú éve már
együtt megyünk, egymásra hagyatkozva
s egymást segítve mindenben, ahogy lehet
s amíg lehet. Életünk java része
mögénk került már mindenképpen.
De az alkony tűzijátéka is
gyönyörű gyakran. Átkarolva egymást
ámulva nézhetjük kihúnyó fényeit,
szemben az elkerülhetetlen elmúlással.

ÖNHIBÁMON KÍVÜL

Hadd kezdjem azzal, hogy bevalljam:
szerfölötten kivételezett a helyzetem, az életem,
ámbar *önhibámon kívül* kerültem ebbe a helyzetbe
azzal, hogy, megintcsak *önhibámon kívül*, lettem
lakója és polgára annak az északi országnak,
ahol 1957 nyarától élek.

Helyzetemet tovább pontosíthatnám azzal,
ha a fentiekhez azt is hozzáfűzném,
hogy ezekre a dramatikus lépésekre
saját szülőföldem állig fegyverben álló
karhatalma kényszerített rá, amikor
csőre töltött fegyverekkel s vicsorgó vérebekkel
űzött a fél országon át – ki a hazámból.

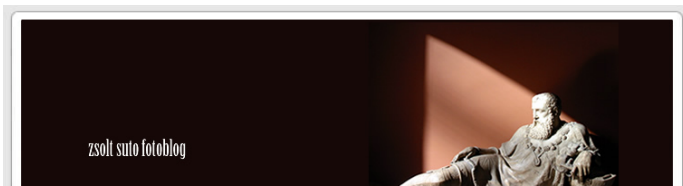
Mentségükre mondva: ez a karhatalom se
tudta, hogy mit cselekszik, ahogy ez már
karhatalmi emberekkel oly gyakran megesik.
Kurtára fogva a dolgot: ílymódon
éppen tőlük kaptam a döntő segítséget ahhoz,
hogy most itt éljek, s úgy, mintha csak álmodnám,
azaz szerfölötten kivételezetten
ezekben az egyre zűrösebb időkben.

Jóléti államom polgáraként most
erre-arra utazgatva a világban
szinte szégyenkezve, de mindenképpen
megrendülten dobálom eurós centjeimet
a szaporodó koldulók kalapjába.

Hogy egykori fogdmegeim elaggott
utódai közül ott áll-e egyik-másik
a kalapozók közt, nem tudhatom
s kívánni se tudnám nekik.

Az aluljárókban s a tévék képernyőin
mindenütt annyi a nyomorúság,

hogy a megrendülés és a szájalom
folyton szemem dörzsölésére késztet.
Jaj régi szép magyar nép!
Mire jutott állapotod
Romlandó cserép.
Mint egy kedves eleven kép
Voltál olyan szép,
Magyar nép!...
Fonnyadsz mint a lép.
Szegény magyar nép
Mikor lesz már ép?

**Sütő Zsolt
fotó-
Blogjából:
Párizs-kék**

Kovács katáng Ferenc

VAKABLAK A FÉNYRE

Lars Norén-nek ajánlom

Két vakablak árválkodik a folyosó végén. 20 lépés odáig, 21 vissza. Paradoxon, mégis így van. Minden alkalommal kiakad rajta. A vakablak, a rejtett világosság reményével megrövidíti az utat. A visszaút reménytelen, vagyis hosszabb. Ennél ésszerűbb magyarázat nincs. Pontosan kiméri minden alkalommal, számolja lépéseit, kezdve a bal kéz hüvelykujján, a kisujjig öt. Hatodik lépés bal csukló, hetedik könyék, váll, balfül, bal szem, tizenegyedik az orr, tizenkettedik a száj, jobb szem, jobb fül, jobb váll, könyék, csukló, hüvelykujj, mutatóujj, huszadik a jobb középső ujj – vakablak, mállott vakolat, szürke, pókhálós téglafal. Megtorpan, jobb markában véresen szorítja a maradék két ujját. Fordulás. Megrázza magát, kiláztatja a számolás s a léptek alatt pattanásig feszült izmait, leengedi a vállát, köröz párat a fejével, recsegő nyaka lánctalpas kétéltű csörtetése a macskaköves úton. Újra indul, számolni kezd, vezényszóra elmerevedik minden tagja, katonás léptek, tenyérbe görbült ujjak, minden lépésnél kipattan egy a marok szorításából, rándul a csukló, a könyök, a váll, a szem, az orr, a száj, a feszültség lefut a jobb karon az ujjakig, húsz, huszonegy s csak egy ujj marad a tenyér húsába ágyazottan. Huszonegy lépés a súlyos vasajtóig. Három karvastagságú retesz. Szabványos légópincezárak.

Elkülöníthetetlen zajok a vakablakok felől. Rosszul szigetel. Hanyagul egymásra rakott téglák, habarcs, hézagok, por és piszok. Csattogó kerékpárlánc karistoló hangja, finánclovagok rikkancsvörös sportautóinak giccses dallamkürtje, ráadásul hamis. Oda-vissza lépked, huszat előre, huszonegyet hátra, kimérten, a folyosó közepén, kartávolságnyira a falaktól. Ötször mindkét irányba, felspanolt testtel, idegekkel. A végeken pihenô, ellazulás, forduló, számlálás. Majd öt-öt

hossz közvetlen a falak mentén. Szorosan falközélen, hogy súrlódik a váll, a könyök, az ujjakból kiserken a vér, a vakolaton, s a deszkaajtókon enyhén hullámos vércsík. Nyirkos, penészes falak, gyalulatlan deszkaajtók. A mennyezetről három villanykörte lóg. Az egyikken dobozfedélből kivágott lámpaernyő. Az égő fölött elfeketedett holdudvar. Áll a levegő, mozdulatlanok a lámpák s a zsinórokön lelógó pókháló. Mindkét oldalon faajtók, mögöttük dohos lehelletű üregek, félhomály, titok. Szagról ismeri mindegyiket, mindhez egy-egy emléket fűzött, a gyermek- s a korai felnőttkor szagmintáit. Amint egy ajtó elé ér, emlékezésre kényszeríti magát, áll, végigfut a retinára felvetített képsorokon, s csak ha mind hibátlanul megjelent, akkor lép tovább. A következő emlékképsorig. S tovább, a vasajtóig, vissza a másik oldalon. Meg-megáll, mintha hallgatóna, csukott szemei mögött a képsorok, orrában a dohos, ingerkeltő szagok. Szétesett szánkók, szögre akasztott korcsolyák, ócska bakancsok, egy lestrapált élet hulladéakai. Hordalékok, lélekcafatok. Fel s alá a homályba rejtett titkok között. A kényszeremlékképek sorozata végén, hátrattett kézzel, egy lámpa alá áll. Feje körül sápadt glória. Köhécsel, krárog, húsz verset mond sorban, egymás után a vasajtó rozsdásodó mintái emlékeztetik a kezdő sorokra. A második lámpa alá megy, a kiégett körte fölötti fal repedéseiből olvassa fel a hosszú balladákat. Gyakran elakad, hátrafeszülő nyaka, az elszoruló hangszálak köhögésre ingerlik. Rekedt hangon, szájában összegyűlt, csomósodó nyállal, szinte gurgulázva a Walesi Bárdok, Fehér Anna balladája s még nyolc másik sorjázik elő. Szédül. A harmadik lámpa alatt gyászos, hazafias versek. Vigyázzban áll, kézfejét szorosan a combjához szorítja, állát felszegei, büszkén néz a vakablakok homályába.

A vasajtótól újra elindul. Húsz lépés előre, huszonegy vissza. Tenyérből kipattanó ujjakkal számol, bal csukló, bal könyök, váll, bal fül, szem, orr, száj, jobb szem, fül, váll, könyök, csukló, jobb tenyérből kipattanó ujjak, hüvelyk, mutató, középső, megáll, lazít, fordul, megfeszül, lép, számol... kilép a vasajtón, elhagyja a terepet. A déli órákban senki nem zavarja meg mindennapos szertartását. Az a néhány lakó, aki napközben itthon tartózkodik mos, főz, gyermekét gondozza, az öregek a déli harangszóra várnak, az ételes fiúra.

Minden nap hosszú ideig az ajtaja mögött örködik, fülel, kiles a kulcslyukon. Amint a lépcsőház-takarító végez, s becsapja maga mögött az ajtót, s a fenyőillatú klórszag már befurakodik a levélbedobónyíláson, magára húzza az esőoverállt, kiakasztja a láncot, elhúzza a reteszeket, a kulcsokat elforgatja a zárban, kilép, becsapja maga mögött az ajtót. Fejére húzza az esősapkát, a falmentén lesurran a még vizes lépcsőn, s türelmetlenül rángatja az ólomnehéz légóajtót, izgatottan belülré préseli magát. Mind a három retesszel magára zárja, fellélegzik, háttal az ajtónak dől. Behunytt szeme előtt vörös karikák, légbuborékok szállnak, a fejébe tódult vér hatalmasan tombol, szinte felrobban. Lecsillapítja szívverését, a vasajtón elrugaszkodik. Elindul. Húsz lépés előre, huszonegy vissza...

Sütő Zsolt: Múzeum

Tar Károly**Utazás**

minden élőlény útra kel
emlékszem az első útra
lakásunktól fapadlós hídra vezetett
alattam fodrozó fényben halak utaztak
nyüzsögtek körülöttem az emberek
a törtetőktől sokat tanultam
kínai bölcsek nyugtattak
az élet nem úrhajó, nem rohanás
inkább felhőillatú ragyogás
nem kell már a szó sem
halálom könnyű lesz
fekszem: utazom tovább

Az alkotó

mint gördeszka, mely fémkorlátan sikít
záporoz kedvem, képzelt akarat,
felejttem tépdelt, meszes koromat
s testem nyilalló virágágysait

mint zsetonok, mit elnyel a félkarú
éveim csörgetve hullnak holtan,
szolga vagyok taposómalomban
s úrhatnám falloszommal egykorú

mint az énemhez rakódó mémek*
a tudás fájáról terjedő kórban:
több tízezernyi halmazban vének,

betűim mögött feszülő bokorban
szavak, szokások, vélt vélemények:
reményeim alkotom libasorban.

* A memetika (a mimézis és a genetika szavakból alakítva) elmélete szerint mindenkiben több tízezer aprócska kulturális információs csomag (mém) található, amelyek szaporodnak. Az emberi tudat összességét az agyunkban megtelepedett és folyamatosan cserélődő mémek sokasága alkotja

Következtetések

azok a régi telefonok
akár a fák
gyökerükkel szívták táplálékuk
azok a fák
azok a tölgyek, azok a hölgyek
akár a régi telefonok
gyökereikkel szívják magukba mindent

az emberek töpörődő mobilok
gyökértelen telefonerdők
akár a láthatatlan gyökerű fák
vizet zabálnak szüntelen
és zöld levelek helyett
szerves gondolatokat alakítanak

elmékedéseinket tébláboltatjuk
hatvanhat százalékos lében
információkat darálunk
s futtatunk folyton
színesnek képzelt
levelekben rögeszmésen
spanyolviasz-gondolatokat hajtva

vize-hagyott fák
elavult ócska telefonok
vázuk szerkesztét porlad
s porrá leszünk mi mind
gondolat s hit nélkül
miszerint létünk leve
időnk végén visszacsorog
az egekbe emelt óceánba

a cseppfolyós élet érdekében
alakul már gyökértelenségünk
indul az erdők sötétje
s nem lesz örökzöld
a bokros remény sem
a mobilozott viharos világ
árdagályokban próbált
apadó térérején kívül

és akkor a költő
akár azok az égigérő fák
koronájukkal harangozva
időnként makacsul
kimerült telefonján is
csönget majd egy picit

Séta

Az erdő ültetett.
Az ösvény kijelölt.
A fakó idomított.
A lány szöke svéd:
unottan poroszkál lova
az autópálya mellett

kialakított múdombokon.
Tavasz dolgozik
testben és lélekben.

Bámulom békés világom,
és gondolataim ághegyén
reményügyeket babusgatok
csöndes holnapokról:
Legyen!- kívánom, mintha
magam volnék a soros Jóisten.

Az évszázadok óta összetört
lélegeztetőre kapcsolt természet
talán újraéleszthető.
A múdomb műerdejének
ösvényén tovaországkál
a bágyadt nap aranyát
hajában hordozó műlovas.

Állok a dombok között
kanyargó kerékpárút
fehér választóvonalán.
Mint íróasztalomon a rend,
valami arra ösztökél,
hogy munkába fogjak.
Európa fogalmát soronkénti
rendezettséggel töltöm vigyázva,
hófehérre takarított holnapokra
S rárovóm a kortyolni jó
béke álom-tiszta levegőjét.

Csillag János**HOG LI-SI EMLÉKKÖNYVÉBE**

Hajadban látom a láthatatlan koronát
Mellétűzöm a szerelem szent virágát.

Szép vagy! Legszebbek egyike.
Csodállak! Nem kérdem, tetszik-e.

Szilvaszemed: keletről sarkcsillag
mosolyod mandulaszirom, mecsetként hívogat.
Nyakadon aranylánc, szivárvány-sikló,
ölelő vágyad s kebled ringó.

Sáfránynarancs-tested feltűnő üstökös
Száguldó sikolymámora örökös,
szikrád éhező, tűzheves-igényes,
hódító óceán, hullámzó-szeszélyes

Millió csillag, zuhanva oltja szomját,
napsugár nyaldossa domborzatod dombját,
Combodról lecsúszik fügeszínű szoknyád
hálóként fojtogat a kiszemelt valóság.

Barlangod vasmacska,
telhetetlen sáska,
gyöngybuborék-félkör,
átlátszóan színes
körkörös vitzükör

ELBIZAKODÁS

Mondtam neked párszor,
ha nem ezerszer, százszor.
A túl magasra állított mérce,
kudarca van ítélve.

Életed görnyedő, zord, rendetlen-fájdalom
reménytelenséged csönd, sohase csodálom.
Álmod pazarló, színes száguldás,
rozsdában rekedt, ölelő-megszokás.
Ráérő, tétlen akaratod repedező aszfalt,
mezsgyéd smaragdzöld, tétlenséged felfalt.
Jövőd nem hírlík, hűséged meghajlik,
kavargó ráncfolyó, siváran könnyezik.
Ködben ködvirág, zokogó szürke magány,
látóköröd önkínzó, sorsvesztett hozomány.
Reménydús kényelmed riasztó, feltűnő.
Ujjong a sikertelenség!
Vizsgáztál. Kitűnő.
Látod: az idő könyörtelen,
adószedő.

Kalevala

Szente Imre fordítása

Folytatás előző számunkból

HARMINCHATODIK ÉNĚK

Kullervo bosszúhadjárata és halála.

Kullervo, Kalervo sarja, kék lábravalós legénye indult hadba-háborúba, küzdelémre készülődött. Köszörülte kardja élit, könnyű kop-jáját hegyezte. (6)

Lébeszélte volna anyja: „Né indulj, fiam, sēhova, gyilkos hadba-háborúba, kardcsattogató csatába! Aki fegyvert fog fölösen, háborút keres hiába, fegyver fogja azt megölni, háborúban lesz halála, kaszabol-jakardnak éle, szablyától szakad még élte.”(16)

„Kecskeként kiállsz csatára, bak gyanánt viaskodásra; kecskét köny-nyedén léverik, hamar elbánnak a bakkal: kuvaszként kocogsz hazádba, varangyként vetődve vissza.” (22)

Kullervo, Kalervo sarja így felelt neki szavára: „Ném merülök én mocsárba, ném hullok el én hiába, dőghollóknak gyűlhelyére, varjagnak vadászterére, harcmezőn ha lesz halálom, csatatérén ér a végem! Dicső halni háborúban, kardcsattogató csatában; szép a bajnoki betegség: gyorsan elviszi az embert; nem kell senyedni sokáig, halványodva-hérvadozva.” (36)

Mondta néki asszonyanyja: „Ha mēghalsz a háborúban, mi marad apádnak akkor vén napjaira vigasznak?” (40)

Kullervo, Kalervo sarja választát így adta vissza: „Pusztuljon az út porában, udvarában essén össze!” (44)

„Mi marad szülőanyádnak vén napjaira vigasznak?” (46)

„Szalmakévével kezében istállóban essén össze!” (48)

„Mi marad szēgény öcsédnek jövő napjai javára?” (50)

„Erdei vadonba vesszēn, szántó földön essén össze!” (52)

„Mi marad szēgény hugádnak, jövő napjai javára?” (54)

„Kút ösvényén essén össze, szapulásba mégszakadva!” (56)

Kullervo, Kalervo sarja, immár félig indulóban, szólt, az apjától búcsúzva: „Apám, immár Isten áldjon! Mégsiratsz-ë engem akkor, hogyha holt hírémet hallod, hogy megváltam a világtul, hogy a fajtámbul kifogytam?” (64)

Apja így felelt szavára: „Soha téged nem siratlak, noha holt hírédet hallom! Majd egy más fiút csinálok, százszor szébbet-jobbat nálad, értelmesebbet ezerszër!” (70)

Kullervo, Kalervo sarja maga mondta, fölfelelte: „Én sëm is siratlak téged, noha holthírédet hallom. Szërzëk más apát magamnak: feje kőbül, szája sárbul, szëme tőzegáfonyábul, száraz szénábul szakálla, ágas füzfa lész a lába, húsa korhadt kőrisfábul.” (80)

Szólt az öccsétől búcsúzva: „Öcsém, immár Isten áldjon! Mégsiratsz-ë, mondd, akkor, hogyha holthírémet hallod, hogy megváltam a világtul, hogy a fajtámbul kifogytam?” (86)

Öccse mondta-válaszolta: „Soha téged nem siratlak, noha holt hírédet hallom. Mert kerülhet másik bátya, dërekabb-dalibb ténálad, kétszër is különb vitéznek!” (92)

Kullervo, Kalervo sarja így felelt neki szavára: „Én sëm is siratlak téged, noha holt hírédet hallom! Szërzëk más öcsét magamnak: feje kőbül, szája sárbul, szëme tőzegáfonyábul, haja fonnyadt fücsomóbul; ágas füzbul lész a lába, húsa korhadt kőrisfábul.” (102)

Szólt a húgától búcsúzva: „Húgom, immár Isten áldjon! Mégsi-ratsz-ë, mondd szavadra, hogyha holthírémet hallod, hogy megváltam életemtül, hogy a fajtámbul kifogytam?” (108)

Húga így felelt szavára: „Nëm sírok, bizony, téérted, noha holt hírédet hallom: mert kerülhet másik bátya, dërekabb-dalibb ténálad, értelmesebb is ezerszër!” (114)

Kullervo, Kalervo sarja mondta húga válaszára: „Én sëm is siratlak téged, bárha holt hírédet hallom. Szërzëk más hugát magamnak: feje kőbül, szája sárbul, szëme tőzegáfonyábul, haja fonnyadt fücsomóbul, füle vízirózsa szirma, dëreka sudár juharfa.” (124)

Végül anyját szólította: „Édës jó anyám, anyácska, szerelmetës szép szülëcske, fëlnevelő drága dajka! Mégsiratsz-ë, mondd, akkor, hogy

ha holt hírömet hallod, hogy megváltam a világtul, hogy a fajtámbul kifogytam?” (132)

Anyja így felelt szavára, maga mondta, fölfelelte: „Mit sē tudsz szülő szívére, anya lélkéhez nem értesz! Siratlak, bizony, siratlak, hogyha holthíreket hallom, hogy megváltál a világtul, énnén fajtádbul kifogyva. Könnyel áztatom szobánkat, padlónkra patakat öntve, gádorunkon görnyedézve, kamaránkban kornyadozva. Havat szétsírom jegre, jeget pöre-pusztá földre, föledekből vetést fakasztva, vetést víz alá merítve.” (148)

„Ha már réstellēm rívásom, ha már szégyüllök szipogni, más széme előtt zokogni, folytatom a fürdőházban, ott sírdogálok titokban, padlóra patakat öntve.” (154)

Kullervo, Kalervo sarja, kék lábravalós legénye harsonázva mēnt a harcba, viadalba víg danával. Fújta földön, fújta lápon, hangasíkokon sípolva, tavalyi füben trombitálva, gazosokban gajdorászva. (162)

Hírhozó szaladt utána, gyászos hírt hozott honábul: „Vége már szegény apádnak, nemzöd napjai lētűntek; megláthatod még, ha megjössz, hogyan fektetik a földbe.” (168)

Kullervo, Kalervo sarja így felelt a hírhozónak: „Haljon csak, ha halni kéllt! Fogják bé herélt lovunkat: koporsót ki tudja vinni, hogy sírba tēgyék a holtat!” (174)

Tovább lárnozott a lápon, harsogott a hangaföldön. Hírhozó szaladt utána, gyászos hírt hozván honábul: „Mēghalt már öcséd, szegényke, vége már atyádfiának; megláthatod még, ha megjössz, hogyan fektetik a földbe.” (182)

Kullervo, Kalervo sarja erre is csak ezt felelte: „Haljon csak, ha halni kéllt! Fogják bé a ménlovunkat: koporsót ki tudja vinni, hogy sírba tēgyék a holtat.” (188)

Tovább lárnozott a lápon, kerték alján kurjogatva. Hírhozó szaladt utána, gyászos hírt hozván honábul: „Mēghalt már hugád, szegényke, elméne szüléd szülötte; megláthatod, hogyha megjössz, hogyan fektetik a földbe.” (196)

Kullervo, Kalervo sarja erre is csak ezt felelte: „Haljon hát, ha halni kéllt! Mēgván még a kanca otthon, koporsót ki tudja vinni, hogy sírba tēgyék a holtat!” (202)

Kaszálókon kornyikálva, járt a rétén réjjogatva. Hírhezó szaladt utána, gyászos hírt hozván honábul: „Még halt már anyád is otthon, vége már szegény szülednek! Mēgláthatod, hogyha mēgjössz: idegēn tēzsi a sírba.” (210)

Kullervo, Kalervo sarja keservesen sírni kezdett: „Jaj nekēm, szegēny fejemnek! Mēg vagy halva már, anyácska, földben függönyöm tēvője, piciny pólyám hímējője, gombolyag fonál fonója, orsó fūrge forgatója! Mēgcsak nála sēm lehettem, mikor vége lētt szegēnynek! Tēl hidege vitte sírba, vagy talán kēnyér hiánya?” (222)

„Mēg kell mosdatni a holtat százszok szappanos vizével, bebugyolálni selyembe, tiszta gyolcsba bétakarni, azzal fektetni a földbe, halottai-ba helyēzve. Vigyék versēkkel siratva, zsoldárokkal sírba téve! Nēm mēhetēk mēg hazám-ba: Unto bűne bosszulatlan, szörnyeteg nyaka szegetlen, maga a gyilkos gyilkolatlan.” (234)

Csinnadrattával csatába, mēnt hahőzva Untolába. Száját szóra is nyitotta: „Seregēk ura, nagy Ukko! Adnál kardot most kezembe, sziporkázó szablyaélet, mēly seregēkkel főlérne, száz-mēg-százakat lēbírna!” (242)

Kapott kardot, mint kívánta, szablyát is, szīve szērinit, mellyel mindēnkīt lēgyőzött, Untamo hadát lēvágta, porrá pērzsēlte tanyájok, házukat hamuvá tette. Kéménye maradt csak épēn, mēg az udvar berkēnyēje. (250)

Kullervo, Kalervo sarja indult elhagyott honába, apja-anyja udvarába. Jöttēt kongó konyha várta, érkēzésit puszta porta, ēgy lēlēk sē jött élēbe ölelésre-kēzfogásra. (258)

Parolát parázs sē nyújtott: kihűlt szēnhalom fogadta. Akkor fogta fől valóban, hogy nēm él az édesanyja. (262)

Kezēt kályhakőre tette: ott is csak hidegēt érzett. Akkor fogta fől valóban, hogy nēm él az édesapja. (266)

Szobapadlójukra pillant: sōpretlen-takarítatlan. Ebbül értette valóban, hogy halott szegēny hugája. (270)

Lēballagva a ladikhoz: ladik hűlt helyét találta. Ebbül fogta fől valóban, hogy nēm él az édes őccse. (274)

Keservesen sírni kezdett. Sírt egész nap, másnap ēgyre, sírva mondta-mondogatta: „Ó, édesanyám, anyácska, mit hagytál nekēm örökbe?

Hogyan éljek én ezéntúl?” (280)

„Ném hallasz, anyám, tē engēm, bár a két szemēm kisírjam, pillámmal panaszkodjam, fejem búbjával beszéljek!” (284)

Anyja fölneszelt a földben, sirja mélyéből felelte: „Morzsát megkapod, kutyámat, jó lesz erdőjárni néked. Vándorolj vadászebeddel, eredj erdő sűrűjébe, vadakat termő vadonba, erdő lányai lakába, kék tündérek hajlokába, túleveles templomába elemőzsiát esengni, betévő falatra lesni!” (296)

Kullervo, Kalervo sarja, kutyájával útra kelve csörtetett vadon csapásin föl a fenyves rēnetegbe. Egy ideig így haladtak, jódarabig bandukoltak; ugyanoda értek éppen, arra a ligetre letek, hol a szüzet szeplősítve anyja méhét meggyalázta. (306)

Sirt a selymēs rét is ottan, könnyet hullatott harasztja, sarjúszálak sóhajtoztak, kóróágak kornyadoztak, hol a szüzet szeplősítve anyja méhét meggyalázta. Friss fű sēm fakadt föl ottan, nēm virult virág a száron, növények nēm éledeztek, rossz helyükön hervadoztak, hol a szüzet szeplősítve anyja méhét meggyalázta. (318)

Kullervo, Kalervo sarja élēs kardját csak kivonta, tapogatta-nézēgette, tudakolva-kérdve tőle, puhatolva kardja kedvit: hajlandósága ha volna hibásodott húsbul ēnni, vétkesēdett vérből inni? (326)

Kitalálta már a kardja, mi a gazda gondolatja; maga mondta, fölfelelte: „Mért nē vóna ēnni kedvem, ēnni húst, hibásodottat, vétkesēdett vérből inni? Észēm ártatlant élēget, iszom vért is, vétkezettent.” (334)

Kullervo, Kalervo sarja, kék lábravalós legénye kard fogóját földbe ásta, markolatját mélyre nyomta, hegycēt szívének szégezte, maga mellel dőlt fölébe. Halálát így megtalálta, véget vetve életének. (342)

Így lōn vége ifjú hōsnek, Kullervo vitéz veszése, halála heves legénynek, sanyarú sorstul üldözōtnek. (346)

Vének véne Väinämöinen, hallván e halálesetrül, mint lōn Kullervo kimúlta, ily szavakkal szōlt felőle: „Nēmēs nemzetēm nē rontsa fiait ferdén nevelve, gonosz gondozó kezére, bízva bēcstelen bitangra! A ferdén nevelt fiatal, gyatrán gyámolított gyermek nēm bír jutni józan észhez, érett férfiertelēmhez, mégha mēgnō is különben, fölserdülve férfikorba!” (360)

HARMINCHETEDIK ÉNĚK

Ilmarinen arany asszonyt kovácsol magának.

Ilmari kovács eközben holt hitveséért kesergött, álmatlanul éjjelente, étlen-szomjan nappalonta. Hajnal óta hullt a könnye, reggel óta rítt az árva, mert meghalt a szép menyecske, szédült hályogos halálba. Hozzányúlni sĕmmi kedve kalapácsa réznyelĕhĕz; nĕm hallik kopácsolása hónapszám a mŕhelyĕbŕl. (12)

Monda Ilmarinen mestĕr: „Már ĕn nĕm tudok tanácsot, mi tĕvĕ lĕgyek, hogy ĕljek, ũljek ĕjjel vagy fekŕdjek. Ērdĕs ĕjjel, ordas óra, ajjal-bajjal, tĕrt dĕrĕkkal! (18)

„Bánatba borulok este, búval virrad rám a reggel, ĕjszakákon át epedve, vágyakozva virradattal. Nĕm szép estĕmért esengĕk, reggelĕmért rídogálok, nĕm idĕm múlása izgat: kedves páromért kesergĕk, szívem szépĕmet siratja, feketeszĕmŕmet szánja.” (28)

„Mĕgtörtĕnik mostanában nĕm ĕgyszer szĕgĕny-magammal: ĕji álomból ocsudva tenyĕrrel ũrest tapintok, kĕdĕt markolok kezemmel, akármerre is motozzak.” (34)

Ēgy tengĕdĕtt nĕje nĕlkŕl, párja híján hĕrvadozva. Három hónapig siratta, nĕgyedikben már nĕm állta. Aranyat szĕdĕtt a vízbŕl, tengĕrben talált ezŕstĕt; hordott fát ĕgĕsz halommal, harminc szĕlés szándĕrékkal: szenet ĕgetĕtt belĕle, beletĕmve tŕzterĕbe. (44)

Valamicskĕt vĕtt aranybŕl, ezŕstbŕl ĕlĕg keveset: ŕszi bárány lĕsz belĕle, talán tĕli nyŕlra tellik. Aranyát a tŕzbe tĕmte, ezŕstjĕt kohóba hánytá, szĕttatta a szolgahaddal, legĕnyeivel nyomatta. (52)

Szolgák szĕtĕttak kemĕnyen, erejŕk nekieresztve, kesztyŕtlen csupasz kezŕkkel, pĕre vállukat sĕ védve. Maga Ilmarinen mestĕr kohó bĕlsejĕt kotorta, aranynak alakot adva, mintázva ezŕst mĕnyasszonyt. (60)

Nĕm szĕtĕtta jól a szolga, legĕnyei lanyhán nyomtak. Akkor Ilmarinen mestĕr maga mĕnt a fŕjĕtatóhoz. Hŕzott kĕttĕt-hármat rajta, hát a harmadik hŕzásra belĕnĕzĕtt tŕzterĕbe, pirosan izzó parázsba, mĕgnĕzte, mi lĕtt belĕle, mi kerŕl ki a kohóbŕl. (70)

Hát ĕgy bárány lĕtt belĕle, az kerŕlt ki a kohóbŕl. Szĕre szála

színaranybul, rakva rézzel és ezüsttel. Azt mindénki megcsodálta, csak a mestër nem csodálta. (76)

Monda Ilmarinen mestër: „Këllesz farkasok fogára! Aranyos arát kívánok, magamnak ezüst mënyasszonyt!” (80)

Most hát Ilmarinen mestër azt a bárányt tüzbe tette, adott még hozzá aranyat, ezüstöt egész marékkal; szíttatta a szolgálhaddal, legényeivel nyomatta. (86)

Szolgák szíttottak keményen, erejük nekieresztve, kesztyütlen csupaszzal kezükkel, póre vállukat sē védve. Maga Ilmarinen mestër kohó belsejét kotorta, aranynak alakot adva, mintázva ezüst mënyasszonyt. (94)

Nem szíttotta jól a szolgál, legényei lanyhán nyomtak. Mostan Ilmarinen mestër maga mënt a fűjtatóhoz. Kettőt-hármat húzva rajta, már a harmadik húzásra belenézett tüzterébe, pirosan izzó parázsba, mëgnézve, mi lett belőle, kohó mélyében mi készül. (104)

Hát csikót csinált ezúttal, az készült kohója mélyin. Feje színezüst, sörénye színarany, patája rézbül. Azt mindénki megcsodálta, csak Ilmari nem csodálta. (110)

Monda Ilmarinen mestër: „Këllesz farkasok fogára! Aranyos arát kívánok, magamnak ezüst mënyasszonyt!” (114)

Így hát Ilmarinen mestër csikáját a tüzbe csapta, adott hozzá még aranyat, ezüstöt egész marékkal; szíttatta a szolgálhaddal, legényeivel nyomatta. (120)

Szolgák szíttottak keményen, erejük nekieresztve, kesztyütlen csupaszzal kezükkel, póre vállukat sē védve. Maga Ilmarinen mestër kohó belsejét kotorta, aranynak alakot adva, mintázva ezüst mënyasszonyt. (128)

Nem szíttotta jól a szolgál, legényei lanyhán nyomtak. Mostan Ilmarinen mestër maga mënt a fűjtatóhoz. Kettőt-hármat húzva rajta, már a harmadik húzásra belenézett tüzterébe, pirosan izzó parázsba, mëgnézve, mi lett belőle, kohó mélyiben mi készül. (138)

Hát lēányzó lett belőle, ezüst homlokú hajadon aranyhullámos hajával, tökéletes természetével. Szolgák szörnyűködtek rajta, nem ijedt mëg Ilmarinen. (144)

Mostan Ilmarinen mestër aranyszobrát verte-verte, éjjelre sē hagyva abba, pillanatra sēm pihenve. Lábakat csinált a lánynak, lábát és kezét kovácsolt, hanëm lába lépęgetni, karja képtelen ölelni. (152)

Faragott fület szűzének, hanem hallást csak nem adhat; száját formálta finomra, szemét szépre, csillogóra. Szót a szájába nem adhat, szerelmet hideg szemébe. (158)

Monda Ilmarinen mestér: „Hát ez szép leány lehetne, hogyha szája szóra nyílna, hogyha lelke-nyelve volna.” (162)

Választott aráját vitte finom függönynek mögéje, puha párnákra helyezte, süppedő selyémre rakta. (166)

Majd ez Ilmarinen mestér könnyű habfürdőt hevített szagos szappanok levébül; nyesett nyári nyírfaágat, vizet vett kilenc vödörrel, mosódní pintyömadárnak, kivakarózni koszából, aranszalaknak sarából. (174)

Fürdött kedvére kovácsunk, testit kéjjel tisztogatva. Majd lédölt menyasszonyával finom függönynek mögéje, acélsátornak alája, fényes fémlapok terébe. (180)

Mostan Ilmarinen mestér már az első éjszakára mindénét magára szedte, köpönyegeket kerítve, medvebőrbe burkolózva, testit gyapjával takarva; úgy aludt az asszonyával, avval az aranszoborral. (188)

Meleg is maradt a teste, hol a bunda bétakarta, hanem hol arája érte, az aranszobor súrolta, ott az oldala kihüle, félfele fagyosra vállott, dermedt, mint a téli tengér, merevödött kőkeményre. (196)

Monda Ilmarinen mestér: „Hát ez nem felel még nekém. Viszém inkább Väinölä-be, Väinämöinennek vigaszul, ölében ülő galambnak, csókolnivaló csibének.” (202)

El is vitte Väinölä-be. Így beszélt, mihelyt belépett, maga mondta-mondogatta: „Vének véne Väinämöinen! Nesze, itt egy nocske nekéd! Szemrevaló szép leányka, nemigén nagy ám a szája, nincs fölvgva nyelve néki.” (210)

Vének véne Väinämöinen aztat mégnézte magának, szép szobrot szemügyre vette. Maga mondta, fölfelelte: „Mondd, minek hozod nyakamra aranyasszony-szörnyszülötted?” (216)

Monda Ilmarinen mestér: „Még hogy mért hozom! Mi másnak, mint ölben ülő galambnak, csókolnivaló csibének!” (220)

Vén Väinämöinen felelte: „Édés egykomám-kovácsom! Lányodat taszítsd a tűzbe, hasznos holmivá kovácsold! Vagy vigyed a nagyvilágba, add a némétnek, oroszoknak, hadd vesszenek össze rajta gazdag és garázda népek! Nem való a nemzetémnek, nem való nekém magamnak

aranyasszonyokra vágní, ezüsthölgyekért epedni.” (232)

Még is tiltja Väinämöinen, vizek véne óva inti a növekvő nemzedékét, ipérédő ifjúságot, hogy ne hódoljon aranynak, ezüstnek rabul ne essén. Errül egyszerű így beszéle, szólott róla ily szavakkal: „Né feledjétek, fiaim, jövő férfinemzedéke, már akár ha módosabbak vagytok vagy szegény legények: nektek nem szabad, nem illik soha, sémnikor, sēholsēm aranyasszonyért hevülni, ezüstlányokért epedni. Aranynak fagyos a fēnye, ezüsből hideg sugárzik.” (250)

HARMINCNYOLCADIK ÉNĚK

Ilmarinen másik feleségért mēgy Pohjolába.

Immár Ilmarinen mestēr, időtlen idők kovácsa aranyasszonyát ki-dobta, ezüstmátkáját elűzte. Pejparipáját befogva, szép lovát a szán elé-be, maga szánkójára szállott, fölkapaszkodott kasába. Mind azt forgatta fejében, hogy elindul hosszú útra, hogy kihozza Pohjolából most a má-sodik mēnyasszonyt. (12)

Egész nap szaladt a szánka, második nap is suhanva, hát a harmadik nap este Pohja portáját elérte. (16)

Louhi, pohjai nagyasszony csak kiugrott udvarára, száját szóra is nyitotta, kérdēzgetni kezdte tőle, hogy és mint vagyon lēánya, győzi-é gyerēke ottan férje mellett mint mēnyecke, asszonyként anyósa mel-lett. (24)

Mostan Ilmarinen mestēr orra lógatva, lēverten, félrefittyenő süveg-gel így felelt a kérdēzőnek: „Hej, napamasszony, ne kérdēzd, ne tuda-koljad tē tőlem, hogy és mint vagyon lēányod, gyermekēd milyen mēnyecke! Már halálnak martaléka, szörnyű vége lett szegénynek. Bogyóscám bizony a földben, galambocskám sírgödörben, feketeszēműcskēm fūben, ezüstangyalom avarban. Most a másik lányod kérēm, fiatalabbik szülötted. Add nekēm, anyósomasszony, ereszd el velem lēányod holt hitvesēmnek helyébe, testvérnjének lakába!” (44)

Louhi, pohjolai asszony szóval mondta, fölfelelte: „Jaj nekēm, na-gyot hibáztam, rēttentően rosszul tettem, mikor a nagyobbik lányom nékēd asszonyodul adtam, korai halálba küldtem viruló virágkorában, adtam farkasnak fogára, bőgő medvének belébe.” (54)

„Nëm engedem ezt az egyet, most e második leányom, hogy a kormodat kotorja, kozmás kéményed vakarja! Lököm inkább édës lányom, ënvéremet elveszejtëm zajló zúgó örvényében, forró-habzó forgatagban, Manala hala hasában, Tuonela csukás tavában.” (64)

Ilmari kovács e szóra fejét rázta, száját rágta, fekete szakállát tépte, hullámos haját cibálta. Béugrott a belső házba, szelemën alá, szobába. Magának a lánynak mondta: „Csapj kezet velem, kisasszony, jöjj a né-néd jószágára, holt hitvesëm hült helyére kakastéjkényér-sütőnek, árpa-sör-pézségtetőnek!” (76)

Padlórul poronty pötyögte, hajadon helyett felelte: „Mënj a házunkból, mihaszna, kotródj, kártévő, kapunkrul! Hoztál rontást ránk ëlëget, várfalunk felét lëverted, már elöször erre járva, lábad ajtónkon betéve.” (84)

„Óva intelk, kisasszony, në szédülj legény szavára, ajka mézes mákonyára, lába cifra járására! Farkasfog lapul inyében, ruhájában róka karma, karjaiban medve mancsa, dákosa dërékövében: azt szánja szëgény fejednek, hátadba beléhasítva.” (94)

Most a lány is megszólalva Ilmarihoz így beszéle: „Dehogyis mëgyék tévéled, nincs hozzád közöm, haramja! Első nõd elemésztetted, édës nénémet mëgölted. Engëm is elölnél végül, kezed által kéne halnom. Mëg az ily kevély kisasszony kaphat völegényt, különbet, szemretermetére szëbbet; finomabb fogatra várhat, hogy úri helyekre járjon, csicsás székékën csücsüljön, nëm kovácskohó terében, garázda gonosz körében.” (110)

Mire Ilmarinen mestër fejét rázta, száját rágta, fekete szakállát tépte. Majd a lyányt magához rántva, erös karjaiba kapta, viharként rohanva véle, szánhoz szëlvészéként szaladva; kisasszonyt a szán kasába, fogatára fölvetette. Akkor mindjárást mëgindult hazájába hosszú útra, gyeplövel a félkezében, lány mellével másikában. (124)

Sírt a lányka sóhajtozva, mondogalódott magában: „Bogyóért mocsárra mëntem, gyökérgyüjtögetni lápra; csapdába esëm csibécske, kis-madár kora veszésbe.” (130)

„Idehallgass, Ilmarinen! Hogyha vissza nëm bocsátasz, szánod szët rúgom szilánkra, diribre-darabra rontom, lábamszárával szakítva, tërdemmel törekre törve.” (136)

Ilmari kovács azonban válaszát így adta vissza: „Csakhogy még van ám vasalva kovács szánkójának széle: kisléány ki nem borítja, hajdon hiába rúgja.” (142)

Pityérgétt szegény szüzecke, ridogált a rézőveske, tördelte kezét zokogva, minden ujját meggyötörve. Száját szóra is nyitotta: „Ha azonnal el nem engedsz, hal leszék, vizek lakója, tengér mélyében maréna!” (150)

Ilmari kovács azonban válaszát így adta vissza: „Ott is csak kezembe kaplak: csukaként csapok nyomodba.” (154)

Pityérgétt szegény szüzecke, ridogált a rézőveske, tördelte kezét zokogva, minden ujját meggyötörte. Száját szóra is nyitotta: „Ha azonnal el nem engedsz, erdőbe futok előled, kövek közt lakó mēnyétnek.” (162)

Ilmari kovács azonban válaszát így adta vissza: „Ott is csak kezembe kaplak: vidrakánt utánad ugrok.” (166)

Pityérgétt szegény szüzecke, ridogált a rézőveske, tördelte kezét zokogva, minden ujját meggyötörte. Száját szóra is nyitotta: „Ha azonnal el nem engedsz, leszék libbenő pacsirta, felhők fátyolába bújva.” (174)

Ilmari kovács azonban válaszát így adta vissza: „Ott is csak kezembe kaplak: vércseként élédbe vágva.” (178)

Égy ideig így haladtak, útjukon tovább jutottak. Lovuk hirtelen megállott, hőkölve fülét hegyezte. (182)

Kisasszony kinéz kasából, hát nyomokat lát a hóban. Kérdetzte kísérőjétül: „Mi futott keresztül itten?” Monda Ilmarinen mestér: „Itten nyúl futott keresztül.” (188)

Sóhajtott szegény szüzecke, sóhajtott-sopánkolódot. Száját szóra is nyitotta: „Jaj nekēm, szegény fejemnek! Sokkal jobb lehetne sorsom, boldogabb lennék bizonynal nyuszkónak nyomán haladva, kaescaláb nyomát követve, mint e kérőnek kasában, fonnyadt szájú szánkójában. Nyúlnak pompásabb a prémje és szemrevalóbb a szája.” (200)

Mostan Ilmarinen mestér fejét rázta, száját rágta, sebésen suhant előre. Égy darabig így haladtak, hát a ló megint megállott, hőkölve fülét hegyezte. (206)

Lyány a szán kasából látta: nyomok futnak át a hóban. Kérdetzte

kísérőjétül: „Mi futott keresztül itten?” Monda Ilmarinen mestér: „Itten róka mént keresztül.” (212)

Sóhajtott szegény szüzecke, sóhajtott-sopánkolódott. Száját szóra is nyitotta: „Jaj nekem, szegény fejemnek! Sokkal jobb lehetne sorsom, boldogabb lennék bizonyly kóbor rókának kasában, szánján szértevándorlónak, mint e kérőnek kasában, fonnyadt szájú szánkójában. Pompásabb a róka prémje és szemrevalóbb a szája.” (224)

Mostan Ilmarinen mestér fejét rázta, száját rágta, sebésen suhant előre. Egy darabig így haladtak. Hát a ló megint megállott, hőkölve fülét hegyezte. (230)

Lány a szán kasából látta: a hóban nyomok haladnak. Kérdzte kísérőjétül: „Mi futott keresztül itten?” Monda Ilmarinen mestér: „Itt farkas futott keresztül.” (236)

Sóhajtott szegény szüzecke, sóhajtott-sopánkolódott. Száját szóra is nyitotta: „Jaj nekem, szegény fejemnek! Sokkal jobb lehetne sorsom, boldogabb lennék bizonyly fene farkasnak nyomában, vicsorgó vadat követve, mint e kérőnek kasában, fonnyadt szájú szánkójában. Finomabb a farkas szőre és szemrevalóbb a szája.” (248)

Mostan Ilmarinen mestér fejét rázta, száját rágta. Vágtatott tovább, míg értek egy faluba éjszakára. (252)

Fáradtság után kovácsunk úgy elaludt, mint a bunda; más mulattatta babáját az álomszuszek legénynek. (256)

Másnap Ilmarinen mestér réggel álmából riadva fejét rázta, száját rágta, fekete szakállát tépte. Monda Ilmarinen mestér, morfondírozva magában: „Mit tégyek? Mivé bűvöljem az ilyen-amolyan asszonyt? Vadállatnak a vadonba, vagy vízbe halak hugának? (266)

„Ném bűvölhetem vadonba vadaknak veszedelmére, ném rékkenthetem a vízbe réműletére halaknak. Dákosom döföm beléje, kardommal halálba küldve.” (272)

Kitalálta már a kardja, mi a gazda gondolatja. Megszólítva mondta néki: „Aligha születtem arra: fehérnép fejét vevőnek, nyomorult nyakát szegőnek!” (278)

Akkor Ilmarinen mestér mégis bájolásba kezdett, varázsverseit idézte. Hajadont halászmadárta, váltja vijjogó sirályra: sziklaszirték közt lebegjén, zátonyok fölött zokogjon, szállva szélnek ellenében. (286)

Immár Ilmari kovácsunk szánkója kasába szállva sebésen suhant az úton, orra-lógatva, leverten hazája felé haladva, lassanként honába érve. (292)

Vének véne Väinämöinen szembe jött réá az úton, száját szóra is nyitotta: „Ilmari komám, kovácsom! Mondd, mi bánat nyomja lelkéd? Félrefittyenő süveggel jössz a messzi Pohjolából? Halljam, északon hogy élnek?” (300)

Monda Ilmarinen mestër: „Nincs azoknak sëmmi híjuk: ott darál a drága Szampó, ott kotyog a tarkatornyos! Egy nap örli, mit megésznek, másnap, mit piacra visznek, harmadnap, miből mulatnak.” (307)

„Hát azért csak annyit mondok, unos-untig azt beszélém: északiak könnyen élnek bűvös malmuk birtokában. Víg a szántásuk-vetésük, rájuk áldás bőven árad, részük szüntelen szeréncse.” (314)

Szólt vénségës Väinämöinen: „Ilmari komám-kovácsom! Hol hagyád el ifjú hölgyed, hol az a mesés menyasszony? Mért hogy érkézel magadban, poroszkálva párod nélkül?” (320)

Mire Ilmarinen mestër válaszát így adta vissza: „Halászmadrára ígéztem az ilyen-amolyan asszonyt: most sirályként sorvadozhat, zátonyok között zokoghat, vijjoghat vízi kövekén, sziklaszirtékén kiált-hat.” (328)

HARMINCKILENCEDIK ÉNĚK

Hadjárat Pohjolába, a Szampó megszerzésére.

Vének véne Väinämöinen szóla akkor ily szavakkal: „Ilmari komám -kovácsom! Mënjünk együtt Pohjolába azt a Szampót megszerézni, tarkatornyosat kihozni!” (6)

Mire Ilmarinen mestër szóval mondta, fölfelelte: „Nëm lehet közel kerülni, tarkatornyost elrabolni onnan pusztá Pohjolából, szomorú Sariolából. Bé vagyon a Szampó zárva, tarkatornyos bétemetve Pohjolának kőhégyébe, rézhégynek hasába rejtve, mögéje kilenc lakatnak, gyökerek nyúgébe gyürve, kilenc ölnyire kötözve: egy töve kemény talajba, másik forró forgatagba, harmadik a honni dombba.” (22)

Vén Väinämöinen felelte: „Kedves egykomám-kovácsom! Mënjünk mégis Pohjolába azt a Szampót megszerézni! Hatalmas hajót kerítsünk,

hogy a Szampót elszállítsuk, tarkatornyosat kihozzuk Pohjolának kőhegyébül, rézhégyének rejtékébül, mögüle kilenc lakatnak.” (32)

Monda Ilmarinen mestér: „Bátorságosabb a földön. Lëgyën Lempóé a tengër, habokon halál utazzon! Prédául szilaj szeleknek, veszedelëmmek-viharnak, hol tíz ujjal kell eveznünk, tenyerünk lehet lapátunk.” (40)

Vën Väinämöinen felelte: „Bátorságosabb a földön, bajosabb is, biztosabb is, kanyargósabb is különben. Vízën szépën száll a bárka, vitorlák vígan dagadnak, villognak a víztükörben, tengër térein lebëgve. Hajónkkal szelek szaladnak, hullámháton ringatózik, nyomában nyugat szelével, enyhe déli szél elötte. Mindazonáltal azonban, ha a vízre úgy haragszol, mënjünk szárazon miattam, partokon körülkocogva.” (56)

„Új kardot kovácsolj nekëm, sziporkázó szablyaélet, ëbeket elijjégetnëm, pohjaiakat püfölnöm, ha mëgyünk Szampó-szërëzni abba a hideg hazába, ama pusztá Pohjolába, szomorú Sariolába.” (64)

Mostan Ilmarinen mestér, időtlen idők kovácsa vasakat vetëtt a tűzbe, anyagát acélnak lángba, közibe aranyat adva, ëgybeolvasztva ezüsttel. Szittatta a szolgálhaddal, legényeivel nyomatta. (72)

Szolgák szítottak keményen, erejük nekieresztve; nyúlt a nyersvas, mint a kása, terjedt tésztaként acélja, vízként villogott ezüstje, aranya habként háborogva. (78)

Akkor Ilmarinen mestér, időtlen idők kovácsa kohó tüzterébe nézëtt, pillantott piros parázszba; látta: kard kerül ki onnan, aranyos fejü alakul. (84)

Kohóbül kardját kivëtte, finom fegyverét kivonta, tűzből üllejére tette, kalapács alá helyëzve. Kedvére valóra verte, kardot készített remëkbe, aranydísz rakott réája, elegyítette ezüsttel. (92)

Vënëk véne Väinämöinen mëgnézte, mi lett belöle. A parázspëngëjü kardot mëgmarkolta jobbkézével, tapogatva-nëzëgetve, száját ily szavakra nyitva: „Mëltó ez vajon magamhoz, vitéznek díszére válik?” (100)

Mëltó volt viselöjéhez, vitéznek díszére váltott. Hold világa volt hëgyében, fogantyúján napnak fénye, lapján csillag csillogása, paripának prüszkölése, macskának miákolása, vadászëbnek vakkánása. (108)

Kösörülte kardja élit értermö kövek közében. Száját szóra is nyi-

totta: „Ilyen szablyával kezemben heggyeket kettéhasítok, sziklákat szelék középén.” (114)

Közben Ilmarinen mestér mondogalódott magában: „Hát magam szegény személyit mivel védjem, mint takarjam, mint öltöztessem-övezzem földi vagy vízi veszélyre? Lemezelt acéllapokat, vasinget végyek magamra? Pántos páncélokba bújjak? Vasban vaskosabb az embër, sodronyngben sebhettlen, acélabroncsban erősebb.” (126)

Voltak immár indulóban, hosszú útra készülöttek. Vénék véne Väinämöinen Ilmari kovács komával körbejártak lókeresni, árvalányhajúra lesni, zabolát dërékba dugva, könnyü kantárt vállra vetve. Kettesben lovat kerestek, fák közt lófejet kutattak, bokrokba benézögetve, kék vadonban kémlölödvé. Ligetben lovukra letek, pagonyban paripájukra. (140)

Vénék véne Väinämöinen még az Ilmarinen mestér kötöföket raktak rája, szájába zabolaszíjat. Így lépögettek lovukkal, kettesben kocogva véle. Rívást hallottak a révben, pityérgést a partközelen. (148)

Vénék véne Väinämöinen száját szóra is nyitotta: „Talán lyánka jajgatása, kis csibécskének keserve. Mënjünk, nézzük még közelrül, tudakoljuk még, mi lelte!” (154)

Hang irányában elindult, hogy közelrül mëgtekintse. Nëm volt lyánka jajgatása, pipének panaszkodása: sajkájának volt sírása, kis hajójának keserve. (160)

Szólott véne Väinölä-nek, ladikjához lépögetve: „Mit siránkozol, faszajka, kétvillás, miért kesergesz? Fáj, hogy fábul vagy faragva, bánod kétvillájúságod?” (166)

Felelte szegény faszajka, kétvillájú válaszolta: „Vízre mënne mind a csónak, bárha kátrányos bakokrul, férjhezmënne mind a lyánka, bárha boldog otthonokbul. Azt siratom árva sajka, kis csónak azon kesergék: várom vízre vonszolómat, habok hátára tøvömet. (176)

„Fogadkoztak, míg faragtak, akkor avval ámitottak, hogy hadihajót csinálnak, büszke harcibárka lészék, hordok gabnát garmadával, hadi kincsekét halommal: hanëm hadba nëm jutottam, még kevésbé kincs-szërözni.” (184)

„Bëzzég más hajók, ha rosszak, akkor is csatába mënnek, vonulnak vitéz kalandra; nyáridöben három ízben fordulnak aranyfuvarral, hadi-

zsákmánnyal zsúfolva, én pedig, remékbe készült százbordájú büszke bárka itt rohadok, hol faragtak, forgácsaimon feledve. Minden rissz-rossz földi férgék léceim alatt lakoznak, minden léha légi szárnyas árbocfámra rakja fészkit, vadon mindénik varangya orrom ormait tapodja. Kedvem kétszër jobb lehetne, sokkal túrhetőbb a sorsom: vadonban vörösfenyőnek, puszta parton szálfenyőnek; fûrge mókus futna rajtam, alattam kopó körözne.” (206)

Vénék véne Väinämöinen így felelt neki szavára: „Sosë sírdogálj, fasajka, hagyd a jajgatást, hajócska! Hamarosan hadba szállhatsz, vonulhatsz vitéz kalandra.” (212)

„Ha vagy Mestërédnek műve, Terëmtödnek tervezése, vesd a vízre most magadat, habok hátára sikolva, markom mozdulása nélkül, emberi erõt së várva, vállamnak vetése nélkül, tenyeremtül nem taszítva!” (220)

Fagály felelte néki, szép hajója ily szavakkal: „Nemzetségem, nagy családom, bárka-bátyáim së szoktak vízre szállani vitetlen, húzatlan habokra kelni, markok mozdulása nélkül, tenyerektül nem taszítva.” (228)

Szólt vénségës Väinämöinen: „Hát ha most a vízre viszlek, hajlandó vagy-é haladni evezõtelen elõre, lapátoktül nem löködve, fûvó széltül sëm segítve?” (234)

Fagály felelte néki, szép hajója ily szavakkal: „Nemzetségem, nagy családom, bárka-bátyáim eleddig ujjaktul segítve úsztak, lapát nélkül nem léhettek, evezõt nem nélkülöztek, szelek szárnyain repültek.” (242)

Vénék véne Väinämöinen tovább is tudakolózott: „S hajlandó vagy-é haladni evezõkkel támogatva, jó lapátoktül löködve, jó vitorlákklal vitetve?” (248)

Faragott hajó felelte, büszke bárka válaszolta: „Nemzetségem, nagy családom, bárka-bátyáim örömmel úsztak ujjaktól segítve, evezõktül támogatva, jó lapátoktül löködve, jó vitorlákklal vitetve.” (256)

Vén Väinämöinen e szóra lovát a ligetbe csapta, fékét fára függesztette, gyeplejét gyökérre rakta. Hajóját a vízre vont, habok hátára dalolta. Ottan kérdëzgetni kezdte, szóval mondva-fõlfelelve: „Hej, nyulánk nyakú hajócska, ágasokkal büszke bárka! Oly erös vagy-é valóban, amennyire szép a szemnek?” (268)

Faragott hajó felelte, büszke bárka válaszolta: „Oly erös vagyok

valóban. Terebélyes törzsem adhat helyet száz lapáthúzóznak s evezőtelen ezérnek.” (274)

Vén Väinämöinen e szóra varázsverseibe kezdett. Búvölt bárka egy felére nyírt fejű fiatalokat, kefehajú hős fiaikat, vitéz csizmás vasgyúrókat. Búvölt bárka más felére cinkefjékés szép szüzeket, rézcsat csillogott övükön, gyémántgyűrű ujjaikon. (284)

Väinönek varázsolása mindén kis helyet kitöltött. Végül vénéket varázsolt, kuckóban kucorgó népet, üresen hagyott helyekre, hova ifjak nem jutottak. (290)

Maga mént hajó farába, nyírhajója hajlatába; kormányát kezébe vette, szóval mondta, fölfelelte: „Fuss a fátlanon, hajócska, tenger térein szaladva! Buborékként szállj a szélben, vízililjom-ként lebegve!” (298)

Előbb a fiúk eveztek, lányok tétlen üldögéltek. Eveztek rudat repesztve, haném sémmit sém haladtak. (302)

Lányok váltották fél őket, a legények üldögéltek. Eveztek rudat repesztve, haném sémmit sém haladtak. (306)

Vének vették most kezükbe, fiatalok félreálltak. Öreg csontjaik roptak, haném sémmit sém haladtak. (310)

Mostan Ilmarinen mester maga ült neki evezni: hát hajójuk csak megugrott, szélviharként szállt előre. Messze hallott csobbanása, villáinak vijjogása. (316)

Még hűzta kovács-karokkal, padja pattog, fája hajlik, bong a berkényelapátja, fűrjként pittyéget fogója, tolla nyírfajdként tikácsol, hattyúként zenél a szára, háta hollóként kiáltoz, vadlúdként a villafája. (324)

Vén Väinämöinen eközben hajó kormányát kezelte bíborbárkájája farában, dereglyelapátra dőlve. Fél-sziget felé haladtak, fakunyhós falucska sejlött. (330)

Az volt Ahti fél-szigetje, ő lakott a tág öbölben. Kauko hal híján kesergött, lizsthiányban Lemminkäinen; Ahtiéknál kong a kamra, Pajkosnak kevés a pénze. (336)

Éppen csónakát csinálta, új bárkájája bordafáit, szegényes szigetje szélén, nyavalyás nyomortanyáján. (340)

Folyton a fülét hegyezte, széme mindig messze nézett; kémlélt

északnak, keletnek, olykor dél felé tekintett, hát, szivárvány száll a vízén, fülhőfátyol fut feléje! (346)

Ném szivárvány szállt a vízén, fülhő sém futott feléje, haném szép hajó közelgett, gálya vándorolt a vízén, hátán tengéri haboknak, tükrén végtelen vizeknek; kormánynál dicső dalia, evezőnél büszke bajnok. (354)

Monda léha Lemminkäinen: „Micsoda csuda hajócska, soseláttam büszke bárka! Finnék földjéről hajóznak, közelédnek napkeletről, tartva északnak-nyugatnak.” (360)

Nosza hujjogott-hahózott, szörnyen kurjongatni kezdett, harsogott a föld fokáru, víz fölött vadul kiáltott: „Hej, ki vagy, vizek hajósa? Habokon kinek hajója?” (366)

Férfiak feleltek néki, csodálkozva nőcselédék: „Ki lehetsz, vadon lakója, reméteje rēngetegnek, hogy nēm ismeréd hajónkat, vitorlását Väinölä-nek, kiváló kormányosunkat, evezőlapátolónkat!” (374)

Monda léha Lemminkäinen: „Látom már, kormányt ki tartja s ki lapátok lēngetője: vénék véne Väinämöinen ül a kormányval kezében, Ilmari kovács középēn. Hát aztán hová hajóztok, merre-meddig lész mēnésték?” (382)

Vén Väinämöinen felelte: „Mēgyünk Észak éjhonába zajló zúgókon keresztül, hátán tajtékos haboknak, hogy a Szampót megszerēzzük, tarkatornyosat kihozzuk pohjolai sziklaszállbul, rézhēgyeknek rejtékébül.” (390)

Monda léha Lemminkäinen: „Vénék véne Väinämöinen! Végy föl engēm embērednek, két hősökhöz harmadiknak, hogyha mégy Szampószērēzni, tarkatornyosat kihozni! Tán valamit én is érēk, hogyha harcra sor kerülne: tenyerem teszi parancsom, vállam végzi mēghagyásom.” (400)

Vénék véne Väinämöinen útítársul fēlfogadta, Huncutot hajóra hívta. Jött is léha Lemminkäinen sebbel-lobbal, nagy-lihēgve, hajójukra hurcolkodva; fél ladikját fölcipelte Väinämöinen bárkájára. (408)

Väinämöinen mondta néki: „Nincs híján hajóm a fának, bőviben a bárkaborda, sok is tán, ha súlyra vēsszük. Minek kéne hát a dēszka, fát minek hozol hajómra?” (414)

Monda léha Lemminkäinen: „Nēm dönt csónakot a dēszka, rúd sē

ront lē szénakazlat. Észak tengērén mēgeshet, hogy hajónkat szél ki-
kezdī, vendéglēceink lētēpi.” (420)

Vén Väinämöinen felelte: „Azért van hadihajónknak melle vastagon
vasalva, vert acélbul orra orma, hogy a szél nē szēdje szējje, viharok-
ban el nē vesszēn.” (426)

NEGYVENEDIK ÉNĚK

A kantēlē szūletése. A hajós imāja.

Vēnēk véne Väinämöinen hajóját tovább vezette ama hosszú
földfokátul, nyavalyás nyomortanyátul. Közben jókedvvel danászott,
habok hátán énekēlve. (6)

Fēlsziget fokán lēányok, hajadonok hallgatóztak: „Kik vigadnak ott
a vízēn, habok hátán hangoskodva? Csuda, milyen jól mulatnak, s mi-
lyen szēpēn zēngedēznek!” (12)

Mēnt egész nap Väinämöinen földet öntözō folyókon, másnap mēnt
mocsárvizekēn, habzó sellōn harmadikon. (16)

Akkor léha Lemminkäinen idézte varázsigeit habzó zūgónak zajá-
ban, szent folyamnak forgójában. Száját szōra is nyitotta, varázsverseit
idézte: „Szūnj mēg, sellō, háborogni, zajló forgatag, zuhogni! Szēp
lēány, zuhatag szūze, zūgók zátonyán mēgūlve, habzó szirtre ráhasal-
va, ōrvēnyt csillapítsd ōleddel, két karoddal rāncba szēdve, forgókat
marokra fogva, hogy hab mellūnket nē mossa, nē frōcskölje bé fejūn-
ket!” (32)

„Víz alatt lakó nagyasszony, zūgó mellēki mēnyecske! Tenyerelj a
tajtékokra, magasodj fōlējük mellel, ōrvēnyeket összefogva, forgókat
kepēbe kötve, nē fūrösszék mēg fejūnket, áradjanak ártatlanra! (40)

„Zajgó ōrvēny zátonyai, árból ágaskodó szirtēk! Húzzátok lē hom-
lokotok, búbotok alábocsátva, biborbárkát átbocsátva, kátrányos hajót
kímélve!” (46)

„Ám ha erre nēm hajolnak, köves Kimmo, Kammo sarja! Rēsēket
repassz belējük, forgasd mēg hēgyēs fūródat sellōknak kemény kövé-
ben, horgadozó szirt hasában, hadd fusson hajónk fōlōtte, bárkánk bán-
tatlan haladjon!” (54)

„Ám ha erre sēm hajolnak, vizek véne, ár ōregje, követ másold mēg

mohára, csukahólyagra hajónkat, míg futunk a forgatagban, torló hullámok hegységében!” (60)

„Sellőszéli szép kisasszony, ár mellett lakó léányka! Ködből fonj finom fonalat, kőcből párákönnyűségűt; fonaladat vízre víve, kékellőt habokba húzva, hogy hajónkat az vezesse, hogy magátul arra menjjen, mégha mégolyan ügyetlen volna is kicsiny hajósa!” (70)

„Kormányos tündér, tő kedves, ragadd még aranylapátod, tarts irányt hajónk farában, varázslók vizét hasítva, táltosok tanyája mellett, rossz ablakoknak alatta!” (76)

„Ám ha erre sém hajolnak, Egeknék Ura, nagy Ukko! Kardodat kormányul adjad, póre pöngéddel mutassad, hogy a bárkánk merre menjjen, hogy hajócskánk hol haladjon!” (82)

Vén Väinämöinen eközben hajóját tovább terelte, sziklaszirteket kerülve, zajló zúgókon keresztül. Ném feneklett még hajója, dereglyéje jó dalosnak. (88)

Csak mikor mégint kiértek tenger tágas téereire, ott fékeződött futása; mozdulatlanul maradva, bizony, csak megült a bárka, nem tudott tovább haladni. (94)

Mostan Ilmarinen mester még a léha Lemminkäinen lenyomták a nagy lapátot, fenyőruddal vízbe vajtak, dereglye körül döföltek, hogy a zátonyról lészálljon. Ám a csónak csak nem indult, futását nem folytathatta. (102)

Vének véne Väinämöinen száját szóra is nyitotta: „Hallod-é Lempi léha sarja! Hajolj csak kicsit közelebb, megvizsgálni, min maradtunk, hogy fagályánkat mi fogja itt a végtelen vizekén, hátán csöndesült haboknak. Kőre mentünk vagy fatönkre vagy valami más csudára?” (112)

Akkor léha Lemminkäinen nézte mélyen meghajolva, a hajó alá lenyúlva. Szóval mondta, fölfelelte: „Ném szirtre szaladt a csónak, nem sziklára, nem fatönkre, hanem hátára csukának, vállcsontjára víz ébének.” (120)

Vének véne Väinämöinen szólott akkor ily szavakkal: „Hogy a vízben mik lehetnek! Facsonkok, csukák nyüzsögnek! Hát ha már csukára hágtunk, víz ébének vállaira, nosza, karddal vágj a vízbe, halat kétfelé hasítva!” (128)

Az a léha Lemminkäinen, jóvérű vitéz dalia hosszú kardját csak ki-

vonta, csontharapóját kihúzta, kardjával a vízbe vágott, csónakból a mélybe csapva. Bele is bukott azonnal, tenyérrrel habokba hullva. (136)

Ilmari kovács keményen megkapta haját a hősnek, hullámok közül kihúzta, maga mondta, megjegyzte: „Férfiszámba mégy ma bárki, csak szőrös légyen a szája; száz legény közt elmegy egynek, elkeveredik ezérrel.” (144)

Avval kardját csak kivonta, hüvelyből vasát kihúzta, hálnak hátát megcélozta, csónakuk alá csapintva. Tört a kard dirib-darabra, ám a nagy hal föl sē vette. (150)

Vének véne Väinämöinen megmondta a véleményit: „Ketten félembért sēm érték, harmadot sē, hogyha vesszük. Mikor embēr kell a gátra, férfisszel kéne élni, akkor nincs meggondolástok, dőre minden ténykédésték.” (158)

Most kardját maga kihúzta, tűzélű vasát kivonta, hegyével habokba lökte, csónakuk alá csapintva. Hálnak hátát eltalálta, vállacsontját víz ébének. (164)

Keménybe akadt a kardja, állacsontjában megállva. Vén Väinämöinen pediglen hatalmasat húzott rajta, vízbül a csukát kivette. Hala kettévált középén: farkarésze tófenékre, feje a hajóba fordult. (172)

Már vígan haladt hajójuk, fogsága alól féloldva. Vének véne Väinämöinen szárazföld felé vezette, hajóját a partra húzta. Tapogattanézegette azt a félcsukát fejestül. Maga mondta, fölfelelte: „Legénységnek rangidőse, az légyen csukánk csapója, halunknak hasogatója, feje féldarabolója!” (184)

Ám a férfiak feleltek, szépasszonyok szót emeltek: „Kedvesebb a kéz, ki fogta, szerzőjének szent az uja.” (188)

Vének véne Väinämöinen tokjából a kést kihúzta, villogó vasát öv-érül, hogy halát hasítsa véle, csukát több darabra vágja. Szólott akkor ily szavakkal: „Ki a lányok közt legifjabb, fürgén főzze még csukánkat, hadd lakomázzunk halunkbul, bévacsorázzunk belőle!” (198)

Főzték a fehércselédék, tizesével is tolongtak. Még is étték főtt halukat, bévacsoráztak belőle. Csak a csont maradt a parton, csukacsontja köre vetve. (204)

Vének véne Väinämöinen aztat nézte-nézegette, tapogatta két kezé-

vel. Száját szóra is nyitotta: „Hát ebbül vajon mi válna, híres halnak fogsorából, nagy csukának állcsontjából értő mestér műhelyében, kezében ügyes kovácsnak, tenyerében nagy tudósnek?” (214)

Monda Ilmarinen mestér: „Sëmmibül csak sëmmi válhat, hal csontjának haszna nincsen mégoly mestér műhelyében, akármely kovács kezében, akármely tudós tenyérben.” (220)

Vének véne Väinämöinen maga mondta-mondogatta: „Lëhetne pedig belöle csukacsontos kantëlécske, készítöje hogyha volna, csinálöja csontkoboznak.” (226)

Mivel mások nëm siettek, tudósai nëm tolongtak, csinálöi csontkoboznak, vénék véne Väinämöinen mëgtëtte magát mivesnek, zeneszërszám mestërének: csuka csontjából csinálta hangszerët örök örömnök. (234)

Mi a kantëlë keretje? Nagy csukának állacsontja. Hát szëgeit hol szërezte? Csukafogakbul csinálta. Hát honnan került a húrja? Hiisi ménjének hajából. (240)

Hangszerët föl is szërelte, kantëléje készën állott, csuka csontjából faragva, hevenyészve hal fejébül. (244)

Igyekdztek ifjak-vének, bajszos bácsik bandukoltak, fiúgyermëkëk futottak, lëánygyermëkëk loholtak, mindën fruska és mamuska, java-korbeli mënyecske kantëlët kívánta látni, csudakobzot mëgcsodálni. (252)

Vének véne Väinämöinen ifját-vénjét invitálta, középkorúakat kérte: próbálják a pëngetésit csukacsontbul tett csudának, halbul készült kantëlének. (258)

Próbálgatta véne-ifja, pëngette középkorúja; mëgfájdult az ifjak ujjá, ósz, fehér fejek remëgtek, hanëm hangulat nëm éledt, nëm születëtt szép muzsika. (264)

Mondta léha Lemminkäinen: „Hej, fiúk, ti félnotások, tyúkeszű lüke lëányok, az egész bugyuta banda! Nëm kerül ki kobzos innen, sënki sëm tud itt zenëlni. Ide avval a kobozsal, add a kantëlët kezembe, hadd tëgyem a térdeimre, tíz körmöm közë kapatva!” (274)

Akkor léha Lemminkäinen kantëlët kezëbe vette, öröm hangszerët ölebe, ujjai alá a lantot. Pëngette, mint tôle tellëtt, forgatta fölët alulra, hanëm hangulat nëm éledt, nëm születëtt szép muzsika. (282)

Szólt vénségös Väinämöinen: „Nincs ebben az ifjúságban, most növekvő nemzedékben, de korosabbak között sém eme szérszám zéngetője, boldogság buzogatója! Hátha északon akadna, Pohjolában zéngetője, hangulat pészégtetője? Mégpróbálom Pohjolában!” (292)

El is vitte Pohjolába, szomorú Sariolába. Péngették is Pohjolában vörsényt lányok és legények, nős emberek billégetve, férjes asszonyok facsarva; még maga a gazdaasszony is forgatta jobbra-balra, ujjaihoz illégetve, körmeivel koppogtatva. (302)

Egész Pohja próbálgatta, péngetetlen egy sē hagyta, hanēm hangulat nēm éledt, nēm született szép muzsika. Minden húrja félrehajlott, szá-lai nyűszögve nyögtek, hangja harsogott keményen, zenéje zörögve koppant. (310)

Vak vénembēr ült a sutban, a búboson bólogatva. Fölneszelt a vén a sutban, kemēnce mellől kiszóla, medveböréről morogta, kuckóbul riadva rájuk: „Mit bolondoztok-bomoltok, ricsajoztok itt rakásra? Ez a hang fülem hasítja, fejem kétfelé repeszi, hajam ég felé mereszi, aludni sē hagy hetekig.” (322)

„Hogyha Suominak zenéje nēm bír gyűjtani gyönyörre, s álomba sē andalíthat, nēm szērész szélid nyugalmat, akkor vesséték a vízbe, hajítástok a habokba, vagy pedig vigyéték vissza, oda küldjétek a kobzot: készítőjének kezébe, tákolója térdeire!”(332)

Nēm hagyta magát a hangszēr, közbeszólt a kantélécske: „Nēm mēgyék én még a mélybe, nē lēgyēn a víz lakásom! Majd dalolok mestērēmnek, annak, ki velem vesződött!” (338)

Vitték, csínján bánva véle, vigyázatosan létēve készítőjének kezébe, térdire teremtőjének. (342)

Folytatása következő számunkban

Lőrinczi Borg Ágnes**i mörkaste natt**

vändas
vämjelse av
vänners vanmakt

stulen tid i spillo
sarkastiskt surt
sediment

vaknar än
vankar än
velar än

morgonen upphör inte

att spräcka hål
att slicka sår
att ständigt förlänga smärta

a legsötétebb fekete

tusám
telítettség
testvéri tehetetlenség

lopott idők loccsanása
lélektelen lomha
lerakódás

kelek még
kódorgok még
kételkedem még

a reggel megállás nélkül

fakítja álmain
falja sebeim
folytonosan megtoldja fájdalмам

Spegel

(sand i galax)

du nyper stjärnor på firmamentet
för varje glittrande sten
lyfts himlen högre och högre
i det kalla tysta mörka klara
utbreder sig rymdens öken

Tükör

(homok a galaxisban)

tábortúz a Saharában
csillagokat csipkedsz a menyboltra
minden egyes ragyogó kövecskével
magasabbra s magasabbra emelkedik a menny
a hideg csendes sötét fényességben
kiterjed a világűr sivataga

i kärlekars skuggor

livet likt njurstenen gräver, söndrar
andetagen spräcker lungor vid
vårars förlossning
tiden stannar till
just då
just där det är mest outhärdligt
skulle vilja dra av mitt skinn
hela bäckenet
klösa mig fri från smärtan
blöt mig glödhett
blicka mig glad
hjälp mig glömma att komma ihåg
längtan

szerelmek árnyékában

az élet mint vesekő ás,
morzsol
lélegzetek tüdőt repesztnek
tavaszok szülésekor
az idő megáll
pontosan akkor
pontosan ott,
ahol a legkibíratatlanabb
letépném a bőröm is
a teljes csípőmet
vájnámban ki magam
a fájdalomtól
nedvesítés forróvá
tekints boldoggá
segíts elfelednem,
ami folyton eszembe jut
a vágy

Anita Sjöblom**Höst**

lövträdens guldregn
broderar marken
skapar mönster
av live som förrunit
mogna dofter —
som drömbilder
formar mina tankar
när höstnaken skönhet
speglar sig i fönsterrutans
blanka hav

Ősz

a lombos fák aranyesője
meghímzi a földet
mintát alkot
az életről ami eltűnt
érett illatok mint álmoképek
formálják gondolataimat
amikor az ősz szépsége tükröződik az ablak
fényes tengerétben

Juletid...

mina tankar
snurrar kraftlöst
utan visare
såsom en penna
skriver utan bläck
likt ett samtal
utan ord
kan inte fånga
julens glädje
i vår vilsna värld

Karácsonykor...

gondolataim
forognak erőtlenül
mutató nélkül
mint egy toll
amely tinta nélkül ír
mint társalgás
szavak nélkül
nem ér el
a karácsony öröme
a mi eltévedt világunkban

Hjärtats vårdans

med välbehag
och full av beundran
över mig själv
svingar jag mig
ut i vårens värld
fylld av längtan
och livslust
våren är märklig
man glömmer rynkor
och bryr sig inte om
att håret mist sin ungdomsfärg
när hjärtat dansar och drömmer
fyller jag mina lungor
med vårluft och dofter
längtan och livslust

A szív tavaszi tánca

élvezettel
és teljes magam-csodálattal
lóbálok magam
ki a tavasz világába
tele vágyakozással és életkedvvel
a tavasz feltűnő
az ember elfelejti a ráncokat
és nem törődik
hogy a haj elvesztette fiatal színét
amikor a szív táncol és álmodik
megtöltöm tudómet a tavaszi levegő illatával
vággyal és életkedvvel

Drömmar

drömmar
flyger som fåglar
skriver dikter
med sanningspennor
dricker nattens sånger
ur skimrande silversnäckor
samlar solpärlor
från världsrummens purpurhav

Álmok

repülnek mint a madarak
verseket írnak
az igazság tollával
isszák az éj dalait
ragyogó ezüstkagylókból
gyűjtik a nap gyöngyeit
a világ-szoba bibtortengeréből

Ännu en dag

jag ser från mitt fönster
morgonrodnadens
rödvioletta band
spegla sig på horisonten
nattfrostens iskristaller
gnistar som diamanter
på träd och buskar
jag hälsas välkommen
till ännu en dag

Megint egy nap

látom az ablakomból
a reggel vörös
viola szalagját
tükrözi a horizont
az éjjeli fagy jégkristályait
szikráznak mint a gyémántok
fákon és bokrokon
üdvözölnek szívesen látnak
megint egy napra

Fordította: **Csillag János**

Anita Sjöblom

a dániai Helsinforsban született 1932-ben,
1951-ben áttelepült a svédországi Sibbhultba.
A kristianstadi lírai klub alapítója.

Kötetei:

Glöm ej ett hjärta, Vinden bär min längran,
Hjärtats Morgon, Inte bara diamanter,
Blandade karameller.

Bernhard Nordh:

A hódtavi újtelepesek

(Nybyggarna vid Bäversjön)

Fordította: Bartha István és Hegyi Éva

Átdolgozta a szerkesztő. Gondozta: Aluuan Gabriella

Folytatás 23-24. számunkból

Harmincegyedik fejezet

Torkel gyógyszere hatásos volt. Egy hét múlva Helge annyira helyre jött, hogy felkelt. Válla ugyan még merev volt, de reménykedett, hogy mire eljön a kaszálás ideje, munkaképes lesz.

Az utolsó hófolt is elolvadt a tisztáson. A kaszálók kizöldültek.

Anna és Helge boronát húztak a burgonya- és a gabonaföldön. Helge aggódott, hogy nehéz lesz egy kézzel egyenletesen vetni a gabonát. Anna vigasztalta.

-Neked nem kell vetned! Nagypám azt mondta, a gabona sokkal jobban nő, ha asszonykéz veti a magot a földbe.

És Anna vetett. Mezítláb haladt, a göröngyös földön jobbra-balra szórta a magot s közben mormogott, mint a lapp, amikor Helge vállára rakta a gyógykenőcsöt. De ezek a szavak érthetőek voltak.

– Jóságos Isten, hadd, hogy nőjön a gabona, s ne engedd, hogy a fagy elhervassza!

Egyre csak suttogott, és olyan arkifejzéssel szórta a magot, mint aki az oltár előtt áll.

Szent Iván-napja előtti héten a burgonyát is elültették, s a rákövetkező reggelen Anna Björknesbe sietett, hogy áthívja anyját.

Helge a lappok kápolnájához készült, mert az ünnep alatt ott búcsúztatják Gudrunt és megkeresztelik a fiúcskát. Anna jobbnak látta, ha ő is velük megy. Nem biztos, hogy Helge rendszeren el tudja látni a gyermeket, s a cipelés sem neki való. A medve okozta seb még mindig érzékeny, könnyen kibomolhat.

Anna anyja a megjelölt nap előtti este ájtött Bäcklidenbe. Körülnézett, számba vette az álatokat, látta hogy a fiúcska fejlett. Kutató pillantást vetett Anna ágyára. Körbejárta a burgonyaföldet, a gabonatóblát, és

mindent rendben talált. Amikor kettesben maradtak a lányával, megkérdezte:

- Szóltok a papnak a kihirdetésről?

A lány felhúzta a szemöldökét.

- Dehogy! Hogyan beszélhetnénk kihirdetésről, amikor még Máriát el sem temettük?

- De hiszen, nem voltak megesküdvé...

- Számít az, hogy nem szerepel a nevük a könyvben? Ráérünk még beszélni a pappal, ha majd bebizonyítom, hogy megállom a helyem.

- Megállod! – mondta az anyja.

- Ki tudja?

- Ágyadban alszol?

Anna elvörösödött.

- Hát mi az ördögnek való az ágyam, ha nem arra, hogy benne aludjam?

- Csak úgy kérdeztem... – visszakozott az anyja.

Megértette, hogy lánya nem szereti, ha faggatják. Az állatokról beszélgettek. Arról, hogy, ahhoz képest, elég jó bőrben vannak, s a csűrben van még a tavalyi szénából.

- A házon nagyok az ablakok. Talán húzni fog majd télen. Legjobb lenne a repedéseket rongyokkal betömni, az jobban tart a vihar ellen, mint a moha.

- Nem szólt, hogy maradjál?

- Miért szólt volna? Egy férfi nem boldogul a gyermekkel és a jószággal. Szüksége van a fehérnépre.

- Úgy látom, maradsz...

Helge lépett hozzájuk, nem folytathatták a beszélgetést. Anna nem válaszolt anyja kételyeire. De az anya jól tudta, hogy a lánya Bäcklidenben marad. Hogy ez jó vagy rossz, ezt a jövő majd megmutatja.

Másnap korán reggel Helge és Anna a kápolnába indultak. Két napra való élelem volt náluk, és puskájukat is magukkal vitték. Anna elől ment. Hátán cipelte a gyereket. Ismerte az északra vivő ösvényeket. Helge háncskosárral a hátán, nehezen lépdelt. Töprengett, de nem félt a kápolnánál bekövetkezőktől. „A pap és a pandúr... nem árthatnak nekem. Most már nem. Mert Gudrun már elérhetetlenné vált a gosoz

számára.” Elszorult a szíve, amikor a gyermekére gondolt. Ha történik valami vele, nem kívánhatja, hogy Anna vegye gondozásba a gyermeket. Éppen elég áldozatot hozott eddig is érte. Legjobb lenne ha magával vihetné a gyermeket. Ebben nem akadályozhatnák meg. A telep pedig mindenestül legyen Annáé.

A lappok szívesen látták. A kápolnánál Torkel felesége étellel kínálta őket, s Anna alig tudta megvédeni a fiúcskát Sari meg a többi lapp aszszony szeretet-megnyilvánulásaitól. Szorongatták, ölelgették, mindenáron nevetést akartak kicsikarni belőle. A gyermeknek tetszett egy darabig a fogadtatás, de aztán ráunt és Anna felé nyújtotta kicsiny karjait.

- Mamma!

Anna, amikor átvette a kicsit, szorosan magához ölelte és elpirult.

Helge arra gondolt, hogy sohasem találna jobb anyát a fia számára Annánál.

A nap első istentisztelete elkezdődött. Lappok s újtelepesek a templomba vonultak. Johann, Helge mellé érve megérintette a karját:

- Ott fekszik! – mondta halkán, és a sírhalomból kiálló fakürtőre mutatott.

Helge a sírhoz lépett, mozdulatlanul hagyta, hogy a nép elmenjen mellette. Kedve lett volna kinn maradni az egész istentisztelet alatt, s leülni, a bágyadt napsütésben a sírhalomra, ahova a nyitott kápolnaajtón át alig hallatszik a zsoltárt éneklők hangja. Mélyet sóhajtott, s mert úgy tartotta illendőnek, az utolsókkal együtt lépett a kápolnába. Anna az első sorban ült, intett, s Helge feszesen haladt a padsorok között, a telepesek kíváncsi tekintetétől kísérve. Valamennyien hallottak a medvével való kalandjáról.

Az istentisztelet után megkeresztelték Helge fiát. Anna édesanyai melegséggel tartotta a keresztvíz alá, s amikor a pap az áldást mondta, szemét elfutotta a könny, magában mondott imádságba kezdett. “Legyen kegyelmes az Isten, s adja, hogy nálam maradhasson ez a kis csöppség.”

Helge bediktálta a teljes nevét, születési évét és szülőfaluja nevét is. A pap írta, s a lúdtoll sercegésétől éles fájdalom támadt Helge lelkében. Úgy érezte, olyat tett, amit nem lett volna szabad megtennie. A pennát figyelte, amellyel a pap újabb betűket formált az anyakönyvben:

*Erik Torkel Helge, fiú
Született 1868. május 24.*

A pap felnézett.

- Anna, Johann lánya, Bäcklidenben van?
- Igen, átjött a gyermek és a jószág mellé - felelte Helge.
- Akkor átírhatom Björknesből?

A két fiatal egymásra nézett. Anna elpirult, a padlót figyelte. Helge válaszolt:

- Remélem, hogy marad. Merthogy egyedül... szóval, igen bajos volna.

Anna a papra nézett és bólintott. Szíve olyan hevesen vert, hogy nem tudott felelni. A lúdtoll tovább sercegett, s a lánynak az volt az érzése, hogy a pap éppen most adja össze őket.

Karjában a gyermekkel kipirultan lépett ki a kápolnából a napfényre.

Az egyházi ünnepek akkor olyanok voltak, mint egyik másik hosszúra nyúlt vendégség, ahol az étkezések szüneteiben egy-egy prédikáció, esketés, keresztelés vagy temetés zajlik. Ilyenkor mindenki evett és ivott, mert bármilyen nyomorúságban is éltek, a kápolnánál kitétek magukért az újtelepesek. Ha valaki nem volt képes elég elemózsiát hozni, inkább otthon maradt.

Helget sokfelé meghívták az asztalukhoz az emberek, senki sem kezdte idegenként, hiszen keresztelt gyermeke van, késével elbánt egy medvével, háza és jószágja is van. Helge szívesen letelepedett szomszédai körében, elmesélte a medvével folytatott küzdelmét, de Annát sem tévesztette szem elől.

Délután került sor Gudrun sírjának szentelésére. Megkondukt a harang. Helge a sírhoz lépett. Anna már ott állt, s ott volt Torkel, Per Omma is. Köröskörül lapp férfiak, asszonyok és gyermekek és az újtelepesek is a sír köré gyűltek. Az idősebbek jól emlékeztek Simonra, s megadták a végtisztességet a lányának, akinek majdnem az egész élete pokol volt, de csodával határos módon, mégis emberként került a sírba. Amikor a pap erről beszélt, a lapp asszonyok felzokogtak. Szokásaikhoz híven a halált könnyekkel s hangos jajveszékéléssel kívánták kiengeztetni. Miközben a zsoldárt elénekelték, Torkel a haját tépte és Mária

- gyermek után kiáltozott. Gyásza mélyebb volt, mint bárki másé.

Három lapát föld...

Helge hallotta, amint göröngyök hullnak a koporsóra. Mereven állott, karján tartotta gyermekét.

„Feltámadás... szegény Gudrun, vajon miként támadhat fel az utolsó napon? Gyenge testét széttépte a medve! Vagy úgy áll majd Örökkévaló trónja előtt, ahogyan legelőször látta? Nem! Az ember nem támadhat fel abban az alakban, mint amelyikben elragadta a halál. Mi öröme volna az öregeknek a feltámadásban, ha a mennyei birodalomban is erőtlenség lábakon kellene járniuk? S vajon nőnek-e a gyermekek a mennyországban, vagy örökké gyermekek maradnak? A halál – nyugalom? A feltámadásnak és az örökéletnek valami egészen másnak kell lennie, mint csupán a halálból való egyszerű felébredés. Különben nem volna semmi értelme...

Ezen az ünnepen két temetés volt. S mert jó esztendő volt, egyikük sem volt gyermek. A papnak így több ideje volt arra, hogy világi dolgokról beszélgesse a lappokkal és az újtelepesekkel. Nagy érdeklődést tanúsított Helge iránt. Nem sokat tudott Gudrunról, de az emberek elbeszéléseiből következtette, hogy, figyelemreméltó dolgok történtek odafenn a vadonban. A pap a fiatal újtelepestől szerette volna hallani a történeteket, ezért aztán a pandúr szállására hívta Helgét, ahol majdnem egy órán át beszélgettek. Az utolsó tíz percet már a végrehajtó és a pandúr jelenlétében, akik ugyancsak nagy érdeklődéssel hallgatták szavait. Távozása előtt Helget a pandúr pálinkás kulacsával kínálta. Helge ivott és megköszönte.

Többen is várták Helget a pandúr szálása előtt. Anna egy lány ismerősével várta. Az egyik legény beszélgetésre hívta Helget.

- Szívesen látunk. Enid már mindent előkészített.

- Kicsoda Enid? – kérdezte Helge.

- Ott ül! – mutatott a legény egy nyírfára felé. Szívélyes volt, Helge elfogadta a meghívást. A lány nagy kendőre terített étellel várta a férfiakat. Szőke, nagy kék szeme volt, a szája a Gudrunéra emlékeztette Helget.

- Miről van szó?

- Azt szeretném megkérdezni, hogy vehetnék-e földet Bäcklidenben?

- Földet?

- Igen, kincstári területről már nem lehet... Legalább is a meghúzott határig...

- De hiszen van föld itt a faluban.

A legény elhúzta a száját.

- Van azoknak, akiknek a bővében van! De nem elég mindenkinek. Ahol hét fiú van a háznál, mint nálunk hatunknak új terület után kell néznünk. A faluban pedig nincs szűzföld. A mocsárban és a sziklás hegyen nem lehet gazdálkodni. Azt mondják, Bäcklidenben jócskán van föld s elegendő két családnak is. És kaszáló is akad, ha az ember nem sajnálja a fáradtságot. Enidnek van egy tehene, megtoldanám ötven tallérral, ha kiállítjuk a papírokat...

Helge gondolkozott: „Annának se lenne rossz, ha két nő lakna Bäcklidenben. Amikor nincs otthon férfinép, segíthetik egymást. Szomszédokkal, akivel majd a vásárokat járhatná, könnyebb. Egy család könnyen még éhen halhat, de kettő már nem. Hogy házhely van-e? Néhány száz méterre tőlük a folyam mentén felfelé a hegyoldalra van irtásnak való föld, s ha a gazda ügyes, kapával, kaszával a füzesből és a kigyós fenyvesből kaszálót vághat.

- Hogy hívnak? – kérdezte Helge.

- Alfred Zakrisson. A bíró bizonyíthatja, hogy dolgos vagyok. Nála szolgáltam tavaly nyáron.

- Húsz éves vagy?

- Huszonkettő. Enid pedig tizennyolc. Őszire, ha földet vásárolhatunk, egybekelünk.

- Nehéz idők járnak a hegyekben néha – mondta Helge komolyan. – Tudjátok-e, hogy tavaly is éhen halt egy család? A fagy akármikor tönkre teheti a vetést. A fiatal lány arcán nyoma sem volt a félelemnek. A legény bólintott.

- Jól tudjuk mi ezt. Föld nélkül itt a faluban sem könnyű az élet...

Anna egy lapp sátorban hagyta aludni a gyermeket és Helge mellé szegődött. Amikor megtudta, hogy Alfred és Enid földet vásárolnának Bäcklidenben, meglepődött, még a lélegzete is elakadt.

- S te mit mondtál? – faggatta Helget.

-Van miből eladunk...

Anna remegett az izgalomtól.

- Ha eladod a földet, nem maradok nálad!

Helge meglepetten nézett rá.

- Nem maradsz?

- Nem. Inkább a lappokkal megyek! – S a gyermeket is magammal viszem. Hát, azt akarod, hogy éhen haljon a fiad?

Helge nem értette a lány felháborodását.

- Miért halna éhen a gyermekem, ha még több földet törnek Bäcklidenben?

- A vadászatra nem gondolsz? - kérdezte Anna és arra gondolt, hogy születhetik Bäcklidenben több fiú is, s akkor bizony kell a terület, amint felnőnek, honnan szereznek újabb telepet.

Helge nem gondolt a vadászatra.

- Annának igaza van – ismerte el rögtön – vadászat nélkül nem boldogulhatunk, most sincs elég bőr, hiába állítunk csapdát.

Alfred nem erőltette a vásárt. Szomorúan nézett Helge és Anna után, amikor távoztak.

- Ha nem szól közbe a nő – mondta bosszúsan Enid – vehettünk volna földet... De leendő gyermekeire gondolt.

Késő estére járt, senkinek sem akaródzott nyugovóra térni. A fiatalok a tóparti fák között hancúroztak, az öregek pedig szűnyogúzó tűz mellett ettek, ittak és be nem állt a szájuk. Böven volt beszélni valójuk, mert évente csak kétszer találkoztak.

Helgeék aludtak néhány órát Torkel sátrában. Vad kutyaugatásra ébredtek, kinyújtózták testükből az álmot, majd fölkeltek. A lappok már s a tűz körül tettek-vettek. Nagy üstben gőzölgött a kávé.

Anna kibújt a sátorból, begombolta blúzát, fésülködött. Csak állt, mosolygott a napra, hallgatta a madarak csicsérgését. Torkel felesége kidugta fejét a sátorból. – Tartson velük, igyon kávé – hívta.

- Ejsze, indulnunk kellene – mondta Helge, amikor megitták a kávé.

- Három napig tart az ünnep. Maradjatok még legalább holnapig – kérlelte őket Torkel.

- Mennünk kell... Még nem szedtünk elég fakérget télire s nemsokára kaszálnunk is kell.

Helge sietett, még látni akarta Johannt és Nilst, beszélni szeretett volna néhány újtelepessel is. A templomnál a pandúrral találkozott.

- Készülsz hazafelé?

- Igen – felelte Helge - sok a dolgunk.

- Jó fehérnépet kaptál segítségül. Jó családból való lány. A nagypajja maga volt a megtestesült törvény, s az apja sem jár görbe utakon. Jól kezeli a puskát is. Ha elejtetek még egy medvét, megveszem a bőrét.

A pandúr kézszorításban vasmarok fojtogatását érezte Helge, amikor elbúcsúzott tőle. Még akkor is verejtékezett, amikor visszatért a lapp ismerősei sátrához. Anna felkészítve a gyermeket az útra, már várta. Helge nagy megkönnyebbülést érzett, amikor végre útnak indulhattak. Torkeltől búcsúzva, átnyújtotta neki Gudrun ezüst brosstűjét.

- Ezt tőled kapta. Szegénynek többé már nem lesz rá szüksége.

Torkel forgatta egy darabig kezében az ékszer, mormolt valamit és Anna kendőjére tűzte.

- Viseld egészséggel! – mondta. Hozzon neked több szerencsét, mint a szegény Mária-gyermeknek.

Helgeék hazafelé könnyebben haladtak. Helge jobban érezte magát, felszabadultan lépkedett. Gyermekeit a Gudrun által választott névre keresztelték. „Szegény Gudrun... Rajta már nem segíthetnek. A halottak magukra maradnak, az élőknek pedig előre kell nézniük.”

Az előtte szaporázót figyelte és jóleső biztonságérzés töltötte el. Annával még a jég hátán is megél, gondolta, nem kell félni a holnaptól. Félúton, napsütéses hegyoldalon megpihentek. Ettek egy keveset.

- Említenünk kellett volna a papnak a kihirdetést is. Anna szíve hevesen dobogott.

- Még korai! – mondta röviden.

- Nem szükséges? ...

- Nem – felelte kurtán Anna. Miközben összekotorta az ételmaradékot, arra figyelmeztette a férfit, hogy még sötétedés előtt haza kell érjenek.

Harminckettedik fejezet

A nyár is meglehetősen jó időt hozott, s a bäcklideniek szorgosan gyűjtöttek télire. Gudrun is szorgalmas volt, de nem annyira, mint Anna. Helge azon tűnődött, hogy honnan a lány ereje. Utolsónak feküdt, elsőként kelt, percnyi nyugalmat sem engedélyezett magának, jóllehet a

betakarítás hetei alatt munkanapjaikon húsz órát dolgoztak. Gondozta a gyermeket, törődött a jószággal, főzött, a szénacsináláshoz úgy értett, hogy Helgenek ugyancsak erőlködnie kellett, ha szégyenszemre nem akart lemaradni. Anna nem elégedett meg a burgonyaföld gyomlálásával, időnként az irtókapát is kézbe vette, hogy nagyobbítsa a termőföldet. A férfi kérte, hogy ne dolgozzék annyit, mert még belebetegszik. A lány rá sem hederített.

– A munkától nem betegszik meg az ember!- mondta ilyenkor.

Megtelt a szénacsűr. Anna még sem volt elégedett.

– Több takarmányt! A következő évben rosszabb lehet, s akkor jó lesz a tartalék. Aki nem fogadja szorgalommal Isten ajándékát, azt az Úr éhséggel sújtja.

Az újteleptől több kilométernyire fekvő kaszálókra kísérte Helget. Minden fűszálat összeszedett, arra is gondja volt, hogy a szénaboglyákat ügyesen körülkerítsék.

- Ha ezt nem tesszük, a rénszarvasok tönkre teszik a szénát – figyelmeztette Helget.

Már érett az északi fehér málna, amikor egy hajnalon Helge sehol sem találta Annát. Hat óra tájban tért haza. Gyümölcsrel tele nyírfaháncs-kosarat cipelt. Nagyon meglepődött, amikor Helge megszidta.

– Jól fog télen a málna – mondta békítően Anna, és megígérte, hogy másnap kora hajnalban együtt mennek piros és fekete áfonyát szedni. A következő napokban annyit szedtek, hogy Helgenek Björknesbe kellett eveznie kádakért, amelyek az Annáé voltak.

A keresztelő utáni hónapban Helge még nyugtalankodott, hogy az a délvidéki pap, aki elől menekült, megtudja hollétét, s egy szép napon beállít Bäcklidenbe a pandúr. Ahogyan teltek a hetek, hónapok egyre nyugodtabb lett. Úgy érezte, hogy már nem fenyegeti veszély, talán az az öreg pap is megbocsátotta azóta az egyházkönyvbe rótt vétkét.

Az év második egyházi ünnepe előtt Helge szóvá tette, hogy jó volna ha ők is elmennének a kápolnához. Anna a fejét rázta.

- Különösebb dolgunk nincs a kápolnánál – mondta Anna.- Isten szava a bibliában is megtaláljuk.

- Szüleid elvárják, hogy megesküdjünk....

A lány zavartan hallgatott.

- Ráérünk – mondta – miért kellene két napot elvesztegetnünk. Folytatnuk kell az irtást a dombon, hogy jövőre még több szénánk legyen...

Helge nem értette Anna szabódását. „Nem akar összeházasodni velem? Na mindegy! Talán jobb is így. Egy beírással kevesebb lesz az anyakönyvben...” Ez talán még hasznára is lesz a jövőben.

*

Befejezték a begyűjtési munkát. A gabonát és a burgonyát is mentették a fagykártól, besózták a halat, bőven gyűjtöttek őrlőni való fakérget, bőséges volt bogyókészletük is. Tehenük megborjazott, a kecskék is tejeltek. Ennél jobban aligha állhattak volna. Anna jól tudta ezt, de napbarnított, s a nehéz munkától sovány arcáról hiányzott az elégedettség kifejezése.

A begyűjtés utáni első szombaton Anna nagytakarította az egész házat. Kiporolta a báránybőröket, mosta az ablakokat, lesikálta az asztalt, a székeket és a padlót, s amikor ágyához ért - most először találta furcsának, hogy még mindig az ablak mellett van - azon gondolkodott, hogy ki viszi, hadd lám, hogy néz ki nélküle a szoba, de aztán mégis bent hagyta. Helge esetleg meglepődne azon, hogy kivitte, egy férfi nem értheti, ha az asszony egy kicsit csinosítani akarja a házat, az ablak alá legszívesebben a sublódot állítaná, amibe legjobb ruhákat rakhatnák. Annának fáj, hogy ruháik a falon lógnak. Tervezte, hogy egyszer ezt is megbeszéli Helgevel. „Miért ne lakhatnának ember-módra?”

Amikor a padló felszáradt, apróra vágott tüleveleket hintett rá, s megtiltotta Helgenek, hogy egy darabig bejőjön. Mosdóvizébe fenyő- és borókafezetet öntött, s tetőtől talpig megmosdott. Tiszta fehérműt vett magára, megfésülködött, majd Helgeért kiáltott. Beengedte s szól, hogy lábat moshat. Helgenek, aki minden nyári este azzal rémisztette Annát, hogy a folyóba ugrált, most sehogy sem tetszett a lábmosás.

-Fürdöházat kell építenünk - jelentette ki.

- Ugyan! Forralhatsz vizet, mosakodhatsz mialatt én az állatokat ellátom. Dehogyan kell fürdöház, amikor van teknőnk, amibe beleülhetünk! Dobj néhány borókaágat a fazékba s akkor jó fürdővized lesz.

A szokottnál hamarabb végeztek a házkörüli teendővel s a tisztálko-

dással. Anna nem szeretett tétlenül ülni. Egyszer csak megszólalt:

- Szoktatok-e otthon bibliát olvasni?

A férfi Annára nézett.

- Persze, hogy szoktunk. Apám minden vasárnap reggel felolvasott egy-egy részt, mielőtt befogta volna a lovakat, hogy a templomba hajtsanak.

- Az aratás utáni ünnep estjén is olvastatok?

Helgenek eszébe jutottak a vidám aratóünnepek. Az evés, az ivás, a játék és a tánc.

- Nem, azon az estén nem szoktunk Bibliát olvasni! – emlékezett Helge.

- Pedig így kell tennünk. Hálát kell adnunk, azért, hogy a fagy nem tette tönkre a vetést.

- Igen, de nincs Bibliánk.

- Itt van nálam a nagyapáé...

Anna elővette az öreg Ola kopott bibliáját. Helge közelebb ült a tűzhöz, hogy jobban lásson. Anna foklaforgácsot vetett a tűzre s a felcsapó lángok beragyogták arcukat.

- Mit olvassak?

- Üsd csak fel valahol.

Helge "felütötte" a Bibliát, s néhány sorát magában olvasta, majd tovább lapozott. Anna tiltakozott.

- Ott kell olvasni, ahol az ember felnyitja.

Helge mosolygott. Visszalapozott és olvasni kezdte:

"Az én ágyasházamban éjjeleken keresem azt, akit szeret az én lelkem, keresem őt és meg nem találtam. Immár felkelek és eljárom a várost, a tereket és az utcákat, keresem azt, akit szeret az én lelkem, keresem őt és nem találám. Megtalálnak engem az őrizők, akik a várost kerülik. Mondék nekik: Láttátok-é azt, akit az én lelkem szeret?"

Anna elpirult.

- Üsd fel még egyszer! – suttozta szemérmesen.

Helge becsukta a bibliát, s még egyszer hagyta kinyílni.

- "Vigyázzatok, hogy alamizsnátokat ne osztogassátok az emberek előtt, hogy lássanak titeket, mert különben nem lesz jutalmatok a ti mennyei Atyátoknál. Azért mikor alamizsnát osztogatsz, ne kürtöltess

magad előtt, ahogy a képmutatók tesznek a zsinagógákban és az utcákon, hogy az emberektől dicséretet nyerjenek. Bizony mondom néktek: elvették jutalmukat...”

Helge végigolvasta Jézus hegyi beszédét. Anna ájtatos arccal, imára kulcsolt kézzel hallgatta.

- Ha majd a pap összeeskettett, veszünk egy Bibliát. Nagyapáé jó, de nekünk is kell egy, amelyikbe beírhatjuk a neveket!

Helge tudta, mire gondol Anna. A biblia első lapjára kell beírniuk gyermekeik nevét. Szeretetteljesen bölintott. A lány félretette a könyvet. Helge nézte. Férjnek való nincs a hegyvidéken! Egy nap, Anna követni fogja őt a paphoz. Anna a tűz mellé ült. Még nem volt itt az ideje, hogy nyugovóra térjenek, de egyébként sem jönne álom a szemére.

„Jobb egymás mellett ülni, mint feküdni, távol egymástól.” Helge felolvasása után sokkal inkább, mint máskor, érezte összeforrottságát Helgevel.

- Messze volt tőletek a templom?

- Alig öt kilométerre.

- S kocsival mentetek?

- Igen, akinek lova volt, kocsival járt.

- Noked volt lovad?

- Apámnak öt lova van.

- Öt ló! – csodálkozott Anna – És tehenetek?

- Van, vagy tizenkilenc.

Annának elakadt a hangja.

- Tizenkilenc tehen! És mennyi tej? - Szédült a gondolattól.

- Akkor te sohasem éhezted!

Helge megsimogatta a lány kezét. Elmondta, hogy nem éhezett, és megnyugtatta a lányt, hogy ezen túl Annának sem kell éheznie. Küzdeni fognak az ínség ellen. Anna a férfinek támaszkodva hallgatta szavait, s gondolatokba merülve a tüzet nézte.

- Mire gondolsz?

- Furcsa, hogy eljöttél onnan, ahol közel van a templom. S aztán... idejöttél a szegények földjére, amikor apádnak tizenkilenc tehene van! Egy napon majd visszamégy...

Helge keserűen mosolygott.

- Egy telet itt töltöttem, nem mentem vissza? És ennél rosszabb alig hiszem, hogy lesz.

- Nem értem, miért jobb neked itt, mint nálatok, ahol megterem a búza és sok a háziállat?

- Itt nehezebben lehet boldogulni - mondta a férfi komolyan.

- De hát akkor miért vagy itt?

Helge összehúzta szemöldökét. Azt latolgatta, hogy elmondja-e Annának, miért hagyta el a búzatáblákat, s miért épített házat a fagyos vadonban. Jobb, ha megtudja, mielőtt gyermekei anyja lesz. Remélte, hogy nem fogja elítélni.

- Van egy lánytestvérem – kezdte Helge vontatottan. – Ugyanaznap, amikor először kihirdették jegyességét a templomban, megerőszakolta egy csirkefogó. Azért tette, mert a húgom nem akart a felesége lenni.

- Megerőszakolta a testvéredet? - sápítózott Anna. – Azt büntetik, ha egy nőt megerőszakolnak...

- Persze, hogy büntetik. De ez az alávaló gazember jól tudta, hogy senki sem fogja feljelenteni. Szegény húgom sem, mert nem akarta, bárki is megtudja, hogy megbecstelenítették. Még annak a férfinak sem szólt, akinek jegyese volt.

- De apjának sem szólt?

- De igen. Apámnak és nekem elmondta. És azt mondta, hogy addig nem megy férjhez, amíg Lindvall életben van. Lindvall közel lakott hozzánk, hentes, lókupec cigány volt. Nem elégedett meg azzal, amit tett, hanem még gúnyolta is Ingridet. Szegény húgom, csak sírt, féltünk, hogy végül a tóba fojtja magát. Egy este megígértem neki, hogy megfizetek az őt ért becsstelenségért.

- És aztán? – kérdezte suttogva Anna.

- Apám segített, bőven ellátott útpénzzel. Szomszédainknak azt mondtuk, hogy Dél-Svédországba megyek rokonainkhoz.

- Lelőtted?

- Nem, - megmondtam neki, hogy meg kell meghalnia. S aztán meghalt...

- Megölted!?

- Megöltem egy csirkefogót, hogy testvérem éljen.

- Hiszen akkor te... te gonosztevő vagy!

Helge megbánta, hogy elmondta titkát, érezte, Anna elítéli tettéért.

- Meglehet, hogy gonosztevő vagyok - mondta fanyarul.

Anna ölében tartott kézzel gondolataiba merült.

- Beszélned kell a pandúrral - mondta később. Nagyapám meglőtt egy gonosztevőt, s azt mondta apámnak, hogy megy a pandúrhoz, ezt kívánja a törvény. De nem várta meg a pandúrt, a szakadékba vetette magát.

- Ugorjak a folyóba? – kérdezte keserűen Helge.

A lány összerezte.

- Nem, neked nem szabad úgy tenned, mint nagyapának! – mondta aggódva. Menj el a pandúrhoz és töltsd le büntetésed.

- És mi lesz veled és a gyermekkel?

Anna néhány másodpercig habozott, aztán felemelte fejét, s határozottan válaszolt.

- Megpróbálunk valahogyan boldogulni, amíg visszatérsz. Mondd meg a pandúrnak, hogy miért kellett annak a gonosztevőnek meghalnia, s mondd ezt meg azoknak is, akik téged ítélnek. Kell, hogy legyen valamilyen betű abban a törvényben, amely lehetővé teszi, hogy nekünk ne kelljen túl soká várnunk rád. Helge, el kell menned a pandúrhoz. Isten súlyosan ítélezik azok fölött, akik nem veszik magukra a büntetést.

Helge indulatosan, szikrázó szemekkel talpra ugrott.

- Pandúr... Jelentkezzem a pandúrnál? Semmi kedvem börtönben ülni, egy alávaló gazember haláláért. Ilyen bolond mégsem vagyok.

Anna didergett, amikor levetkőzött. Magára húzta a báránybört, de szemére nem jött álom. Gondolatai égették, nem engedték nyugodni.

Harmincharmadik fejezet

Anna nem tett újabb kísérletet arra, hogy Helget rábeszélje, jelentse fel magát. Végezte a dolgát, csendben, gondolatokba merülten, s szinte beteges gyengédséggel gondozta a gyermeket. Rosszul aludt. Néha felkelt éjjel, s hosszasan elücsörgött az alvó férfi lábánál, óvatosan megsimogatta a báránybört. Máskor egészen közel bújt a férfi fejéhez, megérintette a haját, erősen viaskodott a kísértéssel, hogy megcsókolja és átölelje, testével takarja, elrejtse a férfit, hogy senki se szakíthassa el

tőle. Éjszakái gyötrelmesek voltak, s nappal sem lelte nyugtát. Üres perceiben állandóan nagyapja bibliáját bújtá. "Felütötte", olvasott belőle, majd összecsukta, s ismét hagyta szétnyílni. Mózes, Jób és a Prédikátorok könyvéből olvasott. Egyszer ugyanott ütötte fel, ahol annak idején Helge, s mohó tekintettel olvasta az Énekek Énekében a mátkapár szerelmi vallomását. Olvasott a bűnösök pokolbeli gyötrelmeiről, a bűnök bocsánatáról és az örök életről. Kétszer is átolvasta Jézus szavait, melyeket a kereszten mondott a latornak. Lélegzete is elakadt, amikor az ítéletnapról olvasott, a bárányok és a kecskék szétválasztásáról. „Oh Istenem... vajon Helge a kecskék közé soroltatik az utolsó napon, amiért nem töltötte le a törvényszabta büntetést?” Aznap este, amikor ellátta az állatokat, hosszasan elnézte a kecskéket, mintha csak azon tündönné, hogy miért éppen a kecskéknak kell a gyehezza tüzeiben elégniük. Megveregette a fejüket s a szokottnál több takarmányt adott nekik.

Helge sokat dolgozott, hogy még több szűzföldet törjön fel, mielőtt a fagy beáll. Magába zárkozott, százsor is elátkozta azt a szerencsétlen pillanatot, amikor elmesélte Annának, hogy miért is hagyta el szülőfaluját. „Anna nem olyan, mint más nők. Gudrun nem ítélte volna el, és Berit sem. De Anna... tudhattam volna, hogy tettem megméltelyezi Anna lelkét. Soká már úgysem bírom, hogy Anna így eméssze magát. Be kell végre látni, hogy kész örülség lenne jelentkezni a hatóságnál. Nem lesz belőlem jobb ember, ha börtönbe zárnak, sőt...”

Anna nehezen tudta kiűzni gondolataiból a kecskéket, s amikor a férfi közelében tartózkodott, lopva rá-rátekintett. „Nem, Helge nem hasonlít kecskékhöz! Ugyanolyan ember, mint akárki más.”

Helge megsimogatta Anna karját, amikor ételt tálalt.

- Ne emészd magad Anna! Ami megtörtént, azon már nem lehet változtatni. Előre kell néznünk.

- Nem élhetünk törvény nélkül! – mondta a lány remegő hangon.

Helge elvörösödött.

- Ha mindenképp csak a büntetésre gondolsz, akkor nyugodtan mondhatom neked, hogy az életem nem büntetlen. Elnézni téged, így járnikielni legalább olyan súlyos büntetés, mint amit a törvény szabna rám. Légy ismét olyan, mint azelőtt.

- Nem tudok!

- Dehogynem, próbáld csak meg. Vannak, akik hősöknek képzelik magukat, mert embert ölnek. Én egy gazembert akadályoztam meg abban, hogy halálba kergesse a hűgomat. Az a medve, amelyet megöltem ártatlanabb volt, mint ő. S te a farkasbőröket olyan élőlényekről nyúztad le, melyeknek ugyanannyi joguk van az élethez, mint annak a csirkefogónak, aki megbecstelenítette Ingridet.

Anna a fejét rázta.

- A törvény nem szól a medvékről és a farkasokról. Azoknak el kell pusztulniok, hogy a többi állat élni tudjon. A medve leüti a jószágot, a farkas széttépi a rénszarvasokat.

- Lindvallnak azért kellett meghalnia, hogy az én testvérem élni tudjon – ez pontosan ugyanaz!

- Nem ugyanaz! A medvének meg a farkasnak nincsen lelke, mint az embernek. Régebb azt hittem, hogy a gonosztevőnek meg kell halnia, de Jézus a keresztfán azt mondta a latornak, hogy vele lesz a paradicsomban. A gonosztevőket nem szabad megölni, Isten pusztítja el őket majd, ha a kegyelmi idő lejárt. Az, aki testvéredet megbecstelenítette, ha életben marad, talán ugyanolyan lehetett volna, mint az a lator a keresztfán.

Helge dühösen legyintett, szeme izzott a haragtól.

- Szedd elő a jobbik eszedet! – fakadt ki ingerülten. Ritkán lesz a gonosztevőből bibliai lator. De ne beszéljünk többet erről! Lehet, hogy csirkefogó vagyok, de nem kényszerítelek, hogy itt maradj. Majd csak megleszek a gyerekekkel valahogy.

Annának elakadt a lélegzete.

- Elkergetsz?

- Nem. De egyszer már végett kell vetnünk ennek az áldatlan helyzetnek. Ha nem tudsz nálam megmaradni, akkor megmondtam már... Köszönöm, hogy eddig voltál. Igazán megérdemled, hogy jól megfizesselek, mindjárt ki is adom a béred.

Helge elővette bugyellárisát. A lány hátrált, mint akire késsel támadtak.

- Nem, nem! – lihegte. Nem fogadok el bért.

Ölébe fogta a gyermeket, mintegy védelmet keresve, a tűz mellé ült. Anyai szeretettel simogatta Helge fiát, közben zokogás rázta.

Anna egész éjjel ébren feküdt, ide-oda forgolódott ágyában. Hirtelen elhatározással kilépett ágyából, mezítláb odalopakodott Helgehez. Meg kellett néznie, látnia kellett, hogy Helge arca alvás közben is kemény és mogorva. Fölé hajolva nézte. Összerezcent, amikor tekintete a férfi tekintetével találkozott.

- Anna! – Helge kitérte karjait. Hangja fátyolos volt és forró. Anna reszketett, szédült. Helge karjaiba vetette magát, vadul ölelte, csókolta. Az egész éjjelt a férfi ágyában töltötte.

Másnap reggel felöltözött, hogy a gyermekkel Björknesbe induljon. Helge nyugtalanul érdeklődött, hogy visszajön-e.

- Igen! Visszajövök – ígérte szeretettel Anna.

Öt napig volt távol. S mintha kicserélték volna. Arcán nyom sem volt a töprengésnek. Tekintete tiszta és világos volt. Helgevel szemben gyöngéd volt. Kérte, hogy Helge vigye ki az ablak melletti ágyat. A férfi szerelmi vallomásnak érezte ezt, s örvendett, hogy többé már nem itéli el őt.

De Anna magányos perceiben tovább gyötrődött.

A tél beálltával a talaj annyira megfagyott, hogy a mocsáron át már járni lehetett.

Az egyik nap idegenek érkeztek Bäcklidenbe: Eriksson, a pandúr és egy fiatal hajdú Ändalsforsból. Helge, egy köteg tűzifával jött az erdőből, az udvaron találta őket. A pandúr kezét nyújtott, néhány szót váltottak arról, hogy a házat milyen ügyesen építette, s azt is megkérdezte, hogy sikerült-e még a fagy beállta előtt begyűjteni a termést.

Helge hol hideget, hol meleget érzett. „Mit akarhatnak? Érdeklődni jött gazdálkodásáról?”

- Szabad-e behívnom házamba a tiszthelyettes urat? – kérdezte szívélyesen.

- Köszönöm, de előbb szeretnék mondani valamit. Egy kellemetlen históriáról van szó, s köztünk maradjon, azt sem venném szigorúan, ha megszöktél volna...

- Megszökni? – ütődött meg Helge - Miért?

- Igaz, hogy agyon ütöttél egy fickót?

Helge a ház felé nézett.

- Járt Anna Ändalsforsban? – kérdezte rekedten.

- Ez nem fontos. Van lánytestvéred?

- Igen.

- Elláttad a baját, amiért bemocskolta testvéredet. De legalább ésszel cselekedtél volna, fel kellett volna jelentened.

Helge vállat vont.

- Akkor az én húgom már rég halott volna – mondta fanyarul.

A pandúr hümmögött. Sajnálta, hogy intézkednie kell. Szólt Helgenek, hogy készüljön az útra.

Anna remegve állt az ajtóban, amikor a férfiak beléptek.

- Miért jelentettél fel? – kérdezte Helge.

A lány átölelte.

- Nem élhetünk törvény nélkül! – zokogta. – Le kell töltened a büntetést, nehogy az Úr faggyal büntessen minket. A fagy nemcsak egy helyen pusztít, terjed az mindenfelé, a hegyvidék népe takarmány nélkül marad, s ahol takarmány nincs, ott az éhségtől elpusztulnak a gyermekek.

A férfi mozdulatlanul állt, Anna simogatta, életet akart varázsolni Helge merev arcára.

- Várunk rád! Rád gondolunk, amikor a földet ássuk, amikor a füvet kaszáljuk, s ha álmainkban megjelenysz, megcsókolunk. Mondd, hogy nem haragszol rám! Ha betöltjük a törvényt, rajtunk Isten áldása. Helge... Helge...

Anna zokogott. A férfi erősen magához szorította. Aztán a pandúr felé fordult.

- Azonnal készen vagyok.

Anna ételt rakott az asztalra, s kínálta a pandúrt és a hajdúlegényt. Anna ezután nyugodtan viselkedett. Helge átöltözött, megsimogatta a gyermek arcát. Annához fordulva, átnyújtotta bugyellárisát.

- Van még egy kevés benne, szükséged lesz rá.

- Nem! – inkább legyen nálad...

- Nekem már semmire sincs szükségem.

Anna megragadta a kezét, remegett a hangja.

- Várunk rád, Helge – várunk! A törvény nem sokáig tart vissza téged.

- Nem tart soká! Tudod is te, hogy mit ítél a törvény gyilkosságért? -

Égett a talpa alatt a talaj, kisietett a házból.

Anna felemelte a fiúcskát, asztalhoz ülve, térdére vette. Simogatta szőke hajfürtjeit, hamvas arcocskáját.

- Nagy fiú leszel, és segítesz majd – mondta komolyan. – Vigyázunk egymásra, amíg apád visszajön. Ásunk, vetünk, és takarmányt gyűjtünk az állatoknak. A burgonya meg a gabona is nőni fog, s lenyúzzuk a farkasok és a rókák bőrét. Tiéd lesz az apád puskája és megmutatom, hogyan bánj vele.

Anna leszedte az asztalt, elmosogatott, elővette nagypája bibliáját. Olvasott belőle, aztán összekulcsolta kezét és kitekintett az ablakon. Nézte az erdőrengeteget. Arcának vonásai megkeményedtek, tekintetében tántoríthatatlan bizodalom égett. „Tisztelnünk kell a törvényt!” – suttogta maga elé – „Senki sem élhet törvény nélkül, mert e nélkül megszűnnénk ember lenni.

Vége

Utószó

Ezt a könyvet évtizedekkel ezelőtt Ausztriába való menekülésünkön olvastuk német fordításban, Salzburgban. Az újtelepesek küzdelmes élete meghatott minket, menekülteket, Svédország leendő újtelepeseit. Ha más módon, de mi is ismeretlen országban, ismeretlen körülmények között szándékoztunk új életet kezdeni, Isten segítségével Malmöbe érkezve nézegettem a kirakatokat, s egyszer csak rátévedt a szemem az egyik könyvesbolt kirakatában Bernhard Nordh könyvének eredetijére: *Nybyggarna vid Bäversjön*. Nyomban megvettem. Akkor már több mint egy hónapja voltunk Svédországban, és Salzburgban négy hetet magoltam a svéd szavakat. 1957. április 17-én, Möllébe érkezésünkön beszéltem svédül, illetve, amit mondtam, megértették. Kapóra jött, hogy a római Anonymus Társaság pályázatot hirdetett hosszabb novellára vagy regényre, vagy regényfordításra. Feleségemmel nyomban elhatároztuk, hogy lefordítjuk Bernhard Nordh könyvét. Az elhatározást tett követte, s a munkát megosztva rögtön nekifogtunk a fordításnak, munka után, minden délután dolgoztunk, mert a határidő alig három hónap volt. Díjat nem nyertünk, de tanultunk vagy ötezer svéd szót, ami bizony jól fogott a nyelvi kommunikációban.

Aztán teltek az évek, a fordításról megfeledkeztem, s csak most nyílt

alkalom a regényfordítás közlésére.

Ez alkalomból köszönetemet és nagyrabecsülésemet szeretném leróni feleségem - Hegyi Éva - emléke előtt, neki és lányunknak, Ildikónak ajánlom ezt a könyvet.

Köszönöm az Ághegy szerkesztőjének, hogy átdolgozta, Nagy Zoltánnak, Szász Enikőnek, Aluuan Gabriellának pedig, hogy gondozták fordításunkat.

Svedala, 2008. július végén

Erdős Bartha István

Nordh Bernhard

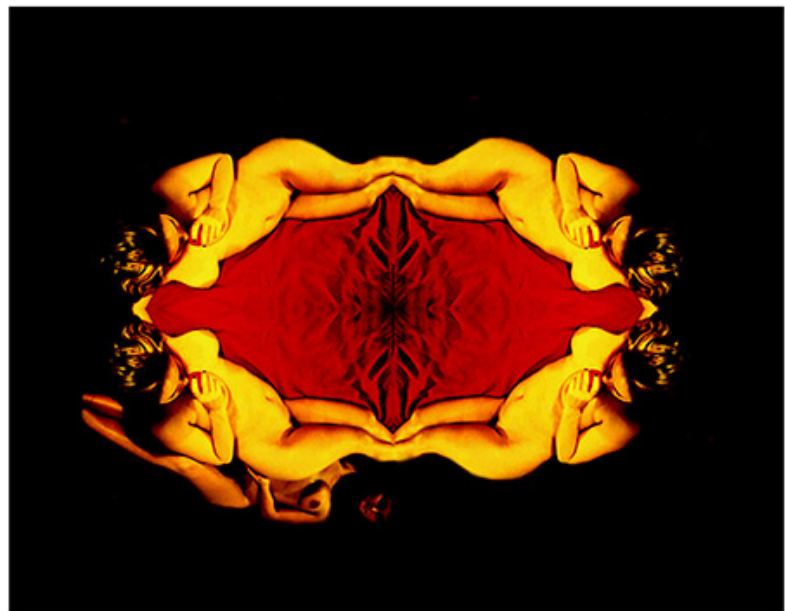
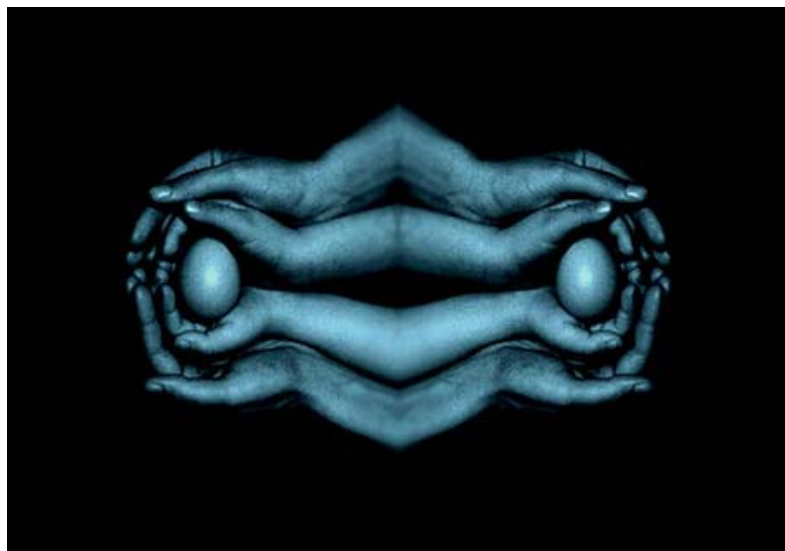
1900. április 19-én született az Upsala közeli Björklingében. 1926-ban jelent meg első novellája, 1936-ban első regénye. 369 novellát, 26 regényt írt, többet hét különböző nyelvre fordítottak, néhányat megfilmesítettek. *A hódtavi új telepések* az első magyar fordítás munkáiból.

1972. augusztus 9-én elismert északi íróként halt meg.

Művei:

Jorden är god (1936), I marsfjällets skugga (1937), Fjällfolket (1938), I de stora skogarna (1938), Tösen på Valtomta (1940), Silverdalen (1941), Nybyggarna

vid bäversjön (1942), Starkare än lagen (1943), Kampen mot ödet (1944), Ingen mans kvinna (1946), Storm över fjället och andra berättelser, (1947), Jakobs stega (1949), Ogärningsmän (1950), I min gröna ungdom (1951), Vandra mot solen (1953), Mina fem söner (1956), Leka farligt (1957), Röd himmel (1958), Offerbäcken(1959), Åter till verkligheten (1963), Skuggan över byn(1963), Gyllene bocken (1965), Fjällbruden (1968), Bodil Jonsdotter (1970), Bågskytten (1971), Vargjakten (1971).

Steiner János**Lundtalp**

Ösmeretlen nyomra a lét ha téved,
Cipőit szüléje házán kívül nyüvi,
Olvasólámpa fénye csalogatja, űzi.
Rejtekező kedves az Éjszaka!
Titkait csak szűkmarkúan méri.
Nem a kitartónak, lankadatlanak!
Néki oly Világot mutatni sem rest,
Hol az senki ura és néki -
Parancsolója nincsen.

(Lund, 1999. októbere)

Húsleveskarikák

Mint húsleveskarikák a dús lében,
Simulunk majd lökődünk tova, ha
a szapora motolla, az Élet mohó
kanala vámért nyúl közibünk.
Elfogyóban,
Csak simulunk és lökődünk tova....

(Bácskossuthfalva, 2000.-ik év január 2.)

ÖnZen

Babkaró ha szárba szökken,
Firmamentumot érni véli.
Önjelöltség, ha talajra lel,
Teret s jogart fog majd kérni.
Van erre egy ős-lectio,
Az örökzöld: comparatio.

Élni vele, kötelesség!
Ekkor-
Léggé foszlik a vélt tehetség,
Mert nem én-tükrében szépítkezék.

(Zenta, közepes vizállás idején)

Zentabéliekhez

részletek a gyűjteményből

Új Apostolok

1. Új apostolaitok megtévesztő szavai mellet, régi tanmesék szerint, dobpergés ütemére rabolnak titeket. A kenyeret goromba kezek teszik elétek, cifra kufár-boltokban, holott a magtól a termésig tiétek az izadtság a féltés és a remény, amely hozzáfűzetett.
2. Szánjad, ne íteld a vétkezőt, a gyengét. Más sors-fordulatnál, az ő képe magad is lehetnél. Ne csatlakozz a követ dobókhöz, rikoctozó kárörvendő korcshoz. Légy katonája annak a Rendnek, amely az embert szenvedí és nem vétkezt e szerencsétlennek. Az ember és vétke az a háttárérték, amelynek türelme a szenteknek szánt mérték.

Este a folyónál

25. Kérdezitek, „*Mi a Szabadság és hol leljük mi azt?*” Vidéki temetőitek árkait gaz borítja, de pár lépésre ölelkezik az omlós barázda az élet ígéretével. A pacsirta dalol a gaznak és a magnak is, amely ott lapul minden remény alján, várakozván óhajtott beteljesülésének pillanatára. A ti szabadságotok olyan mag, amely a Reményből, - a túlélés csodakútja - , fog majd megszületni. Amikor a ladikotok tompán a túlparthoz ütődik, evezőitek és evezős karotok megpihenek, száraz lábbal, szilárd talajra léptek, meglettétek ti Azt.

26. *A vízparti embernek a víz felé fordul tekintete.* Különös kapcsolat ez, szinte beavatásos szertartás. A folyó, amelyhez a város simul, Holdat és csillagokat táncoltat a hátán, egykedvűen partot mos, vagy medrében éppen helyét nem leli. Mindazonáltal, *folyó* marad. Erekek és parti vizeknek örökös befogadója. Az emberi anyag is megmarad annak, amiből vétetett. Változatlan ősbizonytalannak léte felől, kérészláz felizzások és örökös mélybehullás válságai között. A folyó bölcs és időtlen, termékeny ágya a cseppek szüntelen vágya az egybekelésre. Röpké léte és abból táplálkozó mohósága szerzi a tévelygést az ember természetes színházának. Születése és elmúlása pillanatában, karjába veszi őt **AZ**, akit csak vélt és vágyott, de soha nem látott, a rangtalan tisztaság és ettől szemei messzire látnak... még csukottan is.

Gonosz időkben

32. Gonosz időkben, ármányos hálóktól megfogatva, mitévők legyünk? Ha hagyjátok elveszni színes üveggolyóitok, és játszópajtásaitokat eltűnni a szürkeségben, hiúságból ácsoltok magatoknak bitófát.

Legyen időtök!

Legyen időtök visszaszerezni a kézséget, amivel a gyermekek tekintenek van világra. Legyen időtök szeretni és értékelni e nagyszerű emberi hivatalt : Az egyszeri létezés csodáját. A szeretet melenget és megértő társakat szerez nektek. Ha elesnétek, felsegítenek majd azok.

A Pince kulcsa

49. Vannak szavak, amelyek mint a feneketlen kút magukkal ragadhatnak a mélybe, béklyóba vernek és megfagyasztják az élető nedvek keringését: Tavasztalan semmivárást hoznak, és káprázatokkal népesítik be napjaitok az élet eleven lüktetése helyett. Óvakodjatok ezektől, e szavak hízelgőitől és hazug hirdetőitől! „Hazám”. „Szabadság”. „Szeretlek”... Óvjátok meg szájatok esztelen járását és gondoljátok át.*Sokszor.*

50. Aki a gyümölcsfát ültet, derűs reménysége vagyon annak az élet dolgait illetően. Ki pincét eszközöl ki magának, amely a dombtetőn vigyázza a fürtös sorokat alatt, nagy vigasztalást szerez élete napjaihoz. Az, aki a pince kulcsát elveti magától vagy átadja önszántából, nagy búsulása leszen annak.

51. Tiszteld a földet, amelyből vétettél. Tudjad, ha elküld néha, mindig visszavár. Általad ízleli majd idegen tájak ízét színét, emberének gondolatát. Koppanjon alázattal cipőd, amikor meg érkezel. Türelmed ne lankadjék, és nyelved ne siessen szólásra, ideje előtt. Kérdezni fog, „Édes fiam, mit leltél utadon?” Tedd lábai elé termésed legjavát csendesen. Köszönd meg, veled volt az úton és kísért, óvott az idegen földön és vizeken.

A gyűrű aranya

60. Beszélek hozzád az idő mély kútjába nézve, ahol a világosságot a sötét váltja fel. Régi dolgokról szólok most Tenéked. Az elszálló szavak helyibe az emberi képzelet töretlen tartósságot kívánt: Nemes fémhez tenni hasonlatossá múlandó élete mérőföldköveit.

„Én hűséggel kitarok Melletted és Tevéled kívánom kiismerni életem, annak napjai száma szerint. A derűt és borút Veled kívánom megosztani, mert valami furcsa végzet súgja nékem, az így jó lesz majd ahogy.”

Így szólott a gyűrű aranya és nem szűnik emberi emlékezet óta járasa,

kézről-kézre, történetből történetbe.
(*“János levele a Zentabéliekhez”, Részletek*)

Steiner János,

közel az ötvenhez, földtani mérnök tanulmányokat folytatott Budapesten és Svédországban, és földtani kutatómunkát végez, sokat utazik. Közben, mint honlapjáról <http://www.sabotronic.co.yu/~sknsenta/steiner.htm> kiderül, írással is foglalkozik.

„Írásaim csupán mondatok, töredékek és kavargó gondolatok, amelyek szülői házban

levő tanulószobámban élnek, személyes diplomomban. Inkább magán- és naplószerű dolgok, amelyek java nem gondolnám, hogy érdemlegesen mond másoknak, nem emelkedik felül az *egy emberről szóló életki-sérlet* kategóriáján.

A weboldalamon lelhetők, mindössze egyfajta keretet alkotnak, „a legyező nyelvét”, amelyet kinyitva lehet eljutni a részletekig, az ott levő tartalmak, attól kelnek majd életre, ha valakikhez eljutnak.”

A szerkesztő ezt elősegítendő, egyelőre, Steiner János verseit és jegyzeteit ajánlja az olvasó figyelmébe.

Varga Péter: Skandinávium

Varga Péter színes fotója a Képtár mellékletben

Varga Péter

Ah, fehér ember...

„Bárcsak elég vér lenne a pucámban, s lefotóznám!” Egy börtönszerű, szürke, magas kerítéssel körbevett erődítmény bejáratánál állok. „We want you to feel welcome here”- olvasható az oslói amerikai nagykövetség tábláján. Csak lassan jutok előre a kígyózó sorban. Másodszor folyamodok vízumért, s nem merek kockáztatni egy fotó kedvéért. Hiába, így soha nem lesz igazi fotós belőlem.

Pár óras várakozás után az oslói télből bejutok az épületbe. Itt némileg felgyorsulnak az események. Meglepetésemre mosolygós hölgy szólít az üveglakhoz, s a tavalyi goromba kérdezősködés helyett most már-már kellemes beszélgetésnek lehetek részese az interjú alkalmával. Aztán barátommal ülünk egy-egy sör mellett, s önféledten társalogva, tudván, hogy néhány nap múlva majd bedobják a vízumos borítékot a postaládámba.

Április 7-én, hétfő reggel indultunk el és kb. 20 óra repülés után április. 7-én, hétfő este 8 óra körül landoltunk Anchorage-ban. Vasárnap Oslóba buszoztam, s egy barátomnál aludtam. Hajnal háromig söröztünk, biliárdoztunk és pingpongoztunk. Majd „kimerítő” három órás alvás után feltápáskodtam és kimentem a reptérre. Ott találkoztam Elinével, aki a kutyaszános szak vezető tanára a népfőiskolán, ahol dolgozom.

Először Amsterdamba repültünk, ahol ki kellett „csekkolnunk”, majd interjú (who packed your bags?! and where?! stb.) és átvilágítás után ismét be. Irány Minneapolis, ahol ugyanez történt velünk, hogy folytathassuk utunkat Alaszkába. Az egész út alatt alig aludtam valamit, filmeket néztem, ételt vagy a szám szélét rágcsáltam. A csomagomat Minneapolisban hagyták, de ez nem igazán viselt meg. Tavaly Eline három hónapot töltött Alaszkában, úgyhogy ismert egy jó hotelt - még ki is jöttek értünk a reptérre. A városban az út mellett láttunk egy

legelésző jávorszarvast . „Welcome to Alaska!”

Fürdés, vacsora (óriási hamburger sült krumplival) majd alvás. Másnap kerestünk egy olcsó autókölcsönzőt és kibéreltünk egy ronda, piros, automata Dodgeot. Találkoztunk egy norvég sráccal, Leiffel, aki épp azzal a sulival volt kinn Alaszkában, amelyikkel Eline tavaly. Úgy döntött, velünk tart. Délután felkerekedtünk, hogy a dél-alaszkai Homerben találkozzunk „alaszka kapcsolatunkkal”, Marival. A négyórás útból hét órás lett, mivel hatalmas hóviharba keveredtünk.

Mari norvég származású, de már '82 óta Alaszkában él. Neves sprint kutyaszános, rengeteg éremmel, serleggel, egy megírt könyvvel a „háta mögött”. Férje, Jack „hosszútávban utazik” jó eredményekkel, több Iditarod és Yukon Quest szerepel a listáján.

A náluk töltött napok alatt hol motoros szánnal, hol hótalpon, hol Mari sprintkutyáival, hol pedig Jack négylábúival bejártuk a környéket. Gyönyörű dombok és erdők uralják a Kenai Peninsula-t, körben pedig hatalmas hegyek vesznek bele a felhőkbe, óriások földjévé tágitva a teret.

Délelőttönként lementünk a városkába, megcsodáltuk a táplálékszerzés kényszere miatt városi galambokká „züllött”, de még így is méltóságteljes sasokat, s az utat tervezgettük a népfőiskolánk diákjainak. Esténként pedig Jack, az elmaradhatatlan whiskey-kólával a kezében, szános kalandjáról mesélt.

Közel négy napot töltöttünk Homerben, majd irány ismét Anchorage. Leif délen maradt, hogy repülőt találjon Kodiak-ra. Mi másnap már ismét úton voltunk a Denali Nemzeti Park lábához.

A semmi közepén épülő gyönyörű faházban meglátogattunk egy gyermektelen művészházaspárt. A feleség fest, a férj természetfotós, többek között a National Geographic munkatársa, s egyike a legelső profi fotósoknak. Feledhetetlen délutánt töltöttünk náluk, a Föld minden szegletében megfordult férj meséivel, illetve egy motoros szános úttal a környéken. Friss farkas-nyomokat is találtunk, de a tulajdonosaik sajnos nem mutatkoztak. Még aznap este visszatértünk Anchorageba, hétfőn városnézés, vásárolgatás, s kedden reggel Eline már repült is vissza Norvégiába. Maradt tizenkét napom, hogy lássam Alaszka többi részét. Mondanom se kell, hogy ez nagyon kevés.

Kedden egy fotóssal akartam találkozni, aki Anchorageban lakik, de nem jött össze, úgyhogy leginkább a várost jártam, meg készülődtem az útra.

Azt mondták, jár busz Fairbanksbe. Másnap reggel hiába vártam, nem jött, így egy helyi busszal és kedves, engem örült stopposnak nyilvánító sofőrjével jutottam ki a városból, amennyire csak lehetett, majd egy 2-3 mérföldet, hóban vánszorogva értem el a főutat és kezdtem el stoppolni.

Hihetetlen emberek vettek fel. „Mindig CSAK cigit szívsz?”- indián pár. „16 év után most vesztettem el a melóm” -bácsika. „Három hónapja elhagyott a feleségem, azóta leadtam 30 kilót és vettem egy Harley-t”- fazon. Stb. S a történeteket hallgatva, hatalmas erdőségek, vagy épp Denali hegyóriásai mentén haladtunk.

Estére értem Fairbanksbe. Irány a hostel. 250 éves, ennivaló néнике nyit ajtót, arra kér vessem le a cipőmet, hogy megmutathassa az ágyamat. A nagymamámnál éreztem magam. Lepakolok, majd irány egy közeli bár, ahonnan egy srác furikázott vissza ős-öreg járgányával a hostelhez. A bárban a világ legjobb sörét iszom (Black Bute Porter), a színpadon egymást váltja a gitárszóló, rap, country... Bárki felírhatta magát a listára és színpadra léphetett.

Másnap irány be a városba. Reggeli után találkozom Marival. A homeri ház igazából Jacké, Mari kennelje pedig Salchaban van, 40 mérföldre Fairbankstól. Megnézzük az - akkor majdnem - üres kennelt, majd éjszakába nyúlóan beszélgetünk. Két napot töltöttem nála. Bejártam gyalog a környéket, kutyaszánoztam, ex-kutyaszános házaspárnál ebédeltünk, majd a feleség megmutatta, hogyan edzi a versenygalambjait, indián férje pedig az olajvezetékéről mesélt. Másnap este egy prémvadász-exhalással és kutyaszános feleségével söröztünk.

Szombat reggel álltam ki ismét az út szélére. Hainesbe akartam eljutni, hogy onnan áthajózzak Skagwaybe, majd fel Whitehorseba. Lori, egy kanadai könyvtáros-kertész nő, Whitehorseba tartott, hát velem. A határnál semmi gond nem volt, úgyhogy életemben először kanadai földre léptem. Miután megvitattuk a világ összes dolgát, késő este kirakott egy hostelnél. Cucc le, irány a pub, amit ő ajánlott. Élő rock-zene, sör, jó fej, kopasz fickó ingyen beenged, mert magyar még nem járt náluk.

Ott megint eltöltöttem vagy három órát. Vadludak az égen, s nagyobbka pocok-mókus-keverékek feledtették az időt.

Majd megállt ő! Ő bizony! A nagyon nagy kamion! Kacsaurru, extra-hangos-dudás! A sofőr rázendített, és az alaszakai Tokig be sem állt a szája. Este 11-kor rakott ki. Irány egy motel. Hatalmas ágy, szunya másnap délelőtt 10-ig.

Ismét 4 óra ácsorgás az út mellett, s Anchorage még 10 órányira. Majd megáll a Tok-Anchorage között hetente kétszer közlekedő tíz férőhelyes kisbusz. A sofőr jó fej, megegyezünk, hogy fél áron, 50 dollárért elvisz.

Kényelmesen, hatalmas gleccsereket, karibukat bambulva utaztam Anchorageba. Ez volt szerda este.

Csütörtökön vásárolgatás: kutyaszános hótaposó, téli dzseki, este pedig sörözés és hosszú beszélgetés a fotós sráccal, Nathaniellel, akit egy kaliforniai barátom segítségével ismertem meg.

Másnap, pénteken egész nap szakadt a hó, leesett vagy 40 cm. A tengerparton és a városban sétálgattam, hamburgert ettem (nem mekiset!) és pakoláztam, mert másnap kora reggel már a reptéren kellett lennem.

A visszaút sima volt, semmi ki-becsekkolgatás, csak a csomagjaimat felejtették ismét Amsterdamban.

Három hét nem sok egy ilyen hatalmas államban, de legközelebb már tudom, merre menjek és hol töltsék több időt. Sokfelé vár szállás, egy sörös este, vagy néhány okos négy lábú.

A táj szépsége és monumentalitása mellett az emberek és történeteik tették varázslatossá az utat, könnyedén megférve az eddig csak az égamban élt Jack London-i Alaszkával.

A budapesti Katona József Színház oszlói vendégjátéka

“Amiről az ember azt hiszi hogy evidens, arról a próbák során kiderül, hogy egyáltalán nem az”

Ascher Tamás

A magyar “színház-ínyencek” számára a 2008. évi oszlói Ibsen Fesztivál legizgatottabban várt produkciója természetesen az Ascher Tamás rendezte és a Katona József Színház előadásában bemutatásra került Ibsen *A vadkacsa* című 5 felvonásos dráma volt. Az előadásokat szeptember 2-án kedden és 3-án szerdán este 19.30-ra tűzte műsorára az oszlói Nemzeti Színház.

A már sok éves kapcsolatnak és a nemzetközi hírnévnek köszönhetően kapott meghívást a magyar színházi társulat az Ibsen fesztiválra. A darabot már 2 éve játsszák Magyarországon és nagyon jó kritikákat kapott.

Ascher Tamás dolgozott már korábban norvég társulattal, az oszlói Norvég Színházban rendezte meg a *Mesél a bécsi erdő* című Ödön von Horváth darabot, amivel elnyerte az év előadásáért járó rangos *Heddadíjat*. Ascher Tamás rendezőt Ibsenről, a rendezői és színpadi munkákról kérdeztem.

- Milyen érzés Ibsent a hazájában játszani? Jelent-e valamilyen plusz kihívást?

•Nem nagyobb drukkk ez, mint amikor bármilyen előadásra, bárhová elmegyünk. ... hogy megértik-e a szándékunkat vagy szeretik-e, ahogyan mi Ibsen darabjához nyúlunk, az nem csak Ibsen hazájában fontos, hanem minden közönség előtt. Talán itt kicsit biztonságosabb, mert azt gondoljuk, hogy nem ismeretlen művet viszünk ismeretlen közönség elé. De sokszor adódott hasonló helyzet, mert jártunk Moszkvában az *Ivanov*-val, Párizsban a *Tartüffe*-vel, tehát van már tapasztala-

tunk abban, hogy egyszer csak megjelenünk egy klasszikus szerzővel a szülőhazájában.

- Éppen ezért nézhetik kritikusabb szemmel vagy értelmezhetik másként.

- Nem biztos, hogy kritikusabb szemmel nézik. Nekünk az igazi problémánk az, hogy magyarul beszélünk külföldi közönség előtt, és a kivetítőn csak néhány lefordított sor olvasható. Nekünk az lenne a fontos, hogy mindent jól értsenek, és hogy együtt haladjanak a darabbal, tehát a szöveg azonos időben fusson az aktuális jelenettel. Attól nem félünk, hogy félreértelmezik a darabot. Ma már a színházaknak kimeríthetetlenek az értelmezési lehetőségei, nincsenek kanonizált formák. Láttam az itteni fotókon, hogy mások hogyan játsszák Ibsent, láttam a magyarországi vendégjátékukon Eirik Stubø rendezésében az oslói Nemzeti Színház *Hedda Gabler* változatát; nincs ma már előírva, hogy Ibsent így vagy úgy kell játszani, és aki másképp teszi, az szentségtörő.

- Az Eirik Stubø rendezte *Hedda* színpadképe meglehetősen eltért a korhűtől. Egy csőfélében játszódtott a darab. Ez teljesen más Ibsen megközelítés.

- Nem cső volt, hanem stilizált színpadkép. Tehát nem reális. Olyan színpadi megoldás, ami elvet minden naturális eszközt; jelzésszerű, egyszerű. A színészi játék is lehet annyira túlstilizált, hogy jelentősen eltér a megszokott formáktól. Ma már szinte kötelező eltérni a kanonizált formáktól. Tulajdonképpen az én *A vadkacsa* előadásom nem is annyira eltérő. Bizonyos mértékig kopárabb, mint a szokásos Ibsen színrevitelek; ez egy pszichológiai- realista megközelítés, kis abszurd beütéssel.

- *A vadkacsa* Ibsen utolsó szimbolista műve. Ibsent ugyanakkor realistának is tartják. Ez a kettősség hogyan befolyásolja a rendező munkáját?

- Ezek esztétikai kérdések, ehhez a rendezőnek semmi köze. Ez irodalmi téma; hogy az irodalmárok milyen izmusokról beszélnek, annak a darab színreviteléhez nincs köze. Attól, hogy valami szimbolista, attól

lehet realista, ez nem ellentmondás; a rendező szimbólumokkal dolgozik, de valóságos térben, valóságos emberekkel, valóságos dialógusokkal; s hogy ezt mennyire stilizálja a rendező, az mindig hozzáállás kérdése. Az csak irodalmi probléma, hogy valami szimbolista vagy realista; lehet egyszerre mind a kettő.

- Ibsen milyen magatartást vár el a szereplőitől, és Ön, mint rendező, milyen viselkedést vár el a színészeketől?

- Ibsen semmit sem vár el, történeteket ír, és mint a krimiben, mindenkinek rettenetesen sok titka van, és ezeket a titkokat lassan kikutyogják, kifecsegitik és szép lassan megvilágosodik a történet. Az, hogy ez milyen magatartás révén derül ki, az csak rendezői hozzáállás kérdése. Nyilván megvan Ibsen műveinek a szokásos társalgási stílusa, s minnél több feszültséget sikerült a szerzőnek beleszönie, és minél absztraktabbá sikerült tennie, annál érdekesebb lett.

- Milyen emlékezetes pillanatai voltak *A vadkacsa* próbáinak, előadásainak?

- Simkó Katalin, a Hedviget játszó színésznő a főiskoláról bekerült a darabba. 21 éves, és ez az első nagyszínpadi szerepe. Izgalmas dolog volt, hogy hogyan érik bele a szerepébe, hogyan szokja meg, hogy nagyszínpadon van, nagyközönség előtt; óriási dolog annak, aki eddig csak főiskolai vizsgakörülmények között játszott. És izgalmas feladat Ibsent megfejtetni. Ibsen kicsit túlbiztosítja magát, mindent többször mond el, hogy feltétlenül megfejtjük a titkait. A sok ismétlést ki kellett hagyni; a miénk egy erősen meghúzott változat. Tanulságos dolog, hogy amiről az ember azt hitte, hogy evidens, arról a próbák során kiderült, hogy egyáltalán nem az. Rengeteg izgalmas megfejtési való volt a darabban, és ez nagyon jól esett.

- Ibsen magánéletéről elég fura dolgokat lehet olvasni.

-Az írók általában elég fura emberek. Itt az a fontos és érdekes, hogy *A vadkacsában*, Gregers alakjában a saját addigi attitűdjét is erősen kritizálja. A legnagyobb jószándék is károsan hat. Az emberek frusztráltak és sérült lelkűek, ezért a legjobb szándékuk is rosszat tehet. Ebben a

műben Gregers Werle szatirikus, gonosz tükörképe egy fellelkesült, és buzgó idealizmusában másokat veckázó és másoknak kellemetlenkedő fiatalembernek. Mint az igazság bajnoka, nagy sebet ejt. Káros ez az igazságot osztó, dogmatikus, merev magatartás. Nem veszi figyelembe az élet sokszínűségét; Ibsen ilyen.

- Mennyi időbe tellett összeszoknia a társulatnak ebben a darabban?

- Ez egy 20 éve működő társulat, tökéletesen összehozott színház, ahol sokféle módon, különböző felállásban játszottak már a színészeink. Persze jönnek néha

újak, de ők is egy pillanat alatt beilleszkednek, mint Simkó Kata is. Inkább az okoz gondot, hogy már túlságosan is ismerjük egymást, és túlságosan is összehoztuk, tehát nagyon fontosak az inspiráló új tagok.

A kedd délutáni próba a kellékek, és a berendezések beállításaival kezdődött, mert az új helyszín mindig eltér a megszokott környezettől.

- A poharakra vigyáznunk kell - hallatszott a színpadról - s hozta tálcán a pincér csilingelve a vendégsereg poharait.

- Jó, de a poharak otthon is mindig összetörnek - jött a rendezői válasz, és már kezdődhetett is a darabnyitó parti.

A rendezőnek a rutinos színészi csapat irányításán túl - számunkra, nézőknek mellékesnek tűnő - részletekre is oda kell figyelnie.

- Hogy néz ki a falon az a két agancs? Túl közel vannak egymáshoz, csináljatok vele valamit! Nézőként szinte észrevehetetlen, mert mi egy tökéletesen berendezett szobát látunk, ami pont odavonzza a tekintetet ahová épp kell. A színpad tehát lassan "aschertamás köntöst" öltött és jött az öreg Ekdal, aki visszafordulva dűnnyögte a pincérnek, - Marha! (ez már a darabhoz tartozott?)
- Péter, fordulj a közönség felé, mert nem hallják! - szólt a rendező...
... s életre kelt Ibsen 1884-ben színre álmódott világa.
- Gina és Hedvig párbeszédét egy csattanó hang zavarta meg, és valami megmozdult a mennyezeten.
- Mi volt ez, mi folyik ott? - szólt a rendező a berendezés kezelőjéhez - Csak egy lámpát engedtünk le, amit a norvég műszakiak húztak fel tévedésből - jött a válasz.
- Remélem, hogy holnap is a mai műszak lesz itt..., ne kövessük el kétszer ugyanazt a hibát...

A szerdai előadás után Haumann Péterrel, Hjalmar apját játsszó színésszel beszélgettünk néhány percet, aki elmondta, hogy nagyon kíváncsi a norvég közönség véleményére. Két norvég hölgy is volt a társaságunkban, egy nyelvész műfordító és egy állatorvos;

- Csodálatos volt - nyújtották a kezüket a művész úrnak és nagyon hálaadások voltak, hogy személyesen gratulálhattak. A darab kapcsán közösen elmélgedtünk többek között azon, hogy Ibsent mennyire lehet mai módon értelmezni. Ibsent a maga idejében nehezen fogadta el a kortárs norvég közönség, és olvasótábor. De Ibsen jött, látott, győzött. Megajándékozta az utókort remekműveivel.

Henrik Ibsen: A vadkacsa; Díszlet: Khell Zsolt; Jelmez: Szakács Györgyi; Rendező: Ascher Tamás; Fordította: Kúnos László; Szereplők: Fekete Ernő, Haumann Péter, Keresztes Tamás, Máté Gábor, Fullajtár Andrea, Simkó Katalin m.v., Bodnár Erika, Bezerédi Zoltán, Rajkai Zoltán, Szacsvay László, Dégi János m.v., Morvay Imre, Dankó István, Friedenthal Zoltán e.h., Herczeg Tamás e.h.

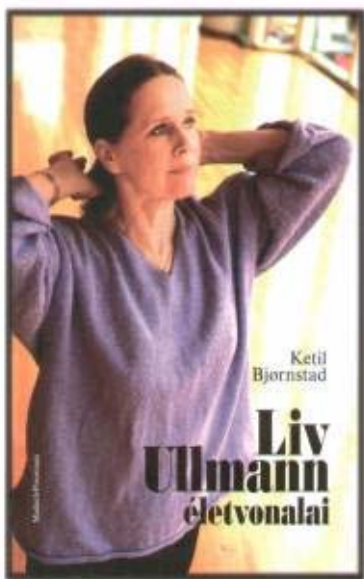
Tóth Zsuzsanna

Ketil Bjørnstad:

Liv Ullmann életvonalai

Fordította: A. Dobos Éva

Madách-Posonium, 2006, norvég kiadás: Livslinjer,
Aschehoug Forlag, 2005

„Öregnek lenni nem jó – de az idős kornak számos szépsége van. Békésebb az életed. Nyugodtabban hozod meg döntéseidet – nem annyira fontos, mit mondanak, vagy mit gondolnak mások. Néha kevesebb a gondod, mint fiatalkorodban.

Jól esik, hogy elcsendesedett körülöttem az élet. Szeretem ezt a nyugalmat. Több körülöttem a tér, amelyben önmagam lehetek – nemcsak mások tükre.”

Liv Ullmann

Ismét szünetet tartunk. Ez az utolsó pihenőnk itt Miami-ban. Átszelem az úttestet, bemegyek a szállodába. Kint verőfényes napsütés és erős szél. A portán szokás szerint hideg van. Szerencsére nem a felebarátom van szolgálatban. Rendelek egy tál salátát, és lapozni kezdem az új paksamétát, amit Livtől kaptam. A saját írások, interjúk és egyéb szövegek között hirtelen ráakadok a David Andrews amerikai újságíró-nak mondott szövegére.

Az idők folyamán David Andrews készítette Liv Ullmannal a legtöbb interjút. „Csodálatos dolog lehetne a film. Nagy kár, hogy egyfajta szórakoztató műfajjá fejlődött, melyet pop-corn és cola light mellett fogyaszt a közönség. A film ennél sokkal több.” Valóban, Liv Ullmann a filmet színészként is, rendezőként is komolyan vette. Lássuk, mit mondanak róla azok, akik nálam jobban ismerik.

Erland Josephson: „Liv nem fél az érzelmektől. A szentimentális és pozitív érzéseket bátran és nagy erővel kezeli. Nincs szüksége keserű és rosszul végződő történetekre ahhoz, hogy bátorságát bizonyítsa. Liv *életigenléséből* meríti bátorságát.”

Jesper Christensen: „Liv szerelmet alkot. Szeretnie kell az embereket, de legalább a színészeket. Erre nyakamat teszem. El tudja velük hitetni, hogy zseniálisak, gyönyörűek, kívánatosak és fantasztikus teljesítményt nyújtanak. És ki nem szeret ilyen fényben sütkérezni? Ritkán – vagy talán sohasem – vett körül annyi szeretet, mint Liv közelében. Rendkívül erősen összpontosít az alkotómunkára. Te vagy számára a világon a legjobb. Ilyen rendezővel dolgozni nem vezet feltétlenül személyes csúcsteljesítményhez, de erősen hajt a megfelelni vágyás – megfelelni Liv elvárásainak.”

Elie Wiesel: „Úgy gondolom, századunk emberei bizonyos értelemben mind menekültek. Mert mindnyájan számtalan határt lépünk át. Van, aki érti – van, aki nem. Liv – színészként és íróként egyaránt – értelmiségi menekült. Szüntelenül változtatja a helyét. Mesék, emberek, képek, szerepek, fejezetek között vándorol. Az emberek néha elképzelt, néha valóságos lények. Tudja, hogyan lehet közöttük az összekötő – a mindnyájukat összekötő híd.”

Néhány óra múlva átmegyek a Ritz Carltonba. Liv lejön értem a hallba. Látom rajta, hogy sok gondolat kavarg a fejében. Még mindig nem biztos a dolgában – adott-e elég anyagot a könyv megírásához. Keresi a kimondatlan vagy talán észre nem vett szavakat, amelyeket nem szabad kihagyni.

Ketil Bjørnstad (K. B.): – Magad mondtad, hogy nem kell mindent leírni.

Liv Ullmann L.U.): – Igazad van. Ingmarnál mindig csodáltam,

hogy addig hámozza a szöveget, míg a szóözőn helyett a lényeg marad meg.

K. B.: – Úgy látszott, hogy a *Kristin Lavransdatter* megnyitotta előttem Norvégia minden kapuját. De nem ez történt.

L. U.: – Nem. Az utolsó szerepem az An-Magritt volt 1969-ben, és a *Kristin Lavransdatter* óta Norvégiában nem kaptam rendezői felkérést sem. Erre a filmre én ajánlkoztam. Volt sok elképzelésem, de egyik sem valósult meg. A komolytalan ajánlatokat pedig mind visszautasítottam, mert úgy éreztem, visszaélnék a nevemmel.

K. B.: – Felháborít a dolog?

L. U.: – Igen, egy kicsit. Nem kezdek el zokogni, de érzem, hogy előtt a mérég. Ilyenkor elmegy a hangom. Egyszer egy dokumentumfilmet forgattunk, és a hangmérnök a lakásomban elmondta, mennyire örül, hogy találkozhat velem, és hogy mennyire csodál: „Köszönöm hogy eljöhettek, és ezt elmondhattam, mert ön olyan szépen tud beszélni az életről.” Az interjú alatt az operatőrrel a nappaliban voltam, a hangmérnök a konyhában készítette a hangfelvételt. A hangmérnök minden befejezett rész után bejött hozzánk, és elismételte: ”Örülök, nagyon örülök, hogy a konyhában hallgathatom a gyönyörű hangját.” Ekkor hirtelen a filmezésre terelődött a szó; hogy miért nem készítek filmet itthon, Norvégiában. Nem kezdtem el sírni, de éktelenül dühös lettem. Megbántottak, és én sajnáltam magam. Arról is beszéltem, hogy ebben az országban állandóan meg kell alázkodnom. A végén bejött a technikus, és azt mondta: „Teljesen más a hangja. Ilyen is tud lenni? Nem ismerek önre.” Ekkor már nem örült nekem túlságosan. Megtanultam, hogy az indulat sokat árt nekem. Egészen kicsire zsugorodom tőle. Kritikus leszek, és eluralkodnak rajtam az ostoba érzelmek, ahelyett, hogy azt gondolnám: „Hát aztán. Nem én vagyok az első norvég művész, aki nem kap itthon munkát.” De ezért nem fogok megváltozni. Ezentúl nem dühöngök, és nem hagyom, hogy elmenjen a hangom.

Liv írja: „Az arcomra ráncokat szántott az idő, de a lelke menincs gyűrődés. Ha dalolva kel fel a nap, nincs bennem keserűség. Az unokámnak nem mesélek a daloló napról, de amikor bevisszük a kiságyát a szobámba, tudom, hogy tudja. Nem kellene hozzá szavak.

Megnőtt az unokám.

A nyugtalanság a magunkba vetett hit hiánya. A félelem összegyűri és szétporlasztja a lelket. Akár tizenhat, akár hatvan éves vagyok, a jelenben élek. Felnézek a csillagos égre, a fénylő csillagokara, tele vagyok várakozással. A lét öröme.

A hit fiatalon tart, a hitetlenség öregít. A remény ifjúság, a félelem öregség.

Az ifjúság számomra nem életszakasz, az ifjúság az életbe vetett hit. Ez az egyetlen igazságom.”

K. B.: – Ekkor készült a *Öt vallomás*; Anna – anyja akarata ellenére – fiatalon hozzámegy a búskomor teológushoz, Henrikhez. Megismeri Tomast, és lángra lobban benne a szerelem. Tanácsért fordul barátjához, Jacob tiszteleteshez. A pap tanácsainak előre nem várt következményei lesznek. Mit gondoltál, mikor Ingmar Bergman elküldte a kéziratot?

L. U.: – Nem voltam benne biztos, hogy meg tudom rendezni. Óriási ajándék volt. A *Sofie* és a *Kristin Lavransdatter* után megbizonyosodtam rendezői készségemről – hiszen új pályára léptem. S ekkor maga a tanár úr hívott fel: „Írtam egy filmvázlatot, és szeretném, ha te csinálnád meg a filmet.” Végre vállalhattam az új szerepemet – és Ingmar, a művészileg hozzám legközelebb álló ember, azt mondta: „Folytasd az utat, amelyen elindultál.” Olyan boldog voltam, mint egy kisgyerek.

K. B.: – Miben különbözik a rendezés, ha saját forgatókönyvedből készítesz filmet, vagy ha más írja?

L. U.: – Ingmar kézírata inkább elbeszélés volt, és ez aránylag szabad kezdet adott a rendezésben. Magam írtam meg a forgatókönyvet. Ingmar odaadta eredeti kéziratát, és az ezzel egy időben készült öt naplót. Nem szólt bele a munkámba. A naplóból felhasználtam két jelenetet – ezeket ő nem vette be a kéziratba.

K. B.: – A forgatás alatt szoros kapcsolatban voltál vele?

L. U.: – Nem. Az előkészületek alatt néhányszor benézett, mint ahogy azon a napon is, amikor meghalt Ingrid, a felesége. Azt akarta, hogy én csináljam meg a filmet. Azt mondta: „Ez a film Istenről szól. Az én istenhitemről – illetve istentelenségemről. De benned él a hit, és ezt a filmet egy hívó embernek kell megcsinálnia.” Ingmar szerint a zenével Istenhez

szólunk – a filmben erről Jacob tiszteletes beszél. Ingmar kételkedik – én hiszek. Remélem, odafenn találkozik a feleségével. Ingmar erről álmodik. „Ez a te filmed,” – mondta. Nem szabott korlátokat, de a forgatókönyv minden szava Ingmar szövegéből származott. A naplókából átvett két jelenetet a vágás előtt megnézte – nagyon tetszett neki –, szerintem el is felejtette, hogy eredetileg nem volt benne a kéziratban. Később azonban jóval nehezebb helyzetbe kerültünk. A film végéről volt szó, ahol Anna – Pernille August alakításában – lefelé megy az úton, aztán visszafordul, és fent, a dombtetőn meglátja fiatalkori önmagát. Kettesben Jacob tiszteletessel. Sokáig nézi magát, aztán folytatja útját. Mosolyog egy picit. Ez volt az élete. Meglátta egykori énjét, és megértette, kivé változott. Könnyebben lépkedett tovább. Én ezt a befejezést választottam. Anna, csakúgy, mint Sofie, megfordul és visszatekint. Fontosnak tartottam ezt a befejezést.

K. B.: – „Ez volt az élet? Ez volt a szerelem?”

L. U.: – Igen. Elmosolyodik, és továbbmegy. Ezt a részt Ingmar ki akarta venni, illetve korábban szerette volna elvágni a történetet, mint ahogy a kéziratban volt. De nekem így túl száraznak tűnt, hiányzott a befejezés. Nem volt hiteles. Nem tetszett. A vágóasztalnál ültünk, és Ingmar meglátta a jelenetet. Szörnyen kikelt magából. Hajigálni kezdte, ami a keze ügyébe került. A vágó döbbenten figyelte. „Ez a jelenet nem lesz benne!” – kiabálta. Ekkor egy „Nóra-fogáshoz” folyamodtam: elkezdtem sírni. Valódi könnyeket hullattam. De be kell vallanom, inkább színészkönnyek folytak végig az arcomon. Ingmar meglepődve nézett rám: „Azért sírsz, mert olyan fontos neked ez a jelenet?” – kérdezte. „Igen, – feleltem. Ez a jelenet igen sokat jelent nekem.” „Rendben, akkor legyen, ahogy akarod, ” – mondta Ingmar.

K. B.: – Tudta, hogy színészkedsz?

L. U.: – Nem tudom. Ingmar nagyon jól ismert. Később azt nyilatkozta, ez a legkedvesebb filmje, ezzel a befejezéssel. Néha felhív, és elmondja, hogy újból megnézte.

K. B.: – Szívszaggatóan igaz a filmbeli történet.

L. U.: – Talán azért mert a hazugságról szól. Felmerül a kérdés: mennyire van szükségünk hazugságokra? Hogy válhat az igazság ellenséggé? Hogy válhat az igazság hazugsággá? Vagy válhat-e a hazugság igazsággá? Ha súlyos dolgokat fogalmazunk meg, azt csak a lehető

legnagyobb őszinteséggel tehetjük. A film története megrázó, és igen őszintén csináltuk. Nem kellett „kitalálni dolgokat”, ezt akkor szokták, ha nem elég jó a sztori. Ez a történet tökéletes volt, de nehéz volt elmondani, mert nincs benne sok esemény, ami szórakoztatná a közönséget.

Liv írja: „Anyám gyakran mesélte nekünk, hogy sosem érezte magát egyedül, ha minden éjjel egy szerető férfihoz simulva aludt. Elgondolkodtam rajta, mi a pillanatnyi boldogság. Miért érezte magát egyedül, ha ott voltam neki én? Néha hallottam a nappaliban sírni, olyankor, amikor azt hitte, a nővérem és én már alszunk. Ijesztő volt és idegen. Akkor még azt hittem, a felnőttek dolga megsimogatni a gyerekeket, hogy ne féljenek. „A kislányok nem sírhatnak, azt csak a mamáknak szabad.” Talán ezért kötődtem annyira apai nagyanyámhoz. Jobban szerettem a fantáziavilágát, mint a valóságot.

Nagyanyámmal megszépítettük a valóságot, és nagyon jól megértettük egymást. Az igazat mindig átformáltuk egy kicsit, de erről egyikünk sem vett tudomást. „Miért üldögélsz egész délután az ablaknál?” – kérdezte nagyanyám. „Várom apámat. Ilyenkor szokott erre repülni.”

„Mondd meg neki, hogy sokszor csókolom,” – mondta.

Anyám nem tudta, hogy apa néha leszáll a mennyországból, és eljön megnézni engem. Hétéves koromtól anyám minden vasárnap elvitt a sírjához. Meggyújtottunk egy gyertyát, és koszorút tettünk a hideg, fehér kővel letakart sírra. Anyám szomorú volt. Én tudtam, hogy apa nincs a kő alatt.

Mikor elrepült az ablakom előtt, mindig benézett. Milyen gyönyörű volt a mosolya!

Két dologra emlékszem apa életéből. Valaki visz felfelé egy lépcsőn, fejem a vállára hajtva. Biztos, hogy ő volt. A másik kép: egy férfi göröngyös úton sétál velem.

Magas és bőrdzseki van rajta. Nem szól semmit. Kezünk szorításával adunk egymásnak jeleket. Még most is a kezemen érzem apa kezének szorítását. Ha becsukom a szemem, és nem gondolok másra, ismét velem van. Fogja a kezem.

Felnézek az égre. Most már ott van anyám, nagyanyám és sokan mások is, akiket szerettem. Felnézek, lassan esteledik. Színes az égbolt:

a gyöngyházrózsaszíntól az égőpirosig minden árnyalat lángol rajta. A csoda láttán elakad a lélegzetem, és egyre biztosabban érzem, hogy onnan néznek le rám a láthatatlanok – akik nem árnyékolják be a földet.”

K. B.: – Jegyzeteidben több helyen írsz arról, mennyire érzékeny és sebezhető ember Bergman. Egy római utazásotok alkalmával találkozott először Fellinivel. Azt írod, első perctől kezdve meghittten és bizalmasan beszélgettek egymással, mint két fivér. Mintha mindig is ismerték volna egymást. Éjszaka karonfogva sétáltak. Fellini hosszú, fekete felöltőt viselt, Bergman kopott télikabátot és baseballsapkát. Azt írod: „Azon gondolkodom, vajon megértette-e Fellini, milyen végtelenül érzékeny Ingmar.” Ilyen volt akkor is, amikor Woody Allennel találkozott New York-ban?

L. U.: – Bergman és Woody Allen találkozása roppant mulatságos történet.

K. B.: – Edvard Hambro készített rólad egy remek portréfilmet, Woody Allen olvasta hozzá a szöveget. Hogyan ismerkedtetek meg?

L. U.: – Akkor ismerkedtünk meg, amikor Nórát játszottam a Broadwayen. Woody Allen írt, és kérte, hogy találkozzunk.

K. B.: – Rajongott a filmjeidért.

L. U.: – Nem annyira az én filmjeimért, inkább Bergmanért. Gyakran vacsoráztunk együtt.

K. B.: – Az Elaine's vendéglőben?

L. U.: – Ott is. De nem volt ez románc. Szó sem volt ilyesmiről. Tulajdonképpen csak azt akarta, hogy meséljek neki Bergmanról.

K. B.: – Gondolod, hogy szívesen dolgozott volna veled?

L. U.: – Nem. Ehhez túlságosan tisztelte Bergmant, nem tette volna meg, hogy az ő színészeivel forgasson. Emlékezetes volt, amikor először dolgozott Max von Sydowval. Mikor instruálni kezdte olyan ideges lett, hogy kiment a folyosóra, és reszketve azt motyogta magában: „Max von Sydowot rendezem. Ingmar Bergman emberét.” Óriási dolog volt ez számára. Nem, soha nem akart velem filmet csinálni. Leveleztünk. De nagyon elfoglalt voltam, és be kellett látnom, hogy nincs időm Woody Allennel levelezgetni. Abban az időben volt egy titkárnőm, akinek írói ambíciói voltak, és aki később

Hollywoodban jó nevű szerző lett. Megkértem, hogy válaszoljon Allen leveleire, és az én nevemet írja alá. Ezt meg is tette. Egy idő után azonban be kellett vallania, hogy ő ír Woodynek. Ettől fogva egymással kezdtek levelezni. Nagyon szellemes írások, még most is megvannak. Naponta írtak egymásnak. De az én történetem Woody Allennel... Igen, mielőtt Bergmannal találkozott volna, megkért, hogy még a bemutató előtt nézzem meg az egyik filmjét.

K. B.: – Azt, amelyiknek olyan bergmanos a stílusa? *Belső terek* volt a címe? Azokról a frusztrált nőkről?

L. U.: – Nem, nem azt.

K. B.: – *A Manhattant*?

L. U.: – Nem.

K. B.: – *Az Annie Hallt*?

L. U.: – Nem.

K. B.: – A hetvenes évekből?

L. U.: – Igen, a Broadway-időszakból.

K. B.: – *A Szerelem és halált*?

L. U.: – Igen, az lehet. Előadás után eljött értem a luxuskocsijával. Limuzinja volt és sofőrje. A sötét bőrű sofőrön egyenruha és fehér kesztyű. Hihetetlen, de Woody Allen ilyen volt. A hátsó ülésen ültünk, mert Woody szakasztott mása a filmfiguráinak. Pontosan úgy nézett ki, mint a filmhősei. Az ülésen egy nagy kosár ennivaló, Woody házvezetőnője készítette, mert tudta, hogy előadás után éhes leszek. Úgy volt, hogy a film elején fogyasztom el az elemózsiát. Beléptünk a vetítőterembe. Woody letette mellém a kosarat. Mindent ki kellett csomagolnom, hogy később ne zavarjam a filmet a papírzörgéssel. Ehettem a csirkéből, de csak halkán és vigyázva. Ott ültem egy ülésen, ő meg lefeküdt arra a keskeny... hogy is hívják?

K. B.: – Középső sávra?

L. U.: – A középsávra. Nem fejjel a vászon felé, hanem ellenkező irányba. Nem viccelek, Woody lefeküdt. És azt mondta: „Eszedbe ne jusson nevetni, mert szörnyen rosszul esne, ha nem ott nevetesz, ahol én szeretném. Maradj csendben, ne nevedd egyáltalán.” Eszegettem a csirkecombot, végignéztam a filmet, nem nevettem, meg se mukkantam. Csend volt. Mikor vége lett a filmnek, Woody felállt. Nem nézett rám,

csak annyit mondott: „Ne szólj egy szót sem. Nem vagyok kíváncsi. Hazaviszlek.” Aztán hazavitt. Láttam tehát az új filmjét, de a mai napig nem értem, mit akart ezzel az egésszel. De Woody ezt kérte. Jellemző rá ez a történet. A legjobb sztori azonban az volt, amikor Ingmar eljött New Yorkba, hogy megnézzén a *Nórában*. Csak két napig maradt, a harmadikon indult vissza. És Ingmar – gondolom a korábbiakból már kiderült – legalább annyira emberkerülő típus, mint Woody Allen. Egy alkalommal együtt vacsoráztunk Woody Allennel, az étterem egyik sarokasztalnál ültünk úgy, hogy háttal legyen az embereknek. Vacsora közben Woody megkérdezte: „Szerinted találkozhatnék vele?” „Igen, hogyne” – mondtam. Indulása előtt felhívtam Ingmart Svédországban: „Szeretnél találkozni Woody Allennel?” „Ó, hogyne. – felelte. – Nagyon szívesen.”

K. B.: – Ez akkor volt, amikor a Pierre-ben lakott? Ezt a történetet megírtad az egyik könyvedben. Valóban ennyire félszeg volt?

L. U.: – Igen. Akkor már Ingrid volt a felesége, együtt érkezett vele. Mint említettem, Ingmar látni akart a *Nórában*. Úgy volt, hogy előadás után visszamegy a szállodába, és indul haza, Fårö szigetére. Senki mással nem akart találkozni, csak velem és Woody Allennel.

K. B.: – Ekkor volt először New Yorkban?

L. U.: – Igen. Úgy beszéltük meg, hogy Woody Allen és én együtt vacsoráztunk Ingriddel és Bergmannal a szállodai lakosztályukban. Előtte azonban szerepelnem kellett a *Nórában*. Ingmar természetesen nem jött be az öltözőmbe. Woody Allen a fehérkesztyűs sofőrjével a színház előtt várt. Ismét a hátsó ülésen ülünk. Nem szólunk egy szót sem. Woody Allen ideges, reszket a keze. Belépünk a Pierre-be, a lift felvisz az emeletre. Woody és én továbbra sem szólunk egymáshoz. Bekopogunk, kinyílik az ajtó, az ajtónyílásban Ingmar Bergman áll. Woody Ingmarra néz. Néma csend. Két zseni, ha találkozik. Ingmar szólal meg először, de csak annyit mond: „*Welcome, Woody Allen*”. Woody szóttanul bólint. Ezután Woody Allen és én belépünk a szobába, és leülünk az asztalhoz. A vacsorát pincérek szolgálják fel. A két zseni egymást figyeli, nézik egymást, csipegetnek az ételből. Mivel nem szólnak egy szót sem, csak Ingrid és én beszélünk. Sok közös témánk nincs, jobb híján a vacsora körül folyik a diskurzus.

Szóba kerülnek a svéd húsgombócok, amelyek Ingmarnak minden bizonnyal hiányoznak. Mert ő voltaképpen csak Ingrid főztjét szereti. „Hiányzik neki a húsgombóc” – mondja Ingrid. A két zseni egymásra néz, és alig észrevehetően elmosolyodik. Asszonybeszéd. Úgy érzem, udvariasságból folytatnom kell Ingriddel a svéd húsgombóc témáját. Gombócokról csevegünk, amelyeket nem tudtam elkészíteni, mikor rajtam volt a sor. A két zseni ismét egymásra pillant, ismét összemosolyog. Elfogyasztjuk a desszertet, és ezzel be is fejeződik a vacsora. Ingmar az órájára néz. Woody is az órájára néz. Az a típus, aki korán fekszik. Felállunk, és kezet nyújtunk egymásnak. Esküszöm, a két férfi egész este egyetlen szót sem váltott. Indulunk haza. Woody és én kilépünk a szállodából, a bejárat előtt már vár a sofőr. Woody azt mondja, hazavisz. Síri csend. Mikor megáll a kocsí a házam előtt, Woody megszólal: „Ó, Liv, köszönöm. Fantasztikus élmény volt!” Amint belépek a lakásomba, csörög a telefon. Ingmar hív: „Liv, szeretném neked megköszönni! Valóban felejthetetlen élmény volt!”

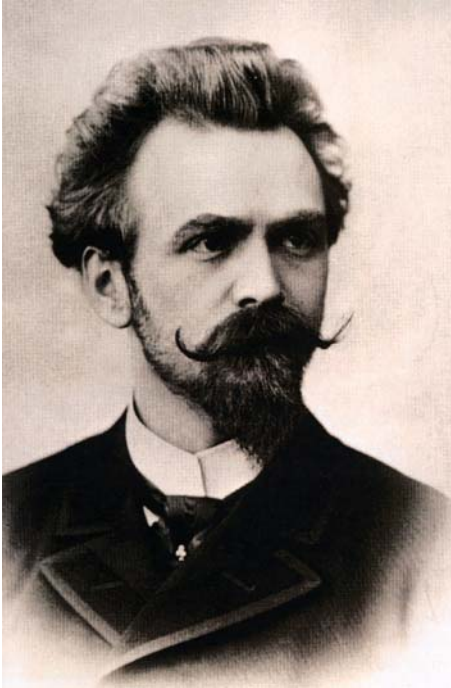
A. Dobos Éva fordítása

A. Dobos Éva

(sz.1955, Ágcsernő) A pozsonyi Műszaki Egyetemen vegyészmérőki karán szerzett diplomát, majd később az Oslói Egyetemen tudományszociológiát tanult. Norvégiában él, az oslói egyetemen társadalomkutatással foglalkozik. Első műfordítása, Liv Ullmann *Választások* című könyve 1987-ben jelent meg az Európa kiadó gondozásában. 2002-ben norvég fordítói ösztöndíjat kapott, azóta több kortárs norvég regényt, novellát, színdarabot fordított magyarra.

A 150 éve született Hubay Jenő emlékére

A Norvég-Magyar Egyesület idén ünnepli fennállásának 70. évfordulóját. Az oslói egyesület megalakulásának kezdeti időszakában több neves, ismert norvég személyiség is szerepet vállalt a vezetőségében. Ebbe Astrup, akinek Edle nevű lánya 1933-ban Budapesten kötött házasságot Hubay Jenő fiával, Andorral, lett az egyesület első elnöke 1937 decemberében. Odd Nansen, a Nobel békedíjas, sarkkutató Fritjof Nansen fia, vezette a nagyon fontos szerepet játszó egyesületet 1957-73 között, többek között Edle Astrup öccsével, Henning Astruppal.

A személyes és hivatalos kapcsolatok azóta is fennállnak a Hubay leszármazottak és a Norvég-Magyar Egyesület (NUFO) között. Hubay Jenő születésének 150. s a NUFO megalakulásának 70. évfordulójára tervezett nagyszabású emlékünnepekre Oslóba látogatnak a portugáliai és belgiumi Hubay leszármazottak is. (1. kép Hubay Jenő 1858-1937)

2008. április 1-én Hubay-Liszt kiállítás nyílt Budapesten a Régi Zeneakadémia épületében, a Liszt Múzeumban. A régi (zeneakadémia) és a múzeum szó mögött nemcsak a múlt emléke rejtőzik. Az Andrássy út és

a Vörösmarty utca sarkán álló épületben ma is pezsgő zeneélet folyik. A nagy koncerttermet csak egy ajtó választja el a Múzeumtól, ahol az állandó kiállításon Liszt utolsó budapesti lakása tekinthető meg. Múlt és jelen harmonikus egységben.

A Múzeum középső termében az igazgató, Eckhardt Mária, minden évben időszaki tárlatot készít az éppen aktuális évfordulóknak megfelelően. Így 2007-ben Edvard Grieg norvég zeneszerzőnek állított emléket halála 100 jubileuma alkalmából. Jelenleg pedig Hubay Jenő születésének 150. évfordulóját ünnepli kiállítás, amit Gombos László zenetörténész, az MTA Zenetudományi Intézet munkatársa készített el nagy körültekintéssel a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem és a Liszt Múzeum felkérésére.

Néhány órára felejtjük el a mát, lapozunk csak vissza 150 évet a félretett és elfelejtett zenetörténelmi dokumentumok világába. Vezetőm, Gombos László szakértői alapossággal osztja meg velem és olvasóimmal a jubiláló gazdag történetét és szellemi örökségét.

Hubayt, aki 50 éven át tanított a budapesti Zeneakadémián, világszerte a magyar hegedűiskola megalapítójaként tisztelik. A kiváló pedagógus, hegedűművész és zeneszerző elévülhetetlen érdemeket szerzett a magyar zenekultúra szolgálatában. Fiatalon gyakran muzsikált együtt Liszt Ferencsel, aki 1878-ban Párizsba küldte, hogy Nyugat Európában alapozza meg karrierjét. Sikereinek köszönhetően kinevezték a brüsszeli Conservatoire hegedűtanszakának élére, majd 1886 tavaszán ugyancsak Liszt hívta haza, hogy vegye át a hegedűoktatás irányítását a Zeneakadémián.

Hubay édesapja Huber Károly, a Nemzeti Színház karmestere és a Nemzeti Konzervatórium hegedűtanára volt, aki Liszt legfontosabb budapesti támogatói közé tartozott. Kevesen tudják, hogy ő volt a Zeneakadémia első hegedűtanára is: az intézményt 1875-ben alapították, a hegedűtanszak azonban csak 1884-ben indult. Mivel Huber a következő évben, 1885 végén elhunyt, Liszt személyesen látogatott el Brüsszelbe és kérte Hubayt, hogy térjen haza Budapestre. Sajnos, amikor 1886 őszén Hubay megkezdte hazai tevékenységét, példaképe, Liszt Ferenc már nem volt az élők sorában, augusztusban Bayreuth-ban elhunyt.

Hubay (1879-ben azért változtatta át nevét Huberről, hogy Nyugat Eu-

rópában magyar csengésű névvel szerepelhessen) nagy áldozatot hozott hazájának, amikor lemondott fényes külföldi állásáról. A magyar zenei életben még kezdetleges állapotokat talált, és óriási erőfeszítéssel dolgozott a zenekultúra fellendítésén. Tanított, hegedült, komponált, vezényelt, fontos szervező tevékenységet folytatott, 1919-től 1934-ig a Zeneakadémia igazgatója is volt.

A kiállítás kiemelt szerepet szán Liszt és Hubay, valamint Hubay és a Zeneakadémia kapcsolatának. Hubay sokat tett a hazai Liszt-kultusz érdekében. Neki köszönhető, hogy 1925-ben a Zeneakadémia felvette alapítójának, Liszt Ferencnek a nevét, és az ő kezdeményezésére nyílt meg az intézmény Liszt-szobája, amely a mai Liszt Múzeum alapját képezi. Hubay saját gyűjteményéből 55 dokumentumot helyezett itt letétbe, és igazgatóként sokat tett a további Liszt-relikviák megszerzéséért.

Az 1. tárló Huber Károly életét mutatja be. Itt látjuk Richard Wagner

Huber Károlyhoz írt levelét (1866. dec. 14. Luzern), amelyben a Lo-hengrin budapesti betanítását és dirigálását köszönte meg. Huber Károly Liszt Ferencnek dedikált 1879-es *Hegedűiskola* kiadványa is itt található. (2. kép Hubay relikviák- Liszt Ferenc Múzeum)

A 2. tárlóban fotók és kéziratok mesélnek Hubay és Munkácsy Mihály kapcsolatáról. A két művész 1878-ban Párizsban kötött barátságot. Hubay szenvedélyes műgyűjtő volt, és az évtizedek alatt több mint tucatnyi Munkácsy-képet vásárolt.

A következő tárolóban Hubay Andor festőművész, Hubay idősebb fiának (szemtanúk elbeszélése alapján 1936-ban készített) rajza, ami Liszt és Hubayt illusztrálja: Beethoven Kreutzer-szonátáját játssza a két művész egy budapesti szalonban.

A továbbiakban a párizsi évek tanúbizonyságait láthatjuk. 1878 tavaszán Hubay Liszt javaslatára utazott Párizsba, ahol hamarosan a művészeti szalonok kedvelt vendége lett, és barátjával, a Liszt-tanítvány, Aggházy Károllyal nagy sikerrel koncertezett Franciaországban, Angliában és Belgiumban. Közös szerepléseikről fotók és koncertmúsorok láthatók.

Hubay 1878 nyarán Párizsban ismerkedett meg a világhírű hegedűssel, Henri Vieuxtemps-nal is (1820–81), aki a magyar ifjúban találta meg művészi örökösét, és 3 évvel később őt javasolta utódának a brüsszeli konzervatórium hegedűtanszakának élére. Vieuxtemps életének utolsó másfél esztendejét Algírban töltötte, és meghívta magához Hubayt, hogy az ő játékában hallgathassa meg műveit. A tárlóban egy Algírban készült fotón Hubay, Aggházy és a beteg Vieuxtemps látható.

1882 januárjában Hubayt az időközben elhunyt Vieuxtemps javaslatára kinevezték a brüsszeli konzervatórium hegedűtanszakának élére, abba a pozícióba, amelyet korábban Beriot, Wieniawski és Vieuxtemps töltöttek be. II. Leopold belga király Hubayt a Lipóttrend lovagjává nevezte ki.

A továbbiakban a hazatért Hubay relikviáit láthatjuk :

Kinevezése a budapesti Zeneakadémia tanárává, 1886. június 19., Tre-fort Ágoston kultuszminiszter és Erkel Ferenc igazgató aláírásával.

1886-ban a világhírű csellistával, David Popperrel kvartettet alapított, amely negyedszázadon át meghatározó volt a hazai zenei életben. Koncertjeikre többször meghívták Bécsből Johannes Brahmsot is, aki maga játszotta művei zongoraszólamát.

Hubay 1894-ben feleségül vette Cebrian Róza grófnőt, és ezzel az arisztokrácia is befogadta őt. A tárlóban látható a fiatal pár esküvői képe, valamint számos felvétel lakásukról, családjukról.

A kiállítás földszinti része a legismertebb Hubay-növendékek (Geyer Stefi, Szigeti József, Vecsey Ferenc, Telmányi Emil, Arányi Jelly, Székely Zoltán, Gertler Endre és Zathureczky Ede) mesterükhöz fűződő kapcsolatát mutatja be számos kép, levél, koncertmúsort, újságcikk és zeneműkotta segítségével. Ezek a világhírűvé vált tanítványok majdnem kivétel nélkül mind a Hubay ház fehér zenetermébe jártak képzésre. Ugyanitt tartottak rendszeres időközönként koncerteket, amelyeken világhírű művészek léptek fel: Arturo Toscanini, Bruno Walter, Jan Kiepura, Pietro Mascagni, Vincent d'Indy, Fanny Elsta, Richard Strauss, Felix Weingartner, Wilhelm Furtwängler, Yehudi Menuhin, Ruggiero Ricci és sokan mások: diplomaták, arisztokraták, művészek, baarátok. A házi hangversenyek 1925-től az egész világ előtt nyitva álltak, ugyanis a rádió is gyakran közvetítette a koncerteket.

Ismételten hálás köszönetet mondok múzeumi vezetőmnek, Gombos László zenetörténésznek a fárastó, de percig sem untató vándorlásban.

Nagy Lucia Mária

(Bővebb információ a NUFO INFO 2008. szeptemberi számában olvasható)

telefon: 328-7307
www.mr3.hu

OKTÓBER 2.

CSÜTÖRTÖK

18.33 Hallgassuk együtt a szerzővel!
Maros Miklós: Aszörmebunda
Szerk.: Fittler Katalin

Október 2-án a Bartók Rádió sugározta

Maros Miklós: A bunda

című kisoperáját. (A szörmebunda címmel) A kétrészes

előadást a szerző ismertette. Aki nem hallgathatta élő adásban, utána még két hétig elővarázsolhatta a rádió archívumából:

<http://real1.radio.hu/bartok/>

Október 13-án, a magyar származású

Georg Gulyás

gitárművész

Maros Miklós, Moto Osana Tomatito és Piazzolla műveivel szerepelt a stockholmi Zeneakadémia nagytermében.

Georg Klein:

ÜSTÖKÖS

(Meteor)

Esszé Bartók Béláról

Részlet a terjedelmes esszéből

Békássy N Albert fordítása

A sztálinista Rákosi kormány, amely Magyarországot 1948-tól az ötvenes évek közepéig uralta, fontosnak tartotta az ország kultúrsemélyiségeinek toborzását – ha már nem is a párt számára, de legalább is a rokonszenvezők körébe. Ha ez nem sikerült, akkor legalább a propaganda céljaira. Kodály Zoltán zeneszerzőt szerették volna mindenképp behálózni, de ő nem hagyta magát. Ellenkezőleg. Kissé ironikus jelzőiről ill. közbeszúrásairól volt hírhedt, amelyeket azzal a nyilvánvaló céllal árasztott maga körül, hogy lyukat szúrjon a hivatalos propagandabuborékon.

Bartók Béla 1945. szeptember 26-án halt meg, önként vállalt fogságában, az Amerikai Egyesült Államokban. A budapesti kommunista rezsim azt próbálta elhitetni, hogy Bartók magyarországi hazatérést tervezett azért, hogy a „szocializmus építésében” fontos szerepet vállaljon. Kodály ezt hivatalos nyilatkozata széljegyzetében kommentálta. Nem, erről szó sem lehetett, mert „üstököst nem használnak utcai világításra”. Idézete mondává vált. Az ezüsthajú törekeny emberkéről, formás zongorista kezéről és feledhetetlen áthatoló tekintetéről arasznyi iromány született. Nem csak a XX. század, de a zenetörténelem legnagyobb zeneszerzője volt, egy olyan újjáteremtő, akivel kevesen vetekedhettek. Magába mélyedt, csendes, visszavonult, de egyben akarat erős, vakmerő, megalkuvást nem tűrő ember volt, és nemcsak a zenében. Bartók halála utáni héten a Színház c. magyar elméleti és kritikai folyóirat közölte Székely Júlia, a korábbi tanítvány tollából származó vezércikket:

„Nem, ő már nem jön vissza. Néhány éve itt hagyott bennünket, mert torkig volt azzal, amit itt látott. Nem akarta megélni, amit előre

gyanított. Útrakelt. Megérdemeltük. Most ugyan visszajöhetett volna, de nem tér vissza soha többé. Ezt is megérdemeltük. Nem alakult hozzánk. Egyáltalán nem alakult ehhez a világhoz. Maga az, hogy köztünk forgott, felfoghatatlan csodának számít. Ha valahol egy hangversenyen, zeneórán vagy az Akadémia folyosóin mutatkozott, a levegő néhány méteres körzetben különlegesen áttetszővé vált. Tiszta, hűvös és ugyanakkor fénylő és ijesztő légkör vette körül. Olyan, mint ha a Mont Blanc legmagasabb csúcsán lett volna. Az emberek nem mertek közeledni hozzá. Félnek az ilyen magaslatoktól, netán lezuhanhatnak. Nem volt kevély, de jól érezte magát az elszigeteltségében, amely egészen természetes volt számára. Soha sem beszélt önmagáról. Az Akadémián jóformán semmit sem tudtak Bartókról, az emberről. Nem voltak tisztában azzal, ki forgolódott köztük. Most szinte utána kiáltanék: Tanár úr, én tudtam! A többi úgy is torkomba szorulna, egyetlen szót sem tudnék felköhögni. Rám nézne minden szigorúságával. Azután mintegy játékos szeszélyességgel válaszolna: Tessék jobban felkészülni a következő zeneórára. Hányszor hallottam tőle ezt a buzdítást egy évtizeden át?

Tanár úr, gyakoroltam, de... Nem, nem megy. Nem tudom megírni a megemlékezést. Mit is irjak? Születésének idejét és helyét, tanulmányait, hogy már gyermekkorában... Nem! Hagyd abba! Nem akarok írni. Sírni akarok és inkább meghalni, belefáradtam, hogy a legjobb emberek meghalnak. Szégyenlem, hogy élek.

Bartók halott. Amikor elvesztünk egy szeretettünket, hetekbe telik amíg egyáltalán felfogjuk, hogy mi is történt. De amikor Bartók meghalt, más valami történt. Megéretttem és elfogadtam halálát az első pillanat óta. A hihetetlen nem az, hogy meghalt, hanem hogy élt. Hogy közénk jött és itt járt, a zongoránál láttuk ülni, saját szemünkkel láttuk, saját fülünkkel hallhattuk. Személyesen ismertem, szinte naponta láttam egy évtizeden keresztül. Otthoni környezetében is láttam, amint ott ült és játszott kislfiával Péterrel. Egyszer hallottam, amint egy utcaseprővel hosszasan elbeszélgetett. De, mind ez hiába, amúgy sem hinnének nekem. Hogyan is hinnének, hisz jómagam is alig hiszem el.

Elmondok egy kis történetet. Hivatalos volt egy szép napon a nagy kerti fogadásra a Várba. Természetesen nem ment el. Nem is mentette ki

magát, egyszerűen vissza sem jelzett. Ez majdnem egyidőben történt a Corvin-koszorú kitüntetés elnyerésével. A Kormányzó alapította kitüntetést a magyar művelődés fellendítésében kimagasló érdemeket szereztek kaphatták meg, Ezt sem köszönte meg. Nem szeretek levelet írni – válaszolta - amikor emlékeztették és már is beszédtemát cserélt.

Mialatt ott voltam, bejött Ditta, a felesége és átnyújtott egy levelet, amit pont akkor hozott a postás. E olvasta a levelet és megmutatta. Egy házigyártmányú boríték volt, iskolafüzetből kitépott összeragasztott lapokkal. Feladója egy elemiiskolai tanító volt valami istenhátamögötti faluból. A vonalzóval húzott párhuzamos vonalakon otromba hangjegyekkel holmi köznapi melódia került elő. A dallam a levélíró saját szerzeménye. Vajon Bartók úr harmonizálná-e? Akkor Bartókkal, mint társszerzővel, elképzelhetőnek tartaná közreadását. Bartók, egy ismeretlen és feltehetőleg teljesen tehetségtelen falusi tanító társa! Hangosan felkacagtam. Bartók keményen nézett rám. Elnézést, mindjárt jövök, mondta és leült az íróasztalhoz. Azon nyomban harmonizálta az érdektelen dallamot, néhány kedves kíséromondattal ellátott válaszlevelét borítékba tette, nagy alaposággal megcímezte és arra kért, hogy hazafele menet adjam fel. Most is szégyenlem a nevetésemet.

Sok hasonló emlékem van róla. Talán egyszer meg is írom. De, a feladatom most megemlékezést írnok. Nem vagyok képes rá. Túlságosan fáj. A szabványos trivialisokat ismételném: 'életműve örökké él. De ez nem vigasztal. Életműve örökké él, de ő maga, a megtestestült tisztaság, az egyedüli tökéletes ember, nincs többé.'

A zeneszerzőről és zenei alkotásáról hatalmas irodalom van. Sokat írtak a zongoraművészről, a tanárról és a tudósról, aki Kodály Zoltán ifjúkori barátjával párhuzamosan, hosszú és strapával teli gyaloglással, az utolsó órában sikeresen megmentette a magyar népzene az elmúlástól.

Arról is írtak, hogy Bartók zenei érdeklődése nem állt meg Magyarország határainál. Nem törődve a magyar nacionalisták hangos tiltakozásával és előítéleteivel, foglalkozott a szlovák, román, török és kisebb mértékben az afrikai népzenevel. Az indiánok zenéjével is foglalkozott volna az Amerikai Egyesült Államokban, ha súlyos

betegsége nem akadályozta volna meg.

Kevésbé ismert Bartók konok és fáradhatatlan harca a náciizmus ellen. Ez az egy emberből álló ellenállási mozgalom tényleges cselekvésben nyilvánult meg.

Nem könnyű feladat az ember Bartók megközelítése. Kényes magánszemély volt. Erős védőfalakkal vette magát körül, amelyek védtek az illetlen behatók ellen. De néha ideiglenesen megnyíltak a zárt kapuk, legalább is a színpadon.

A kékszakállú herceg

Valamikor a hetvenes évek elején tizenéves lányaim megkérdezték, hogy elmennék-e velük a stockholmi kultúrpalotába Bartók: A kékszakállú herceg vára című egyfelvonásos jelmezes, de díszletek nélküli előadására. Micsoda kérdés! A *Kékszakáll* egész életen át követett, tizenéves korom óta, amikor először láttam az operát. Balázs Béla szövegkönyvíró pszichodramáját szószerint ismerem, ugyanúgy, mint a 30-éves Bartók csodálatos zenéjének minden ütemét. Elfogadtam rejtélyességét anélkül, hogy megkíséreltem volna közelebről behatolni bonyolultságába. Mi az opera cselekménye?

(A Bartók mű cselekményének ismertetését az esszé szerzője Judit színrelépésével kezdi, meghagytuk a svéd szöveget *Ola Beskows* fordításában, mert a magyar olvasónak mi sem könnyebb, mint előkeresni a forgatókönyv eredeti magyar szövegét.— A szerk.megj.)

”Inga fönster? Ingen ljusglimt?”

”Ingen”

”Solens strålar når aldrig hit?”

”Aldrig”

”Evig kyla? Evigt mörker?”

”Kyla. Mörker”

”Inga fönster?”

Judit är förskräckt. Kékszakállu frågar om hon är rädd. Ångrar hon inte att ha lämnat sin fars vackra, ljusa slott, är hon inte rädd för hämnden från sin bror som redan vässat sina vapen och är i färd med att sadla

hästen?

B: ”Säg nu, Judit, att du längtar till din fästmans ljusa salar. Där finns vackra röda rosor, där finns sol på vita väggar.”

J: ”Tyst nu Blåskägg, sluta plåga!

Jag vill inte ha nåt solsken!”

B: ” Varför kom du till mig, Judit?”

Judit svarar att hon kom av kärlek.

J: ”Alla väggar ska jag torka,

Mina läppar kan torka allt.

Borgens hårda stenar fryser,

Med min kropp ska alla värmas.

.....
Ljuset måste in i borgen!

Vind skall blåsa, solen skina,

Solen skina genom hela Blåskäggsborgen.”

B: ”Här kan solen aldrig skina.”

Judit ser sju svarta, stängda dörrar. ”Varför håller du dem låsta?”

Så att ingen skall se vad som finns bakom dem.

”Öppna, öppna! Jag vill se nu!

Alla portar måste öppnas.

Vind ska blåsa, solen skina!”

Hon ger sig inte. Till slut får hon en nyckel.

B:” Vad ser du?”

J:” Kedjor, bojor, långa knivar, brända verktyg....”

B: ”Här torteras fångar, Judit.”

.....
J: ”Allt i rummet är förfärligt....

Väggarna i rummet blöder”.

Men ljuset bryter fram genom den öppna dörren.

J: ”Ser du, ser du, det ljusnar nu! Portar måste öppnas, vind skall blåsa, solen skina. Alla portar måste öppnas!”

Han vill inte öppna. Men hon kramar, kysser och tjarar. Hon lyckas förmå honom att lämna över nycklarna, en efter en, utom den sista.

Bakom andra dörren upptäcker hon vapenkammaren, fylld med krigens blodfläckade instrument. Tredje dörren leder till skattkammaren. Judit

får alla diamanter, guldet och pärlorna men upptäcker med förfäran att den vackraste kronan är blodig. ”Öppna nu den fjärde porten”, ropar Blåskägg som tycks ha förlorat kontrollen. ”Släpp in solen, öppna, öppna”!

Judit är stormförtjust. Hon har hittat borgens gömda trädgård. ”Männskohöga liljor, blossande röda, vita rosor, svala som snö!” Men hon hittar blodstänk under bladen, jorden blöder....

J: ”Vem har vattnat dina blommor?”

B: ”Älska mig nu, sluta fråga.

Ser du inte, ljuset kommer.

Öppna nu den femte porten!”

Orkesterljudet lyfter i ett stort crescendo genom en hel oktav. Det kulminerar i Judits förvånade, förtjusta rop. Den femte dörren leder till en balkong med vid utsikt över höga berg och mörka dalar, långa silverglänsande floder och stora skogar.

”Här ser du mitt rike Judit!

Här bor gryning, här bor skymning,

här bor stjärnor, sol och måne.

Allting tillhör dig nu, Judit.”

”Stort och vackert är ditt rike”, säger hon lite ängsligt. Hon verkar ganska skrämmd nu. Även molnets skugga verkar blodfärgad i hennes ögon.

Med list, kramar och kyssar lyckas hon få även den sjätte nyckeln.

”Den sjunde skall jag aldrig lämna,” tillägger han med stort eftertryck.

B: ”Vad ser du?”

J: ”Tyst och stilla vatten ser jag.

Tyst och stilla, livlöst vatten.

Säg mig vad det är för vatten?”

B: ”Tårar Judit, tårar, tårar.”

J: ”Inget rör sig, allt står stilla.”

B: ”Tårar Judit, tårar, tårar.”

Nu börjar en passionerad kamp om den sjunde nyckeln. Kyssar och kramar växlar med en allt intensivare ordduell.

Varför vill du ha den sjunde nyckeln? – Därför att jag älskar dig. – Älska mig då, ställ inga frågor.

Han vägrar, om och om igen. Plötsligt exploderar hennes vrede.
J: ”Öppna den yttersta porten! Blåskägg!
Jag vet vad du gömmer bakom sista porten!
Jag har hört alla rykten.
Blåskägg, jag vet vad Du gömmer,
vem som gråtit alla tårar.
Alla dina fruar har Du mördat här i borgen...
Nu vill jag att du öppnar, öppnar den yttersta porten!”
Kékszakállu ger upp. ”Ta den. Ta den sjunde nyckeln.”
Hon öppnar. Tre vackra, magnifikt klädda kvinnor kommer ut, med
majestätisk hållning.
J: ”De lever, alla lever!”
B: ” Alltid har de levt i borgen.
Mina skatter har de samlat,
mina blommor har de vattnat.
Hela riket har de skapat,
äger allt som finns här, allting.”
J: ”Åh så vackra, åh så rika,
fattig står jag här och tigger.”
B: ”Hon som blev min första hustru kom i röda gryningsljuset.
Varje gryning tillhör henne.
Rosenröd är hennes mantel,
ljus av silver hennes krona.
Varje gryning tillhör henne.”
J: ”Aldrig kan jag bli så vacker!”
B: ”Andra hustrun kom på dagen,
middagstimmen brände som eld.
Alla dagar tillhör henne,
gyllengul är hennes mantel,
smidd i guld är hennes krona”.
J: ”Aldrig kan jag bli så vacker!”
B: ”Sent en skymning kom den tredje,
ljuset lyste svagt på himlen.
Varje skymning tillhör henne,
sorgens tunga mantel bär hon.

Varje skymning tillhör henne.”

J: ”Aldrig kan jag bli så vacker.”

Men medan Judit är helt besatt av att jämföra sig med de andra kvinnorna, och känner sig förkrossad av deras skönhet går Kékszakállu obönhörligt vidare:

B: ”Fjärde hustrun kom om natten,
stjärnklar var den mörka himlen.”

Nu vaknar Judit till sina sinnen.

J: Käre Blåskägg, sluta, sluta!

Sluta, sluta, jag är här nu!”

Det är för sent, Han kan inte längre hejdas:

B: ”Dina bleka kinder lyste,
dina mörka lockar glänste.

Alla nätter blir nu dina.

Svarta stjärnemanteln bär du,

J: ”Jag vill inte ha den, Blåskägg!”

B:”.....omkring halsen bär du smycken,

J: Sluta, låt mig slippa, Blåskägg.

B:.....Du bär den äldaste kronan.

J: Sluta, låt mig slippa, Blåskägg.

B:....Du var vackrast av dem alla!”

Judit tystnar. Hon har definitivt förflyttats till det förflutna. I den ungerska originaltexten säger han: ”Du **var** den vackraste kvinnan!”

Hon vänder sig och följer efter de tre kvinnorna som redan är på väg tillbaka genom den sjunde porten. Den stänger sig bakom dem. De andra portarna stänger sig samtidigt.

Nu är det helt mörkt igen.

Kékszakállus slutreplik:

”Och nu skall det bli natt för evigt. Natt. Natt”.

(A Kékszakállú új asszonyt hoz a házhoz, Juditot, s mielőtt végleg magához láncolná, megmutatja neki a palotáját. A sötét, rideg, nedves falú épület csarnokában hét – lezárt – ajtó található. Minden Judité lehet – mondja a Kékszakállú –, de kéri, ne kutassa a múltját. Judit azonban, miután mindent és mindenkit elhagyott a férfiért, teljesen meg akarja ismerni. Sorra nyitja az ajtókat: az első mögött véres folyam tárul föl

(ez a kinczókamra), a másodikból fegyverek tűnnek elő töménytelen mennyiségben (fegyvertár), a harmadik mögött tömérdek kincs tárul föl, de a legszebb ékszerek vértől piroslanak (kincstár), a negyedikből illatos kertet lát kibontakozni (a palota kertje), az ötödik mögött hatalmas ország tárul fel („lásd ez az én birodalmam”), a hatodikból könnyek törnek elő (a könnyek tava). A Kékszakállú már az ötödiktől kezdve egyre erőteljesebben kéri a Juditot, ne nyitogassa tovább az ajtókat. De ő nem hallgat rá, mert már mindent tudni akar. Feltárul a hetedik ajtó is, előjönnek a régi asszonyok: ők gyűjtötték a kincseket, ők gondozták a kertet és az országot. Az egyiket reggel lelte, övé lett a reggel. A másodikat délben, ő a nappalt kapta, a harmadikat alkonyatkor, övé most már minden este. A napszakok jelentésének újabb szimbolikus értelme van: a „reggel” az ifjú, a dél az „érett”, az este az „öregedő” Kékszakállút jelöli. A negyedik asszony – Judit – az utolsó fellobbanást jelentette, ám ez a próbálkozás sem teljesedett be. Az egykori asszonyok csendben maguk közé zárják Juditot. Most már ő is örökre az ajtó foglya marad, míg a Kékszakállúra a végleges magány vár. A Kékszakállú zenei megfogalmazása: sötét tónusok, szilárd hangnemi bázisok, ötfokúság, sok kvart-ugrás - a kvart a magyar népdalok fontos hangköze -, veretes stílus. Judit zenei megfogalmazása: érzékeny harmóniak, bizonytalan tonalitás = hangnemiség, szeszélyes melódiák, rengetek kromatika = félhanglépések sora. A fordító összefoglalója).

Sokszor láttam Kékszakállt Budapesten az operában. Egy gramofonlemezem is van az eredeti szereposztással, amikor első alkalommal hallottam Székely Mihályt, a tüneményes basszust a főszerepben énekelni. Van egy Fischer-Dieskau hanglemezfelvétel is, de nehezen értem a német nyelvű szöveget. Kiváló énekesekkel készített, angol nyelvű felvétellel is rendelkezem, de ennek hallgatása ugyancsak nyelvi gondokkal jár. És a lányaim most azt kívánják, hogy jelmezes énekesekkel hallgassam meg a hangverseny-bemutatót **svédül**. Meg kell kísérelnem jó apaként viselkedni. Eltitkolom a kedvetlenségemet és velük megyek. Egyáltalán nem úgy történt, ahogy hittem. Ellenkezőleg, az opera minden korábbi élménnyel ellentétben, most első alkalommal valódi közelségbe kerültem a Kékszakállal. A nyelv nem volt akadály. Olyan intenzíven éltem át cselekményt, hogy alig vettem észre, hogy svédül

énekelték. A lányaimnak is hasonló élménye volt. Ők minden egyebek mintsem ömlengősek lennének. Korábban ők is sokszor hallották az operát. Mégis folytak a könnyeik a záró szinpadkép idején. Miként volt ez lehetséges?

Az operát kis teremben, félköralakú színen játszották. A regős prologusa teljes sötétben hangosbeszélőből hallatszott, rekedt és suttogó hangon (Heinz Hopf). Korábban soha sem figyeltem fel a prologusra. Bartók saját maga olvassa monoton hangon a magyar felvételen. Nem érintett meg. A nyelve régimódi. A szöveg mintegy népballada bevezetője. A sötétben, rekedt suttogással, értelme támadt. Valójában az egész opera kulcsaként jelenik meg. Megkísérlem sűrített formában tomácsolni:

*Haj regő rejtem
 Hová, hová, rejtsem...
 Hol volt, hol nem:
 kint-e vagy bent?
 Régi rege, haj mit jelent,
 Urak, asszonyosságok?
 Ím szólal az ének.
 Ti néztek, én nézlek.
 Szemünk,
 pillás függőnye fent:
 Hol a szinpad:
 kint-e vagy bent,
 Urak, asszonyosságok?
 Keserves és boldog
 nevezetes dolgok,
 az világ kint haddal tele,
 de nem abba halunk bele,
 urak, asszonyosságok.
 Nézzük egymást, nézzük,
 regénket regéljük.
 Ki tudhatja honnan hozzuk?
 Hallgatjuk
 és csodálkozunk,
 urak, asszonyosságok.*

*Zene szól, a láng ég.
Kezdődjön a játék.
Szemem pillás függőnye fent.
Tapsoljatok majd, ha lement,
urak, asszonyosságok.
Régi vár, régi már
az mese ki róla jár.
Tik is hallgassátok.*

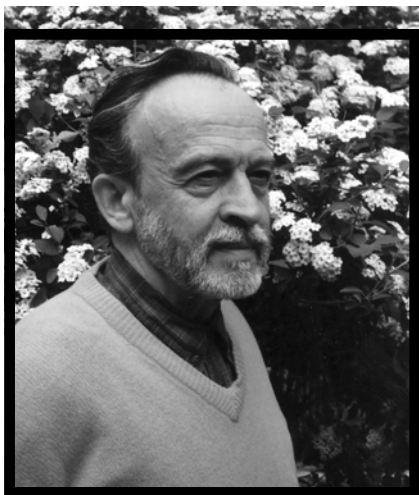
A korábban nehezen érthető szöveg hirtelen kristálytisztává válik. Egy olyan psychodráma, amely visszatükrözi az alkotó, a szövegíró és a zeneszerző belső világát. A szintér belül van. A szemhéj a színpad függőnye. Mi nem halunk bele a világ fegyvercsörgésétől hangos harcokba, inkább a belső konfliktusainkba. A egymásnak válaszolgotó két énekes ugyanazt a kisugárzást érzékeltette mint a prológos. Kékszakkállúval és Judittal, korábban soha nem tapasztalt, közelséget éltünk meg. Megnyílt az alkotás minden ajtaja.

Két lebilincselő hatású recenzió született Budapesten 1918-ban az opera ősbemutatója után. Az elsőt maga **Kodály Zoltán** írta. A Nyugat c. irodalmi folyóirat 1918. június 1. száma közölte, közvetlenül az ősbemutató után. Kodály bevezetőjében Bartók zenéjéről ír, amelyet a közönség és a kritika most már, ellentétben az egy évtizeddel korábbi reakciókkal, nem csupa zárt ajtónak fog fel. Ám nem sokan tudták követni Bartókot, korábbi útkeresésétől saját stílusának megtalálásáig. Mostmár ellenlábasai is hajlandók beismerni, hogy feltalálói gazdagsága, gondolatainak szerves összetartozása, és különleges, egyéni zenekari megnyilatkozásai, gondolatgazdagságából születnek. Bartók zenei személyiségének kialakulását Kodály az ősi és a legmagasabban ívelő kultúra egybeolvadásában látja.

Zenéje egységes szerkezet, önmagában tökéletes, utánzás vagy kölcsönzés nyoma nélkül. Néki is vannak elődei, de ez nem a sekélyességben nyilvánul meg. A múlt örökértékű nagy zenei alkotásai élnek benne.

Kiss László Pál festménye

Kiss László Pál

(1923-2007)

Terézvárosban, a Hunyadi téren született. Ez a környék a húszas években megmutatta Pest minden oldalát, úgy a sötét mellékutcák szegényes házait, mint az Andrassy út fényűző palotáit. A bérházban, egy szerencsés véletlen folytán, felettük egy festő és a tetőtérben a Derkovics házaspár lakott. Furcsa dolog volt, hogy egy három éves gyerek majdnem minden nap műteremlátogason vehetett részt. Mondhatni, hogy a festékszagot az anyatejjel együtt szívta magába. Tíz éves korában nagy változás történt az életében, másik városrészbe költöztek. De később, 1941-ben a sors úgy hozta, hogy a Képzőművészeti Főiskolára kerülvén, újra a Terézvárosban kötött ki, ahol Bernáth Aurél növendéke, később tanársegédje lett. A Főiskolán ismerkedett meg Szinnye Ildikóval, feleségével, akivel 1948-ig éltek Budapesten. Ösztöndíjjal Olaszországba utaztak, ahol Cs. Szabó László segítségével egy évre szóló Rómától-Rómaiig érvényes vasúti szabadjegyet kaptak. Ezzel bejárták egész Olaszországot. Két-három havonta kellett újabb és újabb tartózkodási engedélyt kérniük. Megélhetésüket rajzok, saját készítésű ékszerek, textiltervek eladásából biztosították. Nagyon szűkösen, szegényesen éltek, de megismerkedtek Itália mérhetetlen gazdag kultúrájával, műkincseivel. A tanulmányútból hároméves tartózkodás lett. Ildikó gyereket várt, biztosabb megélhetés után kellett nézniük. A művész életmódot ihlettel tápláló csodálatos paradicsom után a kies, rideg Norvégiában kötöttek ki. 1951-ben csak Norvégia (s részben Svédország) fogadott be hontalan menekülteket. Novemberben érkez-

tek Oslóba. Tárt karokkal fogadták a fiatal művészházaspárt. A magyarok ismertek a vendégszeretetről, de ehhez foghatót még otthon sem tapasztaltak. Jó állást ígértek mindkettőjüknek, de lakást nem tudtak biztosítani, így vidékre, Mysenbe kerültek. Itt „tetőtől-talpig felszerelt” házba költözhetek. Ágyneműtől kezdve a legutolsó kiskanálig minden a rendelkezésükre állt, azonnal elmerülhettek a norvég hétköznapiakban. 1952 áprilisában megszületett a kislányuk.

Lénert Sándor olaszországi jó barátjuk, 1939-ben egy norvég lánytól olyannyira megtanulta a norvégot, hogy egy kis nyelvfüzetet készített. Ebből készült, tanult a Kiss-Szinnyei házaspár. Norvégiába érkezésük már meg tudtak kérdezni ezt-azt, könnyebb volt a beilleszkedésük.

Mysenben volt első kiállítása a Szinnyei-Kiss házaspárnak, majd később, Oslóban kollektív kiállításokon is szerepelhettek. Kiss László Pált egyre több önálló kiállításra invitálták, tagja lett a norvég Képzőművészeti Szövetségnek. 1956-ban a fővárosba költöztek. Ez nagyban megkönnyítette az alkotó közösségre vágyó házaspár életét. Bár ide is elkísérte Lászlót a művész örök problémája: ha szabadúszó, nincs pénze, ha állásba megy, nem tud alkotni. Gyakran találkoztak olyan megjegyzéssel, hogy még mindig érződik munkáikon, hogy nem norvég alkotók. 1967-ben *Dagbladet* című oslói napilap cikke azt emeli ki László kiállítása kapcsán, hogy hiába a telemarki fenyők s az oslói Városháza reliefszeinek látványa, nem tudták eltéríteni a művészt saját, magával hozott stílusától. Kétségtelen, válaszolta a művészházaspár egy portréfilm készítőinek, hogy Budapesten is esett hó, de nem emlékeztek arra, hogy ott a havon olyan élénk, kobalt-kék színű árnyéka lett volna a fáknak, mint Norvégiában, a Frogner parki napsütéses, téli délutánon.

Az 1977-es kiállításukról a napilap tudósítója azt írta, hogy Kiss művészete úgy hat, mint az orosz kaviár a puritán norvég étkezésben. S arra a kérdésre, hogy milyen témák foglalkoztatják leginkább a művészt, Kiss azt válaszolta, hogy a téma csak az alkotó szempontjából érdekes. A folyamat elindítása, a mű megalkotása szempontjából. A kiállított anyagnak már csak szín- és kompozíció-együttesként kell hatnia a látogatókra. A téma ott lappang valahol, de nem szabad, hogy orránál fogva vezesse a befogadót.

„Magyarországon, ahol a négy évszak egyenletesebben oszlik el az év során, egészen más a festők élményanyaga. És kétségtelen, hogy a különböző országokban reánk ragadt élmények tovább élnek bennünk, s idővel vászonra kerülnek. S ha valaki úgy képzei, hogy egy olasz ugyanúgy mozog, mint egy magyar vagy egy norvég, akkor nagyon téved. Festőnek kell lenni ahhoz, hogy az óriási, de alig látható különbségeket észrevegyük. De kétségtelen, Budapesten is, Párizsban is lehet olyan felfokozott színvilágú festészetet művelni, mint amilyent Munch folytatott. Nem csak *látvány* az élet, hanem minden más is. De a látványon, a *fényen* és *árnyékon* keresztül mutatkozik meg az élet, a fényben az öröm, a siker, az árnyékban a tragédia, a csalódás. A művész feladata, hogy élményeit valami módon átadja másoknak.”- mondta Kiss Pál László egy 2003-as interjúban.

Számtalan norvég városon kívül New Yorkban, Budapesten, Koppenhágában és Stockholmban is voltak kiállításai.

Kovács katáng Ferenc

Fontosabb önálló kiállításai:

2003	Galleri Vera, Drøbak
2000	Galleri Hofthunggården, Kongsvinger
1995	Oslo Konserthus
1994, 1992	Galleri Amare, Stavanger
1992	Porsgrunn Kunstforening
1991	Galleri Kampen, Oslo
1991	Eidsberg Kunstforening
1989	Galleri Bi-Z, Kristiansand
1988	Stavanger Kunstforening
1985	Galleri F15, Moss
1984, 1977	Tønsberg Kunstforening
1983, 1977	Galleri Finsrud, Drøbak
1982	Galleri Modern, Oslo
1981	Horten og Borre Kunstforening
1980, 1973	Bergens Kunstforening

1975	Porsgrunn Kunstforening
1974	Galleri Trudvang, Larvik
1974	Sean Desmond Gallery, New York
1973	Trondhjems Kunstforening
1973	Galleri Redis, Duisburg
1973	Moss Kunstforening
1972	Galleri Elvegården, Drammen
1971	Galleri Blå, Oslo
1970	Sulitjelma Kunstforening
1969	Galleri IBM, Stockholm
1968	Bibliotek, Odense
1968	Malmö Kunstforening
1968	Haugesund Kunstforening
1968	Galleri Gammelstrand, København
1967	Lille Galleri, Oslo
1966	Kunstnerforbundet, Oslo
1957	Galleri Paletten, Oslo
1949	Circolo Artistico, Palermo

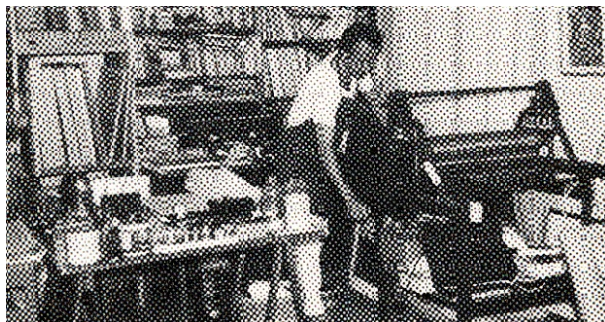
Fontosabb csoportos kiállításai:

1995	Vigadó Galéria, Budapest
1988, 1987	Seljord Kunstforening
1986	Galleri Norske Grafikere, Oslo
1985, 1980, 1971	Oslo Kunstforening
1983	Hommage á la Terre Natale, Budapest
1980	Galleri Brandstrup, Oslo
1979	Munch-museet, Oslo
1978	Sandefjord Kunstforening
1978, 1985	Seljord Kunstforening
1973	Galleri Gamlebyen, Fredrikstad
1973	Galleri Norske Grafikere, Oslo
1972, 1967	Biennale Kopernikus, Krakow
1971	Nasjonalgalleriet, Oslo
1971	Stord Folkemuseum

1971	Galleri Gamlebyen, Fredrikstad
1971	Berlin Kunstamt Tiergarten
1970, 1969	Thielska Galleri, Stockholm
1969, 1957	Kunstnernes Hus, Oslo
1967	Hässelby slott, Helsingfors
1948	Fókusz Galéria, Budapest

Munkái megtalálhatók:

Nasjonalgalleriet, Oslo
Argigento Városi Múzeum
Trondhjem Faste Galleri
Porsgrunn Faste Galleri
Haugesund Faste Galleri
Nordens Hus, Reykjavik
Oregon State University
Magyar Nemzeti Galéria, Budapest
Budapest fővárosi gyűjtemény
Riksgalleriet, Oslo
Norsk kulturråd, Oslo
Christianssands Faste Galleri

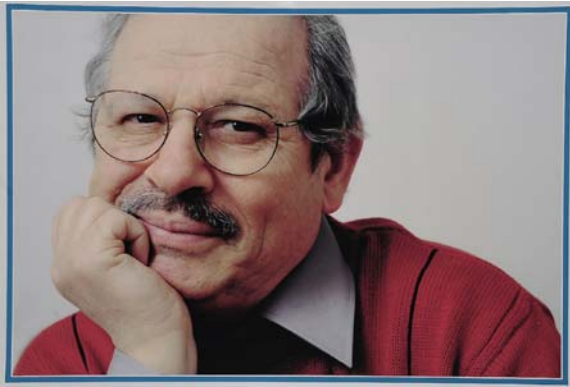
Kiss László Pál festményei a Képtár mellékletben

Pusztai Péter fotógrafikája

A szerk. megj.: *Pusztai Péter bemutatása kivételes az Ághegyben, mert csak annyiban tartozik a skandináviai magyar alkotók közé, hogy folyóiratunk művészeti tanácsadója.*

Ugyancsak ilyen szempontból kapott helyett ebben a számunkban (3307. oldal) Sütő Zsolt fotóművészeti munkásságának bemutatása is, hiszen ő az, aki kiadványunk jelenlétét rendszergazdaként biztosítja a világhálón.

Pusztai Péter

A dobkályha emlékezik

Ezzel a címmel jelent meg először a *Korunkban* egy kis rajzom, ezelőtt harmincöt évvel. Egy szegényes dobkályha, fölötte halak úszkáltak a levegőben. Most én emlékezem. Fölöttem úszkálnak az emlékek, a kifogott és elúszott halaim.

Fiatalon beleszippantasz a levegőbe, szétnézel, mi a teendő ebben a világban. A minták már megszülettek régebben, csak össze kell raknod őket úgy, ahogy még nem rakta senki össze előtted. Ebben a kollázs-montázs világban, miután minden „találóan” összeállt, azt mondd erre, hogy ez vagyok én, így alakította alkotásaimat a történelem.

Furcsa módon a szabadság hiánya növelte munkáink értékét, mert „termékeinket” garatálta a cenzúra, tehetségünk nem volt magántulajdon – s szinte azt mondhatni, hogy a műveink a közös alkotás eredményei voltak. Apró-cseprő stíluskihágások vitézségnek számítottak, s mindenki örült neki, még azok is, akik tiltották. Alig dögöltek meg a diktatúrák, máris megjelent a világháló s vele együtt az új cenzor, más néven a moderátor, s egy újfajta titkárnő, akiből grafikus lett. Nem emészttette a kételkedés és a profi mámor. Eltűnt a betűmetsző, a fotográfus mestersége, mert ugye itt a technológia legújabb giccse: a telefon, amivel lehet írni és fényképezni.

Most itt állok, mint a legyőzött a komédiában, kissé meghűlve, franciául pudique (szemérmesen) szólva: mi vagyunk az a generáció, amely még emlékezik a festék szagára, de a számítógép minden pixelét

becsüli. A jövőben a magamfajta dobkályhát sokmegabájtos memóriával szerelik majd fel, amire az érzelmek letölthetők lesznek. Csak igény legyen rá.

CURRICULUM VITAE

Hétgyermekes székely család legnagyobbjaként születtem Szárazajtán, 1947. január 21-én. Egy éves koromban szüleim Középjárára költöztek, ahol elemi iskoláimat kezdtem, folytattam Nagyajtán, Beder Tibor kiváló történelemtanárom nevelő segítségével. Ilyenformán nyugodtan nevezhetem magam három ajtainak.

Középiszkolai tanulmányaim Marosvásárhelyen végeztem. Nagy Pál grafikus és kitűnő pedagógus kedvence voltam, megtanított járatan utakat keresni úgy a művészetben, mint az életben. 1968-ban, a prágai események alatt katonaszolgálatra köteleztek, durva hónapokat töltöttem tankos határvédőként Románia déli részén. Hétnapos szabadságom alatt felvételiztem a bukaresti Szépművészeti Akadémián, gyatra román tudásom ellenére elsőnek jutottam be. Mesterem Kazár László volt.

Vakációim Középjárában töltöttem, mint terelőjuhász, így könnyítvén szüleim terhet testvéreim eltartásában. Hatéves tanulmányaim alatt, a Bukarestben megjelenő magyar ifjúsági lapnál dolgoztam grafikusként, fotóriporterként, és művészeti szerkesztőként 1981-ig. Ebben az időben illusztráltam azt a magyar Ábécéskönyvet, amelyet húsz esztendeig használhattak a pedagógusok. Már egyetemista koromban tagja voltam a Romániai Képzőművészek Szövetségének és a Fotóművészek Uniójának. Ilyenformán lehetőségem nyílt, hogy még a Ceausescu diktatúra idején külföldi kiállításokon vegyek részt. Sajnos az ára borsos volt, koholt vádak alapján feljelentettek, s nálunk gyakori házkutatást végzett a titkos rendőrség. Egy tusnádi barátom látogatása alkalmával letartóztattak és véresre vertek.

1977-ben, Bukarest központjában nyílt kiállításom, amelyet bezárattot az akkori kultúrminiszter. Ennek ellenére a Képzőművészek Szövetsége az év legjobb grafikai kiállításának tartotta, amiért a legmagasabb díjat kaptam. 1980-ban, a belgiumi nagykövetség meghívá-

sára Brüsszelben állíthattuk ki munkáinkat a feleségemmel együtt, és a Belgiumi Szépművészeti Akadémia tagjának választottak, amit nyugati deviza hiányában nem honorálhattam. Ezután számos nemzetközi kiállításon vehettem részt: Barcelonában, Brnóban, Varsóban, később Genfben, Budapesten, Washingtonban, Montrealban és másutt. 1981-ben politikai menedékjogot kértem és kaptam Svájcban, amit azonnal meg is kaptam. Az Edito-Service, Mondadori, kiadóknál dolgoztam grafikusként. Három év elteltével, családi okok miatt Kanadába emigráltunk, ahol megalapítottuk a Publicité et Graphisme Inc. vállalatot. Számtalvő kiadói és filmstúdiói megrendelésekre dolgoztunk.

A szülőföldemmel való kapcsolatom nem szakadt meg. A magyar falvak rombolása idején a HUNGARIAN HUMAN RIGHTS FOUNDATION szervezésében tiltakozó plakátot készítettem, s ez bejárta a világot.

1989 után mehettem haza falumba, ahol szobrot állíttam Középjajtai Benkő József tudósnek és a templom javításának anyagi költségeit nagy részben magam, fedeztem.

Munkáimat számos világviszonylatban elismert színvonalas lap díjazta és közölte: Shutterbug, Popular Photography, Photo Life, Black& White (USA és Kanada).

2005- ban, egy évig Tuniszbán dolgoztam a CERES kiadónál. Három könyvet alkottam: a *Tunéziai legendák*, a *Bardo-i múzeumban található ékszerek és 18-19. századi férfi öltözetek* díszkiadásait rendeztem nyomda alá a feleségemmel együtt, valamint egy szerzői gyermekeknek szóló könyvet (szöveg és illusztráció francia és arab nyelven).

Jelenleg a Montreal melletti Vaudreuil-Dorionban élek, s folytatok sokoldalú művészi tevékenységet.

Pusztai Péter

Pusztai Péter, grafikus és fotóművész

Sz. 1947. január 21., Szárazajta, Kovászna megye, Románia,

Szépművészeti egyetem, 1974, Bukarest

Könyvgrafika, metszet, reklámgrafika, fotó

Magyar, francia, román felsőfokú, angol alapfokú nyelvismeret

peter.i@videotron.ca

Munkahelyei, kollaborációs kapcsolatai

1969-1981- Az Ifjúmunkás című magyar ifjúsági hetilap, Bukarest. Grafikai szerkesztő, fotóriporter, később művészeti szerkesztő, az irodalmi és művészeti melléklet szerkesztője.

1973-1974 - A romániai képzőművészek uniójának és az Országos Fotóművészek tagjának választják.

Ugyanebben az időszakban, a Kriterion könyvkiadó reklámgrafikai, valamint könyvgrafikai tervezője.

1978-ban a romániai magyarság Ábécés-könyvét tervezi és illusztrálja a bukaresti Didaktikai és Pedagógiai Kiadónál.

Grafikus munkatársa számos kiadónak: Meridiane, Univers, Ion Creanga, Enciclopedica stb.

1972-ben feleségül veszi osztálytársát, Nita Georgetát.

1979-ben kiállítanak a Bonn melletti Weilersvistben, majd európai körútra indulnak

1981 politikai menedéket kap Svájcban.

1981-1984 a genfi Editio-Service belső munkatársa

1983-ban a Mondadori és Caran d' Ache Könyvkiadók kiadják három nyelven a Virágok Planetája című szerzői könyvét (francia, német, olasz)

1984-ben letelepszik Kanadában, ahol festőművész feleségével együtt Publicité et Graphisme inc. névvel vállalatot alapít. Montreal számos kiadója számára végeznek illusztrációs munkát, rajzfilmeket, reklámgrafikai megrendelések sorozatát készítik.

Egyéni kiállításai

1967 – Marosvásárhely, Szakszervezetek háza

1971 – Bukarest, Nemzetközi fotószalon

1977 - Bukarest – Simeza

1980 - Brüsszel

1981 – Genf

1982 – Luxemburg és Köln

1995 – Kolozsvár, fotóriportok

1996 – Budapest, Glória Art galéria (fotó és grafika)

2008 – Montréal, 50 pillanat, fotó

Részvétel csoportos kiállításokon

1967 - A marosvásárhelyi megyei kiállítás

1972 -1975 évi országos tárlatok – Dalles-terem

1974 - Bukarest, fotógrafikai munkák - Fialok Atheneuma

1974 - Varsó, nemzetközi plakátkiállítás

1975 - Párizs, London, 30 éves évforduló a fasizmus elleni győzelem

1975 - Barcelona, Joan Miro rajzkiállítás

1976 - Bécs, metszetkiállítás

1975 - Bukarest, Az emberi test -rajzkiállítás

1975 - Bukarest, Stádiumok- fotó - Atelier 35

1976 - Bukarest, Képzőművészek fotói - Schiller Ház

1977 - Stockholm, akvarell

1977 - Leipzig IBA , könyvillusztráció

Pusztai Péter: Divatmenet

Kanada ünnepe
A festő vászna

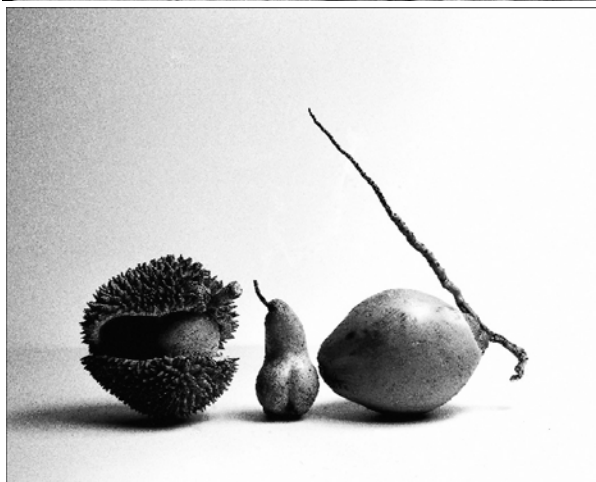
Edna

Hungarian girl

Eszter reggele

Gyümölcsök

Akt és antik

Spring

Street in Bucharest

**Pusztai Péter
színes
munkái a
Képtár mellékletben**

Sütő Zsolt

(sz. 1975, Marosvásárhely)

Fotózik, ír, zenét szerez. Tanulmányokat folytatott a budapesti ELTE pszichológia szakán és a Tan Kapuja Buddhista Főiskolán. Elettársa, Gergely Edo, finnországi tartózkodása idején aktív munkatársa volt folyóiratunknak.

Sütő Zsolt személyében az Ághegy és a Magyar Liget honlapját végre hozzáértő

és közösségünkre jellemző önzetlen segítőre találtunk, és ezért, mint az Ághegy-Liget Baráti Társaság tagját mutathatjuk be olvasóinak. Sokoldalú munkásságából (verset, tibeti utazásához gondolatgazdag szöveget írt, zenét is válogatott stb.) most nemzetközileg is figyelmet felkeltő fotóművészetét emeljük ki, s mutatunk be munkáiból ízelítőt, folyóiratunk lehetőségeihez mérten.

Egy régebbi, még Bukarestben adott interjúból idézzük:

Mi vonzott téged a fotózáshoz?

Alkalmadtán elkattintgattam egy-egy filmet, előbb egy *Cmenával*. Aztán kaptam egy *Zenit-B-t*, éppen Mikulásra, és azzal is ellőttem néhány filmet. Egyszer született 1 kép, ami nagyon meglepett, megfogott. S onnan kezdve nem volt megállás.

Milyen technikákkal készülnek a képeid?

Mikor elkezdtem fotózni, éppen egy mini-laboron dolgoztam egy fotósboltban, fotófutószalag mellett. Ami azt jelenti, hogy a reggel elkattintott filmet estére már ki is dolgozhattam, vagy fordítva. Tehát előbb volt a technika, az éppen rendelkezésre álló gyorstechnológia. Aztán ráment a gatyám és áttértem a negatívok szkennelésére és a képekkel való digitális játszadozásra, ami jóval olcsóbb. Ha van egy

számítógép hozzá, persze. De az a legtöbb munkahelyen ma már akad

A hagyományos és a digitális képzés közül melyik áll közelebb hozzád?

A digitális környezet nagymértékben felgyorsítja a munkafolyamatot, az utólagos feldolgozás során pedig gyakorlatilag nincsenek határok. Egy-egy klikkel megteheted azt, ami egy kézi laborban órákon át sem biztos, hogy sikerül. Nem beszélve arról, hogy maga a kidolgozás folyamata sokkal olcsóbb (ha leszámítjuk magát a fényképező- és a számítógépet). Filmre rögzíteni képet már egy másik történet. A vegyi dolgok másként viselkednek mint a bitek. Elég egy apró hibát elkövetni és minden a tetejére állhat, ami a negatívot illeti. Van egy jó adag izgalom, ami végigkíséri az egész játékot, az exponálástól a papirképig, éppen a vegyi jellegű kockázatok miatt. És teljesen más egy elsőtétített laborban lesni, ahogy megjelenik valami a papíron, mint egy printergép mellett álldogálni.

Elsősorban a zsebemhez mérem a „művészetemet”, nincs kedvenc a kettő közül. Inkább a harmadik felé húzok, amikor a képeket hangok,

szavak, animációk is kísérik.

Visszatérő motívum a képeiden a tükörkép/szimmetria, illetve a kaleidoszkópszerű elrendezés...

Ezek a képek, és a szimmetria egyfajta gyakorlatok eredményei, ahol a kép feletti munka sokkal fontosabb volt magánál a képnél. A *Photoshop*-nak egy gyengébb változatában, az *Adobe Photo de Luxe*-ban készültek. Másrészt: ez

a mandalaszerű látvány azért érdekes, mert a néző szeme nem tud egy pontra fixálódni, hanem inkább ide-oda ugrál a részletek között. Tehát ezek tulajdonképpen nem is a szónak a szoros értelmében vett igazi fotók.

Haiku, kóan, zen-buddhizmus: olvasható a honlapodon – mit jelent a Kelet és a keleti filozófia számodra?

Belekeveredtem néhány éve. És azóta is csak keveredek. Azelőtt is foglalkoztatott időnként, néhány író, könyv révén. Aztán a budapesti *Buddhista Főiskolán* is kikötöttem, egy időre, ami egy tökéletes hely annak, aki ennek a dolognak is utána akar járni. Keleti filozófia – ha így nézzük, ilyen nagy gyűjtő-ernyő alatt, azt mondom, hogy érdekes. Mint az összes többi. De nem vagyok orientalista, vagy ilyesmi. Legfeljebb a zenében. Nekem speciál egy buddhista „filozófia” hagyomány jött be, és jön be szinte maradéktalanul a keletiek közül a mai napig.

Amit említesz, a honlapon, azok egyfajta tanulmányi jegyzetek, projektek.

Összekapcsolva ezzel a digitális-hagyományos technikákat: tapasztalatom alapján a hagyományos fekete-fehér fotózás úgy aránylik a digitális párjához, ahogy a zen buddhizmus a tibeti változataihoz.

Pillanatkép vagy beállított? Melyik a nagyobb kihívás?

Gyors géppel a pillanatkép a legnagyobb élvezet, a beállítottat pedig azért szeretem, mert egy csomó mindent előkészítesz, aztán hagyhatod a dolgokat maguktól alakulni, mindig kikerekedik valami belőle. Ha valamit mondani akarsz, szerintem érdemesebb előkészíteni ezt a véletlent.

Munkájának legújabb elismeréseként, tibeti útvjáról *A világ fölött barangolva* címmel jelent meg riport a *National Geographic* romániai kiadásának júliusi számában. **Andreea Câmpeanu** cikkét Sütő Zsolt fotói illusztrálják, és a Körösi Csoma Sándorhoz kötődő élményével kezdődik: egy iskolai fogalmazással. Beszámol arról is, a szerzetesek bodhiszattvaként tisztelik Csomát. „Itt a helybéliek megtanítottak arra, mit jelent a türelem” - idézi Câmpeanu Sütő Zsoltot.

Mitől lesz valakiből fotós – veszületett vagy tanult képességekről van szó?

Hogy mit látsz, az a legfontosabb. Nem tanuláson múlik, rengeteg fotóművész van, akik sehol nem tanulták a fotózást formálisan. Ismerek Pesten olyan fotóst, aki agrártudományi végzettségű, aztán elkezdett fotózni, és most százezrekért adja a képeit.

Belőled hogyan lett fotós?

Úgy, hogy elkezdtem fotózni – először családi fotókat csináltam egy régi kis Cmenával, aztán egyszer Mikulásra kaptam egy Zenit B-t, ami tükörreflexes volt, ez már minőségi ugrás a fototechnikában. A családi fotók mellé egyszer csak becsúszott egy nagyon furcsa kép, amivel senki nem tudott mit kezdeni, én sem. Arra rákattantam, aztán elkezdtem mindenféle furcsa képeket csinálni.

Számos internetező a tibeti fotóidról ismer – hogy jutottál el Tibet-be?

Az, ahol jártam, Kis- vagy Nyugat-Tibet, tehát nem az a Nagy-Tibet, amiről ma mindenhol beszélünk. Nem Kínában van, hanem adminisztratív Indiához tartozik, földrajzilag és kulturálisan azonban Nagy-Tibethez. Ugyanaz a tibeti kultúra, vallás, hagyományok, csak

egy más árnyalatban. Indiában nincs elnyomás, így a kultúra a maga életét élhette.

A Vivarte alapítványhoz, akiknek azelőtt is dolgoztam már, nyújtottam be egy projekt-tervet, arról, hogy el szeretnék indulni **Csoma** nyomában, fotózni, satöbbi. Ők végül azt mondták, oké, csináld meg – így jutottam el a Himalájába. Egyébként alapítványi támogatás nélkül is el lehet oda jutni, a repülőjegy drága, az otlét nagyon olcsó, pláne ha gyakorlatosan jössz-mész. Nagyon sokan járnak oda Magyarországról is, szinte évente.

Összesen három hónapot voltam ott, ebből Kis-Tibetben körülbelül két és fél hónapot töltöttem. Ehhez hozzáadódtak a klasszikus értelemben vett indiai helyszínek, egy-kettő. A lényege a belső zarándoklat volt. Ugyanakkor a fotózás is nagyon fontos, külső része volt az útnak: nagyon szeretek fotózni, annyira rá tudok néha kattanni, mint más a drogra.

Amikor elkezdtem fotózni, nem sokra rá egy fotóboltban kaptam munkát, fotófutószalag mellett, Pesten – feketén, nyilván. Az alkalmazottak kedvezményes áron hívhattak elő, nagythattak fényképeket, így

persze én is. Egy idő után jött a fizetés napja, s nem-hogy pénzt kaptam volna, de nekem kellett nekik fizetnem, annyira elveszítettem a valóságérzékemet, a fotóimmal való munka közben.

Konkrét vagy átvitt értelemben értendő ez a zarándoklat?

Konkrét zarándokútvonal azon a részen, ahol jártam, mint pl. a Camino, nincs, tehát belső értelemben lehet zarándoklatról beszélni. Az embernek egyszer csak nagyon tele van a tüke mindennel, és el kell innen menni, jó megszűzre, valamit kell csinálni,

valami újat, teljesen újat. Persze ettől még nem lesz zarándoklat, mert akár elmehettem volna Írországba is lapátolni. Ugyanakkor mára már magyar hagyomány is lett elmenni Csoma nyomába, ezt ismert emberek is csinálják, de nagyon sok névtelen ember is elzarándokol – ha nem is a kolostorokba, ahol Csoma állítólag élt (gyakorlatilag semmi sem biztos róla), hanem például csak a dardzsilingi sírjához. Nem beszélve arról, hogy az egyik ilyen kolostor csak gyalogosan közelíthető meg, és bár nem egy eget rengető túráról van szó, mégis kevesen vállalják. Az én utam ilyen Csoma-zarándoklat is volt. Amúgy is buddhista vagyok már jó pár éve, eleve adódott, hogy ezeket a kolostorokat meg akarom nézni, látni, hogyan élnek, esetleg belefolyni az ottani mindennapokba, meditálni – végül nem meditáltam formálisan semennyit, de ez más tál tészta. Akár azt is mondhatnám, hogy vallásos jellegű út vagy zarándoklat volt, de nem vagyok vallásos, tehát ezt sem mondhatom.

Hogyan viszonyultak a tibetiek ahhoz, amikor le akartad őket fotózni?

Sokféleképpen. Tudni kell, hogy a turisták tíz éve özönlének Nyugat-Tibetbe. Emiatt volt pl. olyan, hogy beléptem egy kolostorba, üldögéltem egy fél órát, jöttek a szerzetesek, fiatalabbak, idősebbek, ceremóniáztak, mantráztak, kajáltak-teáztak, és egy adott ponton előszedtem a fényképezőgépet, hogy kattintsak egyet. A hozzám legközelebb álló kissrác eléggé agresszívan nekem szökött, hogy „no photo!” Sok helyen láttam rajtuk, hogy nagyon elégük van már a turistákból. Amikor beözönlének egy kolostorba, teljesen ellepik, sokszor arra ébredsz, hogy több a turista, mint a szerzetes. A tibetiek meg szegények, igyekeznek kihasználni ezt, épülnek a hostelek, a szuvenirshopok, nem beszélve a mindenütt virágzó ún. spirituális turizmusról. De vannak helyek, például Kanam vagy Puktál, amelyeket még nem vagy nem teljesen leptek el a turisták. Nagyon szívesen, nyitottan fogadtak, és akkor, ott az volt az érzésem, hogy visszamentem az időben, mintha sok évvel ezelőtt egy faluba érkezett egy fotográfus, és akkor az nagy szám volt. Pláne, hogy digitális gép volt nálam, vissza is nézhettük a képeket, igazán jó móka, az egyik legjobb a világon.

Milyen téma áll hozzád a legközelebb?

Néha akad valami, akkor elmegyek abba az irányba, és el tudok jutni a teljes abszurdig, konvencionális értelemben: hogy pl. lefotózok egy nagy kéket – erre a legtöbben azt mondják, ez vagy hülye, vagy idióta. Egy szín és annak árnyalatai, semmi több nem kell. Amikor elkezdtem fotózni a kéket, az eget, itt-ott mindenféle dolgokkal szereplőkkel az előtérben, jó móka volt – de eszembe nem jutott volna, hogy eljutok a sima nagy kékig, mint képhez, koncepcióhoz – s ezt még be is teszem a blogba.

Tudatos témaválasztás ritkán van nálam. De az egy nagyon jó fotós gyakorlat, amikor elhatározod, hogy mától kezdve – mondjuk – partifotózok. Hetente elmegyek egy partira, ott szétfotózom az agyamat – ez is egy műfaj a foton belül.

Mi fér bele az utólagos változtatások, a Photoshop-effektusok terén

Például versfotókat szoktam készíteni: van egy fotó, legtöbbször portré, valakiről, akihez valamilyen szinten kötődöm, és írok neki egy verset a fényképre – három sor, haiku-szerű dolog. Régebben, amikor elkezdtem számítógépezni, csináltam olyant is, hogy kivettem a könyvtárból egy hatalmas fotóalbumot, a legrégebbi felvételek voltak benne, **Daguerre**-től kezdve. Azokat a fotókat gyönyörű, nagyon furcsa keretekbe tették akkoriban, a kereteket beszkeneltem és felhasználtam saját portrékhoz. Amikor felfedeztem a Photoshopot, akkor még sok egyebet is játszottam egy ideig – de mindig csak addig mentem el, ameddig kézi nagyítással is el lehet menni, tudatosan. A tükörképeket nagyon szerettem.

Színes vagy fekete-fehér?

A színes és a fekete-fehéret is nagyon szeretem. Igazából játszom, azt hiszem. Most is volt pár fotó, amit színesben tartottam meg – fekete-fehérben is szép volt, de nem találtam az igazinak. Szeretem a fekete-fehér kontrasztos tájképeket, azt a bizonyos drámaiságot. Az már inkább fotóművészet, mint tájfotó.

Analóg vagy digitális?

Évek óta csak digitálist használok, teljesen elfelejtettem, hogy milyen negatívra fotózni. Régebben, amikor elkezdtem, csak arra fotóztam, rengeteg negatívom van, de most a digitálisra vagyok

ráhangelődve. A másik meg, hogy szeretem a fotóblogomat – Tibetben is gyakran eszembe jutott, hogy alig várom, hogy ezt vagy azt a fényképet feltegyem a blogomra.

Van egy nagyon sajátos flow-élmény, ami járhat a fotóbloggolással, nem beszélve a sok láthatatlan történetről, amivel egy ilyen munka jár vagy járhat. Mondok is egy példát: amióta betettem *A cipőfűzés metafizikája* c. sorozatot, azóta naponta 3-4-szer kioldódik a cipőfűzőm az úton – előtte ezzel sosem volt bajom. Szóval a lényeg az, hogy szép blogot és szép képeket sokkal könnyebb produkálni, mint szépen utazni, vagy szépen élni. Nem a fotó a lényeg.

párbuzamosak, itt-ott, néha

1973

2007

Sütő Zsolt színes fotói a Képtár mellékletben

Petter Bjerck-Amundsen:

Søren Kierkegaard kezdőknek

[Avagy, hogyan is taníthatjuk Kierkegaard-ot 'középsiskolás fokon' - egy dán irodalomtanár ajánlata] Fisker kiadó 1990

Fordította: Lázár Ervin Járkáló

A szerk. megj.: *Ezt a könyvet, miután a fordító évekig küzdött vele, az Ághegy Könyvek sorozatának következő kötetéül gondoltuk. Addig is, amíg az ehhez szükséges anyagiakat, innen-onnan, (honnan?) Összepakarjuk, részleteket közlünk belőle, olvasóink és magunk szolgálatára. A sajátosság jeléül ez alkalommal megtartottuk a fordító idézőjeleit és szögletes zárójeleit is, amelyek reméljük különösebben nem zavarják az olvasót.*

Előszó

Ez a könyv a lehető legszélesebb olvasói körhöz kíván eljutni; nem azért hogy a szerző hitelezőit boldogítsa, hanem, hogy mindenki, előzetes feltételek nélkül megismerkedhessék a dán irodalomtörténet egyik legjelentősebb, de ugyanakkor a legnehezebb és legkomplikáltabb életművével. Ahhoz, hogy az ember megértsen egy üzenetet, előfeltétel, hogy értse a nyelvet, amin az üzenet formálódott. Ezért nincs sok idegen szó a szövegben, és ahol mégis, ott áll a magyarázat szögletes zárójelben. Miután reményeim szerint az olvasó e bevezető könyv után nekifog majd Kierkegaard saját művei olvasásához, ezért nem volt értelme minden idegen szót, vagy régies kifejezést átírni - de amint mondtam - ott a magyarázat a szövegben. A lehető legteljesebb megértést elősegítendő a legtöbb Kierkegaard idézetet kommentáltam. Ez nem az olvasó kiskorúvá tételét jelenti, hanem segítő kezet kíván nyújtani ott, ahol ez szükségesnek látszik. Ha netán mégis zavaróak lennének tessék őket átugrani, vagy talán még jobb, ha csendes vitapartnerként szolgálnak. Amennyiben iskolai oktatáshoz kívánnák felhasználni, a könyvben bőséges tanári útmutató is található.

A fordító utószava

Mottó: 'A személy az a "hely, ahonnan az egész egyszerre látható" (H.B.: Unicornis)'

"A jelen aión körülbelül Kr.e. 600 óta a személyes üdv jegyében áll. Ezért ma számunkra teljes realitásértéke csak annak van, ami személyes." Ezt írta Hamvas Béla az Öt géniuszban. Nos, ha volt valaha valaki, aki éppenséggel az 'egyént', a személyt tűzte zászlajára, mint az emberlét legfontosabb tényezőjét, ahol minden eldől, ahol egyáltalán bármi megélhető. Vagy így—Vagy úgy, hát az Søren Kierkegaard. Akit Hamvas szeretett, ismert, és nagyra tartott. Aki pedig mélységeiben, és szél-tében -hosszában, legalábbis nagyjából ismeri mindkettejük életművét az azt is tudja, hogy milyen fontos, sokszorosan visszaverődő, felhasználható, idézett, sőt alapállást meghatározóan jelenlévő Kierkegaard Hamvasnál. Említsük itt talán csak 'az ember, mint mikrotheosz' theóriáját, vagy az 'evangéliumi ember' ideálját.

Egyáltalán nem véletlen az sem, hogy mindketten kevesek által ismertek, és még kevesebbek által megértettek hazájukban. Avval az intenzitással, és azon a szinten, ahol ők éltek, és gondolkodtak, kevesen voltak képesek lélegezni ez idáig. Csak egy példa a hamvasi ambícióra: "Európa igazi európai vonalát, Pál apostolt, Augustinust, Pascalt, Nietzschét, Kierkegaardt, az egzisztenciális és szubjektív vonalát össze akartam kötni az abszolút emberi hagyománnyal Vedanta-mahájána-tao-kabbala-orfikával, és az emberi életet véglegesen és visszavonhatatlanul meg akartam alapozni. Éspedig nem mint teóriát, hanem mint tényleges életrendet." (Interview/Patmosz 1.)

Nos, Kierkegaard sem volt kevésbé 'ambíciózus', noha, mondhatni valamivel inkább megmaradt magánál, a személy, az egyén lehetőségeit boncolva a végletekig, sőt, még azon is túl. De egyenesen új értelmezési lehetőséget nyitott például a kereszténységet illetően is - írja összefoglalójában Johannes Hohlenberg az általam eddig egyik legjobbnak talált Kierkegaardról szóló könyv szerzője [A magányos útja / Den Ensommes Vej]: "Ugyan az egész Kereszténység Szubjektivitás. A kereszténység

nem egy Tanítás, hanem a Tanítás egyetlen Emberbe, az Isten-Emberbe alakulva." [Kierkegaard] Persze az ember kérdezhetné a fentiek alapján, hogy mit is akart akkor e 'tanítási tankönyv' szerzője, vagy éppen a mottó Kierkegaardja, no meg a fordító, amikor a gyerekekhez fordultak. "Leginkább gyerekekkel beszélgetek! tudniillik velük kapcsolatban ugye megvan a remény arra, hogy épeszű lényekké legyenek, de azok, akik már felnőttek - Herre Jemini!" [Kierkegaard]

Röviden: a felnőttvilág még mindig, és már megint teljes csődben van. (Mély tisztelet a KIVÉTELEKNEK!) Időtlen idők óta hasonlóan kicsiny csoport, ha éppen nem 'ugyanaz' keveri túl a dolgokat, korábban a vallásokat, utána többek között a világháborúkat, ma a pénzt, akár az egész bolygó tönkretétele árán is... Nem tudom csak őket hibáztatni. Azt adják, mi lényegük. Hanem mi van avval a milliárdnyi - elsősorban nekik - 'hasznos idiótával', aki ezeket szolgálja, szavukra ugrik, esetleg kényszeredetten, mégis meg-meg-'választja' őket, többnyire még abban is reménykedve, hogy valamikor, valahogyan közéjük kerül, rohángál a pénz után/elől, ha teheti letiporva a többi, kihasználva a még szerencsétlenebb, netán éhenhalásra ítélt többi milliárdot, legjobb esetben is minimum felerészben teljesen felesleges, ámde környezet és lélekmérgező produktumai áradatával, 'özönvízével' szemetelve, stb., stb.; hm?! Korábban hittem a dán népfőiskola ifjak, és felnőttek egymást 'nevelő' programjában, amely alapjaiban a legfontosabb létkérdésekkel foglalkozik, és ahol több helyen Kierkegaard is kiemelten tárgyalatik, boncoltatik még ma is. Mára ezen helyek között is már csak kivételek vannak a lakosai által manapság Egolandnek is becézett Dániában, Magyarországon pedig csak néhány 'díszpéldány' található ezen iskolafajtából. Ne legyen igazam, de alighanem megint súlyos katasztrófáknak nézünk elébe immáron az emberiség 'boldogabbik' felében, harmadában is, minden szinten, és helyszínen, teljesen megérdemelten is szerintem, már, ami a 'felnőtteket' illeti.

Az egyetlen remény a gyerekek, ifjak jó időbeli felvilágosítása, kinyitása, alkotóvá tétele, stb. Nekik tartozunk is evvel ugye, ha már a világra segítettük/kényszerítettük őket. De nézzük, hogyan fogalmazta meg a feladványt egy jubileumi Kierkegaard kiállítás katalógusában Peter Thielst filozófus 1994-ben az Aktuális Kierkegaard című beszédében/

írásában: "Éppen ez az egyén [Hin enkelte] volt Kierkegaard királykate-góriája, és ezt kedveli is korunk - mind individuális önzésében, narciz-musában, de a döntő alapállása igaz keresésében is. Vagy talán még inkább: egy döntő kiinduló pont keresésében, mert minden olyan vélet-lenszerűnek tűnik, és minden nagy elbeszélés döglődve, összedőlve hever szerteszét. Mivel "a szubjektív az igazság", ami arról szól, hogy belépni az egzisztenciába, vagyis őszintén látni, és átölelni önmagunkat, ez olyan feladat, amibe mindenki bele tud helyezkedni. Mindjárt nehe-zebb a dolog, amikor Kierkegaard műveit jobban megismerve felrémlik valakinek, hogy a cél nem a spontán érzélgés, vagy váltogatható értel-mezések felvétele, hanem olyan ön-elfogadás, ami mélyre hatol, és az összes kényelmetlen oldalt is magával hozza. Nem minden szubjektivi-tás tesz valakit igazzá, és ezen a ponton a kornak van egy kis problémá-ja Kierkegaard-ot illetőleg. Egzisztálni, és valódivá lenni; - könnyebb mondani, mint csinálni.

Az igaz szubjektivitás próbája az, ami egzisztenciális tartalmat ad-hat, tájékozik, és külsőleg is aktivizál, természetesen a tisztesség, és ez valami olyasmi, amihez sok fiatalnak van érzéke, és vágyakozik is utána. Túl sok tolerancia, és szabadság könnyen kapcsolódik dupla fe-nekű kijelentésekkel, hiányzó következetességgel, vagy teljes közöny-nyel, és hamissággal. A fiatalok manapság szabály szerint sokat kapnak ezekből családon belül és kívül, és úton a nagy és felnőtt életbe valami mást akarnak: tiszta vonalakat - tisztességet. És ez egyfajta belépőjegy Kierkegaard-hoz. Hogy a fiatalnak személyesen - amint újonnan hallot-tam egy vizsga során - muszáj bevallania, hogy mindennek ellenére leginkább az esztéta életviteléhez vonzódik, nem tévesztendő el a tisz-tességet illetőleg. Ugyanis ez a táptalaja az etikusnak, a szenvedély pe-dig kevésbé nyomorúságossá teszi az életet."

Ehhez csak annyit tennék hozzá, hogy ugyan a mi kamaszkorunkból a 'cucilizmus' áldásainak következtében persze hiányzott Kierkegaard, és 'retrográd, reakciós, polgári, élőködő', stb. filozófiájának ismerete (bár mintha olvastam volna már kamaszként valami borsosan elítélő, de még így is ínycsiklandozó (sic!) leszámolást vele, Lukács elvtárs, vagy más elvtárs 'történelmi materializmus' által avatott tollából...). Viszont hu-szonéves korunkra, amint ma Hawaii-ban élő, veterán hippi, disszidens

magyar, Internetbeli sakkpartnerem, barátom fogalmazza: bibliánkká lett a Vagy-vagy. Annyit tennék még hozzá, azoknak, akik idegenkednének a mára - a Kierkegaard, és Hamvas szerint is elsősorban 'kereszténység-elhárításban' jeleskedő klérusoknak köszönhetően - né tán végtelenen lejáratott sok 'hál-istenkedés'-től, hogy Kierkegaard csak úgy, mint Hamvas különben, még taoistához is méltóan tartózkodtak attól, hogy Isten(ük)re nézve bármiféle fantazmag(1)órikus képletet kiagyaljanak.

Magam részéről itt annyit elárulnék, hogy nekem személy szerint 'Isten' a mindenség maga (-M;-) A viszonyokat illetően pedig talán annyi a különbség Kierkegaard, és az ő istene, avagy a magam és khm, a mindenségem között, hogy úgy mondjam, mindenestől EGYben tapasztalom, gondolom és hiszem az egészet. Holografikusan, és hologrammatikusan, és...: mikrotheosz. (Ó igen, van/nincs-nincs/van 'valami' a személyen túl, avagy talán inkább bévül is, de ez itt most messzire vezetne. Legalább a nyárspolgári stádiumot nőjétek ki minél gyorsabban gyerekek!;-)

A többi, a kierkegaard-i analízis is teljesen stimmel, egészen 'a hit abszurd ugrásáig a 77000 lábnyi mélységbe biztonsági háló nélkül'. A lényeg az, hogy minden jel szerint, akinek nincs - hogy semlegesén fogalmazzunk—az 'abszolúthoz' valamennyire tisztázott viszonya, az soha nem lehet felelős felnőtt ember. Basta!

Ajánlom végül a fordítást Ungváry Ildikónak, legutóbbi élettársamnak. Nem csak azért, mert a révén találkoztam e könyvvel és szerzőjével a vidéki Dánia egy kevéssé közismert szigetpartján, hanem az együtt töltött szép napok emlékére csakúgy, mint az elszántan nem együtt töltött napok, ámde máig folytatott létkonzultációk ünneplése okán is.

Ha csak néhány fiataalt, idősebbet megérint e könyv, így, vagy úgy, már megérte dolgozni vele.

Szeretettel:

Lázár Ervin Járkáló

Mindenség - Univerzum X - Galais X/'Tejútrendszer' - Föld - Európa - Dánia—Koppenhága - Nørrebro, és egy jó parittyahajításnyira innen Kierkegaard sírja;-) Kr.u. 2008 április-május.

Kierkegaard írói életművének gondolati tartalmai

az *Írói Működésem Nézőpontja* - ban [*Synspunktet for min Forfatterskab*], ami halála után jelent meg, megpróbálja megfogalmazni írói alapállását. Kierkegaard azt állítja a *Nézőpontban*, hogy ő mindig is vallásos író volt, és nem minden könyve kezelendő úgy, hogy a saját nézeteit és véleményét képviselik. Amikor azokat úgy írta meg, ahogy, megvolt a pontosan kidolgozott terve velük.

A dialógus mint eszköz

Ha az ember meg akar valakit győzni a szempontjai igazságáról, általában a párbeszédet választja ennek eszközeként. Ez előnyös azért, mert a partner érveit cáfolhatja a maga sokkal jobb éllenérveivel. Egy ilyen, két ember közötti beszélgetést nevezünk dialógusnak. Az író párbeszédben van az olvasójával. Ha az valami ragyogó ellenérvvel jön az írói kijelentéseket és állításokat illetően, az író nem tud visszaválaszolni úgy.

A meggyőzés művészete

Miképpen adható át a legjobban a mondanivaló? Például két személy beszélgetésében, ahol gondoskodunk róla, hogy az, aki azon szempontokat képviseli, amiket szeretnénk előmozdítani, kicsit meggyőzőbb legyen, mint a másik. Fel lehet mutatni egy problémát, és megvilágítani minden elgondolható oldalról, azután hagyni, hogy az olvasó maga találja ki, melyik is az igazi a számára. Itt megint lehet gondoskodni arról, hogy azon a vélemény, vagy kijelentés mellett érveljünk a legmeggyőzőbben, amit pártolunk, avagy próbálhatjuk a legobjektívebb ábrázolást, amivel szabadabbá tesszük az olvasót. Az, hogy valaki egyáltalán lehet-e objektív, az egy másik kérdés. Ha például azt mondjuk egy barátunknak, hogy: "Szép időnk van ma," ez egy látszólag objektív kijelentés, de csak látszólag. Sok ember van, akik egészen különböző dolgot értenek "szép idő" alatt. Valaki a napot szereti, más a hűvöset, stb. Vagyis megkérdőjelezhető még a legegyszerűbb, és első pillantásra világos "objektív" karakterű állítás is.

Saját vélemény

Még ennél is nehezebbé válik a dolog, amikor álláspontokról beszél-

lünk. Akkor azután érzelmekkel töltötte szubjektívek leszünk. Ez a problematika évezredek óta foglalkoztatja az embereket. Ha valaki igazán érezni akarja, hogy egy gondolat a sajátja, olyan valami, amiért teljes személyében kiáll, annak belülről kell jönnie. Az a legkevesebb, hogy az ember azt hiszi, hogy ez így van. Ha az a benyomása támad, hogy manipulálják, vagy kézen vezetik, akkor mindig marad egy kis mértékű kétely, vagy kevés ellenállás benne, ami miatt nem megy bele 100%-ig abba, amit a tárgyalópartnere kíván.

A filozófus Szókratész

Lehetséges e egyáltalán, hogy valakit egy teljesen más véleményre térítsünk át? Szókratész, aki ca. Kr.e. 470-339 élt, azt állította, hogy megoldást talált a problémára. Kijelentette, hogy az egyetlen dolog, amit tud, hogy nem tud semmit. Ez nem hangzik valami zseniálisan, de ennek megvolt az az előnye, hogy a párbeszédeiben nem kellett előállnia meghatározott véleménnyel, és kifejtteni valami erőlyes álláspontot. Vagyis az ellenfele nem vádolhatta avval, hogy Szókratész őt valami határozott véleményre akarja rábírní. Meglehetősen frusztráló élmény egy olyan emberrel beszélni, akinek látszólag egyáltalán nincs is semmilyen véleménye.

Amikor párbeszédét folytatott valakivel, mindig gondoskodott arról, hogy az illető előfeltételeiből induljon ki. Szókratész ötlete szerint, ha az ember elég intelligens, hogy valakit egy kijelöt helyre irányítson, akkor onnan kell kezdenie, ahol az illető abban a pillanatban éppen van. Na most azért nem szabad azt képzelnünk, hogy Szókratésznek nem volt semmilyen véleménye arról, amiröl disputált. Magától értetődően volt neki, de tisztában volt vele, hogy az ember nem beszélhet az élet legmagasabb értékeiröl, mint az emberi egzisztenciáról, meg mi az etikus, vagyis morális, avagy vallási "igazság", és elvárnia, hogy be-szélgető partnere átvegye az "igazi" álláspontokat, pusztán azért, mert ezekröl felvilágosított. Az embernek élnie kell, amit helyesnek tart, hogy az tartós értékke váljon. Ellenkező esetben csupán olcsón vett vélemények lesznek, amik úgy változnak, ahogy a szél fúj, és a végeredmény egy olyan ember, aki imbolyogva cik-cak-kolja végig az életét.

Szókratész technikája

Szókratész technikája arra ment ki, hogy kérdéseket tett föl, hogy a kérdéseken keresztül önellentmondásba gabalyítsa ellenfelét. Ezen a módon maga jön rá, hogy amit állított, az csak valami fecsegés, és ezen keresztül "maga" jut el az igazsághoz.

Szókratész Szókratészről

A "Theaitetos"-ban azt mondja Szókratész a technikájáról, hogy az ő szüléssegítő-művészete [maieutik - szerző kieg.] nem arra megy ki, hogy megváltsa a szülő nőt, és hús-vér gyerekeket hozzon a világra, hanem, hogy a fiatalságot segítse szellemi gyerekeket [gondolatokat - szerző kieg.] szülni. Így fogalmaz: "Ami a bába-művészetemet illleti átfogja ez azt is, ami általános, de el is válik ettől annyiban, hogy férfiakat segít, nem nőt, és a testi helyett a lelki szülést célozza meg. De a legeslegjelentősebb a művészetemben, hogy ezáltal minden elképzelhető módon kipróbálható, hogy a gondolatembrió, amit a fiatal elme világra hoz, vajon egy káprázat [igaztalanság - szerző kieg.], szemfényvesztés, vagy egy kifejlett, születésre kész, igazi embrió. Mindez ugyanúgy megy, mint a bábáknál: Magam bölcsességben terméketlen vagyok ugyan, és amikor a nép szememre hányja, amint oly sokan teszik, hogy mindig kikérdezek mindenkit, de soha nem válaszolok, mert magam semmi bölcsességet nem birtokolok, ebben bizony teljesen igazuk van. Ennek oka pedig az, hogy az Istenség megbízott avval, hogy másokat a szülésben megsegítsek, de tőlem a szülés lehetőségét megtagadta.

Így megyen azután, hogy jómagam nem vagyok bölcs, nem is tudok mutatni egyetlen új gondolatot sem, amit magam hoztam volna e világra, mint lelkem szülöttét; de akikkel rendszeresen találkozom úgy vélik, hogy noha kezdetben részben még meglehetősen értetlenek, de amint az együttlét előrehalad, látható, hogy mind, mindazok legalábbis, akiknek az Istenség ezt megadja, meglepő mértékben növekedni kezdenek [itt szellemi értelemben - szerző megjegyz.] mind a saját, mind mások felfogása szerint; és egy dolog világos, mint a nap, hogy ez nem azért van, mert tőlem bármit is tanultak volna valaha, hanem ők találnak sok szép gondolatra magukban, és meg is szülik őket. A szülési segítséget sem nekem kell köszönniük, hanem az Istenségnek."

Annak oka, hogy Szókratész ilyen sok helyet kapott e könyvben, az, hogy ő az a filozófus, aki pozitívan a legtöbbet jelentette Kierkegaard életműve számára; ez rendelte ide.

Az életmű fő szempontja

Nézzük meg meg mi is volt a legfontosabb szempont az életműben. Kierkegaard számára szörnyen fontos volt, hogy olvasója "Az egyén" legyen. Ez alatt egy olyan ember értendő, aki magát választja, tudatosítja, mit is jelent embernek lenni, elfogadja magát, és azon előfeltételeket, amiket megkövetel az emberré válás. Senki nem válhat emberré mások előfeltételei szerint - legalábbis, ha valódi kíván lenni - ha élni akarja - olyannak kell lenni, amit ő maga választott ki, abból az elképzelésből kiindulva, hogy: ez az, ami különleges mértékben igaz nekem, AZ EGYÉNNEK. Itt mutatkozik meg Szókratész filozófiája Kierkegaard könyveiben.

Ha az olvasónak Kierkegaard üzenetét kell választania - teljes lelkéből, tisztességesen, akkor mit sem használ, ha csinosan, készen prezentálja azt. Amikor jóllakottan és elégedetten hátradőlünk a fotelben, és semmilyen problémáról nem tudunk az életvitelünkkel kapcsolatban, akkor bármilyen író, bármilyen üzenete leperreg rólunk. Egyet érthetünk a szerzővel, felületesen megfoghat a nyelve, és gondolatmenete - ha az ember nem nagyon fáradt - és úgy tűnik, hogy mulattató egy kis agytorna - feltéve persze, ha értjük a gondolatmenetet - de tartós benyomást nem tesz ránk az olvasmány. Másnapra elfelejtjük, és miért? Azért, mert az olvasottak nem támadtak föl az olvasó egyénben, és ezért nem tudja azonosítani magát velük. Más szóval az olvasmány megmarad szórazokoztatásnak.

A választás az egyéné kell legyen

Ezért Szókratész módszere tehát Kierkegaardé is. A valódi választás az egyéné kell legyen - ennek saját magától kell jönnie. A módszer szerint választásokat kell felkínálni neki. Ezt Kierkegaard, csakúgy mint Szókratész, úgy érte el, hogy azon a szellemi szinten találkozott az egyénnel, ahol az éppen tartózkodott.

A nyárspolgár

Hol található hát az egyén általában? Mi az, amit a legtöbb ember el akar érni az életével? Boldogság mondanák sokan, de mit ért a többség

ez alatt? Bizonyára nem teljesen helytelen feltenni, hogy a boldogság fogalma a legtöbb számára az élvezettel van összekötve. Mindannyian ismerjük a kifejezést: élvezni az életet. Az élet élvezetéhez a legtöbbünk számára szükséges, hogy a környezet által elfogadtassunk, és ez leg-könnyebben úgy elérhető, ha az ember olyan "mint a többi". Végülis lehetőleg nem kiválni a tömegeből, mert durván csúfot üznek belőlünk, mint H.C. Andersen "rút kiskacsájából".

A leglényegesebb előfeltétele az élet élvezetének, hogy sikeresek legyünk, vagyis megkeressük az élet élvezéséhez szükséges pénzt. Nagyon sokan tesznek ugyanis egyenlőségelet a pénz és az életminőség közé.

Az egyén önbecsülésének jelentősége

Ezen túl még szörnyen fontos, hogy az ember meg legyen győződve önmaga jelentőségéről. Ez összefügg az önbecsüléssel, ami nélkül senki nem lehet boldog. Valaki jelentőségét tükrözheti a környezete. Minél jelentőségteljesebb az ember, annál több egyesületnek tagja, annál több bizottságban ül, és annál több közgyűlés választja ilyen, vagy olyan bizalmi tisztségbe. Olyan elfoglalt lesz a "boldogság" hajszolásában, hogy elfelejt embernek lenni. Ez az a hely, vagy állomás [stadium] Kierkegaard szóhasználatában, ahol az emberiség nagyobbik része található.

A környezet elfogadása

Amint fentebb érintettük, legtöbbünk hajszoltan elfoglalt egy, vagy több olyan tennivalóval, aminek biztosítania kell, hogy elfogadtassunk a környezetünk által. Ugyanígy szeretnénk látni, hogy ugyanezen környezet tiszteljen bennünket, hogy szerencsések legyünk a válalkozásainkban, amiket azért választottunk, hogy ezeken keresztül sikeresekké válhassunk a társadalomban, amiben élünk. Naponta egy sor probléma elé állítanak bennünket, amikben állást kell foglalnunk, és legjobb meggyőződésünk szerint kiválasztjuk, mit is kell tennünk. Kezünkben tartjuk a sorsunkat, és jól tudjuk mit akarunk. Vagy nem?

Választunk mi egyáltalán?

Amikor az egyén választ, ez vajjon ő maga, avagy egy kívülről ható mechanizmus, ami ilyen, vagy olyan módon dönt helyette, netán kényszeríti valamely határozott módon választani? Az a típus, akiről itt be-

szélünk nem aggasztja magát e problémát illetően. Egyáltalán nem is akarja tudni, hogy ez kérdéses. Ha netán a körülmények folytán kényszerül valamely olyan döntésre, amit nem kedvel, megrántja a vállát, és azt mondja: No, igen semmi befolyásom nem volt a dologra. Nem az én felelősségem, hogy így alakult. Legközelebb biztosan úgy választhatok, ahogy akarok.

Az a személy, akit itt bemutattunk - a jó, és felelősségteljes állampolgár - biztos benne, hogy tartalmas életet él, és minden helyzetben igyekszik a megfelelőt, a jót tenni.

"A Jó" fogalma

Azonban Kierkegaardnál "a jó" nem nem valami egyértelmű fogalom, ami azt akarja kifejezni, hogy az ember nem mutathat rá valamire, és mondhatja: Ez jó. És ugyan miért nem? Azért, mert minden társadalom, minden történelmi időben másképpen értelmezi a jót. Ami ennek a társadalomnak ma jó, az rossz holnap, vagy a következő generációnak. Az értékfogalmak szüntelenül változnak. Egy generációval ezelőtt az volt a jó, ha készpénzzel fizettek, és nem volt sok a tartozás. Ma mindannyian hitelből élünk. Mindenhez van kártyánk, maga a pénz is eltűnőben a kreditkártyával szemben. Kierkegaard gondolatmenete szerint az az ember, aki életét bizonytalanra alapozza, építi, arra, ami épp, most, itt jó, élethazugságra épít.

A komikus nyárspolgár

Amikor azután a nyárspolgár, amint Kierkegaard hívja, választ valamit, azt annak a társadalomnak az elvárásai alapján teszi, amiben él. Amikor pedig ezek az elvárások, hogy mit tesz az "ember", avagy mit is ajánlott tennie, amint már érintettük, nem állandóak, generációról, generációra változnak, netán napról, napra, a nyárspolgári lét meglehetősen komikus. Ez a komikum abban a haszontalan, abszurd önbecsapásban mutatkozik, hogy a személy valóban azt hiszi, hogy a jót választotta, és ő maga döntött úgy, ahogy. A valóságban a társadalom éppen érvényes normái választottak helyette.

"A Jó" mint abszolút fogalom

De nem állítható, hogy az emberéletben található egy hely, vagy

valami, amit mindenki egyként jónak, és ezért törekvésre érdemesnek definiál - ez, vagy az, ami még a kulturális, vagy történelmi korszaktól sem függ?

Próbáljunk visszamenni az időben egy pillanatra - a Bibliába - és nézzük meg nem taláunk-e valami közös nevezőt "a jó jóra", amiben mindannyian megegyezhetnénk. Például a Mózesi törvényt: Ne ölj! Ez csak jó, nem? Nem tudnánk megegyezni abban, hogy az élet szent; és az, hogy respektáljuk az emberéletet, az jó és igaz? Található persze erőszakos ember, és elmebeteg, aki nem riad vissza attól, hogy életet vegyen el. Na de az első kategória legbelül tudja jól, hogy amit tesz, az rossz, a második kategória pedig, szerencsétlen, nem felelős a cselekedeteiért, nem tudatosan, vagy az általános, értelmes értékfogalomból kiindulva teszi, amit. A másik oldalon viszont számtalan olyan társadalom példáját ismerjük, ahol egy emberéletet elvenni jónak számított - sőt szent cselekedetnek.

A Jó történelmi jelentősége

Amikor a régi indián kultúrák Amerikában embert áldoztak az isteneknek, a még dobogó szív kivágásával, és elégették az áldozatokat egy oltáron, az egy jó cselekedet volt, miután a szertartás az egész társadalom javát szolgálta - például egy jó aratás formájában, vagy mint háborús győzelem az ellenséggel szemben. Ha ma meg tudnánk kérdezni egy akkor élt indiánt, miképpen is fogja fel az emberáldozatot, egyszerűen azt felelné, hogy a társadalom egzisztenciája függött tőlük.

OK, mondjuk. Primitív vadak tesznek így. Ha van valami előítéletünk más népekről és kultúrákról, azt itt megerősíthetjük. Ilyesmi sohasem fordulhatna elő nálunk. Mi okosak, és felvilágosultak vagyunk, stb. A mi kultúránkban az élet szent. Igen, végülis.

A viking időkben az ember a halott törzsfőt a rabszolgáival együtt égette el egy hajóban. Ezek nem öregségben, vagy betegségben haltak el, hanem feláldozták őket az alkalomra. Egy arab kereskedő mély csodálkozással, és megvetéssel teli beszámolója világosított fel erről bennünket, aki egyszer jelen volt egy ilyen előadáson. Szegény rabszolgák gondoljuk önkéntelenül. A kereskedő hozzáteszi közben, hogy kiváltságos megtiszteltetés volt követni a halott nagyembert - és különös boldogság uralkodott el a szerencsés kiválasztottakon. További

kegyként a rabszolganőt, akiről itt szó esik, a főnök minden harcosa megerősakolta, hogy a spermájukon keresztül az erejüket átvegye, és jobban tudja szolgálni urát odaát.

Igen, de hát ez ugye nagyon régen volt. A vikingek valami módon szintén primitív vadak voltak. A mi keresztény kultúránkban az élet csak szent, és mindig az is volt. A középkor kezdetétől, és kb.1700-ig ca. 5.000.000 ember égett el a máglyákon, vagy valami más módon öletett meg az egyház által, vagy segítségével, és ez persze a közjó érdekében, hogy a világot a boszorkányok, és más 'jóemberek' által képviselt gonosztól megszabadítsák.

Igen, igen. Akkor még babonás volt a nép - nem tudtak jobbat, de ma azután minden másmilyen. Bő 50 évvel ezelőtt a német gyerekek azt tanulták az iskolában, hogy zsidókat ölni jó, és nem csak őket, hanem a kommunistákat, szociáldemokratákat, szabadkőműveseket, gyenge elméjűeket, lengyeleket, oroszokat, röviden szólva mindenkit, aki nem szuperember árja, vagy ellene volt a politikai rendszernek. A gyerekeket felszólították, hogy jelentsék föl a szüleiket, ha pártellenes tevékenységet folytatnak. Ezrével történt ez meg, és a szülők sokszor eltűntek a KZ lágerek poklában. A feljelentők kiváló hőstettük jutalmaként megjelentek az újságban. Természetesen állíthatjuk, hogy az egész azért történt, mert Hitler elmebeteg volt. A tanárok az iskolában szintén örültek voltak? Az újságírók, akik dicsérő cikkeket írtak a feljelentő gyerekekről, ők is elmebetegek voltak? A szerkesztők, akik felelőssen helyet adtak ennek, a tankönyvírók, akik leírták a különböző típusú szolganépeket, akiket el kell nyomni, és végül kiírtani, hogy a németek "Lebensraum"-hoz [élettér] jussanak, mind örültek voltak? Vagy a KZ -örök, akik végrehajtották a ténytisztelet kiírtást, szintén elmebetegek voltak? Netán az egész német náció, az elmebeteg népe volt, amely a kiszámíthatatlanságában nem is volt felelős a cselekedeteiért? Vagy talán valami egészen más értéknormákat követtek, olyanokat, amik törvényesítették a gyilkosságot, ha az "az ügy szolgálatában" történt? Ez utóbbi tűnik a legvalószínűbbnek.

Mi Dániában szerencsére másmilyenek vagyunk! Nálunk az élet szent - kivéve, hogy törvényesítettük a terhességmegszakítást, és éppen azt fontolgatjuk, hogy legalizáljuk, törvényesítjük a részvétgyilkosságot gyógyíthatatlan polgártársaink esetében.

A jó és a gonosz fogalmának állandó váltakozása

A fenti áttekintés arra való, hogy illusztráljuk, Kierkegaardnak igaza volt, amikor azt állította, hogy az olyan fogalmak, mint jó és rossz, nem definiálhatók egyértelműen. Amikor a nyárspolgár abban a tudatban jár, kél, hogy a helyeset és a jót teszi, ez azért komikus, mert hamis elképzelések alapján él; az egész semmit sem ér, minden illúzió, vagy önbecsapás, és ez értelmetlenné és üressé teszi a létét. Na most azért az ember kitűnően lehet nyárspolgár, és mégis "boldog". Ennek oka pedig az, hogy a nyárspolgár ugye nem tudja, hogy élethazugságban él. A szerencsétlensége abban rejlik, hogy tudtán kívül eljásza emberi kibontakozási lehetőségeit. Ha egy nap netán fölfedezi, hogy az élete nem értelmetlen, hanem örökérvényű igazságokra épül, akkor kételkedni kezd. Kétkedésében talán elveti mindazon értékfogalmakat, amik ezidáig megalapozták az egzisztenciáját. Ennek eredményeképpen pedig talán esztéta lesz belőle.

(Forrás: Dán irodalomtörténet. 2.kötet. Politiken kiadó 1967)

AZ ESZTÉTA

Amikor a nyárspolgárt valami csapás éri, ha az üzlet rosszul megy, amikor a lánya egy szörnyű vőlegénnyel állít haza, ha a felesége megszökik a legjobb barátjával, akkor elfogja a kétség. Kétségbeesése célzott, vagyis tudja, hogy mitől esett kétségbe - kitűzhet maga elé egy célt - és megpróbálhatja megoldani a problémáit. Átalakíthatja például a termelést az üzemében, próbát tehet ellehetetleníteni leendő vejét a lánya szemében, visszanyerni a feleségét, vagy találni egy újat. Más-képpen, olyan helyzetről beszélünk, amit kis szerencsével át tud látni, és meg tud oldani.

Ha azonban egy szép nap, voltaképpen különösebb külső behatás nélkül, mondhatni "felébred", és rájön, hogy egész ismert, és biztonságos léte, amit idáig élt hazugságon nyugodott, akkor teljesen csupaszon és védelmi berendezések nélkül áll. Nem tud védekezni az új helyzet ellen, és semmi reményt nem lát előre tekintve. Az egész ugye egy nagy komédia, amiben semminek nincs jelentősége. Ha a közömbös-séget választja, az csak újabb tartalom nélküli ürességhez vezet. Ez

pedig szorongást okoz, a félelem azon legfélelmetesebb változatát, amikor az ember nem tudja mitől is fél. *"Minél kisebb szellem, annál kisebb szorongás."* S.K.

Elsőre úgy gondolhatnánk, hogy egy ilyen szorongás csak negatív lehet, azonban ez ugyanannyit adhat is, mint amennyit elvesz, netán többet. A szorongás képessége az egyik olyan dolog, ami emberré tesz bennünket. Ha egy állat életveszélyben van, nem szorong; retteg. Ezen félelemnek mindig van címzettje. Az állat tudja mitől fél - az ember nem mindig. Az emberi szorongást valami benső szüli. Kierkegaard különbséget tesz "lélek" és "szellem" között. Az állatoknak, csakúgy mint nekünk van lelkük, de az ember egyedül bír szellemmel. "Szellem" alatt "tudatosságot" értünk. Képesek vagyunk a benyomásainkat intellektuálisan feldolgozni, ami által pszichikusan eltávolodhatunk tőlük, és elnyomhatjuk a pillanatnyi késztetéseinket, ami például egy állat esetében aktiválja a menekülési reakciót. Az ember képes hideg fölényrel mérlegelni.

Na most, ritkán kap az ember valmit ingyen e létben, és ez a helyzet ebben az esetben is. Először is, ez a "szellem" magával hozhatja a szorongást, amire nem mindig lehet elsőre valami címkét ragasztani, és ezért nehéz leküzdeni. Kénytelenek vagyunk a szorongás okát megtalálni, hogy hatékonyan megoldozhassuk.

"A szellem" felelősséget hoz

Másodszor a "szellem" - vagyis az, hogy higgadtan feldolgozhatjuk az érzéki benyomásainkat, és érzelmi reakcióinkat - felelőssé tesz a cselekedeteinkért. Az ember elvárná, hogy azokkal a képességeinkkel, amikkel fel vagyunk szerelve, felelősséget vállalunk azért, amit teszünk.

A gyerek és a felnőtt

Amennyiben a "szellem" a tudatossággal kötődik össze, akkor magától értetődően markáns különbség van egy kicsi gyermek, és a felnőtt felelősségében. A kisgyerek nem születik kifejlett tudatossággal, mivel nincs abban a helyzetben, hogy megfontoltan feldolgozza az impulzusait, vagy a külvilág rá tett hatását. Ami a gyermekben még egy lehetőség, a felnőttben valóságossá lesz. Éppen ezért, véleményem szerint nincs száználmasabb, mint az a felnőtt, aki az

élet minden vonatkozásában menekül a felelőssége elől, avval, hogy kizárólag a külső körülményekre mutogat. Az ember igazán jó életet élhet, pedig látszólag minden összeesküdött ellene. A legfontosabb ugyanis az, hogy saját szemébe tudjon nézni a tükörben, és ezt aligha tudja megtenni, ha me-nekülőben van azelől, amiről jól tudja, hogy az ő felelőssége.

Egy példa a szorongás fellépésére

Próbáljunk egy példát találni arról, hogy miért is találkozik annyi ember a szorongással. Tegyük föl, hogy A-t egy érzelmileg erősen megterhelő probléma elé állítják.

A a pubertás korában van. Nagyon harmonikus gyerekkora volt, biztonságban és szeretve érezte magát. Mindíg a szorosabban vett család középpontja volt, és az a szeretet és elfogadás, amit kapott kölcsönössé tették ezen érzelmeket. A számára a szeretet és biztonság egyet jelentett a család fogalmával. Most viszont egy csomó különös dolog történik A-ban, és igen, nem csak belül, hanem kívül is. Röviden: A a pubertás korába érkezett. Ez magával hozza, hogy A teljesen természetesen meg akarja találni a saját identitását. Ezt sokféleképpen teheti, többek között korcsoportján keresztül, azaz úgy használja őket, mint valami referencia-csoportot [vagyis, amivel összehasonlítja magát - szerző kieg.]. A félelmetesen bizonytalan önmagában - nincs sok önbizalma, mígnem egy nap találkozik egy lánnyal, aki úgy véli A valósággal ennivaló. A a lány szemében tükrözi magát, és ezáltal megnő 20 centivel.

Ez idáig úgy hangzik, mint valami a főorvosról és az ápolónőről szóló ponyvaregény bevezetője, igaz? A szörnyeteg sem hiányzik a történetből persze - ez esetben A apja. A mindig szerette az apját, és ez köcsönös volt. Az apa A nagy példaképe is volt. Hirtelen nincs A-nak ideje apjával pecázni menni, vagy focimeccsre járni. Az iskola sem megy olyan jól többé. A nem követi a tanítást olyan figyelemmel, mint eddig, és ez tükröződik az osztályzatokban is. Valami teljesen rosszul alakul A-val - de mi?

Ezt kitalálni azután jó sok időt szánnak A otthonában (amikor nincs otthon). A válasz világos; a gondok akkor kezdődtek, amikor először vonszolta haza azt a "halálsbeteg tehenet", akivel állandóan együtt vannak. El kell tűnnie. Akkor minden ugyanúgy lesz, mint azelőtt. Foci-

meccsek, pecatúrák, a jó osztályzatok - mindez ismét hatótávolságba kerül. A család megoldotta A problémáját.

Amikor A meghallja miben is egyeztek meg, dühös lesz. Szó szót követ és avval végződik, hogy A úgy érzi választania kell a család és a lány szeretete között. Megbocsáthatatlan dolgok hangzottak el a lányról, aki elsőként mutatta meg A-nak, hogy létezik másfajta szeretet is, mint a gyerek és szülő közötti.

Tiltások jönnek, A is követelményeket állít. Bizonyos szabdságjogokat kér, többek között jogot a magánéletre. Ez a veszekedés csupán az első egy hosszú sorban. A szülők iránti loyaltás követelménye összeütközésbe kerül a lánynhoz való hűséggel. A gyűlölni kezdi apját, akit pedig mindig szeretett. De az embernek ugye nem szabad gyűlölnie valakit, akit mindig szeretett. Ilyen érzéseket hordozni azután néhány félelmetes frusztrációt teremt. Nem lehet kidobni egy boldog gyermekkort. Hiszen arra épül az egész további élet. A több dolgot is tehet ebben a helyzetben. Igazodhat a család elvárásaihoz - elnyomva saját impulzusait, és ezt ismétélgetheti minden alkalommal, amikor találkozik egy édes kislánnyal. Soha nem lesz felnőtt, és a problémája sem oldódik meg. Hiszen továbbra is érzelmi krízisben marad, mert a saját természete ellenére cselekszik. Választhatja a lányt is a család ellenében. Ettől sem lesz boldog, hiszen evvel nem oldotta meg azt a loyaltás konfliktust, ami tudat-hasadással fenyegeti. Ehhez jön még az apja elleni elfogadhatatlan gyűlölet.

Különféle konfliktus kezelési módok

Ha az ember erős érzéseket él át, amiket legbelül elfogadhatatlannak érez, két dolgot tehet. Leül és nyugodtan, békében, tudatosan megpróbálja feldolgozni őket, amely aktus méltányos kitisztulással végződhet. De azt is érezheti, hogy a szóban forgó érzelmek olyan kínosak, hogy túl nehéz velük foglalkozni. Fel lehet emelni a szellemi padlószőnyeget és besöpörni alá az összes problémát. Arra kényszeríteni saját magát, hogy "felejtse el" az egészet, mintha semmi gond nem lenne. Evvel azután mindent beseper a tudatalattijába.

Az a helyzet ugyan, hogy az ember nagyon sok megterhelő konfliktussal találkozik élete során, és ha mind feldolgozatlanul lekerül

a tudatalatti lomtárakba, akkor az bizony eredményezhet szorongást. Ha egy lufballonba túl sok levegőt fújunk felrobban, és képletesen szólva ez történik a tudatalattival is, ha összes csontvázunkat annak szekrényébe gyömöszöljük. Egy szép napon egyszerűen túl sok lesz az elnyomott vereségből, az eredmény szorongás. Miután pedig nem tudjuk miért szorongunk, nem tudjuk leküzdeni sem.

Magunknak köszönhetjük a szorongást

Elsőre tűnhet úgy, hogy a körülmények nyomása az, ami szellemileg főhajtásra kényszeríti A-t, de Kierkegaard felfogása szerint nem a külső körülmények okozzák a szorongást. Vagyis ebben az esetben nem az apja az oka A szorongásának.

Nem mi vagyunk a vétkesek azokban a dolgokban, amiknek ki vagyunk téve a környezet részéről, de miénk a felelősség azért, hogyan is dolgozzuk fel őket. Kierkegaard azt állítja tehát, hogy a szorongás oka az ember 'bensőjében' keresendő. Amikor A külső nyomásra kénytelen válasz-tani, akkor arra is kényszerítetik, hogy kitalálja kicsoda is ő valójában. Ennek az ÉNnek, mint egy előre nem adott, és nem változatlan mechanizmusnak a felismerése teremti a szorongást. A azt hitte, feltehetőleg anélkül, hogy ezt valaha végiggondolta volna, hogy ismeri magát. Most rájön, hogy az énje, ő maga eloszlik a levegőben. Hajléktalaanná válik a saját testében, és jön a szorongás.

A szorongás pozitív - identitásteremtő is lehet

Kierkegaard úgy találta, hogy a szorongó ember szeme nyílik fel először arra kicsoda is valójában. A "rég" személyiségfelfogás elégtelennek mutatkozik, és a szorongó rájön, hogy sokminden abból, ami fon-tosnak, és jelentősnek tűnt azelőtt, hogy megismerte a szorongást, csupán üres és jelentéktelen dolog volt. Hirtelen felfogja, hogy a legfontosabb az életében, hogy megtalálja léte értelmét; persze, figyelem: nem mint valami absztrakt fogalmat. Az ő életének értelme a *tét*.

A szorongásról

Itt következik néhány Kierkegaard idézet a szorongásról:

I. "Az egyik Grimm mesében szerepel egy fiatal fickó, aki elindul világgá, hogy megtapasztalja a szorongást. Hagyjuk e mesehőst továbbmen-ni, anélkül, hogy avval foglalkoznánk milyen szörnyűségekkel is találkozhat az útján. Ellenben azt kell mondanom, hogy ez egy olyan kaland, amit mindenkinek ki kell állnia, hogy el ne vesszen, mint olyan, aki a soha nem szorongott, vagy nehogy elsüllyedjen a szorongásban, mert ha a megfelelő módon tanul meg szorongani, akkor megtanulja a legfontosabbat.

Ha az ember állat volna, vagy angyal, akkor nem tudna szorongani. De miután szintézis, szorong, és minél mélyebben szorong, annál nagyobb ember, ugyan nem az általában vett értelemben, amikor ez látható, vagyis kívülről okozódik, hanem úgy, hogy maga produkálja a szorongást."

Jegyzet az I. Szövegrészhez:

A szintézis a "tézis" és "anti-tézis" összekapcsolódása. Azt jelenti, hogy az ember összefoglal valamit egy egységgé, ebben az esetben az emberi lelket és testet szellemmé. Kierkegaard így ír a SZORONGÁS FOGALMA [BEGREBET ANGEST] című könyvében a szintézisről: "Az ember a lelki és a testi szintézise. De egy szintézis elgondolhatatlan, hogyha ezek ketten nem egyesülnek valami harmadikban. Ez a harmadik a szellem."

II. "A szorongás lesz szolgáló szelleme, amely most akarata ellenére oda viszi, ahová csak akarja. Amikor azután ez [a szellem] jelentkezik, és ravaszul úgy tesz, mintha feltalált volna egy teljesen új utazási eszközt, ami most messze szörnyűsegebb, mint valaha, nem vonul vissza, nem tartja távol lármával, és zűrzavarral, hanem ünnepélyesen üdvözli, mint Szókratész ünnepélyesen felemelte a méregpoharat, csatlakozik hozzá, azt mondja, mint egy paciens a sebésznek, mielőtt a fájdalmas opráció kezdődik, hogy: kész vagyok. Akkor a szorongás megszállja, és mindenestől végigvizsgálja a lelkét, és kiszorongja a végest [a földit - szerző kieg.] és kicsinyest belőle, és

akkor azután oda viszi, ahová ő [a 'paciens'] akar menni."

Kommentár az I. és II. szövegrészhez:

Az I. szövegrész úgy mutatja be a szorongást, ahogy a nép általában felfogja, valamint valódi jelentőségében. Kierkegaard szerint az emberek általában valamely külső által kikényszerített érzéssel kapcsolják össze a szorongást. E gondolkodás szerint akkor szorongunk, ha rémisztő, vagy kényelmetlen élmé-nyeknek vagyunk kitéve. Kierkegaardnak ellenben a szorongás olyan valami, ami az egyes emberben akkor lép föl, amikor valami olyan választásra kényszerül, amely ésszelles, vagy lehetetlen. Próbáljuk megvizsgálni ezt absztrakt szinten.

Megengedem magamnak azt az állítást, hogy a legmagosabb, amivel egy ember foglalkozhat, azok a szellemi élet jelenségei, ezen belül pedig a vallási elképzelések. Kierkegaard szerint a keresztény világban a nagy többségnek lehetetlen igazi istenkapcsolatban élni, mert a kereszténység elvárásai legyőzhetetlen követelések az egyes ember számára. Hányan tudják szeretni például felebarátaikat, mint tenmagukat? Hányan tudják szeretetből a másik arcukat is odatartani? Amikor egy keresztény felfedezi, vagy belátja a skizmát [hasadást - szerző ford.] az ideál és a valóság között, akkor születik a tehetetlenség és elégtelenség érzése. Ha valaki komolyan veszi a kereszténységét, akkor megérzi a szorongás szédületét, mondja Kierkegaard. Amikor ugyanis nem tudja követni a kereszténység előírásait, és ideáljait, akkor hívhatja magát egyáltalán kereszténynek? Mivé lesz ez esetben az istenkapcsolat biztonsága? Kierkegaard úgy véli egyébként, hogy mindannyiunknak át kell mennie ezen a fázison, hogy igaz emberek lehessünk, vagyis elismerjük meg nem felelésünket Isten előtt. Amikor az ember ezen a módon alázatot gyakorol, a kegyelem, és megbocsájtás, amit Istentől kap, sokkal nagyobb lesz, hiszen nem szolgáltunk rá. Annak, aki a legszélsőségesebb lelki kínban felfedezi elégtelen voltát Isten előtt [emlékezzünk, hogy itt olyanokról beszélünk, akik komolyan veszik a kereszténységüket - szerző kieg.] két lehetősége van: Elvetheti a vallást, mint valami elérhetetlent, avagy aláveti magát a kegyelemnek és kegyvesztettségnek. Ha az utóbbit választja, a szó szerinti értelemben megadja magát Is-

tennek. Elhiszi, hogy Isten hazafogadja, pedig nem érdemli meg. Viszatekintve az I. idézetre: Ha helyesen szorong, legyőzi a szorongását. Elérte a legmagasabbat, amit egy ember elérhet.

A II. idézet témája ugyanaz, mint az I-é. Ha a keresztény az I. szövegben a vallás elvetését választja, nem szabadul meg a szorongástól. Kísérteni fogja újra, és újra, és, hogy mentesüljön ez alól egy csomó olyan dolgot fog próbálni, hogy eltérítse, amit Kierkegaard "lármának és zűrzavarnak" nevez. Ha azonban az ember egyszer szembe nézett a szorongással, és Isten kegyelmében bízva alávetette magát teljesen, akkor sérthetetlen. Legtöbbször ismerjük e mondást: Féltünk az ismeretlentől. Az ismert szorongás nem szorongás többé. A feltételek nélkül hívó meg-hasonlott a szorongásban egyszer korábban életében, és ha a szorongás valamilyen formában netán megint kopogtatna az ajtaján, nem egy idegen szörnyeteg, amit beenged, hanem egy régi ismerős, hiszen ez mutatta meg az utat a legmagasabbhoz egy ember életében, ezért úgy fogadtatik, mint egy igaz barát.

Amikor elhagytuk a nyárspolgárt, a világa összedőlt, mint egy kártyavár, mert felismerte minden dolog üres voltát. Hogyan reagál egy ember ilyen helyzetben? Különbözőképpen természetesen - a temperamentumától, intelligenciájától, műveltségétől, stb. függően.

A primitív esztéta

Akinek nincsenek szellemi segélyeszközei, esetleg az üveg fenekén keresi a felejtést, és lassan elsüllyed ezen a módon. Ha az ember gyűlöli a lelkét, gyakran a testén áll bosszút.

A felejtés a poharak ürítgetésével meglehetősen rövidlátó módja a lét élvezetének. Az ember távoltartja a problémáit, italba fullasztja őket, és akkor azután "élvezi az életet". Ez olyan, mintha úgy akarnánk tüzet oltani, hogy benzint öntünk rá.

A kultivált esztéta

Az, akinek több erőforrása van - karakterében, szellemileg, kultúrálisan, stb.; - talán elkezdti úgy kezelni az egész létezést, mint valami nagy komédiát - egy színházi előadást, amiben az a komikus, hogy a résztvevők éppenséggel azt hiszik, hogy nem egy színdarabban játszanak, hanem a legigazibb valóságról van szó. Azonosulnak a társadalom által

kiosztott szerepekkel, életüket és lelküket teszik rá, így lesz teljes a bohózat.

Egy dolog azok közül, ami naggyá tesz egy komikust, éppen az, hogy hitelesen működik. Felismerhető az a típus, akit neveltségessé tesz, ezért röhög a publikum. Pontosan ugyanez a mechanizmus teszi lehetővé a kultivált esztétának, hogy komikusnak találja a létet. Ez a sok önmaga kiválóságáról meggyőződött hemzsegeő nyárspolgár körben, oly remekül játsza a szerepét.

Az esztéta szó definíciója

Az "esztéta" szó eredetileg egy olyan személy, aki csakis az érzékek által felfogható világot ismerte el. Később úgy fordult a szó értelme, hogy most a világ szép részéről beszélünk.

Néhány száz éve úgy gondolták, hogy "a szép" leginkább a művészet által fejeződik ki. A mai napig használatos a "szépművészet" kifejezés. Az 1700-as években esztéta volt az, aki értékelni tudta, és értette a művészetet - egy művészetértő más szóval. Manapság legtöbbször talán a szépséget szeretőt értenek esztéta alatt.

Az esztéta jelentése Kierkegaardnál

Kierkegaard szóhasználatában az esztéta az, aki azért értékeli a szépséget, mert az valami rendezettségnek a kifejeződése, és ezért nem követel semmi beavatkozást a nézőjétől, hallgatójától. Semmit nem kell javítani - minden összepasszol.

Egy példa

Képzeld el egy festményt. Ott állsz előtte és nézed. Tájkép házakkal, emberekkel. Azt gondold, hogy igen csinos. A tájkép hasonlít egy tájhoz, a házábrázolat házakhoz, az emberfigurák emberekhez. Harmónikus kép. Továbblépsz a következő képhez. A motívum ugyanaz, de itt az emberek zöldék, a fák kékek, az ég pedig barna. Ezt a festményt nézni közel olyan, mintha arcul csaptak volna. Rögtön követelményekkel áll elő veled szemben. Állásfoglalásra készíted, mert semmi nem olyan, mint lennie kéne, minden természetellenes. Valószínűleg a művész valamit közölni akart különös színkezelésével - de mit?

Kierkegaard esztétái elmenekülnének egy ilyen kép elől. Egyáltalán nem kívánnának aktívan bekapcsolódni, állást foglalni ebben a fajta művészetben, mert nélküli a harmóniát. Ha élvezniük kell valamit, akkor ennek nem szabad problémákkal traktálni őket, ami választást

követel tőlük, amikor ők éppen azt látták be, hogy minden választás illuzórikus, azaz hamis elképzelésekre épül.

A választás abszurditása

Kierkegaard egyik esztétáját így nyilatkoztatja "a választás abszurditásáról" a Vagy-vagy-ban [Enten-Eller], abban a könyvben, ami a volta-képpeni írói életművet bevezeti:

"Házasodj meg, meg fogod bánni; ne házasodj meg, azt is meg fogod bánni; házasodj, ne házasodj, mindkettőt meg fogod bánni; vagy házasodsz, vagy nem, mindkettőt megbánod. (...) Higgy egy lánynak, meg fogod bánni, ne higgy neki, azt is meg fogod bánni; higgy neki, ne higgy neki, mindkettőt megbánod; vagy hiszel egy lánynak, vagy nem, megbánod mindkettőt. (...) Ez itt uraim minden bölcsesség netovábbja."

**Kommentár Kierkegaard " Házasodj meg, meg fogod bánni..."
idézete-hez:**

Ha mai nyelvre fordítjuk, csupán azt jelenti, hogy minden választásunkat meg fogjuk bánni. Mindegy mit választunk, megbánással végződik.

Nézzük meg a társadalmunkat. Ha megvizsgáljuk a környezetünket, no és nem kevésbé saját magunkat, hány embert ismerünk, aki magára veszi választásai következményeit anélkül, hogy megbánná azokat? Hányan nem elégedetlenek az életükkel, vagy annak részeivel, pedig, néhány pontban legalábbis, korábbi választásaik konzekvenciáit nyögik. Ugyan hányan nem váltanak, mondhatni "lovat a fürdetőhelyen" , ha a választásuk olyan problémákat okoz, amit nem láttak előre? Pontosabban utána gondolva, választ a nép egyáltalán, vagy céltalanul, és véletlenszerűen keresztül cikcakkol a létén, kerülgetvén a problémákat, ahelyett, hogy legalábbis megpróbálná megoldani őket?

Az esztéta semmire sem kötelező egoista élvezkedése

Miért adja az esztéta szájába azt a sok ismétlést Kierkegaard, amikor a választás abszurditásáról nyilatkoztatja? Több oka is lehet. Egy az, hogy nevetségessé teszi az embert; nem csak a nyárspolgárságot általában, hanem az esztétát különösen. Aki többek között éppenséggel állhatatlanságával karakterizálható. Keresztül száguld a létén élvezeteket hajhászva - semmire nem kötelező élvezeteket.

Ha számára a legfőbb élvezet annyi lányt elcsábítani, amennyit csak

lehetséges, akkor az egyes lányka ellenállását legyőzni az, ami életébe izgalmat hoz, annak tartalmat ad. Amint elérte, amit akart, - a lány elcsábulását - már siet is tovább, hogy leszakítsa a következő virágot. Nem lehet egy nőt kétszer elcsábítani; ha másodszor is odaadja magát, az már csak ismétlés, és így semmi izgalom. Nincs miért küzdeni tovább, miután elérte, amit kívánt. Csak az új élvezet élvezhető.

Az ismétlés jelentősége az esztéta számára

Az ISMÉTLÉS minden áron elkerülendő, leginkább azért, mert unalmas. Vagyis Kierkegaard éppen avval ironizál esztétája felett, hogy szinte végtelen ismétlésekre ragadtatja. Az idézet amúgy fergeteges gúnyt tartalmaz a nyárspolgárt illetően is, olyan gúnyt, ami talán megtartotta aktualitását napjainkig.

Az esztéta ugyanis a nyárspolgár életén, beképzelt választásán ironizál. Ez az irónikus hozzáállás a létezéshez különben jellemző az esztétára, amikor ugye képtelen bármit is komolyan venni. Mindegy, hogy az ember ezt, vagy azt választja, az eredmény mind egy, a következmény ugyanaz. Választhatja az ember az egyiket, vagy a másikat, mindkettőt meg fogja bánni. Fel is hagyhat a választással magától értetődően, de sajátságosan azt is meg fogja bánni. Színház az egész világ.

Az irónia távolságot teremt

Ha ilyen az ember hozzáállása a létezéshez, akkor nem csoda, hogy az életfelfogása is irónikus lesz. Az esztéta távolságtéremtésre használja az iróniát, hogy távol tartson magától mindent, ami követelményeket támaszthatna vele szemben. Más szóval, az iróniája negatív, miután semmit nem tud a helyébe tenni. Az ember semmire nem használhatja a meddő, terméketlen kritikát, és nem tudja Kierkegaard esztétája sem. Nem segít az életén, miután nem mutatja meg a kiutat abból a kétségbeesésből, amiben található.

Egy kis filozófiai logika

Próbáljunk egy kicsit filozófikusak lenni - használjunk egy kis filozófiai logikát. Amikor az ember esztéta, akkor a társadalomhoz képest az, amiben él. Ha ugyanis nem lenne a nyárspolgároktól nyüzsgő társadalom, amihez kritikusan viszonyulhat, akkor nem lehetne esztéta. Vagyis, meglehetősen irónikusan, az esztéta egzisztenciája azon a

társadalmon alapszik, amittől távolságot tarthat. Önmaga ellentétének ereje tartja fenn. Hagy próbáljam láthatóvá tenni ezt más módon. Minden fogalom csakis önmaga ellentétének ereje által egzisztál. Ha azt állítjuk, hogy egy lány szép, ez csak akkor érthető, ha ellentétéhez tudjuk hasonlítani azt, hogy valami szép, mégpedig ahhoz, hogy valami meg csúnya. Ha a csúnya fogalma nem létezne, akkor a kijelentés: Szép lány, merő habraty volna. Ez érvényes olyan fogalmakra mint például, kövér, sovány, magas, alacsony, stb. Másképpen fogalmazva hát, az esztéta foglya annak a társadalomnak, amiben él. Ez is ironikus, de ez olyan ironia, ami nem az esztétától jön, hanem a tény-szerinti életfeltételekből, amiknek alá van vetve.

Az esztétikai élettartalom

Valaki csodálkozhatna, hogyan tud az esztéta egy ilyen életet kibírni. Mivel tölti az idejét? Nem minden esztéta fekszik vízszintesen a levegőben állandóan, hogy a lehető legrövidebb idő alatt a legtöbb lányt elcsábítsa. Mi van, ha művészet kedvelő, hogyan üti el az időt? Kiváló dolog lehet múzeumokba járni, de hát ez ugye nem töltheti ki az egész napját. Ha más nem is, de fájni kezd az ember lába egy pár óra után. Mit csinál hát? Sajátos, de meglehetősen sok időt használ szerepjátásra, csakúgy, mint a nyárspolgár. A különbség csak annyi, ő tudja, hogy játszik, és ezt gyakorta arra használja, hogy bolonddá tegye azt, akivel együtt van. Olyan, mint egy kaméleon, ami mindig a környezete színére vált. Ha például együtt van egy pappal, keresztény szempontokat vesz fel, és miután a kifejlett esztéta szabály szerint egy igen tehetséges fickó, kiválóan tud az élet magasabb szempontjairól diskurálni. Pompásan mulat, amíg ez tart, hiszen ő nem gondolja az egészet komolyan. A sikere titka az, hogy a pap azt hiszi, egy őszintén hívő emberrel van dolga.

Az esztéta és a házasság

Az egyik esztéta Kierkegaard Vagy-vagy-ának "Váltógazdálkodás" ["Vekseldriften"] fejezetében az "állhatatosságról", azaz a változatlan hűségről a környezettel kapcsolatban ezt mondja: "... A barátság máris veszélyes, a házasság még sokkal inkább; tudniillik a nő a férfit olyan gyorsan romba dönti, amilyen gyorsan az elkötelezi magát a tartós kapcsolatára vele. Vegyünk egy fiatalalembert, heves, mint egy arab mén, hagyd megnősülni, és el van veszve. Elsőre büszke a nő, azután gyenge,

azután elájul, majd a férfi ájul el, végül az egész család. Egy nő szerelme csak tettetés, és gyengeség.

Attól, hogy az ember nem megy bele a házasságba nem muszáj az életéből hiányoznia az erotikának. Az erotikus is tartalmazhatja a végtelenséget, de költői végtelenséget, ami éppúgy korlátozódhat egy órára, mint egy hónapra. Amikor két ember egymásba szeret, és sejtik, hogy egymásnak lettek szánva, akkor erősnek kell lenniük, hogy szakítsanak; ugyanis együtt maradva minden csak elveszhet, nincs semmi nyernivaló. Ez paradoxon [önellentmondás - szerző ford.] és az érzelmeknek is való, nem az észnek. Ezen a területen kiváltképpen a hangulatokat kell tudni kezelni, ha ez megy, akkor azok kimeríthetetlen variációit hozhatjuk létre. (...)

Amint egy tapasztalt tengerész mindig kutatva figyel elöl a vizet, és jó előre megérzi a szél változását is, éppúgy muszáj mindig előre látni a hangulatokat. Tudni kell miképpen is hat a hangulat, és milyen lehet a másokra tett valószínűsíthető benyomása, mielőtt az ember magára ölti. Először tiszta hangokat szólatatunk meg a húrokon, és figyeljük mi talál el valakit, azután következnek a félhangok. Minél több gyakorlati tapasztalattal bír az ember, annál könnyebben győzi meg magát arról, hogy sokkal több található benne, mint amire valaha is számított. Amikor olyan érzékeny emberek, akik különben igencsak unalmasak ingerültek lesznek, akkor gyakorta viccesek. A bosszantás kiváltképpen alkalmas eszköz felfedezni a népség igazi karakterét. A véletlenszerűségben rejlik az egész titka. Azt lehetne hinni, hogy nem művészet véletlenszerűnek lenni, de bizony elmélyült tanulmányokat követel olyan módon véletlenszerűnek lenni, hogy az ember ne menjen olyan messzire, hogy élvezze a dolgot. Nincs közvetlen örömködés, hanem valami egészen más, amit magunk fektetünk be teljesen véletlenszerűen. Megnézzük egy színdarab közepét, vagy elolvassuk egy könyv utolsó harmadát. Ezúton valami egészen más élvezetet kapunk, mint amit az író olyan jól kigondolt a számunkra. Valami mindenestől véletlent élvezünk, az egész létezését áttekinthetjük ebből az alapállásból, és hagyhatjuk a realitást itt megfenekleni."

Kommentár az "állhatatosság" idézethez: Nézzük csak meg

közelebről.

Az esztéta a barátságtól és házasságtól való eltanácsolással kezdi. Ennek alapja, hogy a barátságban, és házasságban ismétléssel találkozunk, és amint emlékszünk talán, az esztéta minden áron el kívánja kerülni az ismétlést, mert ez a szemében gátja az élvezetnek.

Kötelességekkel is találkozik a barátságban és házasságban, a kötelességek premisszái pedig a társadalom által teremtetnek, miután ezek társadalmi normák kifejeződése, hogy mi tekinthető jónak, vagy rossznak az emberei kapcsolatokban. Más szóval: Amikor a közösség azt mondja, hogy ha két ember szereti egymást az a helyes, ha össze-házasodnak, az a társadalmi morál kijelentése arról, hogy ebben a helyzetben mi is "a jó". Az, hogy "a jó" egybeesik avval, amit az érzelmeik, és szenvedélyeik nyomán kívánnak, vagyis éppenséggel a házasságot, az vélhetően nem véletlen. Nehéz lenne olyan társadalmi morált respektálni, ami jelentős részben nem esik egybe avval, amit az emberek amúgy is kívánnak az életüktől. Könnyebb ügy igazodni, ha az ember a környezetétől azt hallja arra nézvést mit is kell tennie, amit amúgy is tett volna. Ezért mondja az esztéta, hogy ki kell törni egy kapcsolatból, pedig az érzelmek mást kívánnak. Hagyjuk az értelmet mérlegelni, merthogy éppen az ész az, ami megmutatta, hogy a közösség felfogása "a jóról" egy nagy illúzió nyugszik. csak a nyárspolgár hiszi, hogy "a jó" az a helyes is, és éppen ez az, amit az esztéta elutasít.

Házasság és közösség

A házasság a társadalom számára egy élethosszig tartó kapcsolat két ember között. Ez a legkevesebb, amit egymásnak és Istennek ígérnek, amikor összeházasodnak egy templomi esküvőn. Vagyis örök, vagy végtelen kapcsolatról van szó, örök és végtelen, legalábbis, amíg mind-két házastárs él. Bizonyos értelemben sületlenség persze ebben az összefüggésben örökről, és végtelenről beszélni, miután általában valami egészen mást értünk e fogalmak alatt, éppenséggel valami mérhetetlen időtartamot, ami ezért nem is időtartam. Annak, hogy az örököt egy földi emberi életre korlátozom itt, az az oka, hogy az olvasó jobban értse, mit is ért az esztéta azon, hogy az ember élhet erotikus életet, úgy is, ha nem házasodik meg, és ez is lehet végtelen - költői

értelemben.

A poétikus végtelen

Az esztéta úgy véli, hogy a csábítónak ugyanolyan komolyan, ugyanannyi "munkabefektetést" kell eszközölnie a kiválasztott szépség elcsábításába, mint a társadalom szemében a férjnek a házasság működtetésébe egy hosszú életen keresztül. Vagyis a poézis a csábítás művészetében rejlik, és ezt komolyan kell venni. Miért is?

Vegyünk egy példát: A primitív csábító

A primitív férfi csupán a szekszuális kielégülésére gondol. Ezért, ha el tudja érni, hogy meghengergesse a lányt a matracon, és szeretkeznek, evvel meg is elégszik. Az élvezete nagyjából ugyanolyan hosszan tartó, mint Nyúl Péteré. Egyáltalán nem kap annyit a kapcsolattól, amennyit elérhetett volna. A tapasztalt csábító, avagy a csábítás művésze

A fentiekkel ellentétben a tapasztalt esztéta tudja, hogyan képes kipréselni az utolsó csöpp élvezetet is a kapcsolatból. Művészetté teszi a dolgot. Először a legelső kontaktus feszültsége, az első közeledésnél, hogyan kerülhető el, vagy győzetik le az elutasítás. Mint a vívó, aki pontosan megítéli ellenfele mozgását, reakcióit, és pszichéjét, hogy a megfelelő pillanatban bevigye a döntő dőfést. Esetleg elszámítja magát - az ellenfél kivédi [elutasítja - szerző kieg.] a dőfést, de ez csak felerősíti az élvezetet, mert növeli a feszültséget. Újra támad, és ha művésze mestere, védekezésre kényszeríti az ellenfelét, hogy végül - talán győzzön. A harc eredményének bizonytalansága is feszültséget, ezáltal élvezetet okoz. Amíg harcol, kiszámítja esélyét a győzelemre, és ha erős ellenállásra talál, meg kell erőltetnie magát a végsőkig, be kell mutatnia egész művészetét, hogy nyerhessen.

A csábítás szellemi élvezete

Amennyiben az ellenállás nem túl kemény, és vívó esztétánknak felsejlik a győzelem előre, akkor külön élvezet azt elképzelni, mit is hozhat ez magával. Elhagyván a képes beszédet, visszafordulván a realitás világába ez azt jelenti, hogy elképzelni a szekszuális egyesülést a lánnyal legalább akkora élvezet az esztétának, mint maga az aktus. "A várakozás öröme a legnagyobb" szempont kimondottan esztétikai.

Magyarázat Kierkegaard tengerész hasonlatának használatáról

Alláspontja példázatául Kierkegaard az esztétát egy tengerészhez hasonlítja, aki ki tudja számítani a szelet, mielőtt az eléri a hajót. Ugyanígy használhatta volna a vívó képét, aki előre látja, hogyan támad ellenfele legközelebb. Amikor az esztéta arról értekezik, milyen fontos beleérezni tudni mások hangulataiba, akkor ugyanez a gondolatmenet érvényesül. Ha nem mérjük meg a lány hőmérsékletét (átvitt értelemben), akkor nehéz kitalálni miképpen is győzhetjük meg. Nincs két nő, aki ugyanazon technikának dől be. Ezért a csábítónak esetről esetre kell alakítani a taktikáját (csábításról, csábításra).

"Ráhangolódni" a körülményekre

Éppúgy, mint a zenekar első hegedűsének elő kell csálnia egy tiszta A hangot a hegedűjén, hogy a zenekari tagok ehhez tudják hangolni a hangszereiket, az esztétának is ki kell találnia, hogy összhangban van-e a körülményeivel. Ha nem, akkor gondoskodnia kell arról, hogy így legyen, mert különben nehéz elérni az első kontaktust. Amikor azután elfogadtatik, mint aki a társasághoz tartozik, akkor nyugodtan belefoghat felfedni a köztes hangokat, vagyis a többiek gyengéit. Más szóval rétegről, rétegre leleplezni a karaktereket, amire az évődés kiváló esz-köz, mert rábírja az embereket, hogy elfelejtsék óvni a látszatot az összeomlástól, nehogy igazi személyiségük előbukkanjon.

Látszattal a külvilág ellen

Mindannyiunknak van valami homlokzatunk, amit kifelé mutatni kívánunk. Szeretnénk intelligensnek látszani, vagy érzékenynek, viccesnek, stb. Hogy ezt elérjük, bizonyos módon viselkedünk. Úgy öltözködünk, ahogy hisszük, a magunkra vett szerepünkkel összhangban van, és a szóhasználatunkat is megpróbáljuk ehhez igazítani. Például manapság valamely popcsillag rengeteg rajongója próbál rá hasonlítani. A legszélsőségesebb módokon azonosítják magukat vele, úgy öltöznek, úgy beszélnek, mint ő. Ha valami határozott szlenget használ, akkor azt átveszik, és része lesz a rajongó csoport nyelvének. De muszáj arra emlékeznünk, hogy az esztéta az okból vesz föl maszkot, ami passzol a környezetéhez, hogy befogadtassék, és ílymódon játszhasson a többiekkel a feszültség kedvéért.

A megfelelő maszk kialakításának művészete

A fenti idézet végén az esztéta a véletlenszerűség művészetéről beszél. Ez alatt éppenséggel a pillanatnak legmegfelelőbb maszk kialakításának művészete értendő. Az egyik alkalommal az egyik maszk, másnap egy másik passzol. Aláhúzendó, hogy bizony nehéz oly módon maszkot váltani, hogy az valódi arcnak tűnjék, márpedig olyannak kell lennie, különben nem bolondítja el a környezetet ugye. Az ember könnyen bele-savanyodik a különféle szerepekbe, ha nem vigyáz nagyon, de amikor valami ennyire nehéz, akkor az élvezet is annival nagyobb, ha sikerül a dolog.

Az esztéta úgy manipulálja a környezetét, mint valami bábos

Az esztéta azt is állítja, hogy nem élvez közvetlenül, hanem azáltal, amit mintegy véletlenszerűleg maga fektet be a dologba. Ez annyit tesz, hogy nem emberek egy bizonyos körének társasága adja az élvezetet, hanem az a tartalom, amit az ember képes kihozni belőle. A népség hozzáhangolódik az ember tónusához, úgy táncol, ahogy ő dudál, vagy, amint tetszik.

Az esztéta emberi jellemzői

Ezidáig az esztétát úgy mutattuk be, mint egy ellenszenves alakot, de nem - csak - az. Mindenekelőtt egy szerencsétlen ember, aki miután valamely komoly lelki krízis elé állított, nem talált más kiutat, mint a destruktívát. Nem talált olyan válaszra, ami kiemelte volna a válságból, és az élet valamely értelmes útjára vezette volna.

Ki a felelős?

Egy másik kérdés lehet, hogy muszáj-e az embernek olyan nagyon sajnálnia azokat, akik szorosabb kapcsolatba kerültek az esztétával. A fiatal lány, akit elcsábított mégiscsak hagyta magát elszédíteni, aktívan résztvett a komédiában, noha talán ez neki mégse volt színjáték. De választott, hagyta magát, és így felelős a cselekedeteiért. Azok, akik mindig, amikor valami rosszul sül el, avval jönnek, hogy: "Nem tehetek róla. Nem az én hibám volt", pedig aktívan, vagy passzívan részük volt abban, ami kiváltotta a tragédiát, nem érdemelnek nagyobb együttérzést, mint a gátlástalan csábító, aki tisztán tudja mit tesz, és kiáll a cselekedeteiért.

Az esztétika pozitív is

Nem ajánlott hátradőlni avval az elképzeléssel sem, hogy az esztétika csak valami rossz lehet. Szörnyű is lenne, ha megtagadnánk magunktól az életöröm, és élvezet minden formáját.

Kierkegaard sem így vélte. Csupán megmutatta, hogy a létezésben az esztétikai a saját jelentőségében mérendő, és, hogy az életben van más és több is, mint az élvezkedés.

AZ ETIKUS ÁLLAPOT

VAGY -VAGY

Azon esztéták, akiket eddig megismerhettünk Kierkegaard Vagy - vagy-ából jöttek, közelebről az első kötetből, amely bemutatja az esztétikai állapotot. A második kötetben találkozunk *assessor* [akkori idők rendőrbírája kriminális ügyekben - szerző kieg.] Wilhelm bíróval. Kierkegaard a levélformát választotta a bíró esztétáról és etikusról szóló gondolatainak kifejtésére. Ez a Wilhelm egy pár óriás hosszúságú levélben arra akarja rábíri barátai egyikét, a fiatal A-t, hogy hagyjon fel esztéta életvitelével, és legyen etikus.

Wilhelm tanácsai A-nak

Ha távirati rövideggel akarnánk összefoglalni, mit is tanácsol W. A -nak, akkor ennek a mondatnak kellene lennie: Válaszd magadat. Ha valaki meg van zavarodva, márpedig megvan, ha esztéta, akkor magát kell választania, amint van - egy zavarodott emberke. Ez magyarázatot követel. Az esztéta ugye csupán egy korábbi nyárspolgár, aki belátta, hogy az élete névtelen hatalmak által irányított, ezért a választásai nem a sajátjai, hanem olyan viszonyoknak köszönhetőek, amiknek nem ura. Ezért azután ugyanúgy lehet hip, mint hop, amit választ. Még azt sem mondhatja, hogy a jót választja, mert, amint láthattuk "a jó" attól az időtől függ, amiben élünk, és úgy változtatja a tartalmát, ahogy a szél fúj.

A választás, mint abszurditás

Persze nem kelhetünk át a léten úgy, hogy ne kelljen választanunk, de az esztéta úgy teszi magát túl a nehézségen, hogy a szerencsést és gyümölcsözőt választja, abból a jelszóból kiindulva, hogy: Ha ezt választom az jó, de ha nem teszem, az is jó. Más szóval, nem tud

minősítetten állást foglalni, hiszen a választás a számára abszurditás.

A választás, mint reális lehetőség

Íme, Wilhelm mondja: 1) Tudsz választani 2) azért, mert magadat választod, amint vagy - egy szerencsétlen ember. Láttuk korábban, hogy a jó történelmileg meghatározott, de A. nem. Ő itt, és most van. Nem változó, hanem állandó, hogy matematikai kifejezést használjunk, bár magától értedődően befolyásolt a történelmi idő által, amiben felnövekedett. Meglehetősen sajátosnak tűnhet azt tanácsolni valakinek, hogy válasszon valami negatívát, de van értelem a bolondságban.

"A jó" érvényes fogalommal lesz

Amikor Wilhelm azt mondja A-nak, hogy válassza a kétségbeesést, ezt azért teszi, mert kétségbeesett, hiszen esztéta. Ha A hallgat Wilhelme két dologra jön rá: 1) Választott valami valódit, és ezért ez jó, és 2) egyáltalán - választott. Egyedül már a valódi választás tovább lendíti A. emberi fejlődését. Ugyanis egyik legfontosabb karakterjegye az esztétának, hogy nem választ valami idea alapján, hiszen meggyőződése, hogy minden választás abszurd. Annak, hogy A. egyáltalán tudott választani az az oka, hogy első alkalommal esztéta egzisztenciájában felfedezett egy jónak definiálható választási lehetőséget.

Ember/Isten

Korábban a könyvben leírtuk, hogy a fogalmak csak egymás ellentétei révén érthetőek (hideg/meleg, stb.) Amikor például Szókratész azt állította, hogy nem tud semmit, nem hasonlította tudatlanságát mások kisebb, nagyobb tudásához. Ellenkezőleg, volt olyan szerénytelen, hogy úgy vélje, több belátással bír, mint mások, miután ő volt az egyetlen, aki tudta, hogy nem tud semmit. A másik oldalról nézve persze nem lehet valaki tudatlan, anélkül, hogy összehasonlítna magát valaki, vagy valami tudóval. Miután ez a "valami" nem található az emberek között, muszáj rajta kívül keresni, és egyetlen egy lehetőség van - hogy a tudás csakis az isteni, létezőlő princípiumé lehet - avagy Istené, ha az ember úgy akarja.

Az etikus állapothoz vezető gondolatok

Ugyanígy áll a kétségbeeséssel. Kétségbeesettnek lenni beláthatólag nem valami pozitív helyzet, ha az ember nem tudja a kétségbeesését

valami konstruktívra használni. A másik oldalról nézve, viszont nem választhatja a kétségbeesést, ha nem található ennek valami abszolút ellentéte. Ennek az abszolút ellentétnek, a dolog természetéből eredően muszáj abszolút pozitívnak lennie, és abban a pillanatban, amikor a kétségbeesés elismertetik, ez ugyanakkor elismerése valami örökérvényű jónak is. Ez az örökérvényű jó ugyanúgy az emberen kívül található, mint a megismerés, vagy tudás lehetősége emberen túli volt Szókratész gondolatvilágában.

Vallásosság ész által

Ha egy esztétára gondolunk, aki olvasta Szókratészt, és elérkezett életében ahhoz a ponthoz, hogy önmagát válassza, a következőket fogja átélni: Mint ember tudatlan - azaz muszáj lennie valami magasabb rendű tudónak - és ez Isten. Mint ember kétségbeesett - vagyis láthatónak kell lennie olyan felsőbb fokú valaminek, ami e kétségbesés ellentétét magában foglalja - és ez Isten. Amikor tehát az esztéta magát választja, mint embert, ezáltal bevon egy fölérendelt lényt is a létezésébe. Vallásossá lesz, abban az értelemben, hogy az értelme használata által elismeri, hogy van egy hatalom, ami fölötte áll. Ezután nem kezelhetjük úgy tovább, mint esztétát. Etikussá lett.

Az etikai kihívás: Azt választani, ahogy az ember van

Az etikus ember nem kereng a lét üres terében. Avval együtt, hogy önmagát választotta, a teljes felelősséget is vállalta magáért. Miképpen is tehetette ezt meg? Azáltal, hogy belátta Isten fölötte áll. Isten magasabb rendű, avagy a hatalom, aki őt is teremtette, mint embert. Amikor tehát önmagát választja, elfogadja magát Isten kezéből, és ezért képes vállalni a felelősséget a saját életéért. Két ember nem választja magát ugyanazon a módon, mert különbözőek, ezért nem lehet megmondani, hogy mi az igazi módja az emberlétnek. Ami jó az egyiknek, az lehet rossz a másiknak. Ebből következik, hogy az egyes ember kénytelen maga felelősséget vállalni a saját életéért. Ez valami nagy és súlyos felelősségnek tűnhet, amit cipelni kell körbe, de ha ez Istennel egyetértésben történik, elbírható.

A felelősség, mint önmagunkkal szembeni kötelezettség

Ha egyszer valaki komolyan önmagát választotta, azaz minden hibájával, és hiányosságával együtt, amit csak a karaktere tartalmaz, akkor

többé nem szabadulhat a felelősségétől. Nem tud többé alkalmas és alkalmatlan időben a bizalmasaihoz futkosni, hogy panaszkodjon szerencsétlennek mutatózó választásai miatt, és ugyanakkor megtagadni a felelősségét a következményeket illetően.

A következőkben megpróbálom láthatóvá tenni a problémát, hogy mit is jelent önmagunkat választani, amilyenek vagyunk. Ha például túl sokat dohányzom (márpedig ez így van) két lehetőségem van: Megpróbálhatom abbahagyni (amit meg is tettem), vagy elfogadom magam egy olyan embernek, aki dohányzik, méghozzá túl sokat. Az első lehetőség magában hordozza azt, hogy át kell alakítanom magam. Először föl kell halmoznom egy jókora adag rossz lelkiismeretet, mert túl sokat dohányzom, azután a rossz lelkiismeret hatására el kell döntenem, hogy most azután vége. Ki a dohányossal. Teli önigazoló ügybizalommal találkozom az első dohány nélküli nappal, és totálisan megváltozom napközben. Újjászületettnek érzem magam, minden káros szenvedélyemet kidobtam a hajóról, robbanásig teli vagyok energiával, folyamatosan beszélek, hisztérikusan nevetek a leglaposabb vicceken is, és nagyjából elviselhetetlen lettem a környezetem számára. Farizeus lettem, mindenkinél mindent jobban tudó, fölülemelkedett a szegény bolondokon, akik még mindig nem jöttek ki a dohánymocsárból, és elmesélem nekik, hogy milyen egyszerű élet várja őket, ha ők is megbölcösülnek, mint én - amikor végre rátalálnak az útra. Ez történik az első napon. A másodikon lázasan kutakodok az összes zsebemben, minden elgondolható, és elgondolhatatlan rejtekhelyen egy otffelejttett cigaretta után, hogy, ha találok egyet, suttymban elszívjam a végén. Végülis csak egyetlen egy cigarettáról van szó, és az csak nem okoz kárt ugye. Rómát sem egy nap alatt építették föl. Legbelül persze tudom, hogy becsapom magam, és avval vádoló magam, hogy gyenge vagyok, karakterhibás személy, aki nem tudja véghezvinni, amit elhatározott, stb. Szerencsétlennek éreztem magam előbb, amikor dohányoztam, de most még szerencsétlenebb leszek, mert visszaesek.

Ha azonban a szájalmas komédia helyett, ami csak még szerencsétlenebbé tett, úgy választom magamat, amint vagyok - egy reménytelen

dohánynarkomán - megbékélek az elmémben. Valami sajátos történik, az, hogy most szabadon mondhatom magamnak: OK, te egy roncs vagy, de rendben van. Jobb lenne, ha nem így volna, de miután így van, ezt kell elfogadni. Ez nem akadályoz meg abban, hogy egy későbbi időpontban megpróbáljak leszokni ismét. Csak más alapokon kell történnem. Ha nem sikerül, nem leszek boldogtalan, mert hiszen elfogadtam magam olyannak, amilyen vagyok - egy roncs. Más szóval, magamat választottam. Ami döntő ebben a választásban, az az, hogy valódi. Nem valami ideális képet választottam magamról, hanem magamat, amint vagyok éppen. Ezért nem vagyok kétségbeesve többé, mert egy állandó tényező lépett fel az életemben, a saját egzisztenciám formájában.

A társadalom felfogása a felelősség fogalmát illetően

Ha az olvasó egy napon venné a fáradságot, hogy meglátogassa a városi bíróságot, és aznap éppen büntetőügyek lennének a napirenden, akkor megfigyelhetné, amint nem csak a védő, de még a bíró is próbálja megtalálni mindazt a mentő körülményt az ügyben, ami csak a vádlott előnyére szolgálhat. Ha például szerencsétlen gyermekkorra volt, ez elő fog kerülni, hogy mentségére váljon. Más szóval az egyes emberen kívüli viszonylatok, többek között a jogrendszerben is belejátszanak a felelősség fogalmának definiálásába. Ez a jogrendszer természetesen arra épül, amit az ember társadalmi erkölcsnek, vagy etikának nevezhet, de nem Kierkegaard etikus ember modellje az előkép. A nyárspolgárnak egyébként ez a felelősséget általa elképzelhető minden módon kielégítő rendszer, és miután a lakosság túlnyomó többsége nyárspolgár, ily módon eleget is tesz az elvárásoknak.

Mikor igaz Isten az egyénnek?

Egy előző bekezdésben leírtuk, hogy amikor az ember önmagát választja, miképpen választja ugyanakkor Istent is. Ebből logikusan annak kéne következnie ugye, hogy mielőtt ez megtörténik, Isten nincs az egyén számára. A nyárspolgár talán szorgos templomjáró, pénzt dobál a perselybe a Kül Misszió számára, asztali, és esti imát mond, és az egészet tekintve igaz kereszténynek tartja magát, és rendben lévőnek a viszonyát Istennel. De miután Istent illető választása a nyárspolgári feltételek szerint történt, ez nem igazi választás. Nyárspolgárként ugyanis az ember bármit választhat, anélkül, hogy ennek a legkisebb

valódi jelentősége volna.

Próbáljuk megérteni a következőkben, hogy mi is volt Kierkegaard véleménye az efajta vallásosságról. A szöveg *A pillanat [Øjeblikket]* 9. számából való:

Kierkegaard a nyárspolgári vallásosságról

"... Volt egyszer, amikor "az ember" oly módon viszonyult önmagához a kereszténység egy végtelen elképzelésében, hogy komolyan vette a meghalást [a világ számára], azt, hogy gyűlölje magát, meg a tanításért való szenvedést, és akkor olyannyira nehéznek találta az életet, igen olyannyira fojtogatónak, hogy még a legkeményebbek is majdnem összerogytak a nehézségek alatt, férgekké zsugorodtak, és még a legalázatosabbak sem voltak messze a kételkedéstől. Éppen emiatt a sok nehézség miatt, légy csak felszínes - és látni fogod, amint az összes ne-hézség eltűnik! Légy felületes; és legyél bár magad lelkész, esperes, vagy püspök, aki - egy az új testamentumra tett szent eskü erejével - egyszer egy héten háromnegyed órában hangosan habrattyol valamit, de különben minden más fontosabb egy jó napon; vagy légy magad is hívő, aki háromnegyed órában felemeltetik ama magasságba, amit a pap habrattyol, de különben legyen minden más fontosabb egy jó napon: És látván látod majd, hogy minden nehézség eltűnik! Hamisítsd csak meg a legmélyebb alapjaiban Isten, avagy a kereszténység felfogását ezen életről, legyen az útjelző, hogy ez az út az igazi, ez Istennek tetsző, hogy ez (éles ellentétben Isten szavával) könnyű - és látni fogod, hogy az összes nehézség eltűnik, ez a világ pompássá válik, pompázatosabb, kényelmesebb, és könnyebb minden évszázaddal, amit ilyen módon élünk. És ne szégyenkezz egyáltalán, higgy nekem, senki nem fog beléd kötni, az egész banda ugyanabból az anyagból öntetett, a dicsérő szónoklat már elő van készítve, az okosságod dicsérete, a dicsérő beszéd azoktól, akik rólad áradoznak, és akik - milyen okosan van ez kiszámítva - önmagukat dicsérik, és csak akkor ítélnének el, ha nem olyan volnál: mint mindenki más."

Kommentár Kierkegaard nyárspolgári vallásosságról szóló

szövegéhez:

Az idézet elején Kierkegaard leírja, hogy a régi idők keresztényei olyan mértékben próbáltak felnőni a keresztény ideálhoz, hogy majd összeroskadtak a terhek alatt. Ezután az ő ideje kereszténységének szatirikus leírása következik, amikor a nép már régen belátta, hogy semmi oka megszakadnia abban, hogy megpróbál az ideálok után élni, amikor senki más sem próbálja ezt. Ami komolyan indult, átalakított komédiává, és felületességgé. Maguk a papok is, akiknek mintaképül, és kalauzul kellene szolgálniuk a keresztényeknek, résztvesznek a maszkábalban, és ez teljesen világos mindenkinek, olyannyira nincs megfelelés a szószékről előadott prédikációik, és az életvitelük között. A másik oldalon persze ez sokkal könnyebbé teszi a hívők számára, hogy az életüket keresztény komolyság nélkül rendezhessék be. Még előny is származik a dologból, miután így az ember nem válik ki ugye a tömegből - "a többi" közül. Ez anonim biztonságot ad, nincs kockázata annak, hogy a többség megbűbolja a delikvenst, mert másmilyen. Ellenkezőleg, mindenki, a papságot is beleértve kész dicsérni - dicsérő szónoklatot tartani, amint ezt Kierkegaard nevezi, mert a szónok ily módon indirekt módon saját komolyságának hiányát is dicséri. Az egyetlen, ami a népet feldühíti, ha az ember megengedi magának, hogy másmilyen legyen. Ennek oka persze az, hogy ily módon kiállítatik a többség hiányos volta - felpiszkálódik a rossz lelkiismeretük - és ezért kell magára vennie a dühüket.

Az etikus valláshoz való viszonya

A fentiekben Kierkegaard azon a langyosságon és cinizmuson humorizált, ahogy a lekész az evangéliumot átadja, és amint azt átveszi az úgynevezett keresztény áhítat kereső. Az etikus nem ilyen módon vallásos. Természetesen ő is, mint mindenki más etikus egyszer nyárs-polgár volt, és ezért valószínűleg valamely időpontban hasonló felületes kapcsolatban volt avval a vallással, amivel Kierkegaard szavain keresztül éppen megismerkedtünk. Ez egy meghaladott állapot. Első alkalommal életében elismeri Isten létét, amikor érzi, hogy saját magát veszti át tőle, vagyis Isten által veheti át a felelősséget saját magáért. Ennek ellenére nem lesz, Kierkegaard nyelvhasználata értelmében, vallásos - csupán etikus. Ez logikátlanak tűnik, és ezért magyarázatot igényel.

Hogy láthatóvá tegyük a problematikát - még egyszer - visszatérünk az esztétához. Az ő gondja az volt, hogy nem tudott "igazi", autentikus emberi életet élni, mert az egész létezését torzképpnek, illúzióknak látta, amihez lehetetlen volt komolyan viszonyulnia.

Mondhatjuk, hogy elvesztette magát az életben. Ezen a feladványon az etikus túllépett. Éppen megtalálta magát - a saját egzisztenciájában - úgy, amint van, minden dísz és minden mentség nélkül. Most átalakul valami az etikusban. Éppen, amiért megtalálta az énjét, újra be tud lépni az emberlétebe.

"Realizálni az általánost"

Most akkor "realizálhatja az általánost", hogy Kierkegaard kifejezését használjuk, mondhatni élhet egy egészen átlagos emberi életet, annak örömeivel, gyászával és reményeivel.

Ha ebben az állapotban elragadtatna a kereszténység által - igazán és komolyan - akkor nem tudná realizálni az általánost. Visszavonulna a világból, hogy az Új Testamentum szerint éljen.

Kierkegaard abszolutikusan tolmácsolja ezt, vagyis kiragadja a legmesszebbvivő konzekvenciákat az Új Testamentumból. Ha pár rövid szóba akarjuk préselni ezeket, akkor ebbe az irányba kellene mutatniuk: Szenvedned kell a hitedért. Semmit nem kapsz ajándékba. Le kell mondanod e világról, és az ezután következőre kell koncentrálnod.

"Meghalni" a világ számára

Kierkegaard azt mondja: halj meg a világ számára. És éppen ez, az, amit az etikusnak nem kell. Neki realizálnia kell az általánost - a világban kell élnie, és élnie kell a világgal, de ezt tudatosan kell tegye. Ami annyit tesz, hogy akceptálnia kell, ami éppen most érvényes a világban.

A nyárspolgár és az etikus közötti különbség

Na de hát, vethetné közbe az ember, nem lett akkor újra nyárspolgár belőle? Nem, nem lett, mégpedig a következő okból: Amikor magát választotta, úgy, amint volt, minden hibával és hiányossággal, Isten kezéből fogadta el magát, és átvette evvel a felelősséget az életéért. Fordítva pedig, Isten elfogadta, amint volt, - evvel és evvel a hibával, és hiányossággal. Vagyis nem lett perfekt ember attól, hogy etikus lett - hanem egy igaz ember lett. A kérdés csak az, hogy perfekt és ember egyáltalán egymásra vonatkoztathatók-e. Nem üres térben egzisztálunk

ugye, hanem egy állandóan változó társadalomban, ahol az egyik dolog, ami folyamatosan változik, az a jó és a rossz fogalma. Az etikus először akkor tapasztalta meg Istent, amikor etikus lett - előtte a legjobb esetben valami konvenció volt a számára. Logikus végkövetkeztetés, hogy Isten azelőtt is volt, mielőtt az etikus fölfedezte. Hiszen különben ő teremtette Istent, és nem fordítva.

Isten, mint az örök jó

Isten tehát örök, és Isten teremtette az etikus. Ő teremtette különben a nyárspolgárt, és az esztétát is. Miután Isten az örök, az örök érvényű, az örök jó, az egyetlen jó teljességben érve, ezért lehetetlen elképzelni, hogy a nyárspolgár és az esztéta valami rosszat reprezentáljon. Ők is a maguk módján a jó egy bizonyos oldalának, vagy árnyalatának kifejeződései.

Az etikus megnyugtatása

Az etikus ezért nem veheti el a társadalmat, amihez tartozik, mert Isten a teremtő - a társadalomé is, mert az Isten által teremtett individuumokból áll. Az etikus nyugodtan aktivizálhatja magát a társadalomban, és élhet egy látszólag tipikus nyárspolgári életet, de ezt ő azon kétségbeesés nélkül teheti meg, ami rejtett a nyárspolgár számára, és elismert az esztétánál.

Az etikus elfogadja a társadalmi normákat

Amikor az etikus részt vállal a társadalomban, elfogadja ezáltal annak érvényes nézőpontját a jót és rosszat illetően is. Vagyis elfogadja a közösségi normákat. Az egyik ilyen norma a házasság. Mostanság egyre inkább elfogadott a papír nélküli kapcsolatban élés, de ennek a növekvő mértékű elfogadotásnak dacára a társadalom leginkább abban érdekelt, hogy házasodjon a nép. Ez látható a törvényhozásban is, ami teljesen nyilvánvalóan favorizálja a házasságot, szemben a papír nélküli kapcsolattal. Persze lehet egy ilyen együttélés éppolyan bensőséges, és kötelező érvényű a partnerek számára, mint a házasságban. Lehet épen úgy életreszóló is. Semmi nem gátolja meg azt, aki papír nélkül megfogadja Isten előtt, hogy élete végéig együtt marad a másikkal. Vagyis, ami megkülönbözteti az ilyen típusú együttélést a házasságtól, az a hivatalos megerősíttetés, vagy a templomban, vagy az anyakönyvvezetőnél, és hát nem pontosan ugyanazok a jogi következmények, mint a házasság esetében. Ha például az egyik fél meghal, akkor adódhatnak

problémák az örökséget illetően, vagy, ha elválnak egymástól, akkor szintén lehetnek gondok az esetleges szülői jogok, és láthatás tekintetében. Kierkegaard nem volt valami nagy csodálója "a hivatalosságnak", de a másik oldalon meg a házasság híve volt, az elkötelezettség miatt, amikor a házas felek elkötelezik magukat egy életen keresztül szeretni egymást.

Kommentár a Normaalkotás fogalmához:

Az olvasó többféle összefüggésben találkozott a "norma" kifejezéssel. A munka világában láthatjuk az akkord-munkára alkalmazva, amikor meg van adva a norma, hogy az egyes munkásnak adott időben, mekkora mennyiséget kell produkálnia. A szó gyakorta azt határozza meg, ami minimum követelményként van elé állítva.

Más összefüggésben a szó gyakran használtatik, mint morálfogalom - csoport-normákként, azaz a tolerált és nem tolerált viselkedés normái - de többször láthatjuk képlekenyebb összefüggésben is. Nehéz lenne definiálni például, hogy mit is fed a "társadalom normái" kifejezés. Ebben a társadalomban itt [Dániában] kb. 5 millióian vagyunk. Együtt tesszük ki a "társadalmat", de senki a legvadabb fantáziájában sem állíthatná, hogy mindannyiunknak közősek a normái. Ha elképzeljük, hogy egy szép napon olyan sajátos helyzetbe kerülünk, hogy valakinek, aki soha nem találkozott a "társadalom normái" fogalommal, el kellene magyaráznunk mit is tartalmaz valójában, hát nem lenne könnyű dolgunk, az biztos. Talán mondhatnánk, hogy ez takarja a legkisebb közös nevezőt, amiben mi itt mindannyian meg tudunk egyezni egymással, de ez sem lenne korrekt. Meg merem kockáztatni, hogy egyetlen egy olyan valami sincs, amiben mindannyian meg tudnánk egyezni. Van például egy társadalmi normánk, ami szerint lopni rossz dolog, de bizony találhatóak emberek, akik semmi rosszat nem találnak ebben. Még abban sem vagyunk egy véleményen, ami egy emberélet kioltását illeti. Még mindig sokan vannak ebben a társadalomban, akik hívei a halálbüntetésnek, de ez nem egyike a társadalmi normáknak. Mindennek ellenére majdnem mindannyiunknak van elképzelésünk arról, mi értendő társadalmi normák alatt.

Ugyanis jogállamban, és reprezentatív demokráciában élünk. A jog

-állam az egy olyan társadalom, amely védi, és kötelezi az egyes polgárt azon törvényeken keresztül, amiket a nép reprezentálói - a megválasztottak - elfogadnak a parlamentben - nálunk a Folketing-ben. Ezen túl az egyes polgár jogállamban védett egy alkotmány által is, ami nem változtatható meg politikusok egy véletlen gyülekezete által. Sok állam alkotmánya tartalmaz olyan jogokat, amit a szóbanforgó állam legtöbb lakosa nem veszíthet el - pld. a szabad véleménynyilvánítás joga, gyülekezési szabadság, vállalkozási szabadság, vallásszabadság, stb. Összefoglalva ezeket emberi jogoknak hívjuk. Ezért van, hogy a legtöbb jogállamban nagyon nehézkes, és körülményes alkotmány-változtatást elérni. Túl hosszadalmas lenne leírni itt az egész apparátust, amit a jogállamok többségében mozgásba kell hozni egy-egy alkotmánymódosítás eléréséhez, de egy fontos dolog gyakorta megköveteltetik egy ilyen változtatáshoz, és pedig népszavazás a kérdésben. [...]

Tehát normálisan a nép képviselői jelölik ki az éppen érvényes normák kereteit. Az is eszünkbe juthatna, hogy ezek szerint, ezek a normák a lakosság nagy többségének véleményét képviselik. De nem muszáj így lennie. Némely norma könnyen, csakis valamely kisebbség javát szolgálhatja. Sok országban készülnek törvények, amelyek direkt a külön-böző kisebbségi csoportok védelmére valók, és olyan jogokat biztosítanak a számukra, amiket ezek nélkül nem tudnának elérni. A legtöbb országnak van például valamely állatvédelmi törvénye, ami megköveteli, hogy valamely pontosabban meghatározott módon vágassanak csak le, a lehető legkevesebb szenvedést okozva nekik. Bizonyos vallási csoportoknak viszont csak egy más módon levágott állatot szabad megennie, és nekik ezt többnyire engedélyezik. Egy alkotmány gyakorta tartalmaz rendelkezést a polgárok vallásszabadságáról, és ez sérül, ha nem tudják oly módon levágni, és elkészíteni az ételül szolgáló állatot, amint az nekik elő an írva.

Összefoglalva mondhatjuk, hogy a társadalom normái azt fejezik ki, amit a többség, a képviselőin keresztül igazságosnak, és méltányosnak talál. Ahhoz azonban, hogy ez "a jó" megjelenhessen a törvénykezésben, mindenekelőtti feltétel az, hogy nem lehet ellentétben az alkotmánnyal, vagy alaptörvénnyel.

A szeretet arcai

A szeretetnek sok arca van. Amikor az esztéta egy kellemes lánykára vadászik, ezt azért teszi többek között, mert őt szeretvén önmagát szereti. Mivel éppenséggel nem a lány személyiségét, hanem az erotikus gyönyört szereti, amit átél, amikor szeret. Vagyis a szerelme egoizmusban gyökeredzik, más szóval nem szeretet, hanem önszeretet. Amikor az erotikus gyönyör eltűnik, elfoszlik a szerelme is, mert többé nem azt kapja, amit kapni akar. Semmit nem kap többé a kapcsolattól.

A szeretet definíciója

Az ember nem tud szeretni senkit, ha csak kapni akar. Csak amikor megfeszül a legszélsőségesebbig, hogy adni tudjon, akkor beszélhetünk szeretetről.

Szeretet-e a szerelem?

Ameddig a lány fiatal és kellemes, és a kapcsolatban még van feszültség, addig könnyű beképzelni, hogy amit érzünk, az szeretet. Tejísten, hiszen egész idő alatt esztétikai impulzusok bombázzák az embert, és mást sem csinál, mint élvezzi a másikat. Szerelmes.

A szeretet, mint elkötelezettség

Amikor azután a lányból feleség lett, amikor az izgalom elvesztette fe-szültségét, a felfedző út véget ért, akkor jön az elkötelezettség a másik iránt, az ígéretet be kell tartani. Az etikusnak ez semmi gondot nem okoz.

A szeretet, mint választás

Az etikus azt *választotta*, hogy szereti a párját, nem a maga, hanem a másik kedvéért. Elkötelezte magát ígérete által, és a választása révén, hogy szeretni fogja a másikat. A szeretet érzése magatartássá lett, és a szavak igaz jelentése szerint a magatartás tartós, míg az érzés gyakorta rövid ideig tartó. Az érzelmek csupán feldolgozatlan, és mérle-geletlen benyomások következményei. Így és úgy érzünk, de nem gondolkodunk rajta, miért is.

A következőkben néhány szövegrészt olvashatunk Kierkegaardtól, arról, miként is látta ő a szeretetet.

Kierkegaard a házastársi szeretetről

I. szöveg:

"A férj, mint igazi győző nem ölte meg az időt, hanem megváltotta, és megőrizte az örökben. Az a férj, aki ezt teszi igazándiból költőien él, megoldja a nagy rejtélyt, az örökben élni, miközben ugyan hallani a faliorát ketyegni, mégpedig úgy, hogy ennek ütese nem kurtítja, hanem kitágítja az örökkévalóságát, ellentmondás, ami legalább olyan mély, de sokkal nagyszerűbb, mint az az ismert leírás, amit a középkornak köszönhetünk, ami egy szerencsétlenről mesél, aki amikor felébredt a pokolban felkiáltott: Hány óra van, mire az ördög azt válaszolta: Egy örökkévalóság... A házastársi szeretet ellensége ugyan ott az időben, de az örökkévalósága is az időben, úgyhogy állandóan megvan a feladata, akár az úgynevezett külső, avagy belső kétségek eltávolítását illetően." (Forrás: Arne H. Petersen *Se dig i spejlet/Nézz tükörbe/ Stig Vendelkærs kiadó 1984*)

II. szöveg:

"A házastársi szeretet... hűséges, állandó, alázatos, türelmes, készséges, örömteli. Mindezen erények sajátossága, hogy az egyénben határozatnak el. Az egyén nem külső ellenfelekkel harcol, hanem önmagával, önmagától küzdi ki a szeretetet. Sajátosságuk még az idő is, ugyanis az igazságuk, nem egyszer és mindenkorra szól, hanem arról, hogy *állandóan* vannak. És ezekkel az erényekkel nem valami mást ér el, hanem csakis magukban éretnek el... A házastársi szeretet nem külső jelekben mutatkozik, nem úgy érkezik, mint a gazdag madár, zúgva és suhogva, hanem olyan, mint egy csendes, sérthetetlen szellemi lény." (Forrás: *mint az I. szöveg*)

II. szöveg:

"A házasság most és mindig a legfontosabb felfedező út lesz, amit egy ember megtehet; a lét minden egyéb ismerete felszínes összehasonlítva egy férjével, tudniillik ő, és csakis ő mélyült el igazán a létezésben." (Forrás: *mint az I. szöveg*)

Kommentárok a házasságról szóló szövegekhez:

I. szöveg: Itt a férj "az örökben" él kétféle értelemben is. Egyrészt a házassága örök, vagyis állandó. Érvényes élete hátralévő részére. Ha az igazi feltételek szerint házasodott, márpedig ez így van, ha etikus,

akkor az isteni örökkévalóság is benne van. Nem azért, mert a házasságot meg-áldotta az egyház, hanem mert a feleségét nem a saját, hanem az ő kedvéért szereti. Ha valaki igazi szeretetből házsodik, ez kizárja az önszeretet motívumát. Szeretned és tisztelned kell a feleségedet, és ezt kell tenned, mégpedig nem a saját érdekedben, hanem az övéért. Ezáltal a házsság egy új dimenziót kap, egy olyan dimenziót, ami közel embertelen, hiszen fölötte van annak, amit a legtöbb ember prezentálni tud. Itt vallásos értelemben beszélünk a házasságról - szeretet Isteni értelemben, és ezáltal lesz örökkévaló. Amikor Jézust idézik az Új Testamentumban, azt mondja, hogy Isten az embert az ember kedvéért szereti, és nem a sajátjáért, ez az a mintakép, amihez Kierkegaard szerint fel kell nőnünk. Azt is írja a szövegben, hogy ugyanúgy, amint a szeretet nagy irányvonalai szerint élünk, nem szabad megfeledkezniünk a mostról sem - "hallani a faliórát ketyegni" - a mindennapi életben kell praktizálnunk a szeretetviszony ismétléseit. Ezáltal lesz minden másodperc igazi, és enenk a révén örök. Szeretni kell tehát a feleségünket / férjünket minden tudatos pillanatban, és ezáltal éljük meg azt a paradoxont, hogy az idő nem múlik, hanem örökké tétetik, hiszen immáron vallásos princípiumok szerint élünk.

II. szöveg: Itt leíratik minden sajátosság, amit a házastársi szeretet magában hordoz, ha igazi szeretet kíván lenni. Ezek eléréséhez napi harcra, illetve tudatosításra van szükségük a házasság feleknek. A szeretet nem egyszer, és mindenkorra adatott, hanem állandóan megdolgozandó. Nem lehet elheverni tehát a házastársi babérokban abban a tudatban, hogy jó házasság felek vagyunk, mert ezt, vagy azt megtettük a párunkért. Állandóan a legszélsőségesebben meg kell feszülnünk, hogy betölthessük a szeretet-kötelezettségeinket. Nem kapunk valami különleges fizetséget mindezért, vagy nem érünk el különös előnyt általa, csak "az erény maga éretik el", vagyis lehetővé válik, hogy az ember igaz szeretetben éljen.

Etikus, - na és?

Elértünk egy pontig, ahol az ember megtalálta magát, képes harmóniában élni a társadalommal, és elismerte Isten létét. Csábító arra gondolni, hogy akkor hát minden jó. Márpedig ez távolról sincs így.

Hozzá vagyunk szokva, hogy hétköznapjainkban sokmindent

adottnak vegyünk. Ha beleütközünk valami problémába, megállunk, leglábbis így gondoljuk, pontosan megvizsgáljuk, mielőtt valami megoldást találunk. Kierkegaard és közöttünk, többek között az a mód a különbség, ahogy átgondolunk egy problémát. Ha egy átlagember kap egy ilyen kérdést, hogy "Mit jelent embernek lenni?", gondolkodik pár percig, és azután feltehetőleg jön egy olyan válasszal, ami mind őt, mind a kérdezőt kielégíti. Kierkegaard ellenben egy egész életet szánt e kérdés megválaszolására. Egy dolog abból, ami olyan lenyűgözővé teszi az írói életművét, ponto-san az, hogy ő *mindent* végiggondol a legvégső konzekvenciáig. Amikor az ember olvassa, és hátradől, hogy na most azután már készen van - amikor már bebizonyította, hogy a dolgok így és így függenek össze - igen, akkor egyszerre csak kiborítja a vödört, és szellemi érteemben kirántja az olvasó lába alól a szőnyeget. A megoldás, ami látszólag elérhető volt, ugyanolyan messzire kerül, mint korábban.

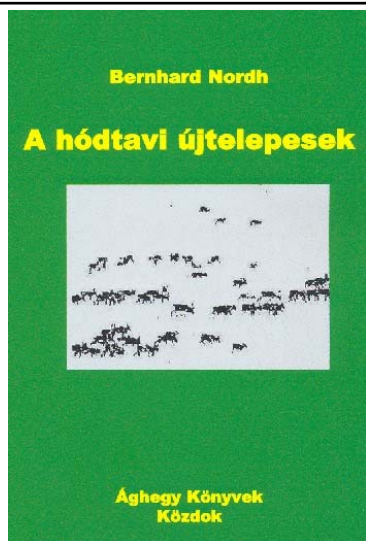
Kierkegaard, amint már egyszer említettük, az *Írói munkásságom nézőpontja* [*Synspunktet for min forfattervirksomhed*] című művében kijelentette, hogy ő mindig is vallásos író volt. A vallásosságról amúgy eddig ugye nem sokat hallhattunk. Amikor ennyit foglalkozott az esztétikával, és etikával, az ezek szerint nem azért volt, mert ezt tekintette fő feladatának, hanem mert lassan akarta továbbvezetni az olvasóját, arról a fejlettségi szintről, ahol az éppen tartott. A cél az volt, hogy megmutassa az utat az emberélet teljes megismeréséhez.

Kierkegaard számára ez az út a kereszténységen keresztül vezetett.

Folytatása következő számunkban

Pusztai Péter: Homárok a kirakatban

Bernhard Nordh
A hódtavi újtelepek
 Nybyggarna vid Bäversjön

Ághegy Könyvek

Fordította: Bartha István és Hegyi Éva. Átdolgozta: Tar Károly. Gondozta: Nagy Zoltán, Szász Enikő és Aluuan Gabriella. Közdok Kiadó

Ezt a könyvet évtizedekkel ezelőtt Ausztriába való menekülésünk or olvastuk német fordításban, Salzburgban. Az újtelepek küzdelmes élete meghatott minket, menekülteket, Svédország leendő újtelepeseit. Ha más módon, de mi is ismeretlen országban, ismeretlen körülmények

között szándékoztunk új életet kezdeni, Isten segítségével. Malmöbe érkeve nézegettem a kirakatokat, s egyszer csak rátévedt a szemem az egyik könyvesbolt kirakatában Bernhard Nordh könyvének eredetijére: Nybyggarna vid Bäversjön. Nyomban megvettem. Akkor már több, mint egy hónapja voltunk Svédországban, s ráadásul Salzburgban négy hetet magoltam, a svéd szavakat. 1957. április 17-én, Möllébe érkezésünkön beszéltem svédül, illetve, amit mondtam, megértették. Kapóra jött, hogy a római Anonymus Társaság pályázatot hirdetett hosszabb novellára vagy regényre, vagy regényfordításra. Feleséggemmel nyomban elhatároztuk, hogy lefordítjuk Bernhard Nordh könyvét, és pályázunk. Az elhatározást tett követte, s a munkát megosztva rögtön nekifogtunk a fordításnak, munka után, minden délután dolgoztunk, mert a határidő alig három hónap volt. Díjat nem nyertük, de tanultunk vagy ötezer svéd szót, ami bizony jól fogott a nyelvi kommunikációban. Aztán teltek az évek, a fordításról megfeledkeztem, s csak most, nyílt alkalmom a regényfordítás közlésére. Ez alkalomból köszönetemet és nagyrabecsülésemet szeretném leróni feleségem - Hegyi Éva - emléke előtt,

neki és lányunknak, Ildikónak ajánlom ezt a könyvet. Köszönöm az Ághegy szerkesztőjének, hogy átdolgozta, Nagy Zoltánnak, Szász Enikőnek, Aluuan Gabriellának pedig, hogy gondozták fordításunkat.

Svedala, 2008. július végén

Erdős Bartha István

Szűcs András:

Hazugsággal és erőszakkal

Volt-e Magyarországnak esélye egy maga választotta államforma megteremtésére 1945 után? Erre, a máig vitatott kérdésre Szűcs András, akinek első könyve is szép sikert aratott, nemleges választ ad. Szerinte a Magyarországra özönlő Vörös Hadsereg, s a nyomában egyre nagyobb teret nyerő kommunisták eleinte csak hazugsággal, majd erőszakkal, de egyre nyíltabban törtek a hatalomra. Állítását, nemcsak a család gyermekkori ismeretségi köréhez tartozó két cserkészvezető,

Dietzl László és Uden Miklós halált eredményező perének és hosszú, kényszermunka-táborra ítélt tagjainak (Olofsson Placid, Kölley György és Vág József atya) dokumentumaiból ismerheti meg az olvasó, hanem egy sor, az akkori „koalíciós idők”-nek nevezett időszak pereinek dokumentumaiból is, amikor a hatalom, a szovjet szuronyok segítségével támaszkodva, "Hazugsággal és erőszakkal" szétverték az egyházakat és a világi szervezeteket, tette kész politikusokat és mindenkit, akiről tudták, vagy feltételezték, hogy útjukban áll, vagy állhat. A könyvbe-mutatót a budapesti Magyarok Házában 2008. szeptember 17-én tartották. Házigazda Medvigy Endre irodalomkutató az MVSZ Szent László Akadémia elnöke, a szerzón kívül jelen volt a könyv kiadója, Kemény András, az Unicus Kiadó igazgatója és Modor Ádám történész, aki a kötetet gondozta.

Dragomán György:

A fehér király

(*Den hvite kongen*)

Norvégra fordította: Kemény Kari

A magyar kortárs irodalom újabb remekével ismerkedhetett meg a norvég közönség, amikor megjelentette a Pax kiadó Dragomán György *A fehér király* című regényét Kemény Kari fordításában. Ez Dragomán második regénye, amelyet már több nyelvre is lefordítottak.

A mesélő főhős Dzsata, egy tizenegy éves kamasz fiú. Apját egy szép napon kollegái titkos kutatómunkára viszik, nagyon fontos megbízatással. Csak

amikor már hónapok múlva se kerül haza, a karácsonyi ünnepekre se, akkor érti meg Dzsata, hogy „kutatói megbízásról” valójában szó sincs: a titkosrendőrség hurcolta el a Duna-csatorna munkatáborába. Az apa eltűnése alkotja a regény keretét, állandó visszatérő témája és meghatározója az otthon maradt anya és fiú kapcsolatának. Ezzel egyidejűleg a regény minden fejezete külön kis történet, akár különálló novellákként lehetne olvasni őket. Betekintést nyerünk Dzsata kalandjaiba, ahol a játék, a képzeletbeli alakok, a titkos bűvőhelyek, a fiúcsapatok közti háborúskodás legalább olyan valós és fontos, mint az abszurd, ellentétekkel teli felnőttek hétköznapjai.

A gyerekszemen át mintha kulcslyukon kukucskálnánk be a kommunista diktatúrának köszönhető értelmetlenül kiszolgáltatott életbe. Feltételezhető, hogy a regényben a nyolcvanas évek Romániájáról van szó, mivel írója marosvásárhelyi születésű, de ugyanúgy helyezhette volna bármely másik közép-kelet-európai országba, ahol diktatúra uralkodott. A választott perspektíva remek módon magyarázza el épp azt, amit

(legalábbis az én ismeretségi körömben lévő) norvégok olyan nehezen tudnak elképzelni: hogy milyen is az állandó félelemben, bizonytalanságban és hazugságok közt élni. (Eszter Horváti)

Kritika az Aftenposten című napilap 2008 májusi számában

Dragomán György: A fehér király – a diktatúra groteszk meséi

A fehér király nem egy hagyományos regény vagy novella-gyűjtemény; a könyv elsősorban epizódyszerű, hatalomról szóló leírásokat nyújt az olvasónak. Ha távoli országba szeretnénk képzelni az eseményeket, mondjuk az 1980-as évek Romániájába, nyugodt szívvel tehetjük. Időben és térben egyaránt a “keleti blokk” ismertetőjeleit fedezhetjük fel, és Dragomán azt mutatja meg, hogy egy diktatórikus rendszer hogyan fertőzhet meg egy egész társadalmat. Mindeközben a szadizmus, az atrocitások, a hatalommal való visszaélések, amelyeket *A fehér királyban* láthatunk, bármilyen emberlakta városban fellelhetőek.

Szigorú rend

Mégis, remélhetőleg nem ilyen nagy mértékben. Mert ebben a könyvben a gonoszság, az erőszak és a brutalitás minden mozzanatban jelen van. A hatalom szigorú rendje éles ellentétet tart az indulatos egyén hányatott rendetlenségének. A látszólagos önuralomhiány, ami a felnőtteknél és gyerekeknél egyaránt érezhető, valamilyen szinten céltudatosnak tűnik, hatásos stratégiának, amivel hatalmat tudnak elérni. A hatóság módszereit hamar el lehet sajátítani.

A kegyetlenség magán az elbeszélőn is eluralkodik. Ez egy szinte kötelezőnek tűnő fogás, annak érdekében, hogy a történet ne váljon egyszerű közhellyé.

A nyitó jelenetben, a főszereplő, tízéves Dzsata szeme láttára szürke ruhás férfiak kísérik el otthonából az apját. Bár az apa azt próbálja elhitetni a fiával, hogy fontos kutató munkára hívták, lassan Dzsata előtt is feltárul az igazság, hogy apját valójában egy Duna menti munkatáborba vitték. Dzsata és édesanyja kétségbeesett helyzetét inkább csak sejteti velünk az író, a sorok közt mégis állandóan ott vibrál és erősödik a hiány, ahogy egyre telnek a hónapok.

A regény elsősorban a gyerekkor világára koncentrálódik, ahol az álmok és képzeletek a kelleténél veszélyesebbnek láttatják a valós világot, de ugyanakkor reménytelibbé is. A srácok, merész lurkók, partizánharcosokat megszegyenítő bátorsággal lázadnak újra és újra a hatalom ellen – az iskolában és a társadalomban egyaránt. A fehér király egy sakkfigura, amit Dzsata vakmerően elemel a hátborzongató Nagy-követ Elvtárs lakásából, amíg amaz a Dzsata anyjának kétségbeesésével visszaélve próbál szexuális élményekre szert tenni.

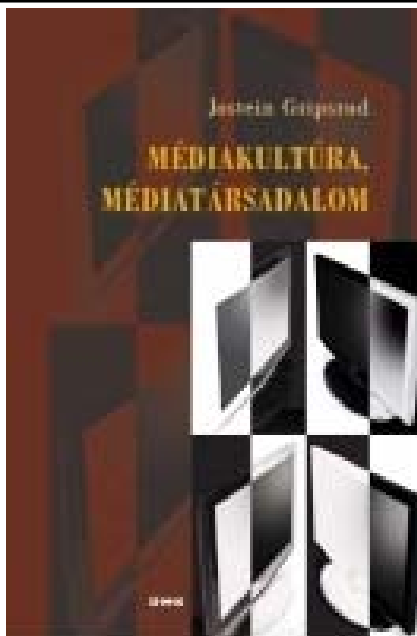
Ironikus színezet.

A hazafias nóták, a megszámozott iskolai egyenruhák, az állandó „elvtársozás” és a kommunizmus kockafejű rendszere mind hozzájárulnak a történet ironikus, egyben elvont módon komikus színezetéhez. A személyek stilizáltak, szinte képregényszerűek. A karikatúra, a groteszk mesékhez hasonló módon, itt is távolságot teremt, ami elviselhetővé teszi a szörnyűségeket. A távolság egyfajta intellektuális, analitikus árnyalatot kölcsönöz a történetnek, annak ellenére, hogy gyerekek nyelvén szólal meg, Kemény Kari figyelmes fordításában visszaadva norvégul.

A tény, hogy a fiúk és a tanárok is egyre-másra cserélődnek a regény folyamán, kicsit idegenné teszi őket, erősíti azt az érzést, hogy Dragomán leginkább *társadalomrajzot* szeretne felmutatni. Emellett a hosszú mellékmondatok és félbeszakított motívumok, különösen a regény első felében, kissé szaggatottá teszik a szöveget. Lassacskán azonban kitűnnek a vonalak, amelyek az olvasót magukkal ragadják. Az utolsó fejezetek még többet emelnek a regény minőségén; ritkán látni ilyen drámai jelenetet a semmiképpen sem mindentudó mesélő szeme előtt lejátszódni, mint amikor Dzsata, feszítőrúddal a kezében, büszke, vadul áramló vérral az ereiben az apját keresve kirohan a könyvből.

Maria Alnæs

Fordította: Horváti Eszter

Jostein Gripsrud:

***Médiakultúra,
médiatársadalom***

Mediekultur, mediesamfunn,
Universitetsforlaget, Oslo, 1999
Új Mandátum Könyvkiadó,
Budapest, 2007

Fordította: **Anna Bihari A.,
Kunszenti Ágnes és Kovács
Ferenc**

A média olyan interdiszcipli-
naris tudomány, amely ezernyi
szállal kötődik mindennapi
életünkhöz, s hozzájárul a vi-
lágról alkotott képünk és önma-
gunk meghatározásához. Nem
kétséges, hogy erősen manipu-
latív, és hatással van az egyénre

és a társadalomra egyaránt. Ezt azonban egyrészt velünk állandó inter-
akcióban teszi, másrészt az, hogy ez a hatás egyértelműen káros-e, vita
tárgyát képezi a kutatók között. Példaként említhető az „erőszakot ábrá-
zoló filmeknek” a felnövekvő generációra való hatása (45-49. o.), mely
téma időnként szinte médiapánikot okoz. A norvég médiatudós, Jostein
Gripsrud ezt a rendkívül összetett kérdést több oldalról is megvilágítja.
Nem hagyja figyelmen kívül a családokban meglévő, pl. a részeges,
veszekedő szülő miatti problémákat, amelyek következményeként a
gyermek fejlődése eleve hátrányosan indul, ugyanakkor ismerteti egyes
tereptanulmányok – részben meglepő – eredményeit, s rámutat a katar-
zis-elmélet alapján az agresszív tartalmú műsorok esetleges „megtisztí-
tó” hatására. Különbséget tesz továbbá a fiktív és dokumentumszerű
erőszak-ábrázolások között, sőt felveti azt is, hogy vajon a szépiroda-

lom ilyen jellegű alkotásaival kapcsolatban miért nem fogalmazódnak meg bennünk hasonló félelmek.

Gripsrud könyve három fő részből áll. Az első részben a *médiát a közönséggel összefüggésben* vizsgálja, s ennek kapcsán más tudományok idevonatkozó eredményeit is ismerteti. A szocializációs folyamatok, az identitáskeresés és a tömegtársadalom jelenségét éppúgy vizsgálja, mint a társadalmi, kulturális különbségeket. Nem kérdéses, hogy a családi háttér meghatározó az ember életében. Például, aki értelmiségi családban nő fel, nagy valószínűséggel magas iskolai végzettséget szerez, nagyobb kulturális tőkét halmoz fel, és a művészeti alkotások értékelésében finom ízlésre tesz szert. A médiaproduktumok között általában más szempontok alapján válogat, mint a munkásosztályhoz tartozó honfitársa, ezért e két különböző társadalmi réteg megszólítása különféle médiastratégiát igényel. (66-85. o.) Azt a jelenséget sem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy olykor a legiskolázottabb irodalomkedvelők is szívesen olvasnak olyan regényt, amelyet nem tartanak művészi alkotásnak, vagy bár ironikusan beszélnek a népszerű kultúra alacsony színvonalú termékeiről, azért élvezik a szappanoperákat. (93. o.)

A könyv második részében a *média szövegei* állnak a vizsgálat középpontjában. A *szemiotika* a kommunikációs folyamatot a jelek, a kódok és a jelentés felől közelíti meg. A *hermeneutika* a közönség nézőpontját veszi alapul, hiszen a szöveg az olvasás által kel életre. Az egyszerű kommunikációs modellel (feladó – üzenet – vevő) már régen nem írható le pontosan a kommunikációs folyamat, hiszen a szöveg olyan közvetett jelentést is tartalmaz, ami gyakran „szándékolatlanul üt át”. (139. o.) A *retorikai* áttekintés azért fontos, mert minden kommunikációnak van egy retorikus dimenziója. Ahogy például az ókori szónokok nyilvános felszólalásukat előre kidolgozták és memorizálták, hogy ezáltal hitelesen tudják megjeleníteni az ügy iránti buzgalmukat, úgy a mai televíziós hírolvasóktól is elvárjuk, hogy egyenesen a szemünkbe nézve magabiztosan beszéljenek, s ezáltal azt a benyomást keltsék, hogy valóban meg vannak győződve arról, amit közölnek. (147-150. o.) Fontos a *narratológia* főbb tételeinek a megismerése is, hiszen az *elbeszélés* mint szövegtípus, mely az emberi tapasztalás egyik formája, átszövi

a média szövegeit. Elgondolkodtató ugyanakkor, hogy amikor a hírekben szerepel az elbeszélés, akkor nem a kronológiai szempont a mérvadó, hanem a legfontosabb és legérdekesebb információk szerepelnek először, s csak ezután következik a történet további része (ami – helyhiány esetén – akár el is hagyható). Napjainkban – állítja Gripsrud – a tévé a különféle elbeszélések legfőbb szállítója, s a műsoridő nagy részét a különféle sorozatok, ill. az elbeszéléseként megformált dokumentumfilmek és hírek teszik ki. (192. o.)

A harmadik rész a *műsorgyártásról és annak feltételeiről* szól. A nyilvánosság nagy szerepe van a demokráciában és a kultúrában – ideális esetben elősegíti, hogy a polgárok jól informáltakká váljanak, ill. hogy a kulturális javak a lakosság számára általánosan elérhetőek legyenek. A valóságban azonban a média egyre inkább üzleti vállalkozássá vált, ami azt eredményezi, hogy a maximális bevételre törekvés miatt gyakran a szórakoztató műsorokat, ill. a látványos, drámai eseményeket helyezik előtérbe, és a közönségre elsősorban mint élményfogyasztókra tekintenek. (215-217. o.) A műsorszórási médiumok térnyerése összefügg a technikai és társadalmi fejlődéssel. A tévé- és rádiótechnika fejlődését kezdetől befolyásolták a társadalmi körülmények és igények, majd pedig a kifejlesztett technika maga is hatott a társadalomra. (245. o.) Gripsrud kitér ezen kívül az internet történetére is, valamint elemzi különböző szempontok alapján a filmipart, különösen is a hollywoodi alkotásokat és a rendezők, forgatókönyvírók, producerek szerepét.

Számos konkrét példa szerepel a könyvben; ezek között találunk szép számmal olyanokat, amelyekben saját tapasztalatainkra ismerhetünk. Például abban, hogy a televízió megjelenésekor a rádió másodlagos médiummá vált, amelyet a legkülönfélébb tennivalók elvégzése közben, sokszor mintegy „háttérzajként” hallgatnak az emberek. Általánosan jellemző az is, hogy médiafogyasztóként ide-oda ugrálunk a csatornák között, és igényeink, ízlésünk szerint választunk csatornát. Az sem speciálisan északi jelenség, hogy a szépirodalomból kevesen élnek meg, ezért a legtöbb írónak – a szükséges egyéb munka vállalása miatt – csak korlátozottan marad ideje az írásra. Sőt, amikor Gripsrud azt írja a világméretű médiapiac kapcsán, hogy „Norvégia kultúrafogyasztását

nagyrészt Hollywood irányítja” (290. o.), akkor ebben is hazai jelenségre ismerünk.

Nagy erénye e műnek az, hogy a helyi példákon keresztül betekintést nyerhetünk a *norvég* (médiatársadalomba is. Megtudhatjuk például azt, milyen népszerű sajtótermékeik vannak, vagy hogy a reklámpar megjelenésekor egyesek úgy fejezték ki ellenérzésüket, hogy az első „hivatásos” norvégiai reklámszakembert azzal az indoklással utasították el az egyik szállodában, hogy csak „rendes embereket” fogadnak. (171. o.) A piackutatás igyekszik minél jobban megismerni a kívánt célközönséget, hogy ezáltal kidolgozza a legjobb stratégiát a megszólításukra. Norvégiában az állami rádió a piackutató intézet felmérése alapján bizonyos ruhadarabok segítségével vezette be a köztudatba három csatornájának profilját, mert ezek egyes célcsoportok leírására könnyen alkalmazhatók voltak. Így lett a hagyományos P1 „norvég mintás pulóveres”, a modern idealista P2 „svájcisapkás” és a modern materialista P3 „bördzsekis” csatornaként kommunikálva. (89-90. o.) Kiderül továbbá az is, hogy amikor a norvég irodalom krízisbe jutott és az évente kiadott új könyvek száma egyre csökkent, akkor az állam az ún. felvásárlási támogatás bevezetésében találta meg a megoldást, ami azt jelentette, hogy minden norvég szépirodalmi műből felvásárolt ezer példányt a könyvtárak számára, ill. felszabadította a könyveket a rájuk érvényes forgalmi adó alól. (224-225. o.) S érdekes az is, hogy Gripsrud szerint Norvégia az az ország, amely világelső az újságolvasásban, hiszen ott az emberek naponta 2-3 lapot is elolvasnak. (227. o.)

A kutató többször is felhívja a figyelmet arra a tényre, hogy a tőkekoncentráció fokozottan hat a média világára. A szabadpiac eredményeként a hatalom néhány befolyásos tulajdonos kezében összpontosul, s ezek a médiakonglomerátumok ellenőrzik a médiatársadalom nagy részét, ez pedig mindenképpen elgondolkodtató.

Befejezésként a szerző a következő megállapítást teszi a jövőre vonatkozóan: „Meglehetősen kevésbé bírnak majd befolyással a médiumok tartalmára. Ebben a helyzetben két stratégia közül választhatunk. (...)

Az egyik, hogy állandó dialógust folytatunk az elérhető médiaproducerekkal... A másik, hogy győzzünk meg minél több em-

bert annak fontosságáról, hogy kritikusan viszonyuljon a média által felkínált tartalmakhoz...” (299-300. o.)

Olyan könyvet vehet tehát a kezébe a kedves olvasó, a fordítóknak köszönhetően immár magyarul is, amelyet szakemberként és érdeklődőként egyaránt érdemes megismerni. A Jostein Gripsrud által felvetett kérdések és az alaposan kidolgozott témák kiválóan alkalmasak az egyéni továbbgondolásra, ill. a kisebb közösségben való megvitatásra, s ezzel e mű is hozzájárulhat a médiához való felelős és tudatos hozzáállásunkhoz.

Hulej Enikő

Sütő Zsolt: Himalája

Oslói hírek

*** A norvégiai Magyarok Baráti Körének *Csincsele* gyermekcsoportja május 23-án tartotta foglalkozását Horváti Ildikó és Karácsonyi Tünde pedagógusok vezetésével óvodás és kisiskolás korú gyermekeknek. A részvétel díjtalan

*** A Magyar Filmklub május 24-i foglalkozásán a Szabó Magda (1917-2007) író nő életművének bemutatására szentelt sorozatot folytattuk immár a III résszel. Az est témája az *Az ajtó* című regény kapcsán - az adaptáció volt. A filmestek házigazdája Dávoti Barna, az előadó Kovács Ferenc.

*** Május 31-én, szombaton 16 órakor pünkösdi istentiszteletre került sor az oslói Uranienborg templomban. Igét hirdetett VARGA PÁL, a Nyugat-európai Magyar Protestáns Gyülekezetek Szövetségének társelnöke, az ulmi Magyar Protestáns Gyülekezet lelkésze. Az istentiszteletet követő presbiteri gyűlésen a gyülekezet jövőjét érintő fontos kérdések kerültek napirendre. (Holby Timea presbiter)

*** Június 14.-én, a norvégiai Magyarok Baráti Köre (MBK) Bogstad gárd-i sétára hívta az érdeklődő magyarokat és a hozzátartozóikat. Martinovits Katalin vezetésével a Bogstad tó partján álló kúriát látogatták meg. Az épületet Norvégia egyik legjelentősebb angol tájkertje veszi körül, s kultúrtörténeti jelentősége mellett történelmi, ipartörténeti szerepe is számottevő.

*** Idén a nyári Risør-i Kamarazenei Fesztivál (2008. június 24-29) Bartók Béla és Ligeti György munkásságának szentelte nyitóprogramját. Két Ligeti darab után (*Hat bagatell fűvösötösre* -1953, és *La Grand Macabre* 1974-77) a koncertet Bartók *Divertimento*-ja (1939) zárta. A fesztivál többi napján is felbukkantak Bartók és Ligeti szerzemények.

*** A Magyar Filmklub Szabó Magda sorozatának IV. foglalkozásán, június 28.-án az író nő műveinek TV-feldolgozásairól beszélgetünk. Különös figyelmet szenteltünk az *Az a fényes nap* című történelmi

játéknak.

*Az a szép, fényes nap Géza fejedelem esztergomi palotájában játszódik 994. őszén. Vajk keresztelésére készülődnek. Géza és Vajk konfliktusa a történelmi korparancs felismerésén és belátásán nyugszik. Az értékrendszer váltásának elérkezett idejében cselekedni kell - sugallja a darab. Géza fejedelemre hatalmas történelmi felelősség nehezedik, döntéseitől függ népének fennmaradása. Fel kell ismernie: a kereszténység bármilyen áron való felvétele biztosíthatja csak, hogy a magyarság nemzeté kovácso-
lódják, helyet kapjon Európa államai között.”* A filmestek

házigazdája Dávoti Barna, az előadó Kovács Ferenc.

*** Augusztus 24.-én tartotta az oslói Magyarok Baráti Köre (MBK) a Szent István-napi ünnepségét, melyen a székesfehérvári Kákics népzenei együttes vendégszerepelt.

„A Kákics népzenei együttest 1997-ben alapítottuk Székesfehérváron. Megalakulásunk legfőbb motívuma az volt, hogy a "méltatlanul elfeledett" magyar népi hangszereket peremhelyzetükből beemeljük a népzenei köztudatba úgy, hogy zenénkben rájuk építjük hagyománytisztelő feldolgozásainkat. A pásztorok bőrdudája, a dél-alföldi tekerőlant, a citera, a moldvai koboz, a tilinkó, vagy a hazánkban élő délszlávoktól átvett tambura mind remekül illeszkednek abba az általunk képviselt színes kaleidoszkópba, amelynek alapját a hegedű, brácsa, bőgő együttes hangzása határozza meg. 2006-ban megjelent lemezünkön (Kákics - Magyar népzene) is a fenti irányelvet tartottuk szem előtt. Megalakulá-

sunk óta hazánk több városában is bemutatkozhattunk, sőt szlovákiai, olaszországi, ausztriai, németországi és norvégiai vendégszerepléseket tudhatunk magunk mögött." www.kakics.eu

*** A 11. Nemzetközi Ibsen Fesztiválra végre egy magyar társulat is meghívást nyert. A Budapesti Katona József Színház társulata Ibsen *Vadkacsa* című darabját mutatta be két este, szeptember 3.-án és 4.-én az oslói Nemzeti Színház Nagytermében. A *Dagdladet* c. országos napilap terjedelmes cikkben méltatta a vendégjátékot. Az Ascher Tamás rendezte darab színészei Haumann Péter, Fullajtár Andrea, Máté Gábor, Fekete Ernő, Keresztes Tamás, Simkó Katalin, Bodnár Erika, Bezerédi Zoltán, Rajkai Zoltán, Szacsvey László, Dégi János, Morvay Imre és Dankó István voltak. A jelmezeket Szakács Györgyi, a díszletet Khell Zsolt tervezte. Zenéjét összeállította Márkos Albert. A dramaturg Fodor Géza volt. Fordította Kúnos László.

A darab a 2006/2007-es évadban Magyarországon elnyerte a *Színkritikusok Díját*. Simkó Katalin pedig a kislány Hedvig megformálásáért *A*

legsikeresebb pályakezdő díjban részesült.

„A Katona társulata ismét remekel - színészi-színházi anyanyelvén beszél, persze. Fekete Ernő alakításában Hjalmar nemcsak narcisztikus hólyag, hanem a lányát imádó gyöngéd apa is, akitől idegen a forszírozott viviszekció, összeomlása totális, végleges. Haumann Péter serte-pertelésbe, sietős léptekbe, még sietősebb fecsegésbe fojtja, hogy az idősebb Ekdal mindent tud, de semmit nem akar tudatni. Máté Gábor Werléjében kényes egyensúlyt mutat a rossz és a jó; a súlyossá formált alak súlyos terheket cipel, és olykor vaksin botorkál. Bodnár Erika Sörbynéje ugyancsak sokat tud, de vállrándítással lép át rajta; mindazonáltal tényleg ő fogja ápolni a megvakult idősebb Werlét valamikor... Egyszerűen tökéletes Simkó Katalin színpadi létezése a kislány Hedvig szerepében: minden gesztusa, még a szembaja is természetes, hiteles; és látjuk benne a kétségbeesett bátorságot, amellyel megöli magát. Keresztes Tamás játékában Gregers Werle vonzó gerincessége és elutasítása a könnyű és érdemtelen érvényesüléssel szemben csak fokozatosan vezet át a figura szörnyűséges, monomániás, pusztító világ-megváltó ambícióiba, ez a fokozatosság, az árnyalatok gazdagsága az alakítás kulcsa: a nyársat nyelt, merev alak úgy őszinte, ahogy van. Rajkai Zoltán Molvikja az arcára merevült részeg vigyorral éppen úgy fontos eleme a tablónak, mint Szacs vay László bennfentes, uraskodó inasa. És Fullajtár Andrea Ginája: némán és beszéddel, mozdulatlanul és a padlót törölgetve figyel és fülel a nehezen megteremtett világot fenyegető veszélyekre. Aggodalmát cselekvékenységbe fojtja, de nem tudja nem tudni, hogy minden összeomlik. Beharapott szájjal, megroggyanva kulcsolja át halott kislánya térdét. Nincsen katarzis, sem megkönnyebbülés, sem megtisztulás. Meghalt egy gyerek - kit érdekel már a sebzett vadkacsa. Az előadás vége hangos zenébe fül (nem katonazene!) - ez nyeli el a feldühödött Relling és a cinizmusba merevülő Gregers Werle szópárbaját.” (Csáki Judit, Magyar Narancs, 2007. február 1.)

*** A norvégiai Magyarok Baráti Körének Csincsele gyermekcsoportja szeptember 6.-án újra kezdte foglalkozásait Horváti Ildikó és Karácsonyi Tünde pedagógusok vezetésével óvodás és kisiskolás korú gyermekeknek. A részvétel díjtalan.

*** A tatabányai Orfeusz Társulat szeptember 27.-én mutatta be a norvégiai Magyarok Baráti Körének szervezésében Spiró György *Kvartett* című darabját. Szereplők: Vendég - Poroszlay Sándor, Öreg - Englerth Miklós, Feleség - Tóth Zsóka, Nő - Veszelka Anikó. Rendező László Tibor. Az amatőr társulat ezért az előadásért 2007-ben elnyerte a Szín-Játékos Szövetség Paál István Diplomáját.

„A helyszín egy lakótelepi konyha, az időpont 1996, vagyis negyven évvel vagyunk 56 után. A négy szereplőre csupán dramaturgiai értelemben alkalmazhatjuk a hős kifejezést. Szűk a helyszín, szűkek a cselekvési lehetőségek, és a történet is szűk keresztmetszetű. A Vendéget negyven évvel ezelőtt az Öreg figyelmeztetése mentette meg a megtorlás elől, Amerikába került, s most hazajön, megjutalmazni egykori jótömjét. Az Öreg emlékezni sem akar az esetre, megszállottan ragaszkodik egykori élete igazságához, már-már rögeszmésen hisz abban, hogy a szocializmus idillje még visszatérhet. A Feleség voltaképpen minden kívül ragadt bele a saját kicsinyes életébe; miközben a tűzhely és a kötögetés erősen behatárolt területére szorul, mégis, talán ő a legaktívabb-agresszívebb figura. A kvartett negyedik tagja a jelen igazi képviselője, a Nő, a házaspár lánya, aki „el van válva, ki van kezelve”, s akinél megjelenik az egyetlen aktivizáló vágy, pénz utáni mohóság.”

*** Ősszel folytatódik a Magyar Filmklub sorozat. Ezúttal Németh László munkásságának szentelünk néhány estet. Szeptember 21.-én történelmi drámáival foglalkozunk.

„A történelmi drámák elsője remekmű. A VII. Gergely (1937) "búcsúvétel akart lenni az élettől", híres idézett végmondata ("Szerettem az igazságot, gyűlöltem a méltatlanságot, ezért halok meg száműzetésben") méltán lett a Németh-életmű mottója. A szerző figyelmeztet, hogy a nagy pápa portréja nemcsak öngizolás, önbírálat is... Ez a Németh-dramaturgia összetettségét, változatosságát jelzi, egyben arra figyelmeztet, hogy a szerzői kommentárok nem fedik mindig az oeuvre egészét. Ám azért esendőségében, kétarcúságában is a nagyságot, a váteszi előérzést és mindentudást becsüljük elsősorban Gergelyben: "Én tudom már, mi után mi jön." Vele az Isten sokáig közvetlenül beszélt, s ha ez a karizmatikus elhivatottság nem érvényesül a világban

("Isten csak hevertet", mondja az emlékezetes nyíl-hasonlat után), akkor nemcsak a világgal, hanem Istennel is szembekerül. Az abszolútumra törő szellemi ember tragédiája vagy komédiája maga a beteljesíthetlenség, az érvényesülni nem tudás, az ideát befogadni nem tudó világ szemlélete. A dráma nyelve mérsékelten archaikus, Németh – a pápa levelezésének ismeretében – az izléses régiesítés egyik legszebb példáját nyújtja irodalmunkban." (mek.oszk.hu)

*** A Norvég-Magyar Egyesület (NUFO) híroldala a következő programokról tájékoztat:

- Mint azt már a NUFO Info 2007. szeptemberi számában jeleztük, Hubay Jenő zeneszerző és hegedűművész születésének 150. és az Egyesület fennállásának 70. évfordulójáról nagyszabású ünnepélnyel szeretnénk megemlékezni. Erre 2008 október 4-én kerül majd sor.

- Mint minden esztendőben, idén is megemlékezünk az 1956 október 23-i szabadságharcról. Ünnepségszolgálatunk ez évben október 25-én tartjuk az Uranienborg Menighetshus nagytermében.

- November 8-10.-e között, Böjte Csaba testvér, a dévai árvák ferences atyja látogat majd el hozzánk Oslóba. Részletesebb tájékoztatást erről az eseményről később adunk. A dévai gyerekekről bővebben a www.devai-gyerekek.hu oldalon olvashatnak. (FZ)

*** A 121. oslói Őszi Tárlatra 1815 alkotó 4289 pályázata érkezett be. 108 művész 346 alkotása nyert „bebocsátást”, köztük Lisztes István Oslóban élő szobrászművész bronz szoborkompozíciója. A kiállítás szept. 6. - okt. 5. között tekinthető meg a Művészetek Házában (Kunsternes Hus).

Pallay Gizella utcája

Él Kalmarban egy asszony, akiről utcát neveztek el. Elmondhatjuk, hogy nem sok olyan asszony van a világon, aki a saját nevét viselő utcában lakik. A meglepetéstől felkapja az ember a fejét, és azt sem

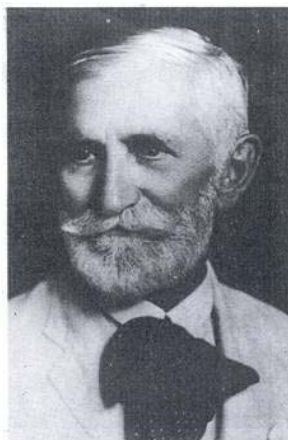
tudja, hogy kit dicsérjen: a névadókat, a Blekinge-tartományi kisváros előljáróit, vagy azt az idén éppen nyolcvan esztendő, erdélyi származású magyar hölgyet, aki méltán kiérdemelte ezt a kivételes kitüntetést.

- Többféle mesterségem volt, de mindenkor amolyan kultúr-nyüzsgő voltam. Minden lében kanál — mondja Pally Gizella, akivel arról csevegünk egy kicsit telefonon, hogy jól néz ki a garázsa ajtaján az a nevét viselő utcatábla.

Nevéhez fűződnék többek között azok az emlékezetes zenei események, amelytől egyféléképpen hangos a város és európai légkört áraszt. Az elmúlt napokban is éppen egy amerikai zeneművész és egy neves magyar karmester találkozóját tette lehetővé Gizella asszony messze híres vendégszeretete.

A hírt, Pally Gizella közeli ismerője, Steiner János jutatta el lapunkhoz. Ígéretéhez híven, az Ághegy újabb számában visszaemlékező beszélgetésüket közölhetjük, valamint az Ághegy alkotói közül eddig hiányzó Steiner János alkotásaival is gazdagodunk majd.

Ligeti Pál

A nagy mesemondó születésének 150. évfordulójára készülve

A magyarországi Heves a svédországi Varmland testvérmegyével közösen létrehozandó mesefalu tervének elkészítésére nyert pályázatot a Kovászna Megyei Tanács. A program keretében mindhárom megyében létrehoznak egy-egy, három-három házikóból álló mesefalut,

Benedek Elek szülőfalujában, a háromszéki Kisbaconban.

A program ötletét az adta, hogy mindhárom térségnek van nagy mesemondója: Háromszéknek Benedek Elek, Heves megyének Gárdonyi Géza, Varmlandnak pedig Selma Lagerlöf, a Nils Holgersson írója.

A kezdeményezés célja egymás kultúrájának megismerése a mesevilág révén. A három-három házikó egyforma lesz minden helyszínen, a kert, a környezet azonban az adott térség sajátja. A tervek szerint a házak szobáin áthaladó gyerekek megélik a meséket, azok hőseivé válnak.

A szobákon adott sorrendben mesedramaturgiába ágyazott játékok — fejtörők, ügyességi és logikai feladványok, kifestőkönyvek, kézügyességi gyakorlatok, találós kérdések — várják a gyerekeket. Megismerkedhetnek továbbá a mesék hagyományos világával: például a kenyérsütéssel, elkészíthetik a hamuban sült pogácsát, megnézik a kovácsműhelyt, ahol a táltos paripákat lehet megpatkolni, kipróbálják a szövés-fonást — megszövik a vándortarisznyát. Emellett lehetőség nyílik kézműves-foglalkozások, népi játékok, gyerek-táncház szervezésére is — tájékoztatott Giliga Márta projektfelelős, a Kovászna Megyei Tanács külkapcsolati irodájának munkatársa.

Tamás Sándor megyei tanácselnök szerint a mesefalu létrehozása azért is fontos, hogy bővítsék a Benedek Elek-emlékház kínálatát, vonzóbbá tegyék azt a gyerekek számára. Egyúttal beleilleszkedik a Vargha Mihály, a Székely Nemzeti Múzeum igazgatója által kidolgozott koncepcióba, melynek lényege, hogy a múzeumot ki kell vinni a falak közül, több emberrel kell megismertetni. Egyúttal olyan maradandó élményt lehet nyújtani a gyerekeknek, hogy felnőttként is szívesen látogassanak Háromszékre.

Farcádi Botond
Háromszék

Igazítás

Meglátogatta a tördelő, a nyomda stb. „ördöge” az Ághegy 4. kötetét. Birincsik Józsefet a Képtár mellékletben Károlyra keresztelte, s az életéről szóló írásban egy pontot is áthelyezett. Az a bizonyos két mondat helyesen így hangzik:

Itt többek között a VW-nél dolgoztam, kocsikat javítottam.

22 éven át, nyugdíjba vonulásomig a Norvég Operában, mint világosító technikus dolgoztam.

A skandináviai országokban élő magyar alkotók névsora

Írók

(prózaírók, költők, fordítók, tanulmányírók, kritikusok, közírók)

Antal Imre, Arvidson Sára, Balogh Beáta (1973), Bánáti Gabriella, Barta Klári (1940), Bartha István, Békássy N. Albert (1942), Bendes Rita, Benedekné Szőke Amália, Berg (Böti) Olga, Bíró István, Bitay Zsolt (1973), Blénessy Zoltán, Bodoni-Lindh Anikó (1950), Bodor Attila, Borka László (1932), Boross Katalin, Boross Kálmán, Bozsodi László, Bruckner Zoltán, Burányi Gyula, Csák János, Csatlós János (1920-1993), Csikász Kollár Zsuzsanna, Csíkzsögödi Szabó Zoltán (1957), Csillag János (1952), Czibik Gábor (1975), Deák Csaba (19), Dobos Éva, Dohi Alexandru, Domonkos István (1940), Dőri Tibor (1936), Dusa Ödön (1943-2007), Eggens Magda (1924), Faludi Iván (1895-1978), Farkas Jenő, Fáskert Mária, Fazakas Marianne (1956), Fodor Béla, Fodor Imre, Fonyó István (1942), Földesi Katalin, Fülöp Éva, Fülöp Géza, Gaál Zoltán, Garam Katalin, Gellért Tamás, Gergely Edit Edo (1978), Gergely Tamás, Gilice Zsuzsanna (1970), Gleichmann Gabi (1954), Göndör Ferenc (1928), Grünfeld Benny (1928), Gulbransen Weche, Gulyás Miklós (1938), Gyóni István (Stefan Westlund, 1938), Halász György (1935-), Hámori László (1911-1984), Harrer Gábor (1951), Havasi-Krasznai Erzsébet (1954), Hegedüs Zsolt, Hont Gábor (1953), Horváth Attila, Homoki Mária, Horváti Eszter, Hunyadi Viktória, Inczédi Gombos András (1940), Janáky Réka (1963), Járαι János, Juhász Gyula, Kádár György, Kató János (1948), Kemény Ferenc (1917), Kesselbauer Gyöngyvér, Klein Éva, Klein György (Georg Klein, 1925), Kovács katáng Ferenc (1949), Kozák Katalin, Kulich Károly, Kunszenti-Kovács Dávid, Ladó József (1911), Lahovary Pál, Lakatos Júlia, Langer (Jo) Sophie (1912-1990), László Patricia (1971), Lázár Ervin Járkáló (1953), Lázár Júlia, Lázár Oszkár, Libik György (1919-1995), Lipcsey Andersson Emőke, Lőrinczi Borg Ágnes (1974), Lukács Zoltán, Márky Ildikó (1940), Martinovits Katalin, Mervel Ferenc (1936-2004), Mészáros Gabriela, Mihály Ferenc, Molnár Attila, Molnár-Broander Éva, Molnár István (1950), Mórítz László, M. Veress Mária, Molnár Veress Pál, Müller Mária, Müller Teréz (1925), Nádasdy Farkas Irén, Nalberg Zoltán

(1941), Neufeld Róbert (1937), Ortman Mária (1939), Pál Zsolt, Palotai Mária, Pándy Kálmán (1908-1988), Perger Dénes, Poeschl Mari, Publik Tony (1970), Røkenes K. Erzsébet, Rosenberg Ervin (1935), Roth Imre (1924), Rozsnyay Béla, Sall László (1961), Sánta Judit, Sára Erzsébet (Sara Elisabeth, 1952), Schapira Székely Zoltán (1955), Sebestyén Éva, Solymossy Olivér (1914-1986), Solymossy Péter, Straszer Boglárka, Sebestyén Gábor, Steiner János, Strassburger Ferenc (1941), Szalontai Éva, Sulyok Vince (1932), Sütő Zsolt, Svéd Frans (1923), Szabó Petra (1951), Szalay Sándor, Szarka István (1966), Szeles Judit (1969), Szende Stefana (1901-), Sente Imre (1922), Szilágyi László, Szöllösi Antal, Szűcs András, Szűts Gábor (1928), Tamás Gellért (1963), Tanító Béla (- 2008), Tanító Béláné, Tar Károly (1935), Tatár Mária Magdolna (1941), Thinsz Géza (1934-1990), Thurman Zoltán, Tompa Anna, Tóth Ildikó Irma Tóth Ilona, Tóth Károly Antal, Újvári Tünde, Veress Biborka, Veress Zoltán (1936), Vető János, Vető Jenő, Vincefi Sándor, Vincze Iván, Vörös Márton (1900-1993), V. Telegdi Magda, Zichy Aladár (1925), Zsigmond Gyula, Zsurbej Magda (1935)

Zeneművészek

(zeneszerzők, zenei előadóművészek, könnyűzenészek)

Bercelly Montág Mária, Bogányi Bence, Bogányi Bernadett, Bogányi Gergely (1974), Bogányi Mária, Bogányi Tibor, Bukovinszky Dávid, Bukovinszky Marianna, Bukovinszky Valéria, Citron Zsuzsa, Csatószegei Judit, Deák Dénes, Deák Csaba (1932), Dénes Elemér, Gaál Zoltán, Grigoricza Olesen Panna, Gulyás Georg, Hentz Helga, Hibay Éva, Hirtling Béla, Jónás András, Juhász Gyula, Kádár György, Kerényi János, Kovács Erika, Marina Cristian, Maros Ilona, Maros Miklós, Mocos Imre, Molnár Dávid, Molnár Tibor, Pallay Gizella, Práda Kinga, Rózmán Ákos (1929—2005), Sinai Pál, Sólyom János, Stuber György, SzilvayCsaba, Szilvay Géza, Szilvay Réka, Szirányi László, Szirányi Mária, Szokolay Sándor, Tamás Gábor, Ungváry Tamás, Urbán Imre, Vas Tamás, Vásárhelyi Melinda, Vető János, Vincze Iván.

Előadóművészek

(rendező, színészek, énekművészek, mozgásművészek)

Balázs Beatrix, Benczédi Zsuzsa, Benyó (Fülöp) Krisztina, Bíró János, Bokány Ferenc, Bődös Krisztina, Dálnoki Dániel, Deák Dénes, Domonkos István, Dusa Ödön, Garlati Lajos, Fábíán Mihály, Eszterhás Péter, Fodor Béla, Hibay Éva, Horváti Eszter, Kis Ildikó, Magyar Melinda, Misurák János, Molavi Mária, Mulvai Márta, Orbán Csaba, Páll Zsolt, Pető Tünde, Pintyi család, Práda Sagvik Kinga, Publik Antal, Rajta Erzsébet, Schapira Zoltán, Sólyom János, Stuber György, Székely Ágnes, Székely Zoltán, Szokolay Sándor, Szolnoki Zoltán, Tamás Gábor, Tálás Ernő, Wolf Judit, Urbán Csaba, Zsurbej Magda (1935).

Film-, videó- és fotóművészek

Balogh Sándor (1931-2006), Bánhegyi László, Bánovits András, (1955), Borbás István, Boros Kálmán, Buday Károly, Dombi László, Dusa Ödön (1942 - 2007) Fagyos István, Farkas István, Farkas Jenő, Hancz Imre, Herskó Anna, Herskó János (1926), Kemecsi Ferenc, Körmenyi Dalma, Lulich Georg (Lulicsh György) (1953), Márton Zoltán (1962), Mihala Éva, Nádas Róbert, Nagy Erika, Páhi István (1950), Pusztai Péter, Sütő Zsolt, Szirányi László, Tiglezan József (1964), Ungváry Ildikó, Vető János.

Képzőművészek

(festőművészek, grafikusok, szobrászok, formatervező, textilművészek, építész, restaurátorok, művészettörténészek, műkedvelő képzőművészek)

Ambrus Lajos, Ajtony Imre (1932), Ács István (1959), Bartha Magda (1955), Belik Ferenc, Benczédi Ilona (1948), Birincsik József, Bodoni János, Boros Katalin (Catlin K. Schlosser), (1952), Boros Kálmán, Citrom Zoltán, Csanádi Ibolya (1953), Csiki Levente (1954), Csikós Tibor (1957), Csíkzsögödi Szabó Zoltán, Dániel Éva (1952), Dániel Lajos, Dávid Aladár, Demeter Zsuzsa, Dohi Alexandru, Drab Károly (1944), Farkas Ildikó, Farkas Kinga, Fazakas Ildikó, Fazakas Marianne, Flessner Lajos, Garami Éva, Gilice Zsuzsanna, Gulyás Balázs, Gyulai Farkas

Sándor, (1945), Halász Szabó Sándor (1920 -), Hont Robert, Horváth István, Jiglund Krisztina, Kasza András, Kasza Ildikó, Kasza Imre (1952), Kertész Gábor, Kiss Pál László (1922-2007), Kormos László, Kossik József, Kovács Anna Mária, Kovács Emese, Kovács Gyula, Kovács Ferenc, Kuk László, Láposi Eszter, Láposi Sylvia, Lénárt István, Liknviszt Mária, Lisztes István (1942), Löffler Ervin, Mayer Hella (1976), Mihály Ferenc, Mikudin István, Mikola Nándor (1911-2005), Miski Török Ágnes, Molnár Attila, Mocanu Elena Dorina, Mokos Imola, Mórítz Livia, Nagy Klára, Nemes Endre (1909- 1985), Némethy Sándor (1955), Olasz József, Patachich Csilla, Pettersson Kerstin, Pogány Gábor, Poeschl Mari, Popovics Zoltán, Rébner-Widengard Krisztina, Rothman Lenke (1929), Rozsnyay Béla, Pusztai Péter, Solymosi Ágnes, Söshl Mária, Szabó Klára, Szabó Magdolna (1958), Szántó Kinga, Szakács Krisztina, Szalay Katalin, Szelényi Lajos, Szilágyi László, Szinnyei Kiss Ildikó, Sziráki Endre, Szirányi László, Tompa Anna, Tóth Albert, Tóth Attila, Tóth Tímea (1981), Urbán Attila (1977), Várkonyi Erika (1975), Venczel Árpád, Venczel Gyöngyi, Vető János, Vincefi Sándor, Wagner Nándor ().

**Kérjük az érdekelteket és olvasóinkat,
hogy bővítsék, helyesbítsék,
pontosítsák a névsort.**

Távbeszélő: 046 145 364, villámposta: tar.karoly@gmail.com

Ághegy Könyvek

az Ághegy szerkesztőség és a KÖZDOK Kiadó
gondozásában megjelent:

Tóth Ildikó: Múltbanéző - emlékkönyv

Tar Károly: Száraz oázis – színjáték-sorozat

Szakács Sándor Ferenc: Kettéhasadt lélek – Jegyzetek a Biblia évében

Bernhard Nordh: A hódtavi újtelepek
(Nybyggarna vid Bäversjön) - regény

Fordította: Bartha István és Hegyi Éva
Átdolgozta: Tar Károly . Gondozta: Nagy Zoltán (1 - 8. fejezet), Szász Enikő (9 - 26. fejezet), Aluuan Gabriella (27 - 33. fejezet)

Előkészületben

Petter Bjerck-Amundsen: Søren Kierkegaard kezdőknek – Fordította: Lázár Ervin Járkáló

Hegedűs Zsolt: Svédcsavar – regény – Mayer Hella rajzaival

Gergely Edo: Versek

Csillag János: Versek

Lőrinczi Ágnes: Versek

Havasi -Krasznai Erzsébet: Versek

Képtár melléklet

Kiss László Pál festménye

Kiss László Pál festményei

Képtár melléklet

Kiss László Pál önarcképe

Képtár melléklet

Sütő Zsolt fotója

Sütő Zsolt fotói

Fenn: Tibet

Lenn: November

Jobbra: Himálája kék

Képtár melléklet

Sütő Zsolt fotói

Fenn: Paris-bleu

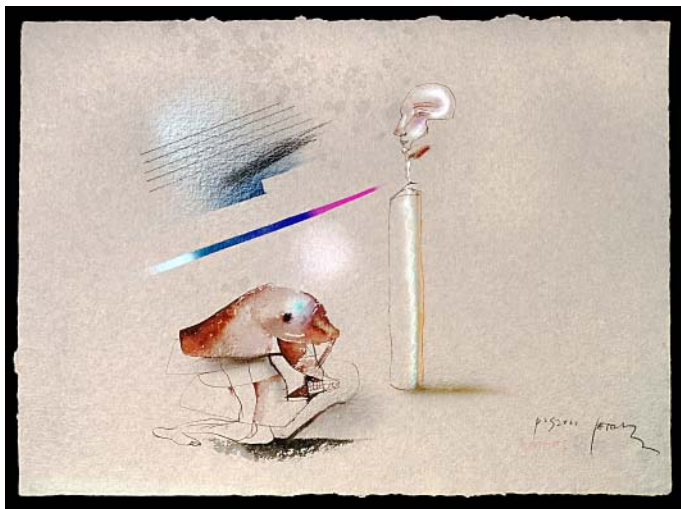
Lenn: Reds

Képtár melléklet

Pusztai Péter: Színes pasztell

Pusztai Péter munkái

Szobor monológ

Fantasztikus lány

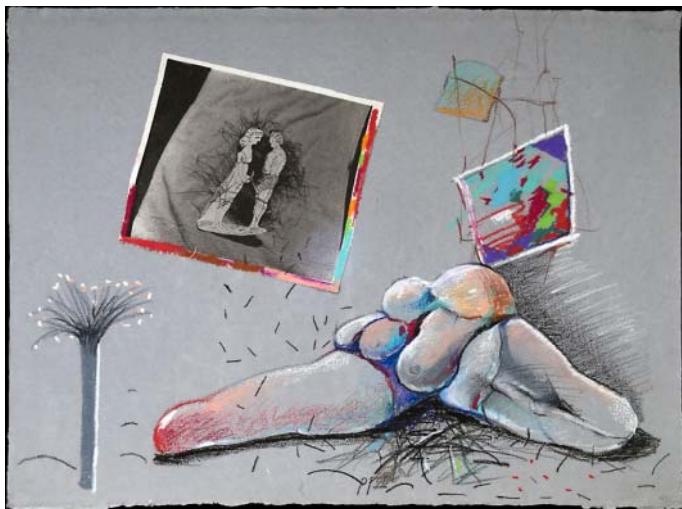
Képtár melléklet

**Kuruzs-
lónó
békával**

Pár

Pusztai Péter munkái

Magányosak

Szénában

Képtár melléklet

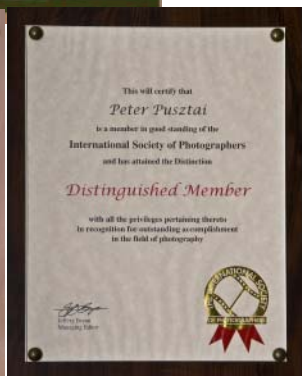
Ifjúsági
könyvek
borítói

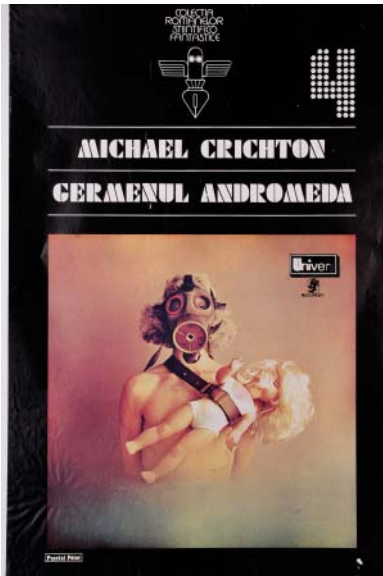
Állati zene

Plakát

A
Nemzetközi
Photography
Társaság
elismerő
oklevele

Pusztai Péter munkái

Plakát a
falurombolás
ellen

Az Univer
Kiadó
plakátja

A Kriterion
Könyvkiadó
gyermek-
plakátja

Varga Péter fotója

Képtár melléklet

Pusztai Péter: Vikingek alkonya

Ághegy

Skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyam

25. szám – 3175 - 3402 oldal.

ISSN 1650 – 8483

Honlap: www.hhrf.org/aghegy

Szerkesztőség: 222 40 LUND, Landsdomarevägen 1, Svédország,

Tel/fax: 004646 145 364, tar.karoly@gmail.com